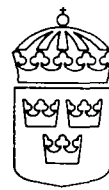

Riksdagens protokoll

1987/88:126

Protokoll
1987/88:126

25 maj 1988

Debatter m. m.

Onsdagen den 25 maj

Bidrag till social hemhjälp m. m.	3
Bostadslån till byggande av ålderdomshem.	43
Statliga företag.	60
Handelslagen av värdepapper i fondkommissionsrörelse.	72
Rösträtten i allmänna val.	74
Ändring i lagen om allmän energiskatt, m. m.	75
Ny vägtrafikskattelagstiftning.	80
Vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m.	85
Anslag till brottsförebyggande rådet, m. m.	103
Lag om besöksförbud.	115
Höjning av vissa ansvarsbelopp vid atom- och trafikskador.	119
Anslag till film och kulturtidskrifter, m. m.	124
Kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, sårbara.	138
Miljö och energi.	151
Meddelande om fråga 1987/88:535 av Ingbritt Irhammar (c) om rättshjälp i mål om fukt- och mögelskador.	169

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 25 maj

Socialutskottets betänkande

1987/88:15 om bidrag till social hemhjälp m. m.	3
--	---

Bostadsutskottets betänkande

1987/88:12 om bostadslån till byggande av ålderdomshem.	3
--	---

Prot.	<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
1987/88:126	1987/88:35 om statliga företag	59
	1987/88:33 om handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse	59
	<i>Konstitutionsutskottets betänkande</i>	
	1987/88:33 om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen	59
	<i>Skatteutskottets betänkanden</i>	
	1987/88:36 om ändring i lagen om allmän energiskatt, m. m.	59
	1987/88:38 om ny vägtrafikskattelagstiftning	59
	1987/88:41 om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m.	59
	<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
	1987/88:33 om målsägandebiträde	102
	1987/88:39 om anslag till brottsförebyggande rådet	103
	1987/88:42 om besöksförbud	103

Onsdagen den 25 maj

Kl. 09.00

*Bidrag till social hem-
hjälp m. m.*

1 § Justerades protokollet för den 16 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Försvarsutskottets betänkande 1987/88:12

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1987/88:13

3 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1987/88:15 om bidrag till social hemhjälp m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 7) och

bostadsutskottets betänkande

1987/88:12 om bostadslån till byggande av ålderdomshem.

Talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling socialutskottets betänkande 15 om bidrag till social hemhjälp m. m.

Bidrag till social hemhjälp m. m.

Anf. 1 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Från regeringsbänken har vi under det gångna året fått höra ideliga föreläsningar om borgerlig splittring. Mot en vilse och oenig opposition står en enad och handlingskraftig socialdemokrati – så lyder själva omkvädet i detta budskap.

Den här bilden är i långa stycken osann, inte minst inom socialpolitiken. I många frågor är situationen där den rakt motsatta – de borgerliga partierna är i breda drag överens, medan däremot socialdemokraterna framstår som splittrade och vilsna. Låt mig i den här debatten om äldreomsorgen peka på tre typer av splittring inom det socialistiska blocket i svensk politik.

Den första typen av splittring är oenigheten mellan socialdemokrater och kommunister. I socialutskottet är den klyvningen mycket tydlig. När vpk är

överens med de borgerliga partierna – vilket inte så sällan händer – brukar socialdemokraterna i första hand försöka klyva majoriteten genom påtryckningar mot kommunisterna, men går inte det så svänger socialdemokraterna i stället på klacken och förenar sig med resten av utskottet. Senast hände detta i fråga om statsbidragen för service till ålderdomshemmen, som riksdagen nu efter många års kamp skall fatta beslut om.

I flera år har socialdemokraterna motsatt sig ett sådant statsbidrag. I det ena anförandet efter det andra har Bengt Lindqvist och hans partivänner förklarat varför det är stört omöjligt och fullkomligt orimligt att göra statsbidragen till äldreomsorgen neutrala. Nu har de svängt 180 grader och säger i stället att det är fullkomligt rimligt med ett neutralt statsbidrag. Ålderdomshemmen har aldrig någonsin fått statsbidrag, sade socialdemokraterna förut – detta som motivering till att ålderdomshemmen aldrig någonsin borde få något statsbidrag. De snarare borde avvecklas, det ena efter det andra.

Men den här linjen har stött på ett allt starkare motstånd i riksdagen. Redan efter allmänna motionstiden i fjol såg det ut att finnas en fyrpartimajoritet för ett statsbidrag till ålderdomshemmen, men den gången vek sig vpk i sista vändan mot löfte om någon sorts utredning. Vad det löftet kan ha varit värt är inte gott att veta. Men i årets budget fanns i varje fall inte något förslag om statsbidrag till ålderdomshemmen, och i det läget tröt väl slutligen tålmodet även inom vpk. När det nu väl fanns en majoritet inom utskottet för statsbidrag till ålderdomshemmen, då, men inte tidigare, gav socialdemokraterna vika.

Mot den här bakgrunden var det med förlov sagt litet komiskt, när den socialdemokratiska gruppledaren Ivar Nordberg häromveckan på en presskonferens försökte göra gällande att det var socialdemokraterna som hade tagit initiativet till att göra statsbidragen till äldreomsorgen neutrala. När man som femte parti tar initiativet i en fråga, då är man faktiskt litet grand på efterkälken.

Vad som nu föreslås är ett årsarbetarbidrag som utgår lika för all kommunal äldreomsorg, vare sig den ges på ålderdomshem eller på servicehus eller i vanliga bostäder. Detta är vad folkpartiet i flera år har föreslagit, och vi i folkpartiet är därför mycket nöjda med den lösning som har arbetats fram inom socialutskottet. Genom generösa övergångsregler blir ingen kommun lidande på den här omläggningen av statsbidragen, och det uppstår alltså inga förluster för de kommuner som har varit kloka nog att satsa ordentligt på den sociala hemtjänsten.

För de kommuner som har många platser på ålderdomshem dröjer det några år innan systemet ger full utdelning, men det viktiga är ändå att riksdagen nu ger en tydlig signal till kommunerna om att ålderdomshemmen behövs även i framtiden. Den sammanställning av kommunernas planer som socialstyrelsen nyligen redovisade pekar på att man med nuvarande statsbidragssystem har tänkt sig en fortsatt nedläggning, så att det vid sekelskiftet bara skulle finnas kvar omkring 7 000 platser på ålderdomshemmen. Men den regeringspolitik som har drivit fram en sådan planering ute i kommunerna förpassar riksdagen nu till historiens sophög.

Herr talman! Den andra typen av splittring inom det socialistiska blocket

som berör äldreomsorgen är den djupa oenigheten mellan socialdemokrater på olika nivåer.

Vi har i Sverige inte bara socialdemokrater i regeringen utan också socialdemokratisk dominans i både Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Om dessa partivänner hade kunnat komma överens om uppgiftsfördelningen mellan stat, kommuner och landsting, då hade mycket varit bättre i Sverige, inte minst för våra gamla.

I socialutskottet påminns vi ideligen om konflikterna mellan staten och landstingen. Jag vet inte hur många propositioner i angelägna ämnen som har fördröjts månader och år på grund av fruktlösa förhandlingar mellan dessa båda maktcentra. Tala om långbänkar!

Vi har naturligtvis med intresse följt hur socialdemokraterna i regeringen på olika sätt har försökt rå på de motspänstiga socialdemokraterna i de båda kommunförbunden. Ett steg i den riktningen var beslutet att göra stasministern själv till ordförande i hälso- och sjukvårdsberedningen. Det var ett försök att få ordning på torpet. Men ordningen har inte precis blivit bättre.

Vi fick en intressant glimt av den här bataljen i våras, när det under någon månad utbröt en intensiv debatt om bristerna i svensk sjukvård, inte minst för de äldre. I den debatten framträdde statsministern, och hans konkreta budskap – högtidligen offentliggjort – var att han hade lyckats komma överens med Landstingsförbundets ledning om ett sammanträffande den 29 april. Man har, herr talman, kommit ganska långt i blockeringar och handlingsförlamning, när sådana rent procedurmässiga triumfer presenteras som stora genombrott.

Under tiden sviktar äldreomsorgen runt om i kommuner och landsting. På medicin-, ortoped- och långvårdskliniker ligger gamla, som är färdigbehandlade och som skulle kunna vara hemma, om det bara fanns social hemhjälp som fungerade eller platser i servicehus eller på ålderdomshem. På akutavdelningarna ligger patienter, som i gengäld skulle behöva platser på långvårdsavdelningar eller konvalescenthem. Kommunerna får inte tillräckligt stöd av landstingen och landstingen inte tillräckligt stöd av kommunerna. Så proppas hela systemet igen, och över alltsammans vakar regeringens hälso- och sjukvårdsberedning.

Det saknas inte ambitioner från regeringens sida att komma till rätta med de här problemen. För några år sedan tillsattes äldreberedningen för att lösa upp knutarna. Nu är den färdig, och regeringen har lagt fram en proposition. Och vad står det i den? Jo, att regeringen nu skall tillsätta en ny delegation med uppgift att lösa upp knutarna och förhandla vidare i precis samma frågor som regeringen redan har arbetat med i sex år utan att komma till skott.

Låt mig gärna tillfoga – eftersom äldrepropositionen har lagts fram precis i tid för den här debatten – att vi från folkpartiet gärna instämmer i den huvudtanke som statsrådet Lindqvist där utvecklar, nämligen att det finns skäl att ge kommunerna ett avsevärt ökat ansvar inom äldreomsorgen. Vi gläder oss också åt att regeringen nu äntligen ställer sig bakom ett förslag som vi länge har framfört, nämligen att anhöriga med stöd av sjukförsäkringen skall kunna ställa upp för sina sjuka eller rent av döende anförvanter. Det är ett steg framåt. Men det är också, såvitt vi hittills kunnat finna, det enda konkreta förslag som framläggs i äldrepropositionen, som därmed inte blev

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Bidrag till social hemhjälp m. m.

det åtgärdsprogram som en gång ställdes i utsikt utan snarare har fått karaktären av en lägesrapport från regeringens mångåriga och ännu pågående bataljer med partivännerna i de båda kommunförbunden.

Den tredje typen av splittring, herr talman, som berör äldreomsorgen är den bristande överensstämmelsen mellan regeringens socialpolitik och dess ekonomiska politik – om man så vill oenigheten mellan socialdepartementet och finansdepartementet. Denna oenighet märker vi också ofta av i socialutskottet, när regeringen år efter år förhalar enkla och klara beställningar som riksdagen utfärdar. Varje regering är naturligtvis tvungen att rätta mun efter matsäcken, att arbeta med de resurser som finns. Vi har dock från de senaste åren en hel del exempel på hur snålheten bedrar visheten i regeringens ställningstaganden. Ett exempel är när man häromåret försökte spara på insatserna mot aids.

Dagens betänkande gäller inte minst den sociala hemhjälp. Här har vi också ett slående exempel på hur olika delar av regeringspolitiken sätter krokben för varandra.

Socialdepartementet har de senaste åren ägnat en hel del energi åt att främja rekrytering och vidareutbildning av personalen inom den sociala hemtjänsten. Det har varit bra insatser. Jag vill gärna ge statsrådet Lindqvist och hans medarbetare en eloge för de konferenser som har genomförts i olika delar av landet.

Vilka är då resultaten? Jo, samtidigt som man har gjort allt detta driver regeringen en ekonomisk politik, som leder till inflation och överhettning på arbetsmarknaden och till ett enormt sug efter arbetskraft, vilket medför en svårartad personalflykt från den offentliga vården. I finansplanen argumenterar Kjell-Olof Feldt med skärpa för en stram ekonomisk politik. I själva verket släpper regeringen emellertid fram en köpfest utan like, som nu skapar enorma problem för sjukvården, barnomsorgen och äldreomsorgen.

Detta är alltså den tredje typ av splittring inom det socialistiska blocket som direkt drabbar äldreomsorgen. Det är en bristande överensstämmelse mellan regeringens socialpolitik och dess allmänna ekonomiska politik. Jag har då, herr talman, inte ens gått in på de meningsskiljaktigheter som finns rörande socialpolitiken mellan olika socialdemokrater, mellan t. ex. den nuvarande socialministern och hennes omedelbara företrädare eller mellan den biträdande socialministern och hans statssekreterare.

Herr talman, låt mig kort beröra två frågor som folkpartiet starkt har engagerat sig för. Det gäller förslaget att var och en skall ha rätt till ett eget rum och önskemålet om en radikal förbättring av omsorgen om personer som lider av åldersglömska, alltså senildementa.

Över 50 000 patienter inom psykvården, omsorgsvården och långvården tvingas ännu dela rum med andra patienter. I förra valrörelsen förde vi fram kravet på ett rejält utbyggnadsprogram med sikte på att man inom tio år skulle kunna erbjuda alla som bor på institution en möjlighet till eget rum. Vi fick starkt gehör för det kravet – inte bara bland äldre, utan faktiskt bland folk i alla åldrar, inte minst ungdomar. Det gensvaret visar att de allra flesta av oss har förståelse för behovet av enskild integritet, inte bara hos människor som är friska utan också hos människor som är långvarigt sjuka.

Runt om i Sverige har vi sedan i landstingen arbetat för detta krav. I

riksdagen har vi flera gånger föreslagit ett femårigt stimulansprogram, som med sammanlagt en halv miljard kronor skulle garantera att detta mål äntligen skulle kunna nås. Majoriteten skriver att önskemålet om att alla som så önskar skall få ett eget rum måste prioriteras högt i planerings- och utvecklingsarbetet. Majoriteten drar emellertid inga som helst slutsatser av detta ställningstagande. Det tycker jag är svagt. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Får jag tillfoga att äldrepropositionen klart utvisar hur långt från detta mål som vi nu står. Av de 52 000 som vårdas i den somatiska långvården är det enligt propositionen än så länge bara 27 % som har eget rum, bara 30 % som har egen toalett, bara 7 % som har egen nyckel till sitt vådrum och bara 12 % som har egna möbler.

Den andra fråga jag vill beröra gäller vården av personer som lider av åldersglömska. De allra flesta i den gruppen bor i dag på stora institutioner, trots att vi vid det här laget vet att institutionsmiljön ofta är skadlig för dessa människor. Vi borde ta krafttag för att utveckla möjligheter till eget boende och gruppboende med ordentligt stöd av hemtjänst, hemsjukvård och dagverksamhet. Från folkpartiets sida har vi föreslagit en särskild statlig stödinsats på 200 milj. kr. för att utveckla gruppboende för de demenssjuka. Det förslaget är inte uppe till behandling i detta sammanhang. Jag ber ändå att få yrka bifall till reservation 12 som behandlar demensvården.

Jag ber också att få yrka bifall till reservationerna 5 och 8, som gäller taxor och valfrihet inom äldreomsorgen.

Till sist vill jag peka på det särskilda yttrandet om stöd för anhöriginsatser, som berör den folkpartimotion som regeringen nu till vår glädje har kopierat i den äldrepolitiska propositionen.

Anf. 2 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse jag ställer mig i talarstolen i dag som representant för moderata samlingspartiet när vi diskuterar ett betänkande som vi länge har haft i åtanke. Betänkandet behandlar rättvisa statsbidrag till ålderdomshemmen, valfrihet för de gamla i större utsträckning och möjlighet att få bo kvar i den boendeform och den vårdform som man själv tycker är bra.

Uttalandet i betänkandet om att ålderdomshemmen skall finnas kvar ser jag som mycket värdefullt i detta sammanhang. Det är en bred majoritet som nu står bakom detta uttalande.

De neutrala statsbidragen är också utomordentligt viktiga. Om man ser på denna debatt i ett historiskt perspektiv, finner man att de hittillsvarande statsbidragen i hög grad har varit styrande för verksamheten i kommunerna i olika sammanhang. Utvecklingen på detta område av äldreomsorgen har faktiskt egentligen i större utsträckning styrts av statsbidragen än av de övergripande politiska och sociala mål som har ställts upp i de enskilda kommunerna i skilda sammanhang.

När kommunerna gavs möjlighet att bygga servicehus med hjälp av generösa statsbidrag och lånebestämmelser och samtidigt fick statsbidrag till personalen inom ramen för hemtjänstbidraget, var det av ekonomiska skäl nästan omöjligt för kommunerna att satsa på nybyggnad av ålderdomshem

och att utveckla och förbättra de befintliga ålderdomshemmen. Det finns några få undantag här i landet, där man har varit mera framsynt och tagit av egna pengar för att satsa på ålderdomshemmen och på värdiga former av boende i det sammanhanget.

Enligt vad som framgår av betänkandet har det under 1980-talet försvunnit ungefär 11 000 platser vid ålderdomshemmen. För de två år som närmast ligger framför oss beräknar man att det kommer att försvinna ytterligare ungefär 7 000 platser. Jag menar nu, herr talman, att med detta betänkande och det beslut vi skall fatta kan denna utveckling stoppas.

Under den tid som har gått har väldigt många gamla upplevt sin situation som ohållbar. De har känt oro inför framtiden. De har inte velat flytta. De har velat bo kvar på de ålderdomshem där de har känt trygghet. Många har velat komma in på ålderdomshem för att få just den omvårdnadsformen. Det har rått en oerhört stor osäkerhet från alla håll när det just gäller ålderdomshemmens framtid. Det har skapat onödigt lidande och onödig osäkerhet och förtvivlan bland många gamla människor. Det är därför det här beslutet är så bra. Nu är det bara att se till att man också ute i kommunerna lever upp till denna nya målsättning.

Dagens debatt och det betänkande vi behandlar innebär ett väsentligt trendbrott när det gäller inriktningen av äldreomsorgen, så till vida att man nu i kommunerna kan skapa alternativ och anpassa verksamhet och planering utifrån de behov som finns i kommunerna.

Vi är nöjda från moderata samlingspartiets sida. Helt nöjda blir vi emellertid först när valfriheten för de gamla är total och när man i ännu större utsträckning har möjlighet att påverka sin tillvaro i olika sammanhang. Jag skall återkomma till detta.

Daniel Tarschys var litet grand inne på turerna i den debatt om ålderdomshemmen som vi har fört under en längre tid. Många har ansett att detta har varit en debatt som har förts för debattens egen skull. Jag vill bestämt avfärda sådana tankegångar. Den debatt som har förts under de gångna åren har haft utomordentligt stor betydelse för det beslut som vi skall fatta i dag. Den har också haft betydelse för synen på äldreomsorgen i stort och inriktningen av äldreomsorgen inför framtiden.

Jag hälsar med mycket stor tillfredsställelse den socialdemokratiska omsvängningen beträffande synen på ålderdomshemmen. Det är bra att omsvängningen har gått så snabbt, sedan man äntligen kommit fram till att vi måste ha kvar denna vård- och boendeform också i framtiden.

Så sent som i 1985/86 års betänkande från socialutskottet betecknade den socialistiska majoriteten ålderdomshemmen som någonting som skulle finnas kvar enbart övergångsvis. Man räknade med att den vård- och boendeformen i princip skulle försvinna ganska snart. Förra året hade man en mer krystad skrivning. Då hänvisade man till en form av boendeundersökning som skulle göras i hela landet. Jag hade då mycket svårt att se vad den boendeundersökningen hade att göra med principfrågan om ålderdomshemmens vara eller inte vara. När vi nu har fått delar av undersökningen, är jag ytterligare stärkt i min uppfattning att den undersökningen egentligen inte har gett något nytt underlag för principbeslutet i frågan. Men det är klart att det i och för sig är bra att ha också det underlaget.

Jag beklagar dock samtidigt att den socialdemokratiska omvändningen i fråga om synen på ålderdomshemmen har kommit så sent. Hade man ställt upp för ett par år sedan hade betydligt fler platser på ålderdomshemmen kunnat räddas, och vi hade kunnat bespara många gamla ett lidande. Vi hade också kunnat få en ökad aktivitet i fråga om förbättring och ombyggnad av ålderdomshem.

Vi kan, herr talmän, av debatten dra slutsatsen att pendelpolitik är dåligt och att nytänkande är bra. Den politik som har bedrivits har faktiskt varit en utpräglad pendelpolitik. Ena gången skulle alla gamla in på institutioner – det är inte särskilt många år sedan detta var gängse social välfärds politik i vårt land. Så helt plötsligt svänger man, och nu skall alla ut ifrån institutionerna.

Båda de här synsätten är lika dåliga i sig. När man resonerar i så generella termer och om så generella målsättningar, bortser man ifrån att människor är olika och att gamla människor lika väl som unga har olika behov och olika önskemål. Därför hälsar jag dagens betänkande och dagens debatt med tillfredsställelse. Jag ser nu en tillnyktring från den tidigare pendelpolitiska linjen.

Nu gäller det att se till att man ute i kommunerna också är beredd att fullfölja den målsättning som vi tycks vara överens om i dag. Det gäller inte bara kommunerna utan också de ämbetsverk som skall utfärda råd, anvisningar och föreskrifter. Det gäller nu att se till att de kommer snabbt och att inte riksdagsbeslutet förvanskas genom ytterligare uppskärpningar i ämbetsverkens föreskrifter beträffande ålderdomshemmen som boende- och vårdform. Det har nämligen funnits tendenser i den riktningen beträffande tidigare fattade riksdagsbeslut i samma fråga.

För oss moderater är det viktigt med valfrihet. Vi vill ge människan en chans att bestämma över sin tillvaro även när hon är sjuk och gammal och när hon behöver vård och omsorg i olika sammanhang. Vi måste ge människovärdet en ny chans. Behovet av att kunna påverka sin tillvaro upphör inte när man behöver speciell vård och omsorg, utan det är snarare i de situationer i livet när man behöver medmänsklig vård och omsorg som behovet är allra störst av att kunna påverka sin egen livssituation.

Herr talman! Jag vill understryka att det i debatten om ålderdomshemmen har varit en rad missuppfattningar gentemot oss som har velat ha ålderdomshemmen kvar som boende- och vårdform. Jag fick för några veckor sedan ett brev från en man i Alvesta. Han var väl bevandrad i äldreomsorgsfrågor, som jag uppfattade innehållet i brevet. Han tog nästan heder och ära av mig och menade: Du vill ha kvar de gamla, dåliga ålderdomshemmen – du är inte beredd att ge de gamla en bättre tillvaro än på 40-, 50- och 60-talen.

Jag vet att debatten förs på det sättet ute i landet. Men ingenting kan vara felaktigare än detta. Det är snarare så att vi, parallellt med att vi har drivit frågan om att ålderdomshemmen skall vara kvar som vård- och boendeform, har krävt att man skall förbättra standarden, bygga om och förnya ålderdomshemmen.

Jag tror också att handikapporganisationernas syn på den här frågan – det handlar om neutrala statsbidrag – bottnar i en felsyn beträffande möjligheterna att kombinera ålderdomshem och hemtjänst. Som jag ser det finns det inget motsatsförhållande mellan ålderdomshemmen, sjukhemmen och en väl

fungerande hemtjänst. Jag anser att de handikappade skall ha rätt till ett eget boende när de vill ha ett sådant. Det är vår skyldighet att se till att de verkligen har den möjligheten. Men det finns ingen motsättning mellan att ge de handikappade denna rätt och att samtidigt ge de gamla rätt att bo på ålderdomshem. Båda kategorierna skall ha valfrihet, och det gäller att utforma politiken på ett sådant sätt att valfriheten också kan möjliggöras.

I och med detta beslut tror jag också att det blir fritt fram för förbättringar av standarden på ålderdomshemmen ute i kommunerna. I det sammanhang-
et litar jag på kommunalpolitikernas goda omdöme och ansvar.

Herr talman! Låt mig gå in på ett annat område inom äldreomsorgen, nämligen sjukhemmen och långvården. Jag besökte i förra veckan Borås och hade där möjlighet att studera två sjukhem, dels Bodaklints sjukhem, som var avsett för senildementa äldre patienter, dels Hestra sjukhem, ett helt nyligen ombyggt sjukhem som tidigare hade varit en långvårdsavdelning där det hade legat fyra till sex personer i samma rum.

Det var för mig positiva besök, därför att jag mötte positiva människor som arbetade i dessa olika vård- och boendeformer. Jag kommer ihåg Kerstin Hermansson, föreståndaren på Bodaklint, som hade en fantastisk entusiasm när det gällde att ge gamla och glömska personer en värdig tillvaro inom ramen för det boendet. Det var samma sak med Gulli Värnerud och Ann Magnusson vid Hestra sjukhem. Inom ramen för ett väl fungerande sjukhem med eget rum för de boende kunde man också skapa en social samvaro, därför att man hade kontakt från boendet ut i serviceenheten. Man kände att det var någonting som fungerade och att alla trivdes. Patienterna hade inte bott många veckor på detta sjukhem.

Jag menar att detta visar att det finns möjligheter att förbättra på ett positivt och konstruktivt sätt och ha kvar den omvårdnad och trygghet som ges inom ramen för detta integrerade boende. Det är bl. a. med anledning av detta som vi moderater säger i en reservation: Avveckla inte institutionerna snabbare än det finns resurser i hemtjänsten.

Vi är ensamma om den markeringen, och jag beklagar det. Det måste finnas ett samband mellan avveckling och förändring av institutioner och resurser för hemtjänsten och hemsjukvården. Vi vet att det brister betänkligt i dag, och vi vet att många gamla lider av dessa påtagliga brister.

Vi kräver också att de enskilda sjukhemmen skall finnas kvar. Vi gör det därför att vi ser de enskilda, små sjukhemmen som en viktig och värdefull resurs. Utifrån det statistiska material som vi har fått vet vi att de platser som finns vid enskilda vård- och sjukhem existerar inom ramen för betydligt mindre enheter, och det är ju mindre enheter som vi strävar efter. Därför är det inte vettig politik att slå ut och förstöra dessa små vårdenheter. De kanske behöver förbättras och ändra inriktning. Men se till att vi har vårdresurserna kvar, där den kunniga personalen finns och där de fysiska förutsättningarna föreligger för att ge en god vård och omsorg.

Herr talman! Jag vill dessutom peka på vårt krav på valfrihet i fråga om såväl boende – ålderdomshem, sjukhem – som hemtjänsten. Vi moderater har krävt att det i socialtjänstlagen skall göras en starkare markering när det gäller valfriheten, rätten för de gamla att välja. Vi menar att de gamla också skall ha rätt att välja när det gäller hemtjänsten. Varför skall man inte kunna

få anställa en granne eller en anhörig i stället för att anlita den kommunala hemtjänsten? Enligt vår modell skall kommunen betala för detta på samma sätt som är fallet när det gäller den kommunala hemtjänsten.

Jag vill slutligen ta upp frågan om demenssjukdomarna och de reservationer som är fogade till betänkandet med anledning av motioner beträffande denna viktiga fråga. Jag vill understryka vikten av att de demenssjuka, vilket jag tror att vi är överens om, ges möjlighet att bo hemma med en väl fungerande hemtjänst eller möjlighet till gruppboende. I en gemensam reservation har vi borgerliga partier bl. a. krävt samlade medicinska resurser inom varje landsting, eftersom vi vet att det föreligger påtagliga brister när det gäller kunskapen om dessa viktiga frågor.

Det är beklagligt att vi inte kunde få ett enigt utskott, som starkare hade markerat behoven av forskning och förnyelse när det gäller att skapa möjligheter till en drägligare tillvaro för de senildementa. När det t. ex. gäller Alzheimers sjukdom vet vi att resurser till forskning skulle kunna ge resultat.

Herr talman! Jag vill sammanfattningsvis säga att vi ju har brister inom äldreomsorgen och inom hemtjänsten. Vi har vidare svårigheter på personalsidan. Vi har också påtagliga brister inom sjukvården, något som drabbar de gamla.

Vad som behövs är ett samlat åtgärds paket, där man är beredd att genom flexibla lösningar och ytterligare markerad välfrihet angripa dessa problem och åstadkomma konstruktiva förslag till beslut. De förslag som vi från moderata samlingspartiets sida har presenterat skulle starkt bidra till att lösa problemen. Jag beklagar att vi inte har fått bredare uppslutning bakom yrkandena i våra partimotioner.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som vi moderata representanter i utskottet har undertecknat.

Anf. 3 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Resultatet av debatten i det ämne som vi nu behandlar, äldreomsorgen, kan kanske redan nu formuleras: Det råder i dag en stor enighet när det gäller detta mycket viktiga område, där debatten tidigare har präglats av en stor oenighet. Jag tänker då på frågan om ålderdomshemmen och statsbidraget för personalen på dessa.

År efter år har vi inom centern enträget arbetat för att ålderdomshemmen skall accepteras. Men lika istadigt har vi stött på motstånd från socialdemokraterna. Bakom våra ansträngningar har legat övertygelsen om att ålderdomshemmen utgör en viktig omvårdnadsform, som vi helt enkelt inte har råd att gå miste om men som genom den socialdemokratiska politiken fram till i dag bit för bit har avskaffats. Det värsta är att detta har varit en medveten effekt av den politik som har förts. Ålderdomshemmen skulle bort – punkt och slut.

Anledningen till att vi har drivit frågan så intensivt är att vi ute i kommunerna överallt i landet har träffat en sky av vittnen som arbetar på basplanet och i nära kontakt med de äldre – de närmast berörda av vården – och som med en blandning av övertygelse och uppgivenhet har undrat varför i all sin dar denna flexibla vårdnadsform skall avskaffas. Här slipper ju människor flytta från boendeform till boendeform i den s. k. vårdkedjan,

med uppbrott och otrygghet som följd – och detta i ett skede av livet då tryggheten i tillvaron hänger intimt samman med stabilitet och invanda vardagsrutiner.

Det som nu har skett är alltså glädjande. För oss som har fått rätt beror glädjen på att alla de som har efterfrågat möjligheten att kunna bibehålla och bygga nya ålderdomshem nu kan få denna länge eftersträlvade önskan uppfylld. Samtidigt som socialdemokraternas förändring på denna punkt välkomnas, grumlans glädjen av det faktum att det skulle behöva gå så lång tid innan man omprövade sin ståndpunkt.

Den socialdemokratiska förmågan att byta fot är verkligen påfallande. I det här fallet kan detta välkomnas, även om man kan ha delade meningar om förfarandet i sig. Det må vara hur som helst med de bakomliggande bevekelsegrunderna, men vi ser pragmatiskt på frågan, och just därför finns det anledning till glädje på många håll.

En stor och kraftig bromskloss har skaffats undan och den viktiga satsningen på att lösa det stora gemensamma problem som äldreomsorgen utgör kan äntligen rulla vidare.

Vi i centern bejakar helhjärtat den strävan som går ut på att äldre människor skall kunna bo kvar i sina hem så länge de själva önskar och så länge som detta är praktiskt möjligt. Därför är också en satsning på social hemtjänst och hemsjukvård ett nödvändigt och naturligt inslag i omvårdnaden av de äldre. Detta är ett självklart led i samhällets beredskap och planering inför den ökning som sker av antalet äldre och som kommer att fortsätta in på 2000-talet.

När man talar om det ökande vårdbehovet aktualiseras det stora bekymret inför vår närliggande framtid, nämligen att medan behovet av vårdpersonal ökar, minskar basen för rekrytering både när det gäller antalet ungdomar och den grupp av ungdomar som söker sig till vårdrken. Till råga på allt sker en kraftig omsättning bland den personal som har genomgått utbildning.

Personalomsättningen i storstäderna är för närvarande omkring 35 %. Ett belysande exempel på krisen är de siffror som nyligen presenterades vid en äldrevårdskonferens i Malmö. Av dessa framgår att det av 3 000 elever som antogs till utbildning vid vårdlinjerna efter två år fanns 50 % kvar, alltså 1 500 elever. Efter ett år som anställda fanns 650 av dessa 1 500 kvar i tjänst. Detta säger något om den konkurrens som råder från yrken med högre löner och bättre arbetsförhållanden och som utgör ett allvarligt hot mot vården, eftersom den decimerar antalet vårdanställda.

Förutom att det här krävs konstruktiva lösningar och lyhördhet för de anställdas erfarenhet och uppslag samt utrymme för de anställdas kreativitet måste det också till en ökad anpassning när det gäller arbetstider, en mänskligare helgtjänstgöring och någon form av återförande av de vinster som arbetslaget gör. Dessutom krävs naturligtvis att man från politiskt håll medvetet eftersträvar att placera vården av våra äldre – både bokstavligt och bildligt – i samhällets centrum och att dess uppgifter ges en hög prioritet.

För närvarande är det industri, produktion, bankväsende och utbildning som står i centrum för debatten. I denna sfär borde också vården av våra äldre placeras. Detta gör kanske samhället i viss mening mindre effektivt. Men samhället skulle definitivt bli mer mänskligt, och detta är en vinst som vi

inte får förskingra. Så, bildligt talat, ut med bankpalatsen och storköpen från centrum och in med ålderdomshem, vårdhem och hemtjänst!

Ett led i strävan att bygga upp en självkänsla hos dem som arbetar i vårdyrkena är att uppskatta det arbete som utförs av anställda inom den offentliga sektorn. Självfallet skall vi ta till vara privata initiativ och engagemang. Det är viktigt. Men den offentliga sektorn kan förnyas och förbättras och i många fall väl mäta sig med privata initiativ. Det finns bland de anställda inom den offentliga sektorn engagemang, uthålligt och ihärdigt arbete och en stor personlig omsorg. Allt detta slås den av som på olika sätt kommer i kontakt med alla de anställda inom hemtjänsten, inom hemsjukvård och på vårdhem. Här utförs ett arbete, ofta i det tysta och föga glamoröst, som är nödvändigt för att samhället skall fungera. Man påminns om att här, liksom alltid, hälsan oftast tiger still.

Många äldre vill bo kvar i sitt eget hem. Det är från många utgångspunkter angeläget, då det ökar de äldres livskvalitet. Men det är viktigt att komma ihåg att det är den enskildes livskvalitet som avgör. För många innebär ett eget boende en isolering eller ett liv i en situation som man inte behärskar. Trots samhällets omfattande insatser är det de anhöriga som gör de största insatserna när det gäller vård av och omsorg om de äldre, insatser som är helt nödvändiga för att vård och omsorg över huvud taget skall fungera.

Redan 1983 lade anhörigvårdskommittén fram förslag om lagstadgad rätt till ledighet för vård av anhörig. Vi har från centrens sida i flera år efterlyst förslag om ersättning för detta viktiga arbete. Det förslag regeringen nu lägger fram, som vi tyvärr inte hinner fatta beslut om i vår, är ett steg i rätt riktning. Enligt vår uppfattning bör det dessutom vara möjligt att ge stöd till anhörigvårdare även när de uppnått pensionsåldern.

När det ökande antalet äldre diskuteras förbiser man lätt det mycket viktiga förhållandet att det bland våra pensionärer finns en stor och värdefull resurs som gärna vill bli tagen i anspråk för insatser i samhället. Det är fel att, som vi ofta gör, behandla alla som uppnått pensionsåldern som en grupp. Det skiljer 30–40 år mellan de yngsta och de äldsta. På många håll i landet, bl. a. i Malmö, tar man till vara de aktiva pensionärer som gärna vill göra frivilliga insatser för t. ex. ensamma människor. Det finns en förening, Hemtjänstväntjänst, som samordnar kvartersföreningar och som har funnit bra former för att kanalisera de tillgångar som finns i den stora fonden av god vilja och vitalitet förenad med mogen erfarenhet – kvaliteter som bara människor som nått en viss ålder naturligt besitter. När det gäller lönen för dessa insatser kan man kanske säga att kraft till tjänst är tjänstens lön. De som utför dessa tjänster tycker att det är meningsfullt att få göra väntjänster, inte tränga sig på men gärna vara till hands, erbjuda sällskap och gemenskap och skingra ensamheten som ibland är mycket stor, inte minst i storstäderna.

Det är viktigt att betona att detta relativt nya tillskott får fortsätta att ha karaktären av väntjänst, och inte en tjänst som samhället kan betala till dess fulla värde och som mottagaren kan göra formellt anspråk på. Det är här fråga om en personlig relation, den personliga relation som gäva och gengäva alltid förutsätter. Man gör en tjänst som återgäldas med tacksamhet, men man är själv tacksam över att få tillfälle att göra tjänsten. Det är fråga om en ömsesidighet som berikar åt båda hållen. Att detta ändå kräver sin

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Bidrag till social hem-
hjälp m. m.*

organisatoriska ram hänger samman med att människor som frivilligt ställer sig till förfogande har behov att hänvisa till någon som har sänt dem, något slags auktorisation att den som kommer besitter den känsla för det grannliga som måste förutsättas. Denna uppgift förutsätter ett nära samarbete med hemtjänstens personal, som uppfattar var behov av gemenskap finns.

När dessa goda krafter kan utnyttjas på ett bra sätt till att bidra med insatser av olika slag för att underlätta äldreomsorgen, räknar man inte med full betalning för gjorda tjänster. Men det betyder inte att man tackar nej till en ersättning för de kostnader som den enskilde oundgängligen ådrar sig. Det kan t. ex. gälla ersättning för resor. Vi har tagit upp dessa frågor i vår partimotion, och de återkommer också i en reservation.

Jag vill slutligen återvända till frågan om alderdomshemmen och beröra den helt kortfattat. Riksdagen kommer nu att fatta ett beslut av stor och genomgripande räckvidd. Jag vill i likhet med Göte Jonsson understryka att det nu ligger makt uppå att regeringen och de förvaltningar på vilka det åligger att föra ut riksdagens beslut gör detta klart och otvetydigt, snabbt och rappt, och inte långsamt och otydligt, styckevis och delt. Vi är många som otåligt väntar på klara besked. Riksdagen säger nu sitt. Det upplevs som en stor lättnad. Vi har också rätt att vänta oss de officiella beskeden från ämbetsverken som ett brev på posten.

Jag vill med anledning av detta avsluta med att ställa en fråga till biträdande socialministern, en fråga som kanske kan låta retorisk men inte är det. Är Bengt Lindqvist beredd att i detta viktiga spörsmål noggrant följa upp riksdagens beslut och de intentioner som ligger bakom beslutet?

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer där centerns representanter i utskottet finns med och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 4 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall be att få citera: "Hur i helvete, rent ut sagt, kan politikerna inbilla sig att vi kvinnor ska stå ut med att gå från den ena döende människan till den andra, torka bajs och kiss, sköta hem och hushåll där misären brett ut sig för länge sen. Det är en fullständigt vidrig arbetssituation, tycker jag." Så säger ett vårdbiträde, Ilona Persson, som har tio års erfarenhet i hemtjänsten. Pockettidningen R ägnade ett nummer åt just hemtjänstens villkor. Numret heter Kommunens lilla piga.

300 000 äldre människor får hjälp av hemtjänsten. Hälften av dem som får hjälp är över 80 år. De får hjälp i genomsnitt fyra timmar i veckan. Det blir en halvtimme om dagen. Vad gör en människa som behöver gå på toaletten om han eller hon inte kan klara av det själv och ingen hemtjänst finns där? Jo, det finns blöjor. Det talas mycket om att hemsjukvård och att bo hemma skall ge frihet och integritet och självbestämmande åt de äldre och de sjuka. Men man får ingenstans höra talas om detaljerna – hur det går till i vardagen. "Adekvat vård" är ett omhuldat fackuttryck just nu. Är det då adekvat vård att få ligga eller vara ensam så länge mellan besöken att man måste ha blöja? Jag tycker det är kränkande.

Hemtjänsten behöver anställa tusentals, hundratusentals – ja, en halv miljon människor fram till år 2000. Så stort är behovet i dag och i morgon. De äldre över 90 år ökar med 70 % från i år till år 2000. De som är 80 år och äldre

ökar med 125 000 personer. Många äldre bor ensamma. Det ställer i sig ett stort krav på hemtjänsten. I Stockholm bor t. ex. hälften ensamma. Att lita till anhöriga går inte längre.

På tunnelbanan förra veckan råkade jag höra ett samtal mellan två äldre kvinnor. Den ena berättade om en grannfru som inte hade någon som tittade till sig. Grannfrun fick en hjärnblödning och blev liggande fem dygn på golvet i sin hall. Man kunde se genom brevlådan att hon låg där. Jag vet inte hur vanliga sådana här händelser är, men nog är de vanligare än man tror – tyvärr.

Om människor skall kunna bo kvar hemma behövs en helt annan hemtjänst med helt andra resurser. 60 % av dem som arbetar i hemtjänsten saknar utbildning för sitt arbete. Bara 10 % av de anställda orkar arbeta heltid. 90 % av dem arbetar deltid, därför att arbetet är slitsamt – inte bara fysiskt utan också psykiskt.

På frågan hur vårdbiträden tänker sig framtiden svarar i Pockettidningen R ett vårdbiträde så här: "I en dröm vill vi förändra hela verksamheten med skyar av folk, utbildning och tid att göra det jobb vi alla vill göra. Vårdbiträden har sån otroligt dålig status. Det händer att hjälptagare säger: Du som är så duktig – hur kan du jobba med sånt här?" Någon sade: "Och för att inte tala om kraven på mer effektivitet. Hur duschar man någon snabbare? Genom att öka värmen eller höja duschtrycket? Politikerna fattar inte att de talar om människor. De är män och bryr sig inte om äldre och vet inget om kvinnors arbete." Detta kan tyckas vara hårda ord, men jag tror att de är fruktansvärt sanna. Politiker har mycket att lära genom att bara lyssna på vårdpersonal.

I äldrepropositionen föreslås visst stöd till anhängigvård. Hur tänker man då? I dag yrkesarbetar ju så gott som alla kvinnor. Kvinnor har lika hög förvärvsfrekvens som män. Kvinnor arbetar dubbelt så mycket som män, om man räknar in hemarbetet, och det skall man ju göra. 74 timmar i veckan i genomsnitt arbetar kvinnor i full tjänst. Det är två arbeten per vecka. Skall kvinnorna nu också ta hand om sina föräldrar får de tredubbla jobb.

Det enda raka är att ge hemtjänsten de resurser den behöver, annars kommer hemmaboendet att gå i stöpet som ett enda stort misslyckande. Och hemtjänsten har misslyckats på många håll, trots ett omänskligt slit från vårdpersonalens sida. Det är inte personalens skuld att det inte fungerar. Det är politikernas fel. De politiker som beslutar om pengar till hemtjänsten står själva långt ifrån vårdpersonalens och de äldre människornas verklighet. Så är det bara.

De flesta äldre bor hemma och är beroende av hemtjänsten. Bara 5 % av dem som är yngre än 80 år bor på någon form av institution. Av dem som är mellan 80 och 84 år bor fortfarande 85 % hemma. Av dem som är över 90 år bor hälften på institution, oftast ålderdomshem, men också sjukhem, långvård eller någon psykiatri.

Många olika alternativ kommer att behövas inom äldreomsorgen. Jag är inte helt övertygad om att ett eget boende alltid är det bästa. Ensamheten och isoleringen kan vara mycket svår för en äldre människa, och hur mycket man än bygger ut hemtjänsten kommer det att bli ensamt i alla fall. Hemtjänsten kan stå för omsorgen, men inte råda bot på en stor ensamhet. Gruppboende,

ålderdomshem, boende i servicehus och andra kollektiva boendeformer måste få växa fram om samhället skall klara den åldersexplosion som kommer inom några år. Det gäller att planera i tid. Jag tycker att klockan redan i dag är fem minuter i tolv.

Herr talman! Så till ålderdomshemmen. Det finns bara runt 50 000 platser på ålderdomshem, och genomsnittsåldern på de boende är 85 år. För de gamla människor som bor på ålderdomshem är ett eget boende inget realistiskt alternativ. De är för gamla för att orka med ett eget boende, och de behöver den totala omvårdnad de kan få på ett ålderdomshem. Det alternativ som finns för dessa gamla är ofta långvården.

Debatten om ålderdomshemmen har förts under många år, och när också vpk insåg behovet av denna omsorgsform tvingades även socialdemokraterna att svänga i frågan. Nu finns det en enighet kring ett bevarande av denna omsorgsform. Vpk vill att också ålderdomshemmen skall få statsbidrag till driften, men vi vill i bidragsgivningen bygga in en kvalitetsstimulans, så att kommunerna bygger om och förbättrar de ålderdomshem som är dåliga. Detta krav är vpk ensamt om. Som minimistandard bör de normer som fastslogs av bostadsutskottet gälla. Det betyder att bostaden skall bestå av ett rum och kokskåp samt wc och dusch.

Driftsbidraget till ålderdomshemmen kostar 740 milj. kr. Utskottet säger att pengarna till ålderdomshemmen får tas ur befintlig ram, eller som utskottet skriver "i princip oförändrad ram". Då avvecklas också per capita-bidraget. Det betyder också minskade resurser till kommunerna totalt. Detta innebär att något annat inom kommunernas äldreomsorg drabbas av nedskärningar. Det kan vpk inte acceptera. Vi är det parti som också vill betala vad ett driftsbidrag till ålderdomshemmen kostar.

I ett faktaunderlag från departementet – från den 11 januari i år, alltså innan socialdemokraterna hade svängt – skriver regeringen att årsarbetarbidraget till hemhjälp skulle sjunka med cirka en tredjedel om det skulle utgå till befintliga ålderdomshem inom nuvarande ram. Så skrev alltså regeringen – det var visserligen innan socialdemokraterna själva bytt ståndpunkt i fråga om ålderdomshemmens bevarande, men siffran måste stämma även i dag – eller hur, Bengt Lindqvist?

Statsminister Carlsson sade i en DN-artikel för inte så länge sedan – jag tror att det var i mars i år – att regeringen inte står främmande för att diskutera en ökning av anslaget och hur en sådan ökning skall finansieras, om också andra riksdagspartier är beredda att diskutera frågan.

Nu lurar utskottet sig självt, kommunerna och allra sist i kedjan också de äldre. Man måste, tycker vpk, också betala vad driften för ålderdomshemmen kostar. Jag tror nog att socialdemokraterna är så väl medvetna om hur svår hemtjänstens situation är att de borde ha nappat på statsministerns ord om mer pengar. Att ta från hemtjänsten är som att råna en redan fattig kvinna. 740 miljoner kostar ålderdomshemmen, och dessa pengar måste tas någonstans, eller som RSMH säger: Vi kan inte stillatigande acceptera att bidraget per årsarbetare sjunker genom att det fördelas till fler årsarbetare i andra vårdformer. Om statsbidrag skall utgå till ålderdomshemmen måste pengar här till tas från annat håll. De tillgängliga resurserna får inte tunnas ut.

Vpk håller med RSMH i denna fråga.

Vpk vill sammanfattningsvis, herr talman, att statsbidrag skall ges till ålderdomshemmen, och vi är det enda parti som i en partimotion krävt detta. Vi vill betala vad det kostar att ge driftsbidrag till dem, nämligen 740 milj. kr. För att göra ålderdomshemmen bättre vill vi också utforma statsbidraget till en stimulans att förbättra denna boendeform.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 5 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det var inte min avsikt att begära replik på Inga Lantz anförande. Men när hon i slutet av sitt anförande säger att vpk vill betala för de åtgärder man föreslår går hon faktiskt för långt. Vad man anvisar är en finansiering för endast ett år. Hur vpk:s överbud skall finansieras under kommande år framgår inte på något sätt av vpk:s förslag. Årsarbetarbidraget blir med det förslag som utskottet framlägger helt oförändrat.

Anf. 6 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det kommer förmodligen att talas mycket om finansiering i kommande anföranden, eftersom detta är en mycket viktig fråga – pengarna måste tas någonstans ifrån. De kommer att tas från hemtjänsten och andra omsorgsområden inom äldreomsorgen.

Vi har sagt att finansieringen kan ske på olika sätt. Vi har föreslagit en extra skatt på företagens vinster, vilken skulle gå till olika former av omsorg, även äldreomsorg. Regeringen föreslår i kompletteringspropositionen att staten skall dra in 10 miljarder av företagens likvida medel. Vi anser att den ränta på 6 % som man avser att betala skulle kunna användas bl. a. till driftsbidrag till ålderdomshemmen.

Det finns alltså olika finansieringsformer. Varje gång vi föreslår åtgärder när det gäller barnomsorg, äldreomsorg eller annan vård som skall finansieras genom statsbudgeten, föreslår vi också hur dessa åtgärder skall finansieras.

Jag kan övertyga Daniel Tarschys om att han inte behöver vara orolig för att vi inte kommer att anvisa de medel som behövs för de åtgärder vi föreslår. Det finns alla möjligheter att ge fortsatt statsbidrag till ålderdomshemmen. Man skall inte vara så falsk att man inte talar om att detta kostar någonting. Man skall tala om att det kostar, och man skall också betala för sig.

Anf. 7 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Inga Lantz säger att hon kan övertyga mig om att vpk tänker betala för de åtgärder man föreslår. Det har hon hittills inte lyckats övertyga mig om. Hon har tvärtom övertygat mig om motsatsen. Vad hon sade i sin replik var precis det som framgår av vpk:s reservation, nämligen att man finansierar permanenta utgifter med tillfälliga inkomster. Sådan politik är som bekant ohållbar.

Årsarbetarbidraget förblir oförändrat. Det framgår av utskottets betänkande. Det har också framgått av flera anföranden, och det framgick av min förra replik. Jag hoppas att Inga Lantz någon gång kommer att tro på detta påstående.

Anf. 8 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Då vill jag fråga Daniel Tarschys: Vad kommer att hända om två år ifall de borgerligas förslag genomförs, då man nått gränsen för det utjämnande bidrag som föreslås. Kan Daniel Tarschys på den punkten ge några garantier?

Talmannen anmälde att Daniel Tarschys anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 9 AINA WESTIN (s):

Herr talman! Antalet vårdbehövande äldre väntas öka kraftigt i framtiden. Antalet personer i åldrarna över 80 år väntas öka med ca 90 000 fram till år 2000. Vidare väntas det ske en fördubbling av antalet personer över 90 år.

Målet måste vara att alla kan välja den boendeform de önskar. Erfarenheterna visar att långt fler äldre med stora vårdbehov än nu både vill och kan bo kvar i sin vanliga bostad men att många tvingas flytta till institutioner på grund av brister i bostäderna eller bostadsmiljön.

Den sociala bostadspolitiken måste därför drivas vidare, och bostäderna, liksom den yttre miljön, måste anpassas och göras tillgängliga för funktionshindrade. Likaså måste pensionärerna ha ekonomiska förutsättningar att bo bra. Men lika viktigt är att det finns en social och medicinsk service som kan garantera att den enskilde känner trygghet. Att allt fler äldre människor får möjlighet till eget boende förutsätter en utbyggnad av hemtjänsten och hemsjukvården.

Kvaliteten i vården och omsorgen beror på de resurser som finns inom denna. Den viktigaste resursen är personalen. Det är människor som med sitt yrkeskunnande, sin vilja och sitt engagemang gör storartade insatser för vårt gemensamma bästa.

För att vi skall få en god vård och omsorg också i framtiden måste vi både kunna behålla den personal vi har och rekrytera ny personal. Det kan vi göra bara genom att föra en ny personalpolitik som ger förutsättningar och utrymme för mer av engagemang, mer av eget ansvar och fler egna initiativ.

Arbetsvillkoren måste också göras bättre för att personal skall kunna rekryteras i tillräcklig omfattning. Det krävs utbildning och vidareutbildning som ger personalen kompetens att klara av fler och vidgade arbetsuppgifter. Det krävs också förändringar i arbetsorganisationen. Det innebär bl. a. att de som arbetar inom vården måste få större inflytande och ansvar.

Detta är kanske de viktigaste frågor som äldreomsorgen i dag har att lösa. Här hälsar jag med tillfredsställelse att Ulla Tillander i sitt inledningsanförande slog vakt om den offentliga sektorn och framhöll att den behöver förnyas och förbättras.

Herr talman! Även i framtiden kommer de särskilda boende- och vårdformerna att fylla en väsentlig funktion inom äldreomsorgen. När den enskilde inte längre kan eller vill bo kvar i ordinärt boende bör möjlighet finnas att välja det boende och den vård som man anser sig ha behov av.

Samtliga partier är överens om att ålderdomshem liksom servicehusboende, eget boende och långtidssjukvård kommer att behövas fortsättningsvis. Mot den bakgrunden anser utskottet det viktigt att göra vissa ändringar i

statsbidragssystemet, så att bidraget blir likvärdigt oberoende av omsorgsform. Förslaget innebär i korthet att statsbidrag fr. o. m. den 1 januari 1989 skall utgå med 34 000 kr. per årsarbetare till vårdpersonal inom såväl hemtjänsten som ålderdomshemmen. Det nuvarande schablonbidraget per pensionär föreslås slopas.

Den äldrepolitiska propositionen tar också upp frågor om kompetensfördelningen mellan landstingskommuner och primärkommuner vad gäller äldreomsorgen. Om det blir förändringar i fråga om huvudmannaskapet anser utskottet att det måste göras en förutsättningslös översyn av de statsbidragsregler som nu föreslås.

Bakom förslaget står samtliga partier utom vpk, som reserverar sig med motiveringen att statsbidraget bör knytas till vissa minimikrav så att kommunerna stimuleras att bygga om ålderdomshemmen.

Det finns anledning att betona att utskottet just haft som utgångspunkt att utforma statsbidraget så, att det verkligen stimulerar kommunerna att bygga ut äldreomsorgen, och då framför allt den del som avser den personliga omvårdnaden och omsorgen. Det menar utskottet att det nu föreliggande förslaget kommer att göra. Det pågår också ett utvecklings- och förändringsarbete inom äldreomsorgen i dag som visar att kommunerna har en ambition att förbättra förhållandena för de äldre.

Vpk vill också anslå särskilda medel till driften av ålderdomshem för att inte hemtjänsten skall drabbas av minskade resurser. Enligt utskottets bedömning innebär det nu föreliggande förslaget inte minskade resurser till hemtjänsten. De kommuner som förlorar på omläggningen garanteras samma bidrag som de skulle ha fått enligt nu gällande regler, och för de kommuner som vinner görs vissa jämkningar. I takt med att kommunerna bygger ut hemtjänsten och ålderdomshemmen kommer också årsarbetarbidraget att utgå.

Herr talman! Daniel Tarschys har ägnat den mesta tiden av sitt inledningsanförande åt att tala om splittring inom socialdemokratin. Jag tror att Daniel Tarschys har litet svårt att skilja mellan diskussion och splittring. Vi är faktiskt ett demokratiskt parti, som i vanlig demokratisk ordning fattar demokratiska beslut. Det har vi gjort också när det gäller äldreomsorgen. Jag vill även erinra om att vi redan från början har haft med ålderdomshemmen i dessa diskussioner och beslut.

Göte Jonsson talar om tillnyktring. Ulla Tillander om att vi har bytt fot och vpk om att vi har tvingats svänga om. Det må vara hur som helst med detta. Jag skall inte ta ifrån er glädjen att ni nu anser er som vinnare i denna fråga. Också jag tycker att det är positivt och glädjande att vi har nått en lösning på en mycket segsliten fråga. Det är min förhoppning att vi fortsättningsvis skall få en sansad och konstruktiv debatt i arbetet med att lösa morgondagens äldreomsorg.

Herr talman! I flera av de 14 reservationer som är fogade till socialutskottets betänkande om social hemhjälp hänvisar vi till den äldrepolitiska propositionen. Den har i dagarna lagts på riksdagens bord och kommer att behandlas under hösten. Vi återkommer således till dessa frågor, och därför skall jag bara kort kommentera en del av reservationerna.

I en borgerlig reservation krävs att institutionsplatser inte skall få

avvecklas snabbare än att man hinner bygga ut både social hemhjälp och hemsjukvård. Utskottet är av samma uppfattning. Vi har vid åtskilliga tillfällen betonat att en avveckling av institutionsplatserna måste ske med stor varsamhet.

Vi gör det också i detta betänkande genom att understryka att ombyggnaden av ålderdomshem skall handläggas med varsamhet och med hänsyn till det omsorgsbehov som måste tillgodoses.

Så till frågan om valfrihet och flexibilitet inom äldreomsorgen, där det finns fyra borgerliga reservationer med litet olika innehåll. Jag skall beröra den moderata reservationen om att valfriheten måste skrivas in i socialtjänstlagen.

Vi har från utskottets sida framhållit att det är viktigt att äldre människor i större utsträckning än för närvarande kan få välja hur de vill bo och vårdas under den tid de behöver samhällets service.

För det här finns det också stöd i 9 § socialtjänstlagen. Det är kommunen som har ansvaret för att människor får den sociala omvårdnad de behöver. Det är också kommunen som efter dessa behov skall dimensionera resurser och insatser. Men naturligtvis är det också viktigt att det sker en samverkan med frivilligorganisationer, med bostadsföretag och andra. Utskottet anser, nu liksom tidigare, att det inte finns någon anledning att gå in och ändra i socialtjänstlagen. Det är också endast moderaterna som står bakom det förslaget.

Frågan om anhörigstöd tas upp i ett antal motioner och följs upp i en reservation från centerpartiet.

Det finns ett förslag i budgetpropositionen om en lagstadgad rätt till ledighet, förenad med rätt till ekonomisk ersättning. Det följs upp i den äldrepolitiska propositionen. Detta är, herr talman, ett erkännande av de anhörigas insatser och därmed också ett viktigt principiellt genombrott.

Det är helt riktigt, som också anförts i några motioner, att människor med åldersdement beteende länge har tillhört en grupp gamla människor som blivit försummad på grund av att kunskaper saknats om gruppen och om hur dess problem skulle kunna lösas. Men nu förefaller det ändå som om den här gruppen äldre uppmärksammas mer och mer.

Allt fler kommuner och landsting har påbörjat eller planerar verksamhet för denna äldre grupp. Olika försök med dagvård och gruppboende pågår över hela landet. Det är enligt utskottets uppfattning viktigt att det arbetet fortsätter. Vi förutsätter också att så sker.

Herr talman! Som jag framhållit tidigare är det viktigt att alla äldre ges ökad möjlighet att själva kunna påverka sin situation. Det gäller naturligtvis också de åldersdementa.

Utskottet anser även att det inte finns något hinder mot att åldersdementa vårdas på enskilt vårdhem, förutsatt att det är litet.

Taxorna för social hemhjälp återfinns i två borgerliga reservationer. Jag vill understryka att regeringen nyligen har gett riksrevisionsverket i uppdrag att kartlägga och analysera utformningen av taxorna inom kommunernas hemtjänst. Det är därför viktigt att vi avvaktar detta utredningsarbete.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till socialutskottets hemställan i dess betänkande 1987/88:15, vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Anf. 10 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att framställa en kompletterande fråga när det gäller synen på institutionerna och avvecklingen. I äldrepropositionen, som vi har fått nyligen, markerar ansvarigt statsråd nödvändigheten av en samordning när det gäller avveckling av institutioner och utveckling av hemtjänsten.

Vi har tillsammans med centerpartiet – jag sade fel i mitt anförande tidigare – i en reservation pekat på att denna fråga måste markeras ytterligare. Vi anser att de skrivningar som utskottet har stått för inte är tillräckliga. Vi vill göra en klar markering. Det har hänt mycket tråkiga saker beroende på att vi inte har haft den samordningen. Platser vid olika institutioner har avvecklats snabbare än hemtjänstresurserna har byggts ut. Det har inneburit en orimlig situation för många gamla.

När det gäller socialtjänstlagen och valmöjligheterna har vi moderater i en särskild reservation pekat på att vi direkt i socialtjänstlagen ytterligare vill markera valfriheten för de gamla. Vi ser detta som ett naturligt led i att bygga vidare på den sociala välfärdsmodellen – att åstadkomma ökad självbestämmanderätt.

Vi vet, Aina Westin, att socialtjänstlagens portalparagraf i själva verket är mycket innehållslös när vi kommer till konkreta fall. Låt mig, herr talman, återge vad utskottets majoritet skrev i betänkandet förra året – en skrivning som man hänvisar till i år. Utskottet anförde:

Enligt socialtjänstlagen skall socialnämnden verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt och att ha en aktiv och meningsfull tillvaro med andra. I vilken form och genom vilken vårdhuvudman vård skall kunna erbjudas måste emellertid avgöras av de för vården ytterst ansvariga kommunala huvudmännen.

Där har utskottet klart skrivit fast att det är de kommunala huvudmännen som bestämmer dels inom vilken huvudmannaaorganisation vården skall ges, dels i vilken form den skall ges. Då hjälper inte en portalparagraf som är allmänt hållen. Vi vill flytta bestämmanderätten till den gamla själv, stärka vederbörandes rätt att själv påverka sin situation samtidigt som det ekonomiska ansvaret ligger kvar hos kommunen och hos socialtjänsten. Detta är en mycket stark markering från vår sida. Vi menar att man måste bygga vidare på välfärden, eftersom den också är beroende av att man kan påverka sin egen situation.

Anf. 11 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Aina Westin uttryckte att dagens beslut när det gäller ålderdomshemmen är positivt och glädjande. Det kan jag verkligen instämma i. Det finns anledning till det. Men tyvärr har frågan dragit ut alltför långt på tiden – det finner man om man läser i betänkanden och protokoll från tidigare debatter från hela 1980-talet.

Ibland trodde vi i utskottet att isen var bruten, men så kom besluten kombinerade med uttalanden från framträdande socialdemokrater av typen att varje nedlagt ålderdomshem skulle ses som en seger. Det är alltså inte förrän nu, efter många år, som socialdemokraterna går med på en lika behandling. Å andra sidan är det bra att de äntligen gör det och att

kommunerna nu får besked, så att nedläggningen av ålderdomshemsplatser kan upphöra och en ny satsning börja. Åldringsvården är nämligen i starkt behov av en sådan vårdform som ålderdomshemmen utgör.

Förhållandet är egentligen detsamma med inställningen till de anhörigas insatser. Det är fem år sedan anhängigvårdskommittén lade fram sitt betänkande, och först nu tas det upp i en proposition. Tyvärr kommer förslaget så sent att det inte hinner behandlas förrän till hösten. Jag vill ändå uttrycka den förhoppningen att stödet får en sådan utformning att det upplevs som både rimligt och möjligt för anhöriga att ta på sig ett vårdansvar.

Anf. 12 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja uppehålla mig vid personalsituationen inom hemtjänsten, eftersom hela hemtjänsten står och faller med personalens arbetssituation och villkor.

Jag sade att en halv miljon hemvårdare skulle behöva nyanställas fram till år 2000, om inte personalflykten stoppas och fler arbetar heltid. Det är 8–10 % av hela den kvinnliga arbetskraften – fortfarande är det mest kvinnor som arbetar inom hemtjänsten. Hur skall detta problem lösas, Aina Westin?

En åldrande befolkning, ökad hemsjukvård, hög personalomsättning och deltid är sådant som försvårar hemtjänstens arbete. I dag arbetar 75 000 personer som hemvårdare, i huvudsak kvinnor, och ytterligare 100 000 skulle behövas fram till år 2000 räknat i antal tjänster.

Omständigheterna i detta arbete gör att personalen t. ex. inte orkar arbeta heltid. En fjärdedel av hemvårdarna slutar varje år – i Stockholm 35 %. Korttidsfrånvaron är dubbelt så hög som normalt. Det här beror på att det är ett oerhört slitigt arbete.

Jag vill fråga vad socialdemokraterna tänker göra för att förbättra situationen för personalen och för att få hemtjänsten att fungera.

Vpk vill att statsbidrag skall utgå till ålderdomshemmen, men bidraget skall utformas så att det utgör en stimulans till att förbättra ålderdomshemmen. Vi vill också betala vad det kostar – 740 milj. kr. Om det inte anslås några pengar – utskottet säger också i betänkandet att pengar inte anslås, utan att detta skall ske inom befintlig ram – måste det självfallet betalas på något annat sätt. Det är ett ganska enkelt räkneexempel.

Jag vill fråga vad som kommer att hända efter de två åren. Det står i utskottets betänkande att frågan får prövas om det går att undvika att vissa kommuner får ett minskat statsbidrag. Utskottet föreslår en utjämning, som slår igenom om två år. I dag skulle Göteborg förlora 16 miljoner och Stockholm 30 miljoner genom denna förändring. Hur skall kommuner som verkligen har satsat på hemtjänsten klara sig när bidraget till åldringsvården minskar?

Det talas ofta om valfrihet inom äldreomsorgen, men det kan det inte bli utan att stora resurser anslås till hemtjänsten och ett utvecklingsprogram utformas för institutioner, som kommer att behövas när åldringsexplosionen inträffar inom några få år. En fungerande hemtjänst och bra institutioner behövs – det skulle förbättra äldreomsorgen.

Anf. 13 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Aina Westin sade att det inte finns något hinder för att åldersdementa skall bo på institutioner bara de är små. Ja, men hindret är ju att det inte finns gruppboende av den typen i tillräcklig omfattning. Socialstyrelsen har nyligen studerat problemet och kommit till slutsatsen att tiden är mogen för en mera allmän planering. Trots detta vill utskottets majoritet inte vara med om att ge en signal till regeringen om att detta problem behöver ökad uppmärksamhet.

Folkpartiet har föreslagit att det skall satsas 200 miljoner av statliga pengar för att få fart på en utveckling i kommunerna, så att vi bättre kan ta hand om våra åldersglömska eller senildementa. Jag hoppas att folkpartiets förslag får bättre stöd i framtiden än det hittills har fått.

Aina Westin sade också att jag inte kan skilja mellan splittring och diskussion. Jo, det kan jag. Visst förs det en diskussion inom socialdemokratin – det har vi noterat. I föl föreslog partistyrelsen i ett principprogram att ålderdomshemmen skulle avvecklas, och sedan kom partikongressen till en annan uppfattning.

Vi har noterat att det förs en livlig diskussion inom socialdemokratin, men utöver den diskussionen är det obestriddligen så att det finns olika uppfattningar, som man även efter det att beslut har fattats går fram med inom det socialistiska blocket, som utgör regeringens underlag.

Jag pekade på splittringen mellan vpk och socialdemokraterna – den vill väl Aina Westin inte förneka?

Jag pekade också på splittringen mellan regeringen och de båda kommunförbunden – jag tror att inte heller Aina Westin vill förneka att den finns. Trycksvärtan hade knappt hunnit torka på regeringens äldreproposition innan Landstingsförbundets ordförande Gunnar Hofring sade att äldreomsorgen minsann inte skulle hanteras på det sättet i framtiden.

Jag pekade slutligen på motsättningen mellan regeringens socialpolitik och regeringens ekonomiska politik. Jag tror inte att Aina Westin vill förneka att de slår åt olika håll. Det är bevisligen så att överhettningen av ekonomin i Sverige och det starka suget efter arbetskraft inom alla möjliga delar av näringslivet leder till en personalflykt från vården. Därmed motverkas just de strävanden som regeringen genom sin socialpolitik vill främja.

Anf. 14 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Göte Jonsson säger att portalparagrafen i socialtjänstlagen är oklar. 9 § är desto klarare: "Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar."

För mig är det självklart att kommunen genom sin hemtjänst och andra anordningar också skall kunna svara för själva omsorgsarbetet. Jag hävdar fortfarande att det mot denna bakgrund inte finns någon anledning att gå in och peta i socialtjänstlagen.

Ulla Tillander uppehåller sig i sin replik bara vid vad som hittills har hänt, och hon trycker på att det är glädjande att en lösning har kommit till stånd i frågan. Jag har därför ingen anledning att närmare gå in på detta.

Ulla Tillander tar också upp anhöriginsatserna, och där måste vi avvakta förslagen och diskussionen i äldrepropositionen, som vi återkommer till.

Jag håller med Inga Lantz om att personalsituationen är mycket svår i dagens läge. Jag vill ändå hävda att det finns en ambition att förändra personalsituationen, och det har kommit en mängd olika förslag till åtgärder i fråga om arbetsorganisationen.

De anställda måste ges ett betydligt större inflytande över sin situation än de har i dag. Det finns en mängd olika exempel på att organisatoriska förändringar har lett till att man dels får behålla personalen, dels har större möjligheter att rekrytera personal och vikarier av olika slag. Vi har i den arbetsgrupp som tillsattes i socialutskottet inte lyckats övertyga Inga Lantz om att de föreslagna statsbidragsreglerna inte innebär försämringar. Jag tror inte att jag, herr talman, heller i den här debatten lyckas nå något resultat på den punkten.

Daniel Tarschys tar upp de åldersdementas situation. Det framgår, Daniel Tarschys, av utskottets betänkande och en mängd rapporter, t. ex. från socialstyrelsen, att ett väldigt stort utvecklingsarbete är på gång. Jag är helt övertygad om att de åldersdementa i fortsättningen kommer att få ett större utrymme och att förslag till lösningar av olika slag kommer att presenteras.

Sedan uppehåller sig Daniel Tarschys på nytt vid splittringen inom socialdemokratin. Jag vill fortfarande hävda att Daniel Tarschys har fel i det fallet. Det är för Daniel Tarschys tydligen väldigt svårt att sätta sig in i hur vi har diskuterat de här frågorna inom vårt parti.

Anf. 15 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Aina Westin har helt rätt i att det har kommit en hel del rapporter nyligen om vården av senildementa, t. ex. från socialstyrelsen, men också från olika läkare. Det de visar är faktiskt inte att det är en massa saker på gång. De visar snarare tvärtom att det behövs en massa insatser som inte är på gång, att det behövs en utveckling av resurserna för att ta hand om de åldersglömska på rätt sätt.

Vad senare tiders erfarenheter och forskning har visat är att gruppboende är väldigt gynnsamt för senildementa. Det faktiska förhållandet är att vi har väldigt litet av gruppboende i Sverige, bl. a. på grund av att statsbidragsreglerna har varit relativt stela under tidigare skeden. Vi har ett stort behov av att bygga ut dessa resurser, så att vi verkligen kan ta hand om de åldersglömska. Därför vidhåller jag att det nu behövs starka insatser för att verkligen ge den här gruppen en värdig ålderdom.

Aina Westin vill inte vidkännas att det råder en splittring bland uppfattningarna om regeringsunderlaget. Hon har däremot inte kunnat gendriva det jag sade. Låt mig påminna om att det i frågan om ansvaret för äldreomsorgen råder och har rått olika uppfattningar mellan socialdemokraterna i regeringen, i Kommunförbundet och i Landstingsförbundet. Jag har framför mig det pressmeddelande från Gunnar Hofring där han uttrycker sin uppfattning om regeringens äldreproposition. Jag kan inte påstå, Aina Westin, att pressmeddelandet från Gunnar Hofring bekräftar Aina Westins tes om att det råder fullständig enighet inom socialdemokratin. Tvärtom är det på denna punkt oenighet mellan socialdemokrater på olika nivåer, likaväl som det råder

oenighet mellan socialdemokrater och vpk och likaväl som regeringens politik på olika områden pekar åt olika håll.

Jag tror heller inte att Aina Westin vill förneka att överhettningen av svensk ekonomi, det starka suget efter arbetskraft i näringslivet som för närvarande råder och som är en effekt av regeringens ekonomiska politik, har varit till allvarlig skada för vården. Vi vet att det nu finns problem med rekryteringen av arbetskraft och problem att hålla kvar duktiga, utbildade anställda, inte bara inom sjukvården, utan också inom äldreomsorgen, barnomsorgen och andra delar av den sociala servicen. Jag tror inte att Aina Westin vill förneka att detta problem har ett samband med att det finns andra delar av samhällsekonomin som drar åt sig anställda, genom att locka med högre löner och kanske arbetsvillkor som uppfattas som bättre.

Det är alldeles klart att det finns många saker vi måste göra för att förbättra arbetsvillkoren inom vården. Den saken tror jag att vi är överens om. Men Aina Westin kan knappast, tror jag, förneka att den ekonomiska politik som har förts har förvärrat personalsituationen inom den svenska vården.

Anf. 16 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att det finns anledning att reda ut de här bcgreppen, Aina Westin. Aina Westin säger att möjligheten att göra det moderaterna vill redan finns i socialtjänstlagen. Men detta är ju inte sant. Verkligheten är faktiskt en annan. Rätten att välja finns inom ramen för de alternativ som kommunen erbjuder och hänvisar till, i bästa fall. Man har inte självbestämmanderätt när man är gammal och behöver vård och omsorg. Man får faktiskt tacka och ta emot de erbjudanden som kommunen eller landstinget ger.

Jag måste än en gång läsa upp vad det utskott som Aina Westin och jag sitter i har skrivit: I vilka former och genom vilken vårdhuvudman vård skall erbjudas måste emellertid avgöras av de för vården ytterst ansvariga kommunala huvudmännen.

Detta har ni i majoriteten skrivit långt efter det att socialtjänstlagen, inkl. portalparagrafen och alla andra paragrafer i denna lagstiftning, antogs. Detta ger kommunen tolkningsföreträde i för den enskilde viktiga vårdfrågor. Det är detta vi vill ändra på. Vi vill i stället ge den enskilde gamle ett tolkningsföreträde när det gäller socialtjänstlagen.

Låt mig fråga två saker, Aina Westin. Säg att här är en gammal människa som behöver hemtjänst. Kommunen och den gamle är överens om att han är berättigad till hemtjänst två timmar per dag. Kan då den gamle enligt socialtjänstlagen kräva att kommunen ställer upp och betalar den hemhjälp han själv anställer? Nej, såvitt jag vet kan man inte det enligt nuvarande socialtjänstlag, utan den gamle får ta emot det erbjudande som kommunen ger.

Låt mig ta ett annat exempel. En annan gammal människa behöver bo på ett vårdhem eller ett sjukhem. Här finns dels ett kommunalt sjukhem, dels ett privat sjukhem. Kan den gamle, med stöd av nuvarande socialtjänstlag, själv välja vård antingen vid det kommunala eller vid det privata sjukhemmet medan kommunen är betalningsansvarig?

Så fungerar inte dagens socialtjänstlag, utan i bästa fall får den gamle ta

emot den vård som erbjuds vid det kommunala sjukhemmet. Det är det som är skillnaden mellan den förändring i socialtjänstlagen som vi vill göra och de förhållanden som råder i dag. Verkligheten är en annan ute på fältet än den man ger sken av i nuvarande socialtjänstlag. Det är därför vi har krävt en ändring som ger den enskilda människan en starkare ställning.

Anf. 17 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att det är ett resursslöseri att inte ta till vara alla de insatser som många friska pensionärer gärna skulle stå till tjänst med. Det är en fråga som vi har tagit upp i vår partimotion, och den följs upp i en reservation från centern och moderaterna. Vi tror att en reglering av praktiska detaljer i samband med en satsning på väntjänster i större skala skulle underlätta rekryteringen och undanröja stötestenar på vägen. En form av omkostnadsersättning, som naturligtvis inte skulle beskattas i detta sammanhang, är ett enkelt sätt att undanröja stötestenarna. För många äldre är insatser för anhöriga, vänner och grannar ett självklart inslag i ett aktivt liv. Så länge man vill och orkar ställer man upp. Dessutom är den här inställningen av avgörande betydelse för samhället, inte minst för att det i detta sammanhang finns ett personligt engagemang som är nära nog omöjligt att ersätta. Då är det också angeläget att det finns möjligheter att vid sidan av ersättningen till anhöriga ge en omkostnadsersättning, så att faktiska kostnader för insatsen inte drabbar den enskilde. Nu händer det att ersättningen i vissa fall beskattas trots att den faktiskt är en omkostnadsersättning. Detta upplevs som stötande särskilt av pensionärer för vilka marginaleffekterna är mycket höga. Detta har vi velat understryka i en reservation.

Anf. 18 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Först vill jag ta upp personalsituationen en gång till. Aina Westin sade att man kan göra omorganisationer och ge personalen mera inflytande. Ordet organisationsförändring leder tanken till ökad effektivitet. Bättre resursutnyttjande är den term som används inom barnomsorgen, och den kommer kanske att föras över till äldreomsorgen när man uppmärksammar de stora behov som finns. Jag är livrädd för detta. Hur kan man få bättre effektivitet när man duschar gamla? Detta tog jag upp i mitt inledningsanförande. Duschar man varmare eller duschar man med snabbare stråle? Vad är det för slags effektivitet man åsyftar? Man kan inte bädda en säng fortare än man gör i dag. Personalen inom hemtjänsten sliter häcken av sig redan nu, och det är inte mer effektivitet som behövs. Däremot behövs sex timmars arbetsdag så att man orkar med att ha en heltidstjänst. Bara 10 % av personalen inom hemtjänsten orkar arbeta full tjänst därför att det är för arbetsamt. Om man kunde genomföra sex timmars arbetsdag tror jag fler skulle orka med heltid. Även om man med olika stimulansmedel lyckas hejda personalflykten och få människor att arbeta heltid, så behöver man anställa 100 000 nya människor inom hemtjänsten fram till år 2000. Jag förstår fortfarande inte hur det skall gå till.

När det gäller statsbidragen tycker jag att man i utskottet lurar sig själv, när man säger att detta skall ordnas utan att man ger några nya pengar. Många är

oroliga för vad förslaget kommer att innebära. HCK och de 27 handikappförbunden säger att hemtjänsten förlorar på ett nytt statsbidrag. De är oroliga för vad detta kommer att betyda för äldreomsorgen och omsorgen över huvud taget ute i kommunerna. Varje bidrag, säger man, blir naturligtvis lägre om inte nya pengar tillförs då man fördelar årsarbetarbidragen bland fler årsarbetare. Äldreberedningen räknade ut att om det dåvarande bidraget på 30 000 kr. skulle fördelas också på ålderdomshemmens personal skulle det sjunka till 22 000 kr. Även om man lägger på det schablonbidrag som utgår för varje ålders- och förtidspensionär i kommunen, räcker det inte för att täcka merkostnaderna för personalen vid ålderdomshemmen. Det finns en stor oro ute i kommunerna för vad detta kommer att innebära, framför allt efter två år.

Jag förstår att de borgerliga partierna inte bryr sig om detta, men socialdemokraterna har ju slagits så mycket för hemtjänsten och inser att det måste bli bättre om idén med det egna boendet skall fungera över huvud taget, och jag är förvånad över att de inte föreslagit ett bidrag.

Anf. 19 AINA WESTIN (s) replik:

Herr talman! Göte Jonsson tog återigen upp förslaget till ändring i socialtjänstlagen. Jag står fast vid den uppfattning jag har hävdat tidigare, och det är också utskottsmajoritetens uppfattning. Det är ändå så, Göte Jonsson, att det inte är bara socialdemokraterna i utskottet som har denna uppfattning. Ni har ju inte något av de andra borgerliga partierna med er i denna fråga.

Jag håller faktiskt med Ulla Tillander om att de äldre friska pensionärerna är en resurs. Frågan om att kunna utnyttja denna resurs kan naturligtvis lösas på olika sätt, och förslag till lösningar finns också såvitt jag förstår med i den äldrepolitiska propositionen, men det kanske vi får bekräftelse på senare i dag. Jag vill upprepa att det finns anledning att återkomma till en seriös debatt i dessa frågor, därför att anhörigvården och stödet från närstående är så viktiga.

Inga Lantz! När jag talar om organisationsförändringar menar jag inte effektiviteten inom äldreomsorgen. Jag är klart medveten om att de som arbetar inom äldreomsorgen i dag har en mycket pressande situation, och det är meningen att vi skall förbättra den. Men det finns ju möjlighet att göra förändringar både i den fysiska och den psykiska miljön och på så vis få en bättre situation för de anställda.

Så till statsbidragen. För att möjliggöra ett genomförande av det förslag vi har på riksdagens bord har utskottet tagit i anspråk 275 milj. kr., som är aviserade i budgetpropositionen för nästkommande budgetår. På så vis har vi försökt lösa den ekonomiska delen.

När det gäller de åldersdementa, Daniel Tarschys, är gruppboendet naturligtvis en mycket viktig del. Men det finns också en utveckling inom detta område med försöksverksamheter av olika slag, och dessa skall bilda underlag för beslut om hur vi fortsättningsvis skall gå fram. Jag anser att det är lika viktigt att den personal som i dag arbetar inom hemtjänsten får en grundläggande utbildning i hur man sköter de åldersdementa.

Beträffande splittringen inom socialdemokratin vill jag säga att Daniel

Tarschys har undvikit att tala om splittringen inom de borgerliga partierna. Det betänkande vi i dag behandlar visar också att de borgerliga partierna i många frågor inte har samma uppfattningar. Vi är i alla fall på vår sida regeringsdugliga i detta sammanhang, men erfarenheten har visat att de borgerliga partierna inte är det.

Anf. 20 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Vårt land står nu i slutet av 1980-talet inför en av de största socialpolitiska utmaningarna i modern tid. Det gäller att klara de växande vård- och omsorgsbehoven bland gamla människor. Jag menar därför att vi nu i denna kammare bör eftersträva största möjliga samling kring huvudsatserna, kring riktlinjer och målsättningar för äldreomsorgen i framtiden. Den enigheten kommer vi att behöva om vi skall klara de stora åtaganden som blir nödvändiga i framtiden.

Jag vill därför inte i mitt anförande ta upp den något grälsjuka inledningen i Daniel Tarschys inlägg, och jag tar heller inte upp den historieskrivning som finns i åtskilliga inlägg beträffande omläggningen av statsbidraget. Jag tycker att vi nu har nått en lösning som vi alla är nöjda med, och då skall vi ta diskussionen framåtstytande i stället.

Regeringen har i dagarna lagt fram sin äldreproposition, Äldreomsorgen inför 90-talet. Den bygger till stora delar på äldreberedningens mångåriga arbete, och den tar också stor hänsyn till den breda remissopinion som äldreberedningens slutbetänkande resulterat i och som delvis går längre än äldreberedningen i vissa frågor.

Vi står inför en situation där vårdbehoven kommer att växa under en period av åtminstone ett decennium, där ökade resurser blir nödvändiga, där planering blir nödvändig och där utbildning av personal och dimensionering av personalresurser kommer att höra till uppgifterna varje år under en lång period framåt.

Att situationen var sådan insågs också av den socialdemokratiska partikongressen i höstas, och det var ett av skälen till att vård- och omsorgsområdet från kongressens sida gavs högsta prioritet.

Regeringen svarar nu med en politik i tre steg. I budgetpropositionen i år anvisade vi ytterligare 890 milj. kr. inom vård- och omsorgsområdet – 350 milj. kr. på handikappområdet och 540 milj. kr. till en förstärkning av hemtjänstbidraget i två steg för 1988 och 1989.

Det andra steget i regeringens politik på äldreområdet blir propositionen Äldreomsorgen inför 90-talet.

Det tredje steget blir helt logiskt en följd av behandlingen av den viktiga frågan om huvudmannaskap och ansvar som tas upp som en huvudfråga i den nu framlagda propositionen. I propositionen presenteras mål och riktlinjer för äldreomsorgen. Den innehåller i stor utsträckning en redovisning av de många erfarenheter, iakttagelser och värderingar som äldreberedningen gjort och som det råder stor uppslutning kring. Mål och riktlinjer för boende, vård och omsorg för äldre hör till huvudfrågorna både i denna proposition och när det gäller äldreomsorgen som helhet. Målen valfrihet, trygghet och integritet ställs upp för den samlade politiken för äldreomsorgen.

En viktig fråga gäller avvägningen mellan möjligheterna att kunna bo kvar

i den egna bostaden i en invand miljö och valfriheten som skall råda när det gäller att kunna flytta till särskilda boende- och vårdformer. Det är viktigt att vi också i fortsättningen ökar möjligheterna för människor att bo kvar hemma, även om vård- och omsorgsbehoven är stora. Men det är också viktigt att vi ställer ett varierat utbud av vård- och omsorgsformer som svarar mot människors önskemål och behov till förfogande.

Den viktigaste resursen inom äldreomsorgen är personalen, och jag har i flera sammanhang framhållit att personalfrågan av flera skäl i framtiden blir äldreomsorgens ödesfråga. För att klara personalförsörjningen måste kommuner och, i den mån de berörs, också landsting föra en personalpolitik som så att säga lyfter hela omsorgsområdet. Frågan måste sannolikt under en mycket lång tid ges en hög prioritet. Både utbildning och fortbildning samt arbetsmiljöförbättringar och förbättrade löne- och anställningsvillkor måste ingå i ett samlat åtgärdsprogram från huvudmännen. Dessa tankar kommer till uttryck i propositionen. De senaste två årens avtal på området visar på betydande steg i rätt riktning. Det är också min bedömning att kommunerna är mycket väl medvetna om att de måste föra en aktiv personalpolitik framöver.

Den omläggning av statsbidragssystemet som nu föreslås av socialutskottet innebär att bidraget renodlas till att bli ett personalbidrag, och det blir också direkt volymrelaterat. I det nya systemet ingår satsningar på utbildning i två steg, och 100 milj. kr. utgår för vardera av åren 1989 och 1990. Detta är utmärkt.

I äldrepropositionen understryks att kommunerna måste arbeta både för att minska personalomsättningen och för att göra det möjligt för dem som arbetar, inte minst inom hemtjänsten, att utöka sin arbetstid. Naturligtvis måste vi också gemensamt arbeta mycket aktivt för att även i framtiden öka intresset bland unga människor för vård- och omsorgsyrkorna och därmed förbättra rekryteringen till olika utbildningar.

I propositionen föreslås medel för olika personalpolitiska insatser. Det gäller att sprida erfarenheter av god personalplanering och arbetsmetoder. Det föreslås också att utvecklingscentra inrättas regionalt för utvecklingen inom hemtjänsten. Det finns också förslag om extra utbildningsinsatser när det gäller lärarna inom vård- och omsorgsområdet och att flera uppdrag rörande utbildningsplaneringen framöver ges till skolöverstyrelsen och UHÄ.

Herr talman! Vi står inför en situation där, som jag tidigare sade, vård- och omsorgsbehoven bland gamla människor kommer att öka under lång tid. Det ställer utomordentligt stora krav på god planering och på ett effektivt utnyttjande av de resurser vi har.

Vi ser redan i dag hur karaktären på omsorgen och vården förändras. Kommuner och landsting måste ta hand om alltmer omfattande vårdbehov. Den dominerande situationen är att äldre människor i första hand och i största utsträckning har behov av social omvårdnad. Ofta har sjukdomar som krävt medicinsk behandling varit inkörsporten till denna nya situation för den gamle, men det kvarstående dominerande behovet är för de allra flesta social omvårdnad. Detta leder mig till slutsatsen att social omvårdnad i första hand är en uppgift för kommunerna. Det gör det oerhört viktigt att planera

på ett sådant sätt att vi nu får möjlighet att ta ett samlat grepp när det gäller frågan om den resursutbyggnad som blir nödvändig i framtiden.

Medvetenheten om, det splittrade ansvarets betydelse som bromsande faktor inom äldreomsorgen har ökat. Det är en klar skillnad mellan de åsikter som äldreberedningen gav uttryck för och dem vi kan notera i remissopinionen. Det är dags att nu från regering och riksdag ta ett samlat grepp när det gäller frågorna om huvudmannaskap, och detta kommer också till uttryck i regeringens proposition. Vi anser att kommunerna i framtiden bör ta ett mer enhetligt ansvar både politiskt och ekonomiskt för äldreomsorgen. Många tekniska, praktiska och ekonomiska frågor gör dock att ytterligare beredningsarbete är nödvändigt. Regeringen tillsätter därför en delegation och fastställer en tidtabell för arbetet som är mycket sträng, eftersom vi menar att detta arbete måste bedrivas ytterst skyndsamt. Delegationen skall för sin del slutföra arbetet under hösten 1988, och tanken är att de förändringar som det nu igångsatta beredningsarbetet ger anledning till skall träda i kraft den 1 januari 1991.

Regeringen föreslår också riksdagen en lagändring när det gäller kommunernas planeringsskyldighet inom äldreomsorgen. Vi vill ålägga kommunerna skyldighet att planera, och den planeringen skall göras tillsammans med landstingen. Vi menar att detta är en logisk följd av den situation som vi nu befinner oss i och som för många år framöver kommer att innebära ett starkt ökat resursbehov inom detta stora område.

Herr talman! Stödet till anhöriga, eller – som vi i propositionen föredrar att säga – närstående, för att därmed också inkludera nära vänner, är en viktig fråga. I propositionen slår vi först och främst fast att det i grunden skall finnas ett samhällsansvar, som gör det möjligt för anhöriga eller närstående att åta sig en vårdinsats på frivillig grund. Det skall vara ett fritt och frivilligt åtagande från den anhöriges och från den sjukes sida. Det är då viktigt att samhället ger ett gott stöd till anhöriga och närstående som ger sig in i ett sådant vårdåtagande. Detta är skälet till att vi när det gäller den långsiktiga vården vill se det hela som en uppgörelse, ett avtal mellan huvudmannen, dvs. landstinget eller kommunen beroende på vilken karaktär uppdraget har, och den anhörige. Vi förordar i propositionen att en ersättning skall utgå som svarar mot vårdinsatsens karaktär och omfattning.

Vi lägger också fram förslag om ett särskilt stöd för vård av närstående. Ersättning och rätt till ledighet i 30 dagar skall kunna utgå för vård av svårt sjuk människa. Det är en tanke som ursprungligen framfördes av utredningen Vård i livets slutskede men som senare också har tagits upp av flera andra.

Det är, som jag ser det, en mycket viktig principiell fråga att vi på det här sättet ger både rätt till ledighet och ersättning enligt sjukpenningprincipen för 30 dagars vårdinsats i mycket svåra situationer.

Ersättning och ledighet kan också utgå vid akuta svåra sjukdomstillstånd och vara en buffert för människor som plötsligt får hela sin tillvaro förändrad genom akuta svåra sjukdomar.

Ca 20 milj. kr. anvisar vi ur Allmänna arvsfonden för att utveckla olika former av närstående- och anhörigvårdsstöd. Det är framför allt insatserna av typen avlastning, avlösning, möjlighet till korttidsledighet och semester som vi vill stimulera kommunerna till att utveckla genom den här särskilda insatsen.

Utöver dessa huvudfrågor i propositionen tar vi där upp frågor om de frivilliga organisationernas roll och uppgifter inom äldreomsorgen. Vi tillmäter insatser och verksamhet från föreningars och kooperativs sida stor betydelse för att öka livsinnehållet för äldre människor.

Statistikförsörjningen inom äldreomsorgen behöver förbättras, detta för att ge samhället som helhet större överblick över vad som händer på detta stora och viktiga område.

Vi redovisar också ett initiativ till forskningsrådsnämnden som går ut på att forskningsrådsnämnden skall ta fram ett samlat program för beteendevetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning inom äldreområdet. Nyligen har medicinska forskningsrådet gjort detsamma när det gäller medicinska forskningsinsatser i framtiden.

Herr talman! Innebörden av den här propositionen är att vårt land står inför en oerhörd social utmaning som kräver solidaritet från andra grupper i samhället. Vi måste öka våra insatser både för att äldre människor skall kunna bo kvar och för att de skall kunna få välja på olika särskilda boende- och vårdformer som passar just deras situation. Utvecklingen ställer också stora anspråk på tillgänglighet och service i samhället runt omkring.

Som jag sade, är detta en solidaritetsfråga av stor betydelse. Genom regeringens proposition vill vi från regeringspartiet ge besked till gamla människor i vårt land att vi är beredda till en fortsatt utveckling där äldre människor kan leva gott även när sjukdomar och handikapp sätter in. Vi är beredda till fortsatt solidaritet med gamla människor.

Anf. 21 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att det var mycket klokt i det som Bengt Lindqvist nu sade, och det är mycket klokt i den proposition han har lagt fram. Vi kan från folkpartiets sida ställa oss bakom det mesta i den propositionen, och vi delar den uppfattning som utvecklas om att kommunerna bör få ett ökat ansvar för äldreomsorgen.

Samtidigt är det naturligtvis litet magert att regeringen, efter att i sex år ha brottats med problemet om huvudmannaskapet, inte har något annat besked inför valet än att säga att man avser att tillsätta en ny utredning efter den gamla som har arbetat sedan 1980.

Bengt Lindqvist ansåg att det var grälsjukt av mig att tala om splittring. Ja, det var ett litet experiment som jag utförde här. Jag prövade nämligen precis det retoriska grepp som statsråden oavbrutet har använt här i kammaren under det gångna året. Så fort vi har talat om någon fråga, har man varit inne på ämnet borgerlig splittring. Det roar mig att notera att statsrådet anser att det är ett grälsjukt grepp.

Jag kommer att erinra mig detta under den kommande valrörelsen. Jag hoppas för min del att vi skall slippa höra det greppet använt från socialdemokratiska statsråd och talare, om man nu anser att det är ett alltför grälsjukt grepp. När vi nu har fått oss till livs de här ständiga påminnelserna om att de borgerliga partierna inte i alla frågor är överens, tyckte jag att det fanns anledning att påminna kammaren om att det också inom socialdemokratin och inom det socialistiska block som är regeringsunderlag finns en hel del skiljelinjer och en hel del motsättningar och en hel del ambitioner som går på tvärs med varandra.

Statsrådet manade till samling kring de viktiga uppgifterna inom äldreomsorgen, och det är självfallet så att vi står inför mycket stora uppgifter och mycket stora utmaningar. Det är också enligt vår uppfattning önskvärt att vi med gemensamma krafter kan ta itu med de uppgifterna. Men det är klart att vi gärna skulle vidga samlingen till att omfatta ytterligare några ambitioner.

Vi menar t. ex. att det är en viktig ambition att se till att alla som under längre tid är sjuka och vistas på institution har möjlighet att bo i eget rum. Därför vill jag ställa en fråga: Vill statsrådet Lindqvist vara med om en nationell uppslutning, en nationell samling, kring kravet att inom tio år förverkliga målet att var och en som vistas i långvård, omsorgsvård och psykvård, om han eller hon så vill, skall kunna ha ett eget rum?

Vi har föreslagit ett stimulansbidrag för att förverkliga det målet.

Jag vill också fråga statsrådet Lindqvist, om han vill vara med om en samling kring en rejäl utveckling av demensomsorgen, demensvården. Det finns stora brister i omsorgen om personer som lider av åldersglömska. Vi har föreslagit att det också på det området skall göras en stor satsning för att se till att det verkligen utvecklas adekvata vårdformer för den gruppen av äldre.

Anf. 22 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag delar statsrådets uppfattning när det gäller den stora utmaning som äldreomsorgen utgör för närvarande i vårt samhälle. Vi har ett gemensamt ansvar, det är alldeles klart. Att vi sedan har olika ambition, liksom att vi i vissa sammanhang anvisar olika vägar för att lösa problemen, är också ganska naturligt, eftersom vi står på litet olika bas vad beträffar den ideologiska utgångspunkten.

Den proposition som statsrådet har lagt fram tycker jag är utomordentligt bra i vissa delar. Jag skall här inte ta upp en diskussion om propositionen – vi kommer att ingående analysera den och sedan skriva motioner med anledning av propositionen – men jag vill säga att jag känner igen väldigt mycket från den partimotion som vi väckte i våras och från den äldreomsorgsrapport som vi skrev förra sommaren. Jag hälsar med tillfredsställelse synen på valfrihet, trygghet och integritet som statsrådet pekade på här från talarstolen.

Trots allt vill vi gå längre när det gäller valfriheten, och vi menar att det också innebär att vi går längre när det gäller tryggheten, eftersom vi ser ett klart samband mellan möjligheten att vara sig själv och påverka sin egen situation och möjligheten att leva i trygghet.

Personalfrågorna är utomordentligt viktiga. Det har bl. a. från moderat håll pekats på att vi måste se till att få en ökad flexibilitet. Vi måste helt enkelt bredda basen när det gäller det sätt på vilket vi skall lösa personalproblemen. Vi måste vara mer flexibla när det gäller arbetsgivaransvar och när det gäller arbetsförhållanden. Vi måste öka möjligheten för anhöriga, för grannar, för kyrkan, för andra organisationer, för privata initiativ, om vi skall kunna klara problemen med personalsituationen.

Våra förslag är positiva inte bara för de gamla utan också för dem som arbetar i vård och omsorg. Att lita på den som ger vård och omsorg, att lita på att vederbörande har möjlighet att utföra ett bra arbete inom ramen för medmänskligt ansvar, är någonting som jag tror måste lyftas fram i det här

sammanhanget, om vi skall kunna få det förtroende tillbaka som krävs när det gäller att ge en ökad vård och en bra omsorg.

Jag vill ställa en konkret fråga till statsrådet, och den gäller utvecklingen på institutionssidan, avvecklingen av de små, enskilda vårdhemmen. Statsrådet nämner detta i propositionen, men jag tror att det är utomordentligt angeläget att regeringen snabbt agerar, eftersom det fortfarande pågår en nedläggning av vårdhem ute i de enskilda kommunerna och landstingen. Här finns dubbla budskap i luften, och därför krävs det att vi ser till att vi får rättning i leden på bred bas, om vi skall kunna klara de här problemen på sikt.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Bidrag till social hem-
hjälp m. m.*

Anf. 23 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det är mycket som man kan instämma i när det gäller regeringens äntligen framlagda äldreproposition. Också vi från centern känner igen många av förslagen i våra partimotioner i den. Det är bra. Åtskilliga gånger då vi här i kammaren har efterlyst åtgärder för att komma till rätta med problemen inom äldre vården har man från regeringens sida hänvisat till äldrepropositionen, och mot den bakgrunden hade det varit bra, om vi också hade kunnat fatta besluten i vår.

Bengt Lindqvist sade att vård- och omsorgsbehoven kommer att öka, och det har intygats här från många håll. Då är det, menar vi, angeläget att ta vara på de resurser som finns. Anhörigvårdskommittén lade 1983 fram sitt förslag, som gick ut på att anhörigvårdare skulle få rätt till ledighet. Vid det tillfället gick centerns representant i utredningen, Kersti Johansson, ett steg längre och krävde också ersättning för anhörigvårdare, och det har vi sedan följt upp. Det är bra att det nu kommer i propositionen.

Vidare sade Bengt Lindqvist att enigheten i fråga om förslaget om statsbidrag till ålderdomshem är utmärkt. Det är glädjande att höra det uttalandet från Bengt Lindqvist, för beslutet om ålderdomshemmen kommer att fylla ett stort tomrum som inte fyllts av något annat sedan ålderdomshemmen började avvecklas.

Jag slutade mitt inledningsanförande med att ställa en fråga till Bengt Lindqvist om dagens beslut om ålderdomshemmen. Anledningen till att jag vill stryka under detta beslut och att det är viktigt med klara besked från t. ex. socialstyrelsen är att representanter för socialstyrelsen har uttryckt meningar som inte helt rimmar med dem som riksdagens beslut innebär. Vid ett seminarium om åldrande och de äldres villkor så sent som den 3 maj i år gjordes formuleringar av en representant för socialstyrelsen som inte helt skingrade oron för att riksdagens beslut i viss mån var på väg att omtolkas eller övertolkas. Där sades uttryckligen att socialstyrelsen har sett positivt på nedläggningen av ålderdomshem. Det viktiga här är att distinktionen mellan det gamla servicehustänkandet och ålderdomshemsomsorgen som nu åter kommer till heders är fullkomligt klar. Omsorgen om äldre på ålderdomshem är inte identisk med den service som servicehus för eget boende erbjuder. Den distinktionen är väsentlig. Här är det inte fråga om olika ord för samma sak. Har man trott det, då har man verkligen missat poängen.

Anf. 24 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist sade att vi står inför en mycket stor socialpolitisk utmaning när det gäller att klara omsorgsbehovet för äldre människor och att det är en fråga om solidaritet. Jag håller till fullo med honom i båda de här påståendena.

Sedan säger Bengt Lindqvist att människor skall få bo kvar hemma. Valfrihet skall få råda. Men hur skall detta bli möjligt? Jag får inte den ekvationen att gå ihop, eftersom de som är 90 år och äldre kommer att öka med 70 % fram till år 2000 och de som är 80–90 år ökar med 125 000 människor. Hur skall man klara det här löftet?

Vi skall få kommunerna att öka intresset för vård och omsorg, och det är vällovligt. Men om man skulle tillgodose det behov som äldreberedningen har räknat fram, nämligen 100 000 nya tjänster fram till år 2000, behövs det att 10 % av varje årskull går in i hemtjänsten. Förutsättningsvis tror jag att det är kvinnor det handlar om. Hur skall detta bli möjligt? Kan man öka intresset så mycket att 10 % av den kvinnliga ungdom som går ut ur skolorna tar plats inom hemtjänsten?

Personalen är viktigast, säger Bengt Lindqvist, och det håller jag med om. Kommunen skall lyfta personalen. Hur skall den kunna göra det? Man har dragit in 40 miljarder på tio år från kommunerna. Hur skall kommunerna klara det ansvar som man lägger på dem på det sättet?

För att återknyta till finansieringen av ålderdomshemmen, som också måste blandas in i den här frågan som ju berör kommunernas totala ekonomi, är jag förvånad över att inte socialdemokraterna har föreslagit ett speciellt bidrag till ålderdomshemmen. Jag föreslog det vid de överläggningar som vi hade men fick inget gehör för det. Att inte de borgerliga var intresserade förstår jag – bara moderaterna vill ju dra in 10 miljarder från kommunerna – men att socialdemokraterna inte ville ha pengar specifikt till ålderdomshemmen förvånar mig mycket, särskilt med tanke på det man själv skrev så sent som i januari i år, nämligen att detta innebär att årsarbetarbidraget till hemhjälpens sjunker med ungefär en tredjedel. Den beräkningen måste gälla även sedan socialdemokraterna har svängt till att inse att ålderdomshemmen måste vara kvar, men då måste man också betala för dem.

Anf. 25 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag har två frågor av mer allmän karaktär innan jag börjar svara på de frågor som har ställts i debatten. Den ena gäller de specialdestinerade statsbidragen. Alla de tre borgerliga partierna har föreslagit – i olika former och skepnader – att specialdestineringen i statsbidragen skall minska eller upphöra. Moderaterna har mycket tydligt angivit en teknik för detta, där specialdestinerade statsbidrag skall samlas i en gemensam pott, och sedan skall de nedskärningar som moderaterna förespråkar göras från detta allmänna statsbidrag till kommunerna. Mot den bakgrunden undrar jag, hur det har varit möjligt för er tre borgerliga partier att nu ställa er bakom denna förändring till ett renodlat personalbidrag, som dessutom är volymrelaterat. Min viktigaste fråga är naturligtvis: Kommer ni i händelse av en egen majoritet här i kammaren att förändra det nu införda statsbidraget och slopa specialdestineringen i enlighet med era allmänna ekonomiska motioner?

Moderaterna bekymrar mig särskilt. Det gäller det förhållandet att moderaterna i sina allmänna ekonomiska motioner vill göra indragningar motsvarande 7 miljarder inom den kommunala sektorn och samtidigt införa ett kommunalt skattestopp. Detta sker i en situation där utvecklingen inom äldreomsorgen är sådan som vi nyss beskrivit men där också andra socialpolitiska uppgifter pockar på sin lösning, inte minst inom barnomsorgen. Hur ser ni moderater över huvud taget möjligheter att klara de åtaganden som samhället måste göra gentemot äldre människor med en sådan generell ekonomisk politik?

Ja, Daniel Tarschys, jag är för min del och som regeringens företrädare utomordentligt intresserad av att föra vidare diskussionen om åtgärder som på ett bättre sätt kan ge stöd åt människor med åldersdemens, eller åldersglömska som vi med en mera allmän term ofta säger. Jag tycker detta hör till de viktigaste utvecklingsområdena.

Kommunerna bygger i dag mycket snabbare än tidigare ut gruppbofasta för just denna grupp, men situationen är sådan att det inte är tillräckligt. Och det kommer att behövas sådana krafttag från kommunerna inte bara under åren 1988 och 1989, för vilka man har redovisat en mycket stark utökning av antalet gruppbofasta, utan för lång tid framöver.

I frågan om det egna rummet tycker jag vi skall sträcka oss längre än så i våra ambitioner inom omsorg om äldre och handikappade människor. Man skall ha tillgång till en egen bostad så länge man vill och kan bo hemma, och inom institutionerna skall det naturligtvis finnas möjlighet att välja mellan eget rum och att bo tillsammans om man föredrar det. Eget rum är för mig en del av en större strävan att höja bostadsstandarden generellt för de människor som har behov av samhällets vård och omsorg – en viktig del, det kan jag instämma i.

Göte Jonsson, när det gäller enskilda institutioner är min uppfattning att kommunerna måste bygga ut sin äldreomsorg och därvid spela med de resurser som de finner lämpliga. För mig är vård och omsorg ett samhällsåtagande, men om detta samhällsåtagande – vilket är fallet i dag – delvis kan fullgöras genom vård och omsorg vid enskilda institutioner och kommunerna finner att kvaliteten är god i denna insats, finns det ju inga hinder för att den insatsen skall finnas kvar också i framtiden. Det blir alltså en bedömning ur kvalitets- och trygghetssynpunkt från kommunernas sida – för övrigt samma slags bedömning som de bör göra beträffande sina egna institutioner, enligt min uppfattning.

Ja, Ulla Tillander, dagens beslut när det gäller omläggningen av statsbidraget tar jag naturligtvis till mig. Jag menar att fattar riksdagen detta beslut, så skall vi också se till att det får genomslag.

Jag vill påminna om att det blir naturligt att se över statsbidragen när propositionen om huvudmannaskapsförändringar kommer, för sådana huvudmannaskapsförändringar, där kanske både lokala sjukhem och hemsjukvården och eventuellt också annat, går över i kommunal regi, betyder att statsbidragen måste ses över. Har en omläggning skett i riktning mot neutralitet gentemot vård- och omsorgsformerna, så menar jag att det inte finns någon anledning att ompröva just den delen i statsbidragen, som jag ser det i dag.

Inga Lantz får inte ekvationen att gå ihop – det behövs så oerhört många fler människor som ger vård och omsorg. Ja, det är riktigt. Det är ju det som är vår stora utmaning: Hur skall vi klara utbyggnaden om äldreomsorgen så att den motsvarar de behov som människor har? Dess värre tror jag vi får leva i den svåra politiska situationen att vi gör betydande utökningar och ansträngningar, men ändå kommer behoven att växa ännu snabbare. Det kan på sikt bli mycket besvärligt för oss att driva politiken under sådana förhållanden.

Det som är viktigt nu är att verkligen bli klar över vilka dimensioner insatserna behöver ha och att sätta i gång att planera, så att vi ganska snart når i fatt de växande behoven.

Men – och det är en viktig invändning mot Inga Lantz tanke – det är ju inte lättare att skaffa personal i andra vård- och omsorgsformer än vård och omsorg i hemmet. Behovet av personalinsatser i förhållande till en växande vårdinsats blir ungefär detsamma, vilken vård- och omsorgsform man än väljer. Så personalproblemet har vi oavsett om vi satsar på vård och omsorg i hemmet, på institutioner eller i särskilda boendeformer. Att detta är ett problem av stor omfattning vill jag gärna understryka.

Anf. 26 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att Bengt Lindqvist och jag i själva verket är överens om behovet av ökade insatser för de senildementa. Men man kan ju formulera sin hållning på litet olika sätt. Kommunerna bygger ut mycket mer än tidigare, sade statsrådet. Jag tycker att de bygger ut alldeles för långsamt. Jag skulle på den här punkten vilja tillönska regeringen litet mer av otålighet och litet mer av handlingskraft.

Det gäller också frågan om det egna rummet. Bengt Lindqvist sade att vår ambition var alldeles för blygsam när vi ville tillförsäkra var och en inom långvården, omsorgsvården och psykvården möjlighet att om han eller hon så önskar få ett eget rum. Man borde sätta målet högre, menade han. Ja, gärna det, men låt oss i varje fall börja med att åstadkomma det som i dag inte existerar. I Bengt Lindqvists egen proposition står det att det i dag på de 52 000 platser vi har i den somatiska långvården enbart är 27 % av patienterna som har ett eget rum. Det är alltså stora uppgifter vi har framför oss. Det är mot den bakgrunden folkpartiet har föreslagit ett speciellt statligt stimulansbidrag för att få fart på utbyggnaden, och det är ett förslag som vi i flera år har fått nej på från socialdemokraterna och regeringen. Om nu Bengt Lindqvist vill sätta ambitionerna högre, borde han väl åtminstone kunna vara med på våra, mera blygsamma ambitioner.

Sedan tog Bengt Lindqvist upp frågan om de specialdestinerade statsbidragen. Låt mig påminna om att det inte bara är de borgerliga partierna som menar att man på sikt skall avveckla vissa sådana statsbidrag. Det har även regeringen gjort. Jag erinrar om det specialdestinerade bidraget till ungdomstandvården, som avvecklades av regeringen. Det är väl klart att har man behov av stimulans så skall man ha sådana bidrag, men när detta behov bortfaller kan finansieringen ordnas på annat sätt.

Vad gäller framtiden för statsbidragen till den sociala hemhjälp vill jag för min del hänvisa till vad utskottet skriver i betänkandet, nämligen att om

det uppstår förändringar i huvudmannaskapet finns det också skäl för en förutsättningslös översyn, men när denna sker måste man se till att ett eventuellt nytt statsbidrag blir neutralt i förhållande till olika boende- och vårdformer. Med andra ord: vi ger en klar signal från riksdagsmajoritetens sida, att ålderdomshem, social hemhjälp och servicehem alla skall finnas, och kommunerna kan utan farhågor satsa på ett sådant varierat utbud.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Bidrag till social hemhjälp m. m.

Anf. 27 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Också jag vill med anledning av frågan om de specialdestinerade statsbidragen hänvisa till betänkandet.

Samtidigt vill jag svara på herr Lindqvists fråga hur vi har kunnat gå med på ett statsbidrag som är personalanknutet. Jo, vi ser faktiskt styrningen i statsbidragen som olycklig. Genom att vi nu får ett neutralt statsbidrag, oberoende av omsorgsform i äldreomsorgen, har vi också uppnått en del av de målsättningar som vi har dragit upp, nämligen att statsbidragen inte skall vara styrande. Jag ser därför ingen motsättning mellan vårt långsiktiga resonemang och denna konstruktion av statsbidrag. Det väsentliga är ju neutraliteten och en minskad styrning.

Denna målsättning delar vi för övrigt med de båda kommunförbunden, som anser att man skall ha statsbidrag som inte är styrande på samma sätt som i dag. Här har ju också regeringens särskilda minister Bo Holmberg tagit fram ganska långtgående resonemang när det gäller slopande av specialdestinerade statsbidrag, så på den punkten tror jag vi kan vara ganska överens i målsättningsdiskussionen.

Sedan tar Bengt Lindqvist upp frågan om indragningar från kommunerna. Jag tycker att Bengt Lindqvist skall vara väldigt försiktig i det fallet. Förra valet reste ni land och rike runt och skrämde svenska folket, Kommunförbundet, kommuner och kommunanställda för moderat politik och sade att om kommunerna får dra in 4 miljarder kronor, då raderas hela den kommunala ekonomin. Vad har hänt, Bengt Lindqvist? Sedan ni fick tillbaka regeringsansvaret har ni lagt fram konkreta besparingsförslag i fråga om bidragen till kommunerna på 21 miljarder kronor, och riksdagen har beslutat om besparingar på 17 miljarder kronor, om jag inte minns fel. Det går inte att föra en politik valår och en annan politik icke valår. Jag varnar Bengt Lindqvist för att upprepa den debatten – jag tror inte att det går att lura svenska folket en gång till.

Vi har lagt fram förslag om en fullständig ekonomisk politik, där vi visar att den moderata politiken i dess helhet leder till en positiv effekt för kommunerna genom dämpad kostnadsutveckling. Läs Feldts egen finansplan eller underlaget till finansplanen! Vi moderater har gått in för det alternativ som innebär 13 miljarder kronor mindre i kostnader för kommunerna i förhållande till den politik som regeringen för. Därvid har vi sagt: Kan vi föra en politik som innebär att kostnaderna för kommunerna minskar med 13 miljarder, då är det rimligt att minska statsbidragen med ungefär hälften av de 13 miljarderna. Man måste tala sanning, och man måste se politiken i ett längre perspektiv, Bengt Lindqvist.

När det sedan gäller frågan om de enskilda sjukhemmen pekade jag på att såväl enskilda som offentliga sjukhem i dag läggs ned ute i landsting och

kommuner, samtidigt som regeringen och riksdagen ger andra signaler. I det sammanhanget ställer jag frågan: Är Bengt Lindqvist beredd att agera kraftfullare för att det inte skall bli dubbla budskap, som leder till att de gamla även i fortsättningen hamnar mellan två stolar i detta huvudmannaskapsresonemang?

Anf. 28 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Även jag vill svara på Bengt Lindqvists fråga om specialdestineringen. I detta skede i frågan om ålderdomshemmen ville vi från centerns sida ha en ökning av valfriheten. Detta är också målsättningen då det gäller generellt statsbidrag – större valfrihet, mindre byråkrati, en ökad rättvisa. I detta sammanhang gick ju statsbidragsförändringen i rätt riktning. Målsättningen är fortfarande ett än mer neutralt statsbidragssystem. Därför tackar jag Bengt Lindqvist för svaret när det gäller statsbidraget till ålderdomshemmen. Det som Bengt Lindqvist sade var viktigt, men det var inte svar på min fråga.

Min fråga gällde uppföljningen av riksdagens beslut. Anledningen till min fråga är för det första att vi i centern har den uppfattningen att detta riksdagsbeslut kommer att få stora och mycket goda konsekvenser och för det andra att socialdemokraterna här har ändrat sig. Den vaksamhet med vilken vi i centern har bevakat den här frågan genom åtskilliga debatter här i kammaren släpper vi inte så lätt. Sammantaget gör detta min fråga viktig och minst av allt onödig. Därför vill jag återigen ställa frågan: Vill Bengt Lindqvist följa den konkreta utformningen av de beslut som riksdagen kommer att fatta här i dag om statsbidrag och om ålderdomshemmen så, att de entydigt och generöst passerar genom statens kvarnar?

Anf. 29 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp frågan om anhörigvården och vad som föreslås därom i propositionen och då börja med att säga att det förstås är bra att dessa möjligheter kommer att finnas, om detta nu blir riksdagens beslut, vilket jag förmodar att det blir. Men jag vill också uttala några varningsord då det gäller anhörigvård. Dels kan det alternativet bli ett alibi för att inte bygga ut omsorgen så som den behöver byggas ut, i hemmet eller på institutioner, dels kan den lösningen faktiskt – vi har varit med om många sådana fällor tidigare – bli en kvinnofälla. Jag förstår inte riktigt hur kvinnor skall orka med att i så fall få en tredje börda att klara av. Man har ett bortaarbete och ett hemarbete och får nu också ett ansvar för sina anhöriga. Jag tycker att det måste markeras att det inte får bli fråga om att kvinnor skall ta på sig ytterligare ansvar för anhöriga, där samhället har den största delen av ansvaret.

Till allra sist skulle jag vilja fråga om de 740 miljonerna till ålderdomshemmen. Varför är man så ovillig – det gäller både utskottsmajoriteten, alltså socialdemokrater i riksdagen, och socialministern – att kommentera det papper som jag har hänvisat till åtminstone två gånger i den här debatten, det papper som kom från departementet den 11 januari och där det står på s. 2: Om årsarbetarna på ålderdomshemmen skulle få statsbidrag inom nuvarande ram för årsarbetarbidraget till hemhjälp skulle det här sjunka med en

tredjedel. Det är vad som står i departementets skrivelse, i vilken jag har läst innantill. Jag tycker att vi skall ha statsbidrag till ålderdomshemmen. Men vi måste också betala för detta.

Vad är det som gör att socialdemokraterna har ändrat uppfattning och svängt så kapitalt på några månader? Det är klart att bidraget kommer att sjunka, om det planas ut och det är fler som skall ha betalt från det. Jag skulle gärna se att Bengt Lindqvist i sin sista replik gav en kommentar till detta. Jag är nämligen mycket orolig för att hemtjänsten kommer att drabbas. Det hade varit just att också anslå pengar till ålderdomshemmen i form av ett driftsbidrag, att alltså betala vad det kostar, nämligen 740 milj. kr.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Bidrag till social hem-
hjälp m. m.*

Anf. 30 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Får jag först till Göte Jonsson säga att det är en avgörande skillnad mellan de indragningar från kommunerna som den socialdemokratiska regeringen har gjort och dem som nu föreslås av moderaterna. Det är egentligen en skillnad på två sätt.

Syftet när vi gjorde betydande indragningar från den kommunala sektorn var att sanera samhällsekonomin, dvs. att skapa bättre balans mellan den ekonomiska situationen i staten och den ekonomiska situationen inom kommuner och landsting. Moderaternas förslag gäller indragningar som medverkar till att finansiera en väldig skattesänkning för höginkomsttagare. Moderaterna vill också genom ett uttalat skattestopp för den kommunala verksamheten hindra expansion, medan de indragningar som regeringen gjorde hela tiden byggde på att tillåta den fortsatta expansion inom kommuner och landsting som riksdagen hade ställt sig bakom. Det är alltså en avgörande principiell skillnad och en skillnad när det gäller syftet med åtgärder på det här området.

När det gäller omläggningen av statsbidraget, Inga Lantz, så var vår huvudinvändning för ett år sedan och för två år sedan mot att lägga om statsbidraget till hemtjänsten till ett statsbidrag av den karaktär som nu föreslås att vi inte ville vara med om att minska statsbidraget till hemtjänsten. Tack vare de förstärkningar av hemtjänstbidraget som tillkom genom budgetpropositionen med 265 plus 275 miljoner åren 1988–1989 blev det möjligt att göra en omläggning utan att sänka statsbidraget till hemtjänsten. Hemtjänsten skulle ha haft ett statsbidrag på 34 000 kr. per årsarbetare och har också i fortsättningen ett statsbidrag på 34 000 kr. per årsarbetare. Det blev alltså möjligt, just tack vare de pengar som regeringen tillsköt, att göra omläggningen på detta tilltalande sätt, där det också blev pengar över för att dels i sig lindra de negativa effekterna av omläggningen, dels sätta in stöd för personalpolitiska åtgärder i form av utbildning. Det är i grunden de förstärkningar av bidraget som regeringen föreslog i budgetpropositionen som medförde detta. Utan dessa förstärkningar hade det blivit helt andra effekter.

I huvudmannaskapsfrågan tillsätter vi inte, vilket Daniel Tarschys antyder, ytterligare en utredning. I propositionen uttalar vi mycket tydligt att det är kommunerna som skall ta ett mer samlat politiskt och ekonomiskt ansvar för äldreomsorgen. Nu behövs ett beslutsunderlag, ett underlag där man analyserar konsekvenserna av de förändringar som är nödvändiga. Det är

angeläget för att man skall kunna överblicka såväl de tekniska och praktiska som de ekonomiska konsekvenserna av en betydande huvudmannaskapsförändring. Det arbetet skall bedrivas mycket skyndsamt. Det gäller alltså inte *om utan hur* och under vilka förutsättningar samt med vilka konsekvenser en huvudmannaskapsförändring skall ske. Den sker därefter genom ett regeringsförslag till riksdagen. Samtidigt har vi bedömt det som rimligt att man vid en så betydande förändring som det kan bli tal om, exempelvis att de lokala sjukhemmen överförs till primärkommunerna – de har en sammanlagd budget på 7 miljarder kronor – får tid på sig för omställningen. Därför har vi föreslagit att förändringarna skall träda i kraft den 1 januari 1991.

Låt mig, herr talman, avsluta med att vädja till kammarens ledamöter att fatta beslut om att genomföra denna huvudmannaskapsförändring, att vara överens om inriktningen och att under den fortsatta behandlingen av frågan visa förmåga att lösa de tekniska och praktiska problem som naturligtvis finns. Ledamöter i landsting och kommuner kommer att påverka oss och peka på olika problem som måste lösas.

Den här frågan kräver samling. Annars kan tekniska detaljer fälla en i huvudlinjerna mycket viktig reform. Den kommer, om den genomförs, att medföra en väsentlig hushållning med resurserna och en bättre framtida planering inom äldreomsorgen.

Talmannen anmälde att Daniel Tarschys, Göte Jonsson, Inga Lantz och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 31 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag borde kanske ha varit kamratlig och avstått från detta anförande, men eftersom detta förmodligen är sista gången som jag får tillfälle att stå i denna talarstol kan jag inte motstå frestelsen att ta till orda.

Jag deltog i äldrekonferensen i Wien och träffade där en något cynisk norrman, som sade: De är alla här och vägrar att dö, precis som vi gör.

Det har här omvitnats att vi står inför oerhörda uppgifter på äldreomsorgens område. Häromdagen träffade jag några kommunalpolitiker som sade att de kände sig som om de satt på en bomb. Det behövs ca 100 000 personer till hemtjänsten, men det behövs också ca 100 000 nya, mindre bostäder. Inga Lantz sade tidigare att det under de två närmaste decennierna kommer att behöva anställas ungefär en halv miljon människor, och jag har själv kommit till samma resultat.

I föreliggande äldreomsorgsproposition föreslås nya aktiviteter vilka jag inte skall fördjupa mig i. Jag kan, herr talman, själv inte se en klar lösning framför mig.

Låt mig dock sätta in frågan i ett något större sammanhang. Vi har två stora och mycket "sjuka" områden i samhället. Det ena gäller belastnings- och förslitningsskador. Sådana uppkommer inom vården men också i industrin och på andra håll. På detta område har ett intensivt arbete påbörjats för att komma till rätta med problemet. Både politiker och näringsliv måste sätta arbetsmiljöförbättringarna högt upp på prioriteringslistan.

Nästa stora och "sjuka" område utgörs av alkohol- och tobaksbruket. Ytterligare ett sådant område kan hänföras till den felaktiga kost som ger cirkulationsskador. Men omfattningen därav är kanske inte helt utredd. Alla dessa faktorer påverkar människors liv, dels när de är i aktiv ålder, dels när de är gamla, då skadorna blir mera kännbara. Skadorna kan vara invalidiserande och kräva vård, om inte förr så i pensionsåldern. Strävan bör därför vara att försöka hålla människor friska. Bara en måttlig minskning av sjukligheten skulle avlasta vården avsevärt och minska behovet av omhändertaganden. Även på kort sikt kan vinster göras.

Pensionärsorganisationerna gör stora insatser för pensionärer genom att upplysa om vikten av rätt kost och motion samt genom glada aktiviteter. Även den verksamheten bör kunna öka avsevärt.

Många människor behöver dock förr eller senare få sjukvård eller bli omhändertagna. Bl. a. därför har vi moderater så länge kämpat mot nedläggningen av fungerande akutsjukhus och länsdelssjukhus. Att behöva vänta länge i köer trots värk och funktionshinder bryter ned människor, kanske för alltid. Dessutom är det både orätt och ociviliserat att ha långa köer till operationer och sjukvård i ett samhälle som vårt. Alla människor skall oberoende av ålder ha rätt att få snabb hjälp när så behövs. Det är till välsignelse för den enskilde, men det är också bra för samhället. På så vis kan långvarig omvårdnad undvikas.

Det var Sonja Thorburn som bröt igenom vallen. Vad hon gjorde betraktades på sin tid som sensationellt, trots att det egentligen bara rörde sig om praktiska och kloka förslag som hon fick genomföra. En gammal dam låg hemma i sin soffa och skrek. Hon varken hörde eller såg och hade ont i ena knät. Till slut tröttnade hennes dotter på att se detta, varpå hon ringde till sjukhuset och bad att man skulle ta in mamman. Hon fick också komma in på sjukhuset. Hon blev av med sina vaxproppar i öronen, opererades för starr och fick även knät opererat. Tre månader senare kom hon till sjukhuset med famnen full av julklappar och sade: Ni skulle ha sett vilken julsmygling de hade på Tempo! Hon hade alltså i onödan legat i sin soffa med dessa sjukdomar.

Många gamla fruktar med fog den dag då de hamnar på en institution och blir beroende av andra. Jag bär det egentligen som en personlig skuld att jag under mina 30 år i den sociala verksamheten på olika nivåer i Stockholm inte har kunnat förändra attityderna till människor som blivit beroende av vård. Jämsides med uppoffrande arbete, plikt känsla, inlevelse och varsamhet, förekommer fortfarande förödmjukelser och känslökyla. Eller också kolliderar MBL för dem som arbetar fyra eller åtta timmar i vården med önskemålen från dem som tvingas vistas på sjukhuset 24 timmar om dygnet månad efter månad.

Herr talman! Vi här i kammaren kan inte stödja ett ungt biträde när hon står vid sin första dödsbädd. Vår uppgift är att ge henne möjlighet att kunna möta de krav som ställs genom att ge henne utbildning och rimliga arbetstider. Jäkt, oro och känslan att vara en alltför liten kugge i ett stort maskineri medverkar till att personalen inte orkar att möta och tillgodose de gamlas behov.

Vi måste komma ihåg att det i dag händer att patienter blir serverade sin

lunch medan de ligger i egen avföring. Vi måste komma ihåg att senildementa på stora avdelningar blir avklädda utan vidare inför medpatienter och främlingar. Vi måste komma ihåg att nästan ingen i personalen vet vem människan i sängen är eller har varit. Hennes identitet försvann när hon gick in genom dörren till institutionen.

Jag har i två motioner försökt beskriva hur det kan vara. Den ena motionen väckte jag förra året, när jag hade fått ett brev från en sjuksköterska med flera år i yrket. Jag citerade i motionen hennes brev om patienten Johan och begärde en ökad och fördjupad tillsyn. Riksdagen avslag emellertid motionen.

I brevet berättar sjuksköterskan att Johan låg för döden men inte fick vatten eller annan vätska eftersom han då skulle dö fortare.

I den andra motionen, som jag väckte i år, tar jag med den beskrivning som Anneli Hollo, en kvinna från socialstyrelsen, gjort med anledning av att en vän efter en tids förvirring hamnade på en stor avdelning för senildementa. Patienten gick ner sig totalt men räddades till livet av sin vän genom omsorger och aktiviteter. En räddades alltså till livet. För henne är vistelsen på institutionen som ett svart hål – detaljerna är glömda, livet är normalt. Men så är det inte för dem som blev kvar.

Det finns nog flera svar på frågan hur man kommer till rätta med sådana svårigheter. Det viktigaste, förutom personalens betydelse, som jag skall återkomma till, är kanske att ha så små institutioner som möjligt, där gruppboendet är en bra lösning. Detta har framhållits av många talare.

Vi moderater tycker förstås, vilket vi kanske tidigare än någon annan började tala om, att alla skall stanna hemma så länge de orkar och så länge de anhöriga orkar. En anhörigvårdare sade till mig häromdagen: Man sliter ihjäl sig, och ändå är man ingenting.

Min bild av hemtjänsten, de gamlas situation och hemtjänstpersonalens arbete stämmer precis med Inga Lantz bild. Det är som det skrivs i Kommunens lilla piga. Men vi har även rent personlig erfarenhet.

Någon nämnde ensamheten. Ett exempel på den kan jag hämta från mina vilda hälsingska hemtrakter där människor kanske får besök på natten för att bli vända eller för att få en spruta. De hör när besökaren kommer och stampar av sig snön, och de får en klapp på huvudet innan besökaren går. Men timmarna är långa och tysta innan nästa besökare kommer, och oron för vad som kan hända blir plågsam.

Jag vill därefter säga något om ålderdomshemmen. Vår envishet under många år för att få behålla ålderdomshemmen innebär inte annat än att de som så önskar eller inte orkar med att hemtjänstens personal går ut och in skall kunna välja helinackordering. Under arbetet för ett bibehållande och en utveckling av just ålderdomshemmen har vi många gånger fått höra att vi vill låsa in de äldre i en boendeform, som strider mot alla principer om självständighet, medbestämmande och integritet. Detta är naturligtvis helt felaktigt.

Egentligen är det svårt för politiker att alltid veta hur enskilda människor behandlas på institutioner och andra ställen, men ingen har menat annat än att socialtjänstlagens portalparagraf skall efterlevas även inom ålderdomshemmen och inte saboteras genom rigida förhållningsregler, som tydligen

har inneburit att personalens bästa har gått före pensionärernas. Det är nu min intensiva förhoppning att dagens beslut kommer att medföra bättre förhållanden på de ställen där fel har begåtts.

Även i detta sammanhang har pensionärsorganisationerna en stor uppgift när det gäller att följa vad som händer. De har kunskap, personkännedom, kapacitet och vilja. Detta borde användas bra mycket oftare och mer än hittills. Pensionärsorganisationerna kan göra nytta i hela samhällsplaneringen. Jag menar därför att pensionärsråden bör stå direkt under kommunstyrelsen.

Herr talman! Jag kommer inte att vara här när regeringens proposition om äldreomsorgen behandlas. Jag vill bara säga att den snabba genomläsningen av den har gett mig nytt hopp. Flera förbättringar som vi moderater slagits för kommer tydligen att kunna genomföras. Och i nära nog enighet kanske ni här i kammaren kan genomföra detta oavsett vilka som vinner valet.

Det viktigaste är nog ändå att attityden mot olika människor och mot svaga ändras och att detta arbete påbörjas redan i skolan. Oavsett hur folk har det, är det ju till syvende og sist mötet mellan människa och människa som är det avgörande. Det är kärleken och inlevelsen som är avgörande för den enskilda människans värde och värdighet.

Anf. 32 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Det var många vackra ord som Blenda Littmarck avslutade sitt anförande med.

Jag vill avsluta denna debatt med att tacka för vårt möte med människan Blenda Littmarck i riksdagen. I socialutskottet har hennes många erfarenheter från de vilda hälsingska hemtrakterna till de 30 åren i Stockholms socialpolitik varit av stort värde. De har bidragit till att ge våra diskussioner en resonansbotten i socialt engagemang, medmänsklighet och klok vardagserfarenhet.

Anf. 33 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag har inte heller för avsikt att dra i gång någon ny sakdebatt, utan jag vill, precis som Daniel Tarschys, tacka för de år av debatt som vi har haft med Blenda Littmarck. Hon och jag har inte varit så överens, men roligt har det varit. Tack, Blenda Littmarck.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om bostadsutskottets betänkande 12.)

Kammaren övergick till att debattera bostadsutskottets betänkande 12 om bostadslån till byggande av ålderdomshem.

Bostadslån till byggande av ålderdomshem

Anf. 34 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Boende på ålderdomshem är en bostadsfråga och bör behandlas som en sådan. Det handlar om självständigt boende i fullvärdiga bostäder, som de gamla har eget hyreskontrakt på.

När bostadsutskottet förra året behandlade frågan om villkoren för bostadslån till äldreomsorg gällde det ombyggnad av äldreomsorg. Nu behandlar vi frågan om villkoren för erhållande av bostadslån för nybyggnad.

En bostad i ett äldreomsorgsbolag bör omfattas av samma krav på minimistandard som gäller för andra bostäder. Vissa grundläggande funktionskrav måste uppfyllas, krav som inte får ställas lägre för att det handlar om äldre människor. Rätten till en god bostad, en bra boendestandard och omsorg och vård måste gälla alla människor.

Vpk anförde i en reservation förra året, då beslut togs om villkoren för erhållande av bostadslån till ombyggnad, att den minimistandard som majoriteten beslutade om – ett rum och kökskåp med WC och dusch – var för låg. Vi framhöll då bl. a. att man med bostadslån skall finansiera ny- och ombyggnad av bostäder eller ombyggnad av "icke-bostäder" till bostäder.

Vi framhöll också att ombyggnader med stöd av statliga lån med stora räntesubventioner inte skall få ske utan att de grundläggande minimikraven uppfylls. Då gällde diskussionen ombyggnad där man var bunden av vissa givna förutsättningar i fråga om de gamla fastigheterna. Detta var bakgrunden till 1987 års beslut.

Beträffande standarden för bostäder i äldreomsorg har man emellertid sänkt kraven sedan 1985: från ett rum och kök eller ett och ett halvt rum och kök till först ett rum och kök och minst 30 m² och nu bara ett rum och kök!

När vi nu har att ta ställning till villkoren för nybyggnad av äldreomsorg, dvs. fastigheter som kommer att stå och användas i ett femtiotal år eller mer, är en av vpk:s utgångspunkter att både nuvarande och tillkommande äldreomsorg skall utformas så att de gamla kan få behövlig service dygnet runt men att de själva har hyreskontraktet på lägenheten. Det skall vara ett hem där man kan bo kvar under hela äldreomsorgen även om man behöver sjukvårdshjälp. Då kan både trygghets- och vårdbehovet tillgodoses.

Den utrymmes- och utrustningsstandard som numera gäller beträffande ombyggnad av äldreomsorg måste enligt vår mening vara något högre i nybyggnadsfallen. Bostaden måste – även om den är belägen i vad man kallar äldreomsorg och även om den bebos av människor som är äldre än 65 år – innehålla särskilt sovrum eller avgränsat utrymme för sovplats. För några år sedan var det ett självklart mål att gamla människor skulle ha ett eget sovrum i sin bostad utöver vardagsrummet. Nu skall de inte ens ha kök utan skall få nöja sig med kök!

Fru talman! I första hand handlar det fortfarande om att höja standarden i det vanliga bostadsbeståndet och göra det möjligt för äldre att bo kvar i sina vanliga bostäder. Att lägga ner äldreomsorg och avskaffa platser där behöver inte innebära en nedrustning, om bättre alternativ erbjuds. En väl utbyggd social hemtjänst och primärvård är det viktigaste. Det tycks det råda en stor enighet om.

Nu har tyvärr socialdemokraterna gjort upp med de borgerliga partierna om ett förslag som innebär betydande risker för att man hygger fast sig i en alltför låg standard som inte uppfyller grundläggande krav på en fullvärdig bostad. Det är synd att man i fråga om minimistandardvillkoren för erhållande av bostadslån tydligen är på väg tillbaka till ett förhållande vi hade

för många år sedan. Den låga miniminivå som då lades fast för rummen på äldreomsorgen, ca 14 m², kom att i stor utsträckning bli en mall eller ett slags norm för vad som byggdes, något som vi alltså får lida av.

Vpk har sökt att medverka till att det skall nås enighet i denna fråga. Som framgår av reservationen till utskottsbetänkandet har vi sökt hålla igen kraven till ett absolut minimum för att inte riskera en fastlåsning i en standard som egentligen ingen ansvarig politiker vill ställa sig bakom, i varje fall inte offentligt. För vpk:s vidkommande vill jag understryka att vi utgår från att kommunerna, i de fall de kommer att bygga nya äldreomsorg, ser till att detta sker med den högre standard som vpk har föreslagit.

Fru talman! Det finns inga sociala, vårdmässiga, klassmässiga eller andra acceptabla skäl för den kompromiss som socialdemokraterna och de borgerliga kommit fram till när det gäller villkoren för lån till nybyggnad av äldreomsorg. Vpk står fast vid det som riksdagen var enig om för tre år sedan, nämligen att även gamla och omsorgskrävande människor har rätt till en egen bostad med god standard. Vilka åldringar blir det då som om 10–15 år skall bo med den enligt vår mening undervärdiga standard som nu kan bli fallet? Det blir givetvis de med låg eller ingen ATP, de som är beroende av kommunalt bostadstillägg. Det här är med andra ord en tydlig klassfråga.

Frågan om vården och omsorgen om gamla och handikappade människor löses bäst genom integration i samhället. Denna integration kan se olika ut, precis som framfördes i den debatt som fördes här före behandlingen av detta betänkande. För en del kan det vara tillräckligt med en rymlig väl fungerande lägenhet. För andra är det bäst med någon form av gruppboende, osv. Debatten här samt kommunernas arbete och verksamhet har visat att det finns stora möjligheter till utveckling på detta område när det gäller att tillgodose olika människors behov, om den politiska viljan finns.

Jag yrkar bifall till reservationen till betänkandet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 35 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! En bred majoritet i bostadsutskottet står bakom förslaget om att statliga bostadslån med statliga räntebidrag skall kunna utgå till nybyggnad av äldreomsorg. Även reglerna för bostadslån till ombyggnad av äldreomsorg blir genom bostadsutskottets förslag bättre och mer generösa än vad som gällt det senaste året. Bostadsutskottet har därmed banat väg för den samsyn mellan socialdemokraterna, moderaterna, folkpartiet och centern i socialutskottet i fråga om statsbidrag för driften av äldreomsorgen, som debatterades tidigare här i dag. Det är bra för äldreomsorgen, och det är bra för trovärdigheten för vår politiska beslutsprocess och för vår förmåga att åstadkomma resultat i för medborgarna väsentliga frågor.

Dagens riksdagsbeslut bör därför öppna möjligheterna för kommunerna att utan ekonomiska hinder bevara de äldreomsorg som finns och ge stort utrymme för kommunerna att ta till vara de gynnsamma lånen och låta nya äldreomsorg ingå i ett brett och variabelt utbud av bostäder för äldre samt därmed skapa den valfrihet i boendet för äldre som så många har efterlyst.

Socialutskottets ordförande redovisade den splittrade syn på bl. a. ålderdomshemmen som socialdemokraterna haft under arbetet med denna fråga i allmänhet och i socialutskottet i synnerhet samt den omsvängning som nu skett hos socialdemokraterna. Det har naturligtvis förhållit sig på samma sätt i bostadsutskottet. Men, fru talman, låt mig som ordförande i bostadsutskottet ändå ge de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet en eloge för deras konstruktiva medverkan för att nå ett bra resultat. Socialdemokraterna i bostadsutskottet har varit de som visat sig vara de minst motsträviga i ålderdomshemsfrågan.

Det var faktiskt beslutet i bostadsutskottet och den enighet bakom det som skapades den 14 maj 1985 – då bostadsutskottet på förslag från centern i en kommittémotion beslutade föreslå riksdagen att införa statliga bostadslån för ålderdomshem – som öppnade vägen för diskussioner också om att frågan om statsbidrag för driften av ålderdomshem skulle få en lösning. Efter omfattande påtryckningar från oss i oppositionen i interpellationsdebatter och i andra sammanhang kom så småningom ett medgivande från regeringen och Bengt Lindqvist att driftsbidrag skulle utgå för de ålderdomshem som byggts om efter den standard som riksdagen på bostadsutskottets förslag hade angett. Efter den anhalten har det nu varit möjligt att nå fram till det statsbidrag för driften vid samtliga ålderdomshem som socialutskottet lagt förslag om och som debatterats tidigare här i dag.

Det som bostadsutskottet nu föreslår om bostadslån också för nybyggnad av ålderdomshem har således kunnat tas fram efter omfattande och ingående överläggningar i bostadsutskottet, där alla parter bidragit till den slutliga produktens utformning. För undvikande av eventuella missförstånd vill jag som utskottets ordförande ha detta sagt.

Det är också min förhoppning att den breda majoritet med vilket detta beslut har kunnat fattas – där fyra partier står bakom beslutet – innebär att det nu skall vara lättare att hävda ålderdomshemmens framtid mot de krafter på myndighetsnivå, eller var de än finns, som fortfarande motarbetar ålderdomshemmen och vill att de skall läggas ner. Jag skall närmare återkomma till detta längre fram, i samband med att jag kommenterar centerns förslag om ökad information om innehållet i riksdagens beslut om ålderdomshemmen.

Fru talman! I bostadsutskottets betänkande nr 12 om bostadslån till byggande av ålderdomshem behandlas fem motioner som har väckts under den allmänna motionstiden i år. I tre motioner föreslås att bostadslån skall utgå för nybyggnad av ålderdomshem. Det gäller partimotioner från moderaterna och folkpartiet och en kommittémotion från centern. I centerns kommittémotion krävs dessutom att informationen om tillämpningen av lånebestämmelserna för ombyggnad av ålderdomshem förbättras. Samtliga motioner föreslås i princip bli bifallna. I en enskild socialdemokratisk motion tas kartläggningen av de äldres bostadssituation upp, och i ytterligare en enskild socialdemokratisk motion behandlas reglerna för bostadslån för gruppboende.

Bostadsutskottets förslag om att bostadslån nu skall kunna utgå för nybyggnad av ålderdomshem anknyter till de förenklade regler som gäller vid ombyggnad av ålderdomshem och som riksdagen på förslag av bostadsut-

skottet fattade beslut om för drygt ett år sedan. Bostadsutskottets förslag innebär att statliga bostadslån med räntebidrag skall kunna utgå för nybyggnad av ålderdomshem, om bostadsenheten har en minimistandard som innebär att den består av minst ett rum och kökskåp och har toalett och dusch. De nybyggda ålderdomshemmen skall planeras så att de kan användas av rullstolsbundna eller på annat sätt handikappade personer.

Detta är den minimistandard som utskottet anger och efter vilken statliga lån kan beviljas. Samtidigt säger utskottet att det skall vara möjligt för kommunerna att bygga nya ålderdomshem med högre standard där bostadslån kan utgå. Det kan t. ex. innebära att ålderdomshemmen kommer att innehålla lägenheter av olika storlekar.

I förhållande till gällande ombyggnadsregler innebär det förslag som bostadsutskottet nu lägger fram i betänkande nr 12 förbättringar på tre väsentliga punkter beträffande ålderdomshemmen.

För det första skall statliga bostadslån med räntebidrag omfatta också de gemensamma utrymmena för matlagning, måltider och umgänge, som kompenserar den mindre lägenhetsstandarden.

För det andra skall bostadslån med räntebidrag också utgå för personalutrymmen för den personal som är direkt knuten till ålderdomshemmet i fråga.

För det tredje betonas i utskottsbetänkandet vikten av att ålderdomshemmen planeras också med hänsyn till att en så god arbetsmiljö som möjligt skapas för den vårdpersonal som skall arbeta där.

De nya regler efter vilka bostadslån skall kunna utgå för såväl nybyggnad som ombyggnad samlas i en särskild låneförfattning, skild från den övriga bostadslåneförfattningen. Den skall tillämpas i ärenden i vilka preliminära lånebeslut meddelas efter den 30 juni i år. De nya reglerna gäller således också för ombyggnad av ålderdomshem från detta datum. För undvikande av missförstånd vill jag säga att de nya reglerna inte har något av retroaktivitet i sig beträffande de ombyggnadslån där lånebeslut meddelas före den 30 juni 1988.

Fru talman! I centerns kommittémotion har vi krävt att informationen om de nu gällande lånebestämmelserna för ombyggnad av ålderdomshem skall förbättras. Det har vi gjort därför att det har visat sig att det beslut som riksdagen tog för över ett år sedan är dåligt känt ute i kommunerna. Ett belägg för det fick vi i bostadsutskottet när vi hade representanter från socialstyrelsen för särskild föredragning i utskottet. Det visade sig då att socialstyrelsen vid denna tidpunkt, nästan ett år efter riksdagsbeslutet, inte hade informerat kommunerna om beslutet och dess innehåll. Detta är, fru talman, en ren skandal. Det visar sig således att det inte enbart finns ett politiskt motstånd mot att bevara ålderdomshemmen. Detta motstånd finns också hos myndigheter och drivs tydligen av vissa myndighetspersoner.

Jag har därför velat ge en ganska utförlig bild av vad det nya beslutet kommer att innebära, för att det i framtiden inte skall råda någon som helst tveksamhet om vilken den politiska viljan i bostadsutskottet är i fråga om att bevara ålderdomshemmen i framtiden. Dagens debatt och beslut är en klar och entydig signal till alla som arbetar med dessa frågor att ålderdomshemmen skall finnas kvar som ett alternativ även i framtiden.

Fru talman! Som framgått av vad Tore Claeson sagt tidigare i debatten är

inte bostadsutskottet helt enigt. Vpk har i en reservation gett uttryck åt en avvikande uppfattning. Jag vill emellertid beteckna skiljaktigheterna som ganska små. Det som skiljer är att vpk vill ha en något högre minimistandard än majoriteten. Denna högre standard innebär att bostaden skall innehålla särskilt sovrum eller avgränsat utrymme för sovplats.

Tore Claeson anförde i debatten att han ansåg att majoriteten byggde fast sig i en för låg standard. Jag måste säga att jag har svårt att se att avsaknad av en avskild sovplats innebär att man bygger fast sig i en för låg standard. Det finns dessutom anledning att betona att det skall utgå både lån och räntebidrag till ålderdomshem som byggs med högre standard. Vi inom majoriteten lutar på kommunpolitikerna och vill i detta fall ge dem ett större ansvar och ett större inflytande när det gäller att utforma de äldres boende på ålderdomshemmen. Vi vill i största möjliga utsträckning undvika att centralstyra.

Detta är enligt min uppfattning ingen klassfråga, utan i första hand en fråga om valfrihet. Det finns alltid risk för att varje nytt krav som uppställs i ett regelsystem gör tillämpningen mer komplicerad än nödvändigt. Från majoritetens sida har vi inte velat ta risken att komplicera reglerna ytterligare. Vi har eftersträvat enkelhet för att därmed ge kommunerna och de lokala beslutsfattarna – som står de äldre, de boende närmast – största möjliga frihet att utforma de nya ålderdomshemmen. Det är det främsta motivet till majoritetens förslag. Jag yrkar avslag på reservationen.

Fru talman! Ålderdomshemmens vara eller inte vara har debatterats mycket sedan centern den 27 mars 1985 med anledning av regeringens proposition 1984/85:142 om de äldres boende som första parti motionerade om att bostadslån skall utgå till ombyggnad av ålderdomshem. Från centerns sida hälsar vi naturligtvis med tillfredsställelse att ett beslut i enlighet med förslagen i bostadsutskottets betänkande 12 nu kan komma att fattas. Detta bör innebära ett definitivt besked om att ålderdomshemmen skall finnas kvar som ett av flera alternativ när det gäller boendeformer för äldre.

Jag ber att få yrka bifall till hemställan i bostadsutskottets betänkande 12 i dess helhet.

Anf. 36 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Agne Hansson betonade att det är fyra partier som står bakom detta betänkande. Han framhöll senare i sitt inlägg att det inte är fråga om särskilt stora skillnader mellan skrivningen i reservationen och innehållet i betänkandet, och det är det inte. Vi skiljer oss åt på tre punkter.

Det är först och främst fråga om att vpk ställer krav på att utrymmes- och utrustningsstandarden skall vara högre än den som gäller vid ombyggnad. Vpk kräver vidare att bostaden skall innehålla särskilt sovrum eller avgränsat utrymme för sovplats samt att det borde uttalas att utskottet utgår från att kommunerna vid byggande av nya ålderdomshem tillämpar en högre standard än den som gäller vid ombyggnader.

Agne Hansson har påpekat att de regler som föreslås är utformade så att det ges möjlighet att bygga med högre standard. Det är ingen som bestrider detta. Men det allvarliga är, att man om man fastställer en så låg standard att den inte uppfyller kravet på en fullvärdig bostad riskerar att i ett antal fall så

att säga bygga fast sig i denna låga standard. Detta vore mycket olyckligt.

När vi i utskottet har varit ute på studiebesök och diskuterat med kommunalmän, anställda inom åldringsvården, åldringarna själva, pensionsorganisationer m. fl. har vi fått kritik. Den har inte gällt att vi har fastställt en för hög minimistandard. I samtliga fall som jag kan erinra mig har kritiken i stället gällt att en så låg standard som detta förslag kan innebära inte får godtas.

Om nu Agne Hansson och utskottets majoritet också förutsätter att kommunerna inte kommer att bygga ålderdomshemmen med en sådan låg standard som den som föreslås, i vilka fall är det då motiverat att ha en minimistandard om ett rum och koksåp?

Anf. 37 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Om det skulle visa sig att kommunerna inte kommer att bygga enligt den minimistandard som vi har fastställt, uppstår det ju inte några som helst problem. Vi har ju velat fastställa denna, om jag får uttrycka mig så, låga minimistandard för att just ge största möjliga utrymme för de lokala politikerna att själva i beslut lägga fast innehåll och standard på de nya ålderdomshemmen.

Jag hade naturligtvis helst sett att det hade rått en fullständig enighet inom utskottet om detta betänkande. Jag skulle gärna räkna in vpk i denna enighet, om Tore Claeson nu är beredd att avstå från sina krav i reservationen.

Låt mig ändå konstatera att även vpk i sin reservation går ifrån begreppet fullvärdig bostad, Tore Claeson. Vi är alltså eniga om att ge kommunalpolitikerna ett ännu större utrymme för valfrihet. Tore Claeson vill dock inte gå riktigt lika långt i denna strävan. Det som skiljer oss åt är alltså att vpk kräver att det skall finnas ett separat sovrum eller en avskild sovplats i en bostad som, vilket vi är överens om, skall bestå av minst ett rum med koksåp. Mot bakgrund av att vi i utskottsmajoriteten betonar vikten av att sovplatsen arrangeras på ett sådant sätt att en godtagbar arbetsmiljö kan skapas för dem som skall arbeta där, kan jag inte inse att denna avskilda sovplats kan vara av så ofantligt stor betydelse att man därmed skulle riskera att så att säga bygga fast sig i en för låg standard. Det är svårt att hävda, att denna lilla detalj som är det enda som i sak skiljer oss åt skulle ha så stor betydelse.

Anf. 38 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Agne Hansson upprepar att det inte blir fråga om några problem om kommunerna inte bygger enligt denna låga standard. Nej, det har jag inte heller hävdad.

Jag har däremot velat ha besked om i vilka fall som det är motiverat att ha en minimistandard om ett rum och koksåp. Jag har alltså frågat i vilka fall som det är motiverat att ha denna låga standard. Jag har av de diskussioner som har förts i utskottet och på andra håll fått uppfattningen att vi är överens om att detta är en alltför låg standard och att vi måste eftersträva att få till stånd en högre bostadsstandard även för äldre människor. Jag kan därför inte förstå varför man i ett riksdagsbeslut om villkor för erhållande av bostadslån

för byggande av nya ålderdomshem, som är mycket kraftigt subventionerade, skall fastställa en så låg standard.

I ett tidigare inlägg pekade jag på att den norm om ca 14 m² som socialstyrelsen tidigare angav beträffande utrymmesstandard på ålderdomshemmen har visat sig vara mycket olycklig, eftersom huvudparten av de bostäder som byggdes inte gjordes större än just 14 m². Detta har varit till ett mycket stort besvär och har skapat många olägenheter inte minst när det gäller att på ett vettigt sätt kunna bygga om för att därigenom skapa större utrymmen. Det visade sig alltså att dessa 14 m² på något sätt blev normgivande.

Jag är orolig för att det vid en sådan här låg minimistandard föreligger en risk för att kommuner, bl. a. på grund av sin dåliga ekonomi, kommer att bygga med lägsta möjliga standard. Det vore olyckligt, eftersom det här är fråga om nya fastigheter. Det är nya bostäder som det handlar om, men det är icke i något avseende fullvärdiga bostäder.

Får jag sedan slutligen, fru talman, säga att vpk i de diskussioner som har förevarit i bostadsutskottet och vid enskilda överläggningar på allt sätt har sökt medverka till att komma överens. Därför är också vår reservation så försiktigt hållen. Vi har medvetet krävt en så låg nivå som vi över huvud taget kan tänka oss att acceptera.

Anf. 39 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Först vill jag varna för att göra den jämförelse med de gamla ålderdomshemmen som Tore Claeson gjorde. Låt mig understryka att den minimistandard som utskottets majoritet nu har bestämt sig för ligger klart över standarden vid de flesta av våra ålderdomshem i dag.

Sedan frågade Tore Claeson i vilka fall det skulle vara motiverat att ha den här låga standarden. Jag vill än en gång svara att det är motiverat med tanke på de äldres valfrihet. Det finns uppenbarligen många gamla som vill ha olika standard att välja mellan, och vi har velat bredda valfriheten genom att bestämma oss för en låg minimistandard.

Slutligen vill jag, fru talman, gärna betyga riktigheten i det som Tore Claeson sade sist i sitt anförande, nämligen att han har försökt att konstruktivt medverka till att frågan skulle få en så bra lösning som möjligt och till att vi skulle komma överens. Detta betonade jag också i mitt inledningsanförande och var ganska nyanserad när jag konstaterade att vi skiljer oss mest i fråga om nyanser och inte så mycket i sak. Jag fasthåller vid den uppfattningen.

Anf. 40 BRITTA SUNDIN (s):

Fru talman! Det är bra att vi har lyckats nå en så bred enighet beträffande bostadslån för byggande av ålderdomshem. Vi har varit helt eniga i utskottet bortsett ifrån att Tore Claeson skrivit en reservation.

Tyvärr har debatten om ålderdomshemmens vara eller icke vara fått en framtoning som gjort att många äldre människor har känt stor oro. Vi socialdemokrater har framställts som motståndare till ålderdomshemmen och har anklagats för att vilja lägga ned dem. Det faktiska förhållandet är ju det att det finns en total enighet om att ålderdomshemmen behövs och att de

skall vara kvar. Vi är inte emot äldreomsorg. Agne Hansson. Äldreomsorgen fyller en viktig funktion i dagens äldreomsorg, och de kommer att behövas även i framtiden. Men många äldreomsorg har en standard som inte är godtagbar. Därför är det nödvändigt med sådana förändringar som sker runt om i landet, och här är det de äldres egna önskemål och behov som skall styra utvecklingen, så att olika alternativ finns att tillgå. Det är viktigt att förändringarna sker med stor varsamhet, så att inte de gamla onödigtvis kommer i kläm.

Förra året fattade vi i riksdagen beslut om statliga lån till ombyggnad av äldreomsorg, och nu fattar vi alltså beslut om statliga lån till nybyggnad. Som framgått av debatten tidigare i dag kommer vi att fatta beslut om förändring i statsbidragssystemet när det gäller vårdpersonal, så att bidragen blir likvärdiga med hänsyn till omsorgsform.

Vi hade i utskottet långa och ingående diskussioner i detta ärende, innan vi enades om betänkandets utformning. Men diskussionerna har inte handlat om huruvida statsbidrag skall utgå eller ej. Debatten har handlat om vilka standardkrav som bör ställas. Jag vill till Tore Claesson säga att jag har en viss förståelse för hans reservation. Det vore naturligtvis otillfredsställande om alla kommuner nu bygger äldreomsorg med enbart den minimistandard som vi har bestämt oss för, men jag tror inte att det blir på det viset. Det finns i våra kommuner många kloka politiker, som säkert inser att de äldreomsorg som byggs i dag skall tillfredsställa behov som framtidens pensionärer kommer att ha.

Utskottets skrivning gör det ju också helt klart att det är önskvärt med ett varierat utbud av lägenheter även i äldreomsorgen. Det är ju behovet av önskad servicenivå som skall avgöra när man väljer äldreomsorgsboende. För övrigt skall naturligtvis även de som har ett större servicebehov också ha rätt till en bostadsstandard som är lika god som andras. Det är ju pensionärer som har egen ekonomi och som skall ha kontrakt och besittningsskydd på sina bostäder som vi talar om, och det finns ingen anledning att dessa pensionärer skall behöva godta en lägre standard.

Vi har i betänkandet också slagit fast personalens behov av utrymme, så att det går att använda de hjälpmedel som behövs. Belastnings- och utslitningsskadorna har inom den yrkesgrupp som det här är fråga om ökat i oroande grad. Skall vi kunna rekrytera personal till vård och omsorg i fortsättningen, måste vi se till att personalens arbetsmiljö blir acceptabel.

Det är, som sagt, bra att vi är eniga om det här. Däremot är det anmärkningsvärt att de tre borgerliga partierna efter den uppgörelse som vi i utskottet träffade rörande standarden inbjöd till en presskonferens, där de lät påskina att det var enbart deras agerande som räddade äldreomsorgen. En hederskodex i sådana här sammanhang brukar faktiskt kräva att samtliga partier som har varit med om en uppgörelse också ges möjlighet att delta vid presskonferensen.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag tycker att ett genomförande av utskottsförslaget skulle ge kommunerna möjligheter att sörja för ett varierat utbud av bostäder för äldre. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan i bostadsutskottets betänkande och avslag på reservationen.

Anf. 41 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Jag skall inskränka mig till att ta upp en enda sak. Britta Sundin sade att hon har en viss förståelse för min reservation och att det vore otillfredsställande med enbart den minimistandard som föreslås. Jag vill påstå att det är otillfredsställande att över huvud taget tillåta en så låg minimistandard som – och nu kommer jag till det väsentliga – villkor för erhållande av bostadslån. Det är detta som det handlar om: vilka villkor som man skall ställa för erhållande av bostadslån vid nybyggnad av ålderdomshem. Jag måste återkomma med den fråga som jag ställde till Agne Hansson: I vilka fall anser Britta Sundin att det kan vara motiverat att bygga nya ålderdomshem med den lägsta standarden, ett rum och koksåp?

Anf. 42 AGNE HANSSON (c) replik:

Fru talman! Britta Sundin tog i slutet av sitt anförande upp att de borgerliga partierna hade bjudit in till en presskonferens. Självfallet kunde naturligtvis lika gärna samtliga partier som var överens om utskottsbetänkandet ha varit närvarande.

Presskonferensen tillkom därför att vi som motionerade hade fått kraven i våra motionsförslag tillgodosedda. Motionsförslagen gick ut på att nybyggnadslån skulle kunna ges. Processen i bostadsutskottet, där även socialdemokraterna medverkat, har ju sedan inneburit att utskottets förslag innehåller ytterligare förslag, alltså utöver dem som fanns i motionerna. Med den inriktningen kunde vi naturligtvis ha haft ytterligare deltagare i presskonferensen.

Jag tycker emellertid inte att det här är en sak att föra en längre debatt om.

Anf. 43 BRITTA SUNDIN (s) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Tore Claeson att beslutet innebär en väldig standardförbättring jämfört med dagens situation. Det viktiga är att vi får ett varierat utbud: olika typer av bostäder, olika storlekar och även olika vårdformer.

Till Agne Hansson vill jag säga att det naturligtvis står var och en fritt att anordna en presskonferens. Man kan väl säga att det finns skrivna regler och oskrivna regler. Jag tycker att det är en oskriven regel att man skall hålla gemensam presskonferens när man har kommit fram till en gemensam standpunkt.

Anf. 44 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Förslaget innebär en väldig förbättring av standarden jämfört med situationen i dag, påstår Britta Sundin. Det är riktigt, och jag delar den uppfattningen. Samtidigt blir det emellertid en väldig försämring av den minimistandard som föreskrivs. Jag beskrev utvecklingen i mitt inlägg, och jag skall upprepa vad jag sade.

Från 1985 gällde att man skall ha ett rum och kök eller ett och ett halvt rum och kokvrå. Sedan gick kraven ner till ett rum och kokvrå om minst 30 m². Nu är vi nere i en minimistandard, som vi tydligen är beredda att besluta om här, om ett rum och koksåp. Det är en väldig försämring i det avseendet.

Britta Sundin svarade mig inte om hon kunde nämna något fall där det kan anses motiverat att vid nybyggnad ha denna låga standard.

Anf. 45 BRITTA SUNDIN (s) replik:

Fru talman! Jag sade i mitt inlägg tidigare att jag inte är speciellt orolig över att kommunerna kommer att bygga bostäder med minimistandard. Vi får väl avvakta och se vad detta kan ge för resultat ute i kommunerna. Jag litar på att kommunalpolitikerna är så framsynta att de förstår att det behövs även ålderdomshem med varierande bostadsstorlek.

Anf. 46 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Avvecklingsplanen för ålderdomshemmen stoppas, och en nybyggnadsplan kan påbörjas. Så kan man kortfattat beskriva förslagen i de båda betänkanden som nu behandlas, nämligen socialutskottets betänkande nr 15 och bostadsutskottets betänkande nr 12. Jag är givetvis mycket tillfreds med att utvecklingen har tagit denna form, så att vi i stor enighet kan slå vakt om ålderdomshemmen även för framtiden.

Detta sker emellertid inte därför att socialdemokraterna drivit krav i denna riktning eller genom att en regeringsproposition har bifallits. Resultatet har tvärtom uppnåtts i strid med socialdemokraterna i allmänhet och regeringen i synnerhet. Alla institutionsplatser skall bort, och ålderdomshemmen skall läggas ned, har det från socialdemokratiskt håll hetat i kongressbeslut och från talarstolar.

Men dessa djärva mål har så småningom konfronterats med verkligheten – en verklighet som främst består av en stor oro hos alla dem som bor på ålderdomshem och som ser sitt boende och sin trygghet hotad, en verklighet som består av en enad borgerlig front för bevarandet av ålderdomshemmen och slutligen en verklighet som består av det egna partiets valstrategier.

I längden gick det inte att nonchalera alla de oroliga äldre – oron tillmäts ju i andra sammanhang en avgörande roll för socialdemokratiska ståndpunkter. För att skapa trygghet på äldre dagar behövs även denna boendeform. Detta insåg till slut även socialdemokraterna.

Det gick inte heller att i längden försvara den uppenbara diskrimineringen av en boendeform i jämförelse med andra. Att straffa ut ålderdomshemmen med statsbidragens eller länareglernas hjälp var både orättvist och ologiskt.

Det var dessutom en alltför stor belastning för socialdemokraterna att ha kvar denna fråga i valrörelsen. Av valtaktiska skäl anpassades politiken. Det skulle inte förvåna om socialdemokraterna i valrörelsen slår sig för sitt bröst och säger att det var socialdemokraterna som räddade ålderdomshemmen.

Då bostadsutskottet behandlade denna fråga i våras höll statsministern ett tal och sände ut ett pressmeddelande, vari han meddelade att socialdemokraterna i bostadsutskottet nu tagit initiativet för att rädda ålderdomshemmen. Detta skedde trots att inte ett ljud hörts om detta i utskottet när uttalandet gjordes och trots att "initiativet" i princip var ett bifall till borgerliga motioner.

I valrörelsen får vi nog vänja oss vid att det är socialdemokraternas förtjänst att ålderdomshemmen blir kvar. Politik och taktik hör ju som bekant ihop.

Vilka motiv socialdemokraterna tidigare har haft för sin ståndpunkt kan man diskutera. Varför de nu har ändrat sig och anslutit sig till våra motionskrav är egentligen av mindre vikt. Det viktiga är att de förmått att

inta en annan och förnuftigare ståndpunkt och i princip tillstyrkt de borgerliga motionskraven. Detta är mycket bra, men det har inte varit lätt och det har tagit lång tid, men nu är vi framme.

De regler för nybyggnad av ålderdomshem som bostadsutskottet nu föreslår i sitt betänkande är väl avvägda och realistiska. De ansluter till de reviderade ombyggnadsregler som riksdagen i fjol beslutade, men med en markering mot något högre standard.

Kombinerat med socialutskottets förslag till driftsbidragsregler innebär detta att det goda alternativet ålderdomshem även i framtiden kan bli en verklighet i landets kommuner. Nu vill jag uttala en förhoppning om att denna information om riksdagens beslut i detta hänseende snabbare når ut till landets kommuner, så att de beslut som riksdagen kommer att fatta verkligen blir kända ute i landets kommuner och blir omsatta i verklighet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till bostadsutskottets hemställan.

Anf. 47 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Att envishet och uthållighet är viktiga ingredienser i politiskt arbete och opinionsbildning är ju väl känt. Och äntligen, skulle man nu vilja utbrista, är vi framme vid beslut som leder till att våra ålderdomshem räddas och att boendeformen ålderdomshem även framgent kommer att finnas kvar. Efter år av nedläggningsdiskussioner och förverkligandet av nedläggningar av ålderdomshem är vi framme vid att fatta ett klokt beslut, nämligen att bevara ålderdomshemmen, förbättra och utveckla denna av många människor så omhuldade och önskade boendeform.

Vid den TV-sända debatten mellan statsminister Ingvar Carlsson och folkpartiledaren Bengt Westerberg som ägde rum förra året, den 18 mars, gav statsministern ett nytt och viktigt besked, nämligen att "ålderdomshemmen skall finnas kvar".

Det slog ned som en bomb i många socialdemokratiska läger. Effekten var omedelbar. Det råder inget tvivel om att denna signal från Ingvar Carlsson till partifolket i ett slag gjorde det möjligt att rädda ålderdomshemmen som en bra och ändamålsenlig boendeform. Och helt plötsligt skedde det saker. Partiapparaten vände 180 grader. Många socialdemokratiska kommunalpolitiker har av naturliga skäl haft litet svårt att hänga med i svängarna, förneka det man tidigare sagt om ålderdomshemmen och nu påstå motsatsen. Det finns ett gammalt engelskt uttryck som säger: "If you can't beat them – join them." Fritt översatt blir det: "Om du inte kan besegra dem – slå följe med dem." Ungefär så, antar jag, har socialdemokraterna resonerat i ålderdomshemsfrågan.

För ganska precis ett år sedan beslutade vi – efter långa diskussioner i bostadsutskottet – att statsbidrag skall utgå vid ombyggnad av ålderdomshem, även om denna ombyggnad innebär en något lägre standard än den som servicehusens lägenhetsstandard föreskriver. Beslutet innebär att statsbidrag utgår ifall ombyggnationen leder fram till en lägsta tillåten bostadsstandard om ett rum med kokskåp, dusch och toalett – allt handikappvänligt.

Genom de motioner som lämnats till årets riksdag från folkpartiet, moderaterna och centern rörande ålderdomshemmen och som bostadsutskottet nu behandlat har förslagen från de tre partierna om att även

nybyggnation av ålderdomshem, med den minimistandard som fordras vid ombyggnation, skall berättiga till statliga lån, bostadslån. De borgerliga partiernas krav blir nu tillgodosedda.

Som så många gånger har påpekats i denna kammare – även i dag – och på många andra platser där boendeformer för våra gamla diskuterats, fyller ålderdomshemmen en viktig funktion i ett visst skede av livet. Det behövs en boendeform av typ ålderdomshem för dem som inte längre klarar av ett eget boende i egen lägenhet på grund av exempelvis stundtals uppkommen förvirring, där hemhjälpen inte kan skänka den trygghet som fordras, och där långvården inte heller är ett bra alternativ. Det är i detta "mellanläge" – om jag får uttrycka det så – som ålderdomshemmen fyller sin funktion för gamla.

Viktigt att notera är att även biutrymmen i form av samlingsrum, matrum etc. berättigar till bostadslån, vilket gör att ålderdomshemmen också ekonomiskt blir ett intressant alternativ för kommunerna. Och som vi tidigare hört här i dag kommer också statsbidrag till driften att utgå.

Att det är så viktigt att beslut fattas i den här frågan nu pekar inte minst nedläggningssiffrorna på. Mellan 1980 och 1987 minskade antalet platser i ålderdomshemmen från 58 100 till 46 800 – alltså med drygt 11 000 platser. Naturligtvis var många av dessa ålderdomshemsplatser i ett sådant skick att en upprustning och ombyggnation krävdes för att de skulle kunna motsvara den standard vi fordrar i dag. Det är i detta sammanhang viktigt att framhålla att våra kommunalpolitiker besitter stor kunskap på det här området och är väl skickade att fatta beslut som rör boendet för våra äldre. Vi skall därför inte komma med alltför många föreskrifter som rör detaljer eller formulera regler som snävar in fantasin och kreativiteten. Det är viktigt att olika förslag och lösningar får komma fram och att man i kommunerna känner att man kan med statliga bostadslån bygga bra och för de boende ändamålsenliga ålderdomshem. En del kommuner har ju redan tidigare byggt ålderdomshem, då utan statliga lån och alltså med egna medel. Det har man gjort därför att man tror på den boendeformen.

För att äldre människor skall få möjlighet att välja den form av service och vård de vill ha behövs det många olika alternativ inom äldreomsorgen. Det behövs gruppboendestäder, serviceboendestäder av olika slag samt ålderdomshem. Dessa olika boendeformer bör kunna ge våra äldre en bra boendestandard och tillgång till omfattande service och vård dygnet runt, så att gamla människor kan känna sig trygga och säkra utan att för den skull behöva ge avkall på sin integritet.

Det är bra att bestämmelserna ändras så att ålderdomshemmen som boendeform inte slås ut och att den styrande effekt som statsbidragen till dags dato haft nu ändras och att kommunerna därmed får friare händer och fler alternativa handlingslinjer. Som så många gånger förr har även i det här fallet viljan och önskan att styra – och då i och för sig med de mest vällovliga syften – lett till oönskade konsekvenser.

Så, fru talman, får vi slutligen hoppas att informationen ut till kommunerna vad gäller de nya bestämmelserna som träder i kraft efter den 30 juni i år skall ges på ett bättre och effektivare sätt än den information – eller brist på information – som förelåg efter vårt beslut för ett år sedan vad gäller ombyggnation av ålderdomshem.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Bostadslån till byggnad av ålderdomshem

Anf. 48 BRITTA SUNDIN (s):

Fru talman! Precis som jag i mitt tidigare inlägg sade att jag befarar fortsätter de borgerliga partierna att misstänkliggöra oss socialdemokrater för att inte vilja ha kvar ålderdomshemmen. Men det är ju faktiskt så att det var vi som i utskottet tog initiativ till att det här förslaget behandlas nu och att bestämmelserna skall träda i kraft i sommar.

Det viktiga, som jag ser det, är att vi får ett beslut i denna fråga, så att äldre människor som har behov av stöd och hjälp från samhällets sida ges den hjälpen och att deras bostadsönskemål skall kunna tillgodoses.

Anf. 49 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Karl-Göran Biörsmark uttryckte oro över minskningen av antalet platser på ålderdomshemmen. Jag tycker det är viktigt att då betona att de platser som har försvunnit var väldigt dåliga. Generellt sett var inga av dessa platser handikappanpassade – för rullstolsbundna exempelvis.

Det har faktiskt skett en nettoökning av platstillgången då det gäller äldreboendet. 100 nedlagda ålderdomshemsplatser har ersatts med 160 nya lägenheter. Vi har alltså per 100 nedlagda ålderdomshemsplatser fått 160 nya lägenheter för äldreboende i annan form. 77 % av de nedlagda eller ombyggda ålderdomshemmen var byggda för 30 år sedan eller tidigare, alltså före 1960. Det är egentligen inte fråga om en nedläggning eller en nedrustning på det här området, utan det är fråga om en kraftig standardförbättring.

Får jag till sist bara säga att den här debatten visat att från samtliga partiers sida har man gett besked om att man litar på att kommunalpolitikerna, således politikerna ute i kommunerna, kommer att bygga med en högre standard än den minimistandard som är fastlagd. Man ger i själva verket oss i vpk rätt i att det är på tok att acceptera en låg minimistandard. Det är bra att dessa besked getts dels i betänkandet och dels i debatten här i dag.

Agne Hansson sade i sitt senaste inlägg att man med tanke på valfriheten kan försvara en låg minimistandard. Jag vill avrunda diskussionen med att be er tänka på en sak: Vilka gamla som skall ha egen bostad med eget kontrakt osv. vill nöja sig med ett rum och kokskåp? Jag vill det inte. Jag tror att ingen i denna kammare är beredd att acceptera det den dag det blir aktuellt.

Anf. 50 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 51 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Jag vill börja med att säga till Britta Sundin att vi inte på något sätt vill misstänkliggöra den inställning ni socialdemokrater har i dag. Det jag relaterade var den sinnesförändring som har ägt rum bland socialdemokraterna. Det är inget misstänkliggörande, bara en beskrivning av ett händelseförlopp, som har sträckt sig över en längre tid. Om vi hade haft denna debatt för två eller tre år sedan hade det förts ett annat resonemang från socialdemokraterna än det vi fått höra på nu.

Jag välkomnar denna sinnesförändring hos socialdemokraterna. Jag

tycker att det är bra att ni nu ställer er bakom ett nästan enhälligt utskottsbetänkande, som i grunden säger ja till de borgerliga motionerna på detta område – motioner som vi önskade skjuta till hösten. Det var vår utgångspunkt. Sedan kom ett initiativ, som Britta Sundin säger – dvs. den sinnesförändring som ägde rum och som statsministern berättade om via massmedierna, innebärande att socialdemokraterna nu ställer sig bakom ett bevarande av ålderdomshemmen.

Sedan är det riktigt, Tore Claeson, att det nu blir en nettoökning totalt, men det blir en minskning av ålderdomshemslatserna, och det är den formen av boende vi vill slå vakt om och inte minska.

Anf. 52 BRITTA SUNDIN (s):

Fru talman! Jag måste få ställa en fråga till Karl-Göran Biörsmark: När har vi i bostadsutskottet gått emot era motioner beträffande ålderdomshemmen? Är det inte på det sättet att vi nu gemensamt har kommit fram till att tillstyrka motionerna. Vi har inte på något sätt, vad jag kan påminna mig, framfört några önskemål om att skjuta behandlingen till i höst. Det är vi som har lagt fram förslag om att behandling skall ske nu.

Men när har vi gått emot era motioner på detta område?

Anf. 53 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Min minnesbild är att socialdemokraterna ville fördröja diskussionen ytterligare i bostadsutskottet. Om det inte har skett en sinnesförändring hos socialdemokraterna, varför har ni inte tidigare ställt er bakom dessa krav? Varför har ni inte tidigare gått ut och värvat om ålderdomshemmen?

Det var ju så att socialdemokraterna svängde på den här punkten i elfte timmen. Det är allmänt känt av alla som följt debatten under några år att det varit inställningen hos socialdemokraterna. Vi välkomnar er sinnesändring, det förhållandet att ni ställer upp på våra motionskrav. Det är de borgerliga partierna som har motionerat, och det är våra motioner ni nu ställer upp på, så att vi kan slå vakt om ålderdomshemmen. – Det är fakta i målet.

Anf. 54 BRITTA SUNDIN (s):

Fru talman! Det måste vara så att Karl-Göran Biörsmark har en felaktig minnesbild av hur vi behandlat denna fråga i bostadsutskottet. Vi har inte på någon punkt gått emot era motioner om att ålderdomshemmen skall finnas kvar. Vi har inte heller på någon punkt gått emot statliga bidrag till bostadslån till ålderdomshemmen. Karl-Göran Biörsmark måste ha en felaktig minnesbild.

Anf. 55 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! De som har följt den här debatten under åren vet mycket väl vilken inställning socialdemokraterna tidigare har haft. Den är väl känd vid det här laget. De har ute i kommunerna arbetat för nedläggning av ålderdomshemmen. Det är just det som har gjort att de borgerliga har lagt fram motioner om bevarande av ålderdomshemmen.

Det är detta tryck dels kanske inifrån socialdemokratin själv, dels från den

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Bostadslån till byggnad
av äldreomsorgshem*

borgerliga opinionen som har gjort att vi nu strax kommer att fatta ett mycket klokt beslut.

Anf. 56 BRITTA SUNDIN (s):

Fru talman! Jag kan instämma i det allra sista som Karl-Göran Biörsmark sade. Det är ett klokt beslut som vi nu kommer att fatta i riksdagen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Socialutskottets betänkande 15

Mom. 2 (avveckling av institutionsplatser)

Utskottets hemställan bifölls med 203 röster mot 107 för reservation 1 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 3 (regler för statsbidrag till social hemhjälp, äldreomsorgshem, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för reservation 2 av Inga Lantz. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (ombyggnad inom vårdinstitutioner)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 42 för reservation 3 av Per Arne Aglert och Ingrid Ronne-Björkqvist.

Mom. 8 (taxor för social hemhjälp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (enhetliga avgifter för social hemhjälp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per Arne Aglert och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (ändring av socialtjänstlagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (valfrihet inom äldreomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 7 av Göte Jonsson m. fl., dels reservation 8 av Per Arne Aglert och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (nedläggning av enskilda sjuk- och vårdhem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (stöd för anhöriginsatser)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 38 för reservation 10 av Ulla Tillander och Rosa Östh.

Mom. 15 (de äldre som resurs)

Utskottets hemställan bifölls med 204 röster mot 106 för reservation 11 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 19 (vård och behandling av åldersdementa)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 147 för reservation 12 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 20 (allmänna råd om demenssjukdomar m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (valfrihet och enskilda alternativ vid vård av åldersdementa)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 12

Mom. 1 (bostadslån för nybyggnad av ålderdomshem)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 285 röster mot 20 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen av Tore Claeson anförda motiveringen. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2–4

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrogs

näringsutskottets betänkanden

1987/88:35 om statliga företag.

1987/88:33 om handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse (prop. 1987/88:123).

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:33 om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen (prop. 1987/88:32) samt

skatteutskottets betänkanden

1987/88:36 om ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt, m. m. (prop. 1987/88:163).

1987/88:38 om ny vägtrafikskattelagstiftning (prop. 1987/88:159).

1987/88:41 om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m. (prop. 1987/88:164).

Förste vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling näringsutskottets betänkande 35 om statliga företag.

Statliga företag

Anf. 57 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Debatten om de statliga företagens villkor och deras funktion är mycket gammal. Den har i synnerhet förts under de senaste 20 åren, sedan den aktiva näringspolitiken i slutet på 60-talet och början på 70-talet medfört att sektorn med statliga företag expanderat.

Erfarenheterna från statligt företagande under 70- och 80-talen har inte varit särskilt positiva. Det har varit mycket av politikerinblandning. Det har varit väldigt mycket av förlustföretag och drivande av regionalpolitik via statliga företag. Det är först under mitten av 80-talet vi i denna kammare har nått en betydande samstämmighet om att de statliga företagen skall drivas på samma kommersiella villkor som motsvarande privata företag.

När enighet uppnåtts om att dessa företag skall drivas på samma villkor som de privata företagen, börjar man naturligtvis ställa sig frågan varför dessa företag skall vara statliga. Varför skall staten binda skattebetalarnas pengar i företag som skall agera på samma villkor som motsvarande privata företag?

Vi tre borgerliga partier har i ett antal trepartireservationer till näringsutskottets betänkande angående statliga företag pekat på fyra väsentliga skäl till att vi anser att de statliga företagen bör privatiseras.

Vi anser för det första att det är bättre för de enskilda företagen att kunna arbeta med mer kompetenta ägare än vad staten är. Den debatt vi under de gångna veckorna har haft om PKbanken visar klart och tydligt hur svårt det är att vara en statlig affärsbank med den indirekta politiska inblandning det alltid innebär. Vi tror att det hade varit bättre för PKbanken, dess anställda och dess kunder, om banken haft andra ägare och då mer behandlats som motsvarande privata banker.

Vi tror för det andra att det är fel att staten skall ha dubbla roller; som angivare av de ramar som företagen skall agera inom och de lagar och förordningar som de skall arbeta inom, samtidigt som staten själv är aktör på marknaden i sin egenskap av ägare av ett antal statliga företag.

För det tredje tror vi att det vore positivt att i likhet med vad som har hänt i en lång rad andra västeuropeiska länder få till stånd en betydande ägandespridning inom svenskt näringsliv. Genom att föreslå en privatisering av ett antal statliga företag och låta den ske på samma villkor som i Storbritannien, Frankrike, Italien och Västtyskland, dvs. att ägandet i företagen sprids till de många småspararna, anser vi oss kunna bidra till en betydande ägandespridning i det svenska samhället.

För det fjärde anser vi att det finns starka statsfinansiella skäl för att sälja ett antal av företagen för att få kapital till att nedbringa statens upplåning. Därmed skulle vi få möjlighet att sänka ränteläget i landet, liksom inflationen. På det sättet skulle ett bättre näringsklimat skapas för det

näringsliv som skall möjliggöra att vi kan bibehålla och utveckla vår välfärd inom landets gränser. Av den anledningen begär vi att riksdagen skall fatta beslut om att uppdraga åt regeringen att upprätta en plan för privatisering eller försäljning av de statliga företagen.

Vi går även på ett antal enskilda punkter in och pekar på att försäljningen av delar av domänverkets skogar och jordbruk bör göras på sådant sätt att avfolkningen i glesbygden kan motverkas. Vi tycker också att samma avkastningskrav skall gälla för domänverket som för motsvarande privata företag.

Som en kuriositet tycker vi även att Göta kanalbolag kan ses över. Ett antal har mer aktivt velat marknadsföra kanalen och se till att den får en större och bättre utnyttjandegrad än den har i dag.

I en femte trepartireservation behandlar vi Sveriges Investeringsbank. Vi menar att en avveckling av den bör övervägas. Vi tycker att den har spelat ut sin roll. Marknaden är i dag väl försörjd med riskkapital. Därför bör det uppdras åt en utredning att överväga en avveckling eller en försäljning av banken. Samtidigt bör de övriga statliga kreditinstitut som finns ses över. Vi ser inte att det finns något behov av statliga kreditinstitut annat än när det inte på marknaden finns motsvarande institut, som kan klara kreditförsörjningen eller upprätthålla konkurrensen.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer. Att märka är att alla är trepartimotioner.

Anf. 58 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Vi kan konstatera att svenska staten är en storföretagare och att det statliga företagandet är av stor omfattning. De statliga företagen är 165 till antalet, och deras verksamhetsinriktning varierar kraftigt. I gruppen ingår industriföretag, kreditinstitut, affärsverk m. m. Dessa företag äger dessutom större eller mindre del i ytterligare 888 bolag.

Denna koncentration av statligt ägande tycker socialdemokraterna är bra. De försöker hävda att den måste finnas som motvikt till privata maktgrupper i näringslivet. Medicinen mot privat maktkoncentration tycks vara statlig maktkoncentration, enligt utskottsmajoritetens mening.

Folkpartiet anser inte att statligt ägande av företag är motiverat annat än i speciella undantagsfall. Statens roll är att ange de allmänna förutsättningarna för näringslivet men att i princip inte själv engagera sig som ägare till företag. Den sammanblandning av roller, som statligt företagande med nödvändighet innebär, får enligt vår mening negativa följder både för marknadsekonomin funktion och för de statliga företagen själva.

Folkpartiet vill att en strategi utarbetas för utförsäljning av de statliga företagen. Det huvudsakliga syftet med en utförsäljning är inte att staten skall tjäna pengar – även om vissa positiva effekter kan uppnås på räntor och budgetsaldo – utan det främsta skälet är principiellt.

Vi vill värna om ett spritt enskilt ägande och en fri konkurrens bland företag. Vi anser att svenska folket skall få äga andelar i en mängd verksamheter och företag. Detta medägarande skall inte gå omvägen via staten, där enskildas inflytande försvinner, utan det skall ske direkt.

I de fall staten av omständigheterna har nödgats att ta på sig ett ägaransvar

bör en avveckling av det statliga engagemanget ske så snart det finns praktiska förutsättningar för det.

Av utskottsmajoritetens sätt att försvara ett omfattande statligt företagsä-
gande måste jag tyvärr dra den slutsatsen att just statlig maktkoncentration
är ett medel i den socialistiska ideologin, ett medel att koncentrera makten
till några få – oavsett om dessa personer/politiker är lämpliga näringsidkare
eller inte.

Fru talman! Jag berör inte delfrågorna i varje reservation utan yrkar bara
bifall till betänkandets samtliga reservationer, där man också kan notera att
det på alla punkter råder borgerlig samstämmighet.

Anf. 59 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Staten har i dag två roller att spela inom närings- och
industripolitiken. Staten skall dels ange de allmänna förutsättningarna för att
bedriva industriell verksamhet, dels genom eget ägande i skilda former driva
olika typer av verksamhet. De här båda statliga rollerna är inte helt
problemfria, och det märks också ofta inom den statliga företagssektorn.

Staten har en självklar-roll när det gäller ansvar för viss grundläggande
service till medborgarna och till vissa regioner, det vill jag starkt betona. Men
statliga företag bör, enligt centerns uppfattning, i första hand verka inom de
områden där staten har väsentligt bättre förutsättningar att bedriva företag-
samhet än enskilda och kooperativa företag.

I vissa situationer är det enbart staten som kan mobilisera tillräckliga
resurser för att lösa t. ex. särskilda omstruktureringsproblem, genomföra
omfattande utvecklingsprogram eller ta särskilda regionalpolitiska hänsyn. I
sådana fall är det nödvändigt att staten är med och äger och driver företag och
verksamheter. Men statligt ägande får inte bli ett självändamål. Lika väl som
det är naturligt att förvärva företag bör det vara naturligt för staten att sälja ut
företag.

Av regeringens senaste redogörelse över de statliga företagen från år 1987
framgår att den statliga företagssektorn omfattar 8 affärsverk, 8 kreditinstitut
och 149 aktiebolag. De 8 affärsverken och 157 bolagen äger helt eller delvis
eller innehar minoritetsandelar i 888 andra bolag. Med andra ord är den
statliga företagssektorn ganska omfattande. Det finns inte några skäl för att
staten på alla dessa områden skall driva och äga företag. Det är därför
motiverat att sälja ut många av de statliga verksamheterna. Vissa statliga
företag kan försälas till nuvarande majoritets- och minoritetsägare – staten
är faktiskt minoritetsägare i en del av dessa bolag. Man kan sälja till anställda
eller genom introduktion på fondbörsen.

Internationella erfarenheter tyder på – det sade även Per Westerberg i sitt
anförande – att en utförsäljning av statliga företag kan öka det totala
hushållssparandet och åstadkomma en förmögenhetsuppyggnad i den
sektorn. Det vore önskvärt även i vårt land. Det finns all anledning att ta till
sig erfarenheterna från andra länder. Dessutom skulle en utförsäljning med
speciella förmåner för anställda och småsparare bidra till en positiv
maktspridning i samhället.

Många av de statliga företagen är vinstgivande och representerar en
möjlighet att generera betydande kapital genom börsintroduktion och

försäljning. Det finns därför enligt vår uppfattning kapital tillgängligt på börsen för placering i nya projekt. Det är lämpligt att försälja hela eller delar av vissa statliga företag.

Som vi har anfört i en trepartireservation behövs för detta en plan över hur det skall gå till. Jag hoppas att Rune Jonsson senare i debatten vill utveckla socialdemokraternas syn på detta och ge en förklaring till varför man motsätter sig en planmässig utförsäljning av statlig verksamhet, som skulle kunna åstadkomma en förmögenhetsuppbyggnad i hushållen och låta de anställda bli delägare i olika företag.

Domänverket, som är ett av de affärsdrivande verken, har ett betydande skogsmarksinnehav som till en del bör kunna säljas ut. En mycket stor del av domänverkets skogsmark är belägen i glesbefolkade områden, där problemen med att skapa trygg och varaktig sysselsättning är välkända. Genom att tillskapa aktiva jord- och skogsbruksföretag i dessa regioner ges underlag för trygghet och en positiv utveckling för de människor som lever och verkar i glesbygden. För detta bör domänverkets skogsmark användas i större utsträckning. Genom att privatisera bolagsägd mark skulle man kunna få betydligt mer levande bygder.

I Finland, vårt östra grannland, har statsmakterna aktivt medverkat till att med statens skogsmarksinnehav som grund bygga upp enskilda jord- och skogsbruksföretag. Motsvarande åtgärder bör vi göra också i vårt land.

Många av dem som i dag är anställda inom domänverket som skogsarbetare har uttalat intresse för att förvärva skogsmark för att därigenom trygga sin familjs ekonomi och kunna bo kvar i bygden. Därför bör en överföring av domänverkets mark till enskilda genomföras.

Med detta ber jag, fru talman, att få yrka bifall till de reservationer vi har undertecknat tillsammans med folkpartiet och moderaterna.

Anf. 60 RUNE JONSSON (s):

Fru talman! Mot bakgrund av kammarens arbetssituation så här i slutet av riksdagsåret och med hänvisning till att vi de senaste åren haft liknande debatter om de statliga företagen och de borgerliga partiernas förslag till privatisering kommer jag att fatta mig kort och hänvisa till tidigare debatter.

Några nya infallsvinklar som skulle göra att vi i utskottsmajoriteten är villiga att ändra vår uppfattning har inte presenterats i årets borgerliga förslag.

Vi kan bara konstatera att den skiljelinje som tidigare ställningstaganden gett klara besked om kvarstår när det gäller synen på statligt företagande. Den blandekonomi som vi har i Sverige med privata, kooperativa och statliga företag har varit lyckosam för vår industriella utveckling, och den anser vi socialdemokrater att vi skall behålla. Man kan där tillägga att vi i Sverige vid en internationell jämförelse fortfarande har en liten andel statlig företagsverksamhet.

Att vi i det läget skulle – som jag också sade i fjolårsdebatten – utförsälja de vinstgivande statliga företagen förefaller vara rent befängt. Staten skulle då behålla företag med låg lönsamhet och företag som är under omstruktureringsring.

Som alla förstår skulle det vara förödande för andan och effektiviteten

inom kvarvarande företag inom den statliga företagsgruppen. Hur skall rekrytering av anställda fungera? Hur skall de statliga företag som planmässigt skall utförsäljas få tag i den kompetens som fordras för att man framgångsrikt skall kunna leda företagen framåt?

Vi socialdemokrater menar att de statliga företagen och affärsdrivande verken skall få arbeta under samma förhållanden som privata och kooperativa företag. De skall enligt vår mening varken favoriseras eller diskrimineras. Styrelse och företagsledning skall på samma sätt som när det gäller privata eller kooperativa företag ha det fulla ansvaret för verksamheten. Man skall ha möjlighet att driva en långsiktig företagspolitik. Företagsledningarna i de statliga företagen skall kunna driva företagen så att de blir lönsamma utan att de för den skull riskerar att bli sålda till privata intressen.

Om någon del eller hela företag skall utförsäljas skall det ske på företagens egna villkor. En lämplig företagsstruktur skall då vara vägledande.

Vi motsätter oss också en allmän privatisering av domänverkets skogsmark, vilket tas upp i reservation 3.

Skall domänverket kunna driva sin verksamhet på ett rationellt och långsiktigt sätt fordras en bra arrondering och att man kan nyttja den storleksfördel man har på samma sätt som de privata skogsbolagen. Det innebär å andra sidan att domänverket i fortsättningen på samma sätt som tidigare skall kunna medverka till att förstärka enskilda fastigheter genom försäljning eller markbyte.

När det gäller frågan om ändrade regler för domänverkets avkastningskrav – den tas upp i reservation 4 – vill jag säga att nya regler för den ekonomiska styrningen för närvarande övervägs av verket. Mot den bakgrunden anser vi inte att det finns anledning att nu ta några initiativ.

Förslaget i reservation 5 om att AB Göta kanalbolag skall övergå från domänverket till olika intressen inom näringslivet är det enda förslaget från de borgerliga partierna i det här betänkandet som inte varit årligen återkommande. Per Westerberg kallade själva förslaget för en kuriositet!

Inte sedan 1985, dvs. året efter beslutet om en finansiell rekonstruktion av bolaget och en överföring av statens aktier till domänverket, har frågan varit uppe. Utskottet avstyrkte då ett privatiseringsförslag liknande det som de borgerliga partierna nu lägger fram.

Skälet till avstyrkandet var detsamma då som nu, nämligen att en varaktig lösning av Kanalbolagets problem bara kan garanteras genom att staten – genom domänverket – har det fulla ansvaret.

Underskottet i Kanalbolagets rörelse har under de senaste åren uppgått till drygt 1 milj. kr. om året. Dessutom har de berörda landstingen tillskjutit ett driftsbidrag av samma storlek. För upprustning och underhåll har årligen ca 10 milj. kr. anslagits av medel för sysselsättningsskapande åtgärder.

Jag vill också påminna om att skälet till att staten år 1978 övertog Kanalbolaget var att de dåvarande privata ägarna inte ansåg sig kunna upprätthålla driften av kanalen. Övertagandet skedde alltså under den borgerliga regeringstiden. Vi utgår från utskottsmajoritetens sida från att domänverket och Kanalbolaget tar till vara det intresse och engagemang som finns på olika håll och hos olika intressegrupper för att få till stånd en så bra utveckling som möjligt för Göta kanal.

Med detta korta inlägg, fru talman, och med hänvisning till de senaste årens debatter i ämnet yrkar jag bifall till utskottets förslag på samtliga punkter och avslag på reservationerna.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Statliga företag

Anf. 61 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Det finns stor anledning att tro att Göta kanalbolag precis som många av de andra statliga företagen skulle må bättre med andra ägare än staten. Skälet till vårt förslag är inte något annat än omtanke om Göta kanalbolag och de intressenter som har anmält att de vill driva och marknadsföra Göta kanal, inte minst via turistsatsningar. Vi tror att kanalen skulle få en bättre funktion på det sättet.

När det gäller den övriga statliga företagssektorn ligger det i sakens natur att man, om man skall sälja ett bolag, måste rekonstruera det, om det är förlustbringande från början, och sälja det medan det gör vinst. På det sättet kan statsmakten återfå en del av det kapital man tvingas gå in med under den tid företaget gått med förlust eller varit i statlig ägo. Det är det bästa sättet att återfå det statskapital som har satsats.

Inte minst den intensiva PKbanksdebatt vi haft under de senaste veckorna har visat att det är svårt att vara statlig företagsledare när man skall agera på samma sätt som motsvarande privata företag. Ändå hamnar man i den politiska snålblåsten och får mycket svårt att genomföra kommersiella affärer. Jag tror definitivt att PKbanken hade klarat sig väsentligt bättre om det hade varit en vanlig, normal, privatägd och kommersiell bank.

När de statliga företagen, som Rune Jonsson säger, skall drivas på samma villkor som motsvarande privata – varför skall de då vara statliga? Staten lider ju brist på kapital och behöver lätta på skuldbördan. Varför vill man inte låta de anställda bli delägare i de enskilda statliga företagen, som man nu kan bli i snart sagt alla marknadsnoterade privata bolag? Det är mycket få av de statliga bolagen som man som anställd kan gå in i och bli delägare i.

I Spanien har Rune Jonssons partikamrater funnit att det är en bra lösning och även sålt ut ett stort antal statliga företag. I ett antal andra länder har socialistiska partier haft mycket stor förståelse för de privatiseringssträvanden som förekommit. Men, Rune Jonsson, varför skall man inte sälja de statliga företagen, när de ändå skall drivas på exakt samma villkor som motsvarande privata?

Anf. 62 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag har alltid förvånat mig över att socialdemokraterna när det gäller företagsamhet vill försvåra för småsparare, anställda och andra att bli delägare i företagen. Är det inte ett effektivt sätt att sprida makten och ägandet att försälja delar av den statliga verksamheten till anställda, till de olika hushållen, till småsparare? Därigenom blir de ju delaktiga i förmögenhetsuppbyggnaden. Vad är det som driver socialdemokraterna att motsätta sig en sådan linje?

Rune Jonsson sade att skulle man sälja ut statliga företag skulle det innebära att bara de icke lönsamma företagen – företag med låg lönsamhet, som han uttryckte det – blev kvar i statens ägo. Det är inte sant. Man kan självfallet också sälja ut företag som har dålig lönsamhet och som är i statens

ägo. Det har också skett. Rune Jonsson kan ju titta på Cordinorgruppen i Norrbottens län! Från Cordinorgruppen har man i stor utsträckning sålt ut just de icke lönsamma företagen och behållit de lönsamma företagen.

Det behövs faktiskt motvikter i olika sammanhang. Socialdemokraterna vill ersätta den privata maktkoncentrationen med en statlig maktkoncentration. Den motvikten tycker vi inte är nödvändig. Man skall inte behöva balansera den privata maktkoncentrationen genom att skapa en maktkoncentration på den statliga sidan. Dessutom är det farligt att, som skett på senare tid genom PKbanksaffären, gifta ihop en statlig maktkoncentration med en privat maktkoncentration.

Rune Jonsson sade att det inte behövs någon plan för försäljningen utan att utförsäljningen skall ske på företagens egna villkor. Innebär det då, Rune Jonsson, att riksdagen skall ställas åt sidan? Är det inte här i riksdagen vi skall bestämma villkoren för utförsäljning av statlig verksamhet? Skall det överlåtas åt ett fåtal personer? Vi skall väl ändå inte ha PKbanks- och Penseraffären som förebilder för den framtida utförsäljningen av statlig verksamhet?

Rune Jonsson bör också notera att många statliga företagsledare gärna vill att de företag som de arbetar i skall arbeta på samma villkor som andra företag på marknaden. Varför förmenar socialdemokraterna statliga företag att arbeta på exakt samma villkor som andra företag? Genom att förändra den statliga rollen skulle fler företag i Sverige kunna få arbeta på exakt samma villkor.

Anf. 63 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag reagerar då Rune Jonsson säger att statliga företag, om de går bra, inte skall riskera att bli sålda. Det ligger alltså någonting negativt i begreppet att bli såld, att bli privatiserad. Det skulle vara intressant att få belagt vad det är som är så dåligt med det. Jag skulle vilja att Rune Jonsson verkligen deklarerade vad det är som de riskerar om de går bra. Är det inte tvärtom generande för socialdemokraterna då t. ex. SJ-chefen i TV uttalar att SJ skulle bli betydligt effektivare om det privatiserades? Jag tycker att detta kräver en förklaring av Rune Jonsson.

Anf. 64 RUNE JONSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har fått många frågor – jag skall besvara dem så gott jag kan.

Först och främst vill jag när det gäller förslaget om en utförsäljning av statliga företag säga att det ju ändå är skattebetalarnas medel som man har använt för den omstrukturering som har skett. I dag kan vi säga att de statliga företagen inte är något att skämmas för, om vi jämför med hur det var 1982, när den socialdemokratiska regeringen övertog det hela. I dag är det ordning och reda. Vi har styrelse och ledning som tar ansvar för verksamheten, vi har bra finanser, och utvecklingsplaner finns för framtiden.

Varför behövs de statliga företagen? Per-Ola Eriksson har givit ett svar: Staten måste gå in vid vissa tillfällen för omstruktureringar.

Jag kan läsa upp vad jag sade i förra årets debatt om varför vi måste ha en statlig verksamhet, även om vi sedan går in och gör insatser på vissa områden.

Jag noterade då i ett antal punkter vad målsättningen för de statliga företagen skall vara:

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

- * De skall utgöra en balanserad faktor mot de privata maktgrupperna.
- * De skall bidra till att sprida sysselsättningen mellan regionerna.
- * De har betydelse ur försörjningssynpunkt.
- * De kan producera varor för vilka det inte bör föreligga något vinstintresse, t. ex. tillverkning av alkohol.
- * Det är viktigt att det finns ett renodlat nationellt ägande när ägandet i näringslivet internationaliseras.
- * De kan bidra till att bygga upp samhällets ägarkompetens.

Statliga företag

Jag tror att Per-Ola Eriksson, i vars anförande det ändå fanns en viss nyansskillnad gentemot de övriga inläggen från borgerligt håll, förstår att det här är viktiga delar i de statliga företagens verksamhet.

Jag sade att det är de högeffektiva och bättre statliga företagen som kommer att utförsälgas. Ja, det är ju dessa som är attraktiva och som man kan få köpare till. Per-Ola Eriksson nämnde Cordinorgruppen, och visst kan det finnas möjligheter att sälja också andra företag och av andra skäl än att de är vinstgivande. Men man får väl ändå säga att den helt dominerande delen av dem som skulle komma att säljas är de företag som är vinstgivande.

Därför måste, som jag sade, försäljningen ske på företagens egna villkor. Med det menar jag att det är företagen och deras ägare som skall ta initiativet och att frågan om försäljningen naturligtvis skall behandlas i riksdagen.

Anf. 65 PER WESTERBERG (m) replik:

Fru talman! Det råder inget tvivel om att staten i vissa speciella fall kan tvingas gå in som ägare under ett omstruktureringsskede för att rädda samhällseliga värden. Det har även vi biträtt, bl. a. vid omstruktureringen inom handelsstålsindustrin.

Men poängen är ju just att när omstruktureringen är klar och företaget blivit vinstgivande, har vi möjligheter att få tillbaka de pengar statskassan tvingats gå in med. Det är det skedet som vi anser att vi befinner oss i, då ett stort antal företag kan säljas och skattebetalarna återfå de pengar de tvingats lägga ut.

Till skillnad från Rune Jonsson tror jag inte att den statliga företagssektorn har någon balanserande effekt. Jag tror inte att de vanliga normala statliga företagen har några särskilda regler för att sprida sysselsättningen i landet eller att det finns några särskilda försörjningsskäl som man skall driva dem för. I så fall är det mycket mycket specifika skäl, som i fallet Vin- och Spritcentralen.

För de bolag som vi talar om, de som skall drivas under fullt kommersiella villkor, finns inte de skälen. Om så skulle vara, har Rune Jonsson ändrat inriktningen av den socialdemokratiska politiken gentemot de statliga företagen. Det vore därför av intresse att få bekräftat om det är en kursändring på gång hos socialdemokraterna.

Fortfarande kvarstår vad riksdagen tidigare har uttalat, nämligen att de statliga företagen skall drivas på exakt samma villkor som motsvarande privata företag. Det skulle också vara bättre att ha andra, mer kompetenta ägare. Det visar PKbanksaffären mycket eftertryckligt.

Anf. 66 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skall inte som Rune Jonsson citera mig själv från i fjol utan använda årets argument i den här debatten.

Rune Jonsson sade att den statliga företagssektorn i dag går bra och att de statliga företagen inte är något att skämmas för. Ja, det är klart. Det har rått högkonjunktur under några år. Dessutom medverkade vi under sex år, mellan 1976 och 1982, till att rekonstruera många av de statliga företagen som annars kanske inte skulle ha funnits i dag – LKAB, SSAB, gamla NJA, ÅSSI.

Det Rune Jonsson sade om att de statliga företagen nu går bra tolkar jag som en eloge till Nils G Åslings och den icke socialistiska regeringens arbete. Jag ber att få tacka för berömmet och skall föra det vidare till Nils G Åsling.

Frågan kvarstår: Varför motsätter sig socialdemokraterna ett spritt ägande? Varför motsätter sig Rune Jonsson att de anställda skall få bli delägare i företagen som de arbetar i?

Är socialdemokraterna för ett decentraliserat ägande eller är de för ett koncentrerat ägande? Jag tolkar Rune Jonssons hårda försvar för ett fortsatt statligt ägande, en statlig maktkoncentration, som att socialdemokraterna står för koncentrerat ägande och styrning av vissa delar av svenskt näringsliv. Jag tycker att det är allvarligt, därför att då gör sig Rune Jonsson och socialdemokraterna skyldiga till att ha en mycket konservativ syn på ägandet och näringslivet.

Anf. 67 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag bad Rune Jonsson att deklarerat vad det är som är dåligt i privat företagande och vad de statliga företagen riskerar om de skulle bli privatiserade. Jag fick två argument.

Det ena var att det är ordning och reda i statliga företag. Menar Rune Jonsson på fullt allvar att det inte råder någon ordning och reda i privata företag?

Det andra argumentet var att man skall bygga upp samhällets ägarkompetens. Jag vet inte vad Rune Jonsson menar med det. Finns det inte en stor ägarkompetens i Sverige? Att bygga upp samhällets ägarkompetens, är det att lära upp politiker till företagsledare eller vad är det?

Jag måste än en gång fråga om Rune Jonsson menar att den statliga maktkoncentrationen måste finnas såsom en motvikt till privata maktbildningar. När det inte finns något inflytande i det statliga företagandet, är det verkligen den formen av företagande som man skall ha, där man får ett inflytande därför att man får ett deläggande? Är den statliga maktkoncentrationen verkligen en bra motvikt?

Anf. 68 RUNE JONSSON (s) replik:

Fru talman! Vad Per Westerberg nyss sade tyder jag så att när omstruktureringar sker genom samhällets försorg, då skall skattebetalarna stå för fiolerna.

Jag sade att de statliga företagen skall drivas på samma sätt som de privata. Det står vi fortfarande fast vid. Men se på vad som skedde under den borgerliga regeringsperioden, när vi förlorade 40 000 arbetstillfällen inom industrin, och vad som har skett sedan! Det är ju de statliga insatserna som

har gjort att i stort sett samtliga dessa företag nu är lönsamma.

Per-Ola Eriksson ger centerpartiet äran av vad som skett, men det finns det ju inget fog för. Det finns många skräckexempel på vad som skedde när de borgerliga regerade – jag behöver bara påminna om försäljningen av Gränges.

När jag pratar om att samhällets ägarkompetens måste förstärkas, Gudrun Norberg, är det som ett svar främst till Per-Ola Eriksson. Han menar, och det sade också Per Westerberg, att samhället måste ha kompetens att gå in när de privata företagen vid vissa tillfällen får problem. Stålsidan är bara ett exempel på att vi har klarat det. Men då bör också samhället behålla den kompetensen.

Än en gång: I Sverige har vi inte en stor andel statlig verksamhet utan tvärtom, om man gör en internationell jämförelse.

Förste vice talmannen anmälde att Per Westerberg och Gudrun Norberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 69 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Det betänkande som nu behandlas har i grunden en omfattande principiell räckvidd. En del statsföretag som centern, folkpartiet och moderaterna vill sälja ut har gamla anor. Domänverkets markinnehav är i stor utsträckning den restmark som blev kvar efter det att jordbruks- och nybyggarkolonisternas markbehov styckats ut och skattelagts under privat ägo. Andra delar av den statliga företagssektorn är av mycket färskt datum. De senare är ofta företag som övertagits i skeden av nedläggningshot men bedömts kunna drivas vidare efter insatser där de tillförts kapital, kunnande, marknadsföring och teknikutveckling.

De borgerliga partiernas alltmer samordnade offensiv för att sälja ut de statliga företagen bygger uppenbarligen på tre huvudprinciper för borgerligt näringspolitiskt handlande och borgerlig ideologi.

Påståenden om ineffektivitet och konkurrens på olika villkor som gör statligt företagande olämpligt är en bit i denna offensiv.

Ett annat skäl som åberopas är statsfinansiella vinster med att sälja ut realvärden och minska statens skuldsättning.

Man försöker också att göra troligt att en sådan utförsäljning skulle medföra ett bredare folkligt ägande genom börsintroduktioner och genom utarbetande och av riksdagen beslutade försäljningsplaner.

Samtidigt pågår ju en enorm kapitalistisk koncentrationsprocess med en fusions- och uppköpsvolym utan tidigare motstycke. Och märk väl: Det är de stora industri- och finansjättarna som i huvudsak står för denna kapital- och maktkoncentration. Vad talar egentligen för att småsparare och anställda skulle bli dominerande ägare i de företag som skulle utbjudas, om riksdagen till äventyrs skulle förverkliga borgarpartiernas storvulna realisationsplaner i fråga om statliga företag?

Naturligtvis finns det en annan, mycket krassare förklaring till den blågrönblå offensiven. Genom fackförbundens knäfall för regeringens diktat om återhållsamhet i lönekraven och devalveringar, vilkas kostnader betalats

av de arbetande genom sänkta reallöner, har utsugningen skärpts och enorma vinster skapats inom industriproduktion och spekulation. Denna vinstanhopning söker nu efter lönsamma placeringsobjekt, vidgat ägande och nya marknader för sin expansion. Det är mot den bakgrunden man skall bedöma de energiska insatser som nu görs för att övertyga riksdagen om att vi bör fatta beslut om att sälja – ja, t. o. m. att vi bör utveckla en långsiktig plan för dessa försäljningar.

Så till tankegångarna om nödvändigheten att göra dessa försäljningar för att minska statens skuldsättning. Om det skall finnas några faktiska vinstmöjligheter för staten med en sådan försäljning, måste man veta att räntan överstiger realvärdestegringen på fastigheter, mark och industrier som man planerar att sälja. Om så inte är fallet, uppstår faktiska förluster vid sådana försäljningar. Statens förmögenhet skulle minskas och därmed ytterligare resurser överföras från arbete till kapital.

Därefter till demokratifrågan – detta att privat ägande skulle öka inslaget av makt för de anställda. Man vet ju när det gäller börsbolag hur aktiebolagslagens bestämmelser om A- och B-aktier fungerar och hur de olika röstvärdena fördelas. Man vet visserligen att en bolagsstämma har en viss makt över ett enskilt företag, men kan man ändå inte erkänna att den kontroll av de statliga företagen som kan utövas genom politiska instanser – riksdag och regering – är en mycket mer demokratisk kontroll än den som finns i aktiebolagen?

Självfallet är vi i vänsterpartiet kommunisterna mycket bestämda motståndare till utförsäljning av statliga industrier eller kreditinstitut. Vi avvisar varje tanke på försäljning av domänverkets företag eller skogsmark.

Fru talman! Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande 1987/88:35.

Anf. 70 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Det är inte ofta jag debatterar med Paul Lestander i riksdagen eller begär replik på hans anföranden, men jag tycker att han inbjuder till det i det här sammanhanget.

Paul Lestander framställer privat ägande närmast som en fara för demokratin och det statliga ägandet som så viktigt ur demokratisk synpunkt. Jag vill fråga honom, eftersom han har erfarenhet av privat egendomsägande och entreprenörskap, om han uppfattar sig själv som en fara för demokratin.

Anf. 71 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Det bjuder mig emot att diskutera min privatekonomi och mina privata affärer från riksdagens talarstol, men de uppenbart felaktiga, för att inte säga lögnaktiga, påståenden som Per-Ola Eriksson gjorde måste ändå bemötas.

Jag är anställd hos Mo och Domsjö som skogsarbetare och är således inte entreprenör. Jag är medlem i Skogsarbetareförbundet, skogsarbetarnas fackliga organisation, där man över huvud taget inte tar in entreprenörer utan endast anställda med den rättsställning sådana har. Att jag sedan råkar ha ett hus att bo i och kanske något mer än det innebär ju inte att jag har någon erfarenhet av aktiebolags skötsel, men jag vet hur ett aktiebolag

fungerar även om jag aldrig varit delägare i något sådant. Detta får vara mitt svar till Per-Ola Eriksson.

Naturligtvis finns det brister i det statliga ägandet. De statliga företagen borde mycket mera än hittills vara offensiva spjutspetsar inom sina branscher. Där finns bristerna. Men varje gång vi i vpk lägger fram förslag i den riktningen slår samtliga andra partier här i riksdagen bakut och försöker att förhindra alla sådana lösningar.

Anf. 72 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Jag skall inte diskutera Paul Lestanders privatekonomi. Jag talade inte heller om den, utan jag kommenterade hans syn på ägandet ur demokratisk synpunkt, eftersom han i sitt anförande antydde att en privatisering av näringslivet skulle ha också en icke-demokratisk aspekt. Det var mot den bakgrunden jag ställde frågan. Jag har nämligen kunnat läsa i jordregistret, och av den anledningen visste jag att Paul Lestander har erfarenhet av privat ägande. Jag har aldrig uppfattat att Paul Lestander har varit odemokratisk i den egenskapen.

Därför måste jag fråga: Varför skulle då andra människor vara det? Varför skulle exempelvis en sådan åtgärd som att, vilket vi från centerpartiet vill göra, ge dem som arbetar i domänverket möjlighet att köpa skogsmark uppfattas som ett odemokratiskt inslag? Det är väl i allra högsta grad en demokratisk väg att låta fler bli delaktiga i ägandet av jord och skog i det här landet, icke bara ett fåtal?

Anf. 73 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! I fråga om demokrati och ägande sade ju redan Karl Marx på sin tid att det som avgör om man berikar sig på någon annans arbete eller inte är om man har anställda. Eftersom Per-Ola Eriksson kallade mig entreprenör men inte återkommit med det påståendet, som uppenbarligen var felaktigt, vill jag bara säga: Jag har inte berikat mig på andras arbete. Därför har jag ingen personlig erfarenhet av ett odemokratiskt ägande.

När man tar upp denna aspekt, är det väl ytterst en fråga om vilken funktion som en bolagsledning har. Är det, jämfört med ett statligt företag, med riksdagen och regeringen som kontrollmyndigheter, mera demokratiska beslut, mera folkliga beslut som fattas av några få dominerande storaktieägare i en bolagsstämma eller av styrelsen i detta bolag än dem som fattas i den folkligt kontrollerade företagsamheten?

Anf. 74 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Jag skall inte som Paul Lestander gå tillbaka till Karl Marx. Jag tycker inte vi behöver gå så långt tillbaka i historien utan kan stanna i nutiden.

Paul Lestander sade att han inte hade berikat sig på någon annan. Nej, man behöver kanske inte berika sig på någon annan. Om de skogsarbetare som bor i våra glesbygder skulle få möjlighet att bli delägare i jord- och skogsmark, behöver inte detta innebära att de berikar sig på någon annan. Eftersom Paul Lestander inte har berikat sig på någon annan, behöver han ju heller inte misstänka att de andra som vill köpa jord- och skogsmark skall

göra det. Låt då alla de andra bli lika jämställda och fromma som Paul Lestander!

Anf. 75 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Min fromhet kan mycket starkt diskuteras. Jag är verkligen inte troende, vilket jag ibland möjligen kan misstänka Per-Ola Eriksson för att vara.

När det gäller domänverkets markinnehav är det ett känt faktum att man i de norra områdena länge haft ett överuttag av skog. Förutom detta har man fört en mycket intensiv skogsvårdspolitik. Förutsättningen för att kunna öka de arbetsintensiva insatserna på domänverkets mark, alltså att flera skulle få jobb, är ju att man kan ta ut större uttagsmängder eller att man kan bedöma att en köpare skulle ha resurser att öka skogsvårdsinsatsen utöver vad domänverket ser som möjligt. Jag bedömer inte detta som realistiskt.

Jag tror över huvud taget inte att kraven på köp av skogsmark kommer från skogsarbetare. Jag vet t. ex. att domänverkets personalklubb i Arjeplog har tagit mycket bestämt avstånd från en försäljning av skogsmark från domänverket men däremot ställer upp på markbyten. Jag vet att samma ställning har intagits av min egen fackförening i Arvidsjaur. Jag har inte hört några organiserade framstötter från skogsarbetare eller från skogsarbetarnas fack för en sådan här verksamhet. Därför tror jag att det är helt andra grupper som möjligen vill köpa domänverkets mark.

Från vpk:s sida är vår inställning i denna fråga helt klar: Vi avvisar helt tanken på en utförsäljning av domänverkets skogsmark.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 41.)

Kammaren övergick till att debattera näringsutskottets betänkande 33 om handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse.

Handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse

Anf. 76 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Detta betänkande berör handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse. Regeringen har lämnat ett förslag om att fondkommissionärer och banker skulle få utöka handelslagret från 50 till 100 milj. kr. Reservanterna – moderater och folkpartister – vill att man i stället skall få gå upp ända till 200 milj. kr. i värdepapperslager.

Orsaken till reservanternas åsikt är att fondkommissionärer och banker har svårigheter att upprätthålla sin marknadsfunktion, i synnerhet som market maker, för att underlätta marknadens agerande, när man inte får ha tillräckliga värdepapperslager. Vi menar att värdepapperslagret i första hand skall gå tillbaka till banksäkerhetskraven och till hur stor fondkommissionären är, inte till egentliga lagervärdesgränser i absoluta tal, i kronor och ören. Vi ser detta förslag som ett provisorium. Vi tycker att utvecklingen har kört över nuvarande storlek på lager av värdepapper. Vi finner regeringens

förslag otillräckligt, även i avvaktan på en definitiv lagstiftning på området.

Vi reser värdpapperslager i market maker-funktionen och att det skulle få den nuvarande värdepappersmarknaden att fungera bättre. Vi har svårt att se några bärande skäl för att vägra marknaden att få öka sina värdepapperslager upp till 200 milj. kr., som man har begärt.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen i betänkandet.

Anf. 77 ÅKE WICTORSSON (s):

Fru talman! Regeringens förslag om 100 milj. kr. som högsta gräns för handelslager i fondkommissionsrörelse har lagts fram efter rekommendation eller tillstyrkan av fullmäktige i Sveriges riksbank, bankinspektionen och kreditmarknadskommittén.

Det är ett provisoriskt förslag i avvaktan på utredningar som bedrivs av kreditmarknadskommittén och värdepappersmarknadskommittén, och utskottets majoritet finner mot denna bakgrund att det är ett väl avvägt förslag och tillstyrker därför i sitt utlåtande propositionen.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 78 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! När Åke Wictorsson nämner ett antal remissinstanser glömmar han dem som berörs av förslaget i första hand, nämligen fondkommissionärer och banker. Det är de som med hänvisning till just market maker-funktionen och en fungerande marknad har begärt att få öka handelslagren till 200 milj. kr. Vi tycker som sagt inte att det finns några bärande skäl att motsätta sig detta.

Anf. 79 ÅKE WICTORSSON (s):

Fru talman! Det är ju så, Per Westerberg, att förslaget har tillstyrkts av kreditmarknadskommittén, en av de utredningar som har till uppgift att utreda den här frågan. Jag har för vana, och utskottets majoritet anser sig också ha för vana, att lyssna till dem som har i uppdrag att verkställa ett sådant utredningsarbete snarare än till de berörda parterna. Mot den bakgrunden vidhåller jag yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 80 PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Från vårt håll har vi snarast den motsatta uppfattningen: finns det inte några bärande skäl som talar emot att tillgodose marknadens krav, så försöker vi också agera efter dessa krav.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 41.)

Kammaren övergick till att debattera konstitutionsutskottets betänkande 33 om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen.

Anf. 81 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! Regeringen har i proposition 1987/88:32 föreslagit en ändring i regeringsformen, som innebär att omyndigförklaring bortfaller som rösträtts- och valbarhetshinder vid riksdagsval. Bakgrunden härtill är de förslag som regeringen har lagt fram i proposition 1987/88:124 om god man och förvaltare, i vilken föreslås att institutet omyndigförklaring avskaffas och ersätts med ett nytt institut, kallat förvalterskap.

I första hand skall liksom hittills även framledes god man utses för den hjälpbehövande. I vissa speciella fall anses emellertid detta inte vara tillräckligt, och i sådana fall skall förvaltare förordnas. Detta skall gälla när den hjälpbehövande på grund av sjukdom eller hämmad förståndsutveckling saknar förmåga att vårda sig själv och sköta egna angelägenheter. Vederbörande förlorar således rådigheten över det som omfattas av förvaltaruppdraget men får behålla sin rösträtt vid allmänna val.

Ett flertal remissinstanser har ställt sig kritiska till förslaget beträffande rösträtten. Så framhåller exempelvis Svea hovrätt att det här är fråga om en grupp människor som ofta är drabbade av svåra psykiska störningar och därmed särskilt utsatta för obehörig påverkan.

Kammarrätten i Sundsvall uttalar i sammanhanget följande: "Kammarrätten anser att förslaget i den delen ger anledning till invändningar av principiell natur. Det kan sålunda hävdas att en ordning som innebär att personer, som till följd av psykisk ohälsa eller dylikt saknar förmåga till eget rationellt tänkande och handlande, inte bör ha rätt delta i fria val av det slag, som utgör grundvalen för vår politiska demokrati."

Vi moderater anser att den kritik från tunga remissinstanser som jag här redovisat har starkt fog för sig. Det finns därtill anledning att uppmärksamma att den föreslagna ordningen med obegränsad rösträtt avviker från vad som gäller i flertalet andra länder, där man således låter omyndigförklaring eller motsvarande beslut följas av förlust av rösträtten.

Vi anser alltså att det också i framtiden finns behov av att från rösträtt kunna utestänga personer som uppenbarligen saknar förmåga att genomföra en röstning på ett meningsfullt sätt. Därmed har vi emellertid inte sagt att den nuvarande direkta kopplingen mellan omyndigförklaring och rösträtt skall bibehållas. Vi menar att det måste finnas regler som gör det möjligt att i enskilda fall frånta en person rösträtten. En sådan ordning finns bl. a. i Finland och Norge och bör kunna tillämpas även i Sverige. Det bör ankomma på allmän domstol att i samband med förordnande av förvaltare också pröva om den som får förvaltare skall behålla sin rösträtt eller ej.

Konstitutionsutskottets majoritet har i betänkande 33 anslutit sig till regeringens förslag, och vi moderater har reserverat oss i enlighet med vad jag här har redovisat.

I utskottsbetänkandet behandlas också frågan om vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen rörande behörighet att vara ansvarig utgivare av periodisk skrift samt juryman i tryckfrihetsmål. Helt kort vill jag framhålla att utskottet här enhälligt uttalar att den som har förvaltare ej får inneha något av de angivna uppdragen. Kraven på omdömesgillhet, självständighet

och rättrådighet anses i dessa sammanhang ej uppfyllas av den som har förvaltare. På vår högsta medborgerliga rätt, däremot, nämligen utövande av rösträtten, ställer utskottsmajoriteten inte motsvarande höga krav, vilket jag härmed tillåter mig konstatera.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den moderata reservationen.

Anf. 82 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Det förhåller sig på det sättet att sakutskott i dessa frågor är lagutskottet. Lagutskottet har också fått den proposition som berör själva huvudfrågorna här. Av lagutskottets yttrande till konstitutionsutskottet framgår att man där behandlar propositionen om god man och förvaltare. I propositionen föreslås, som Hans Nyhage var inne på, att institutet omyndigförklaring avskaffas. I yttrandet till konstitutionsutskottet meddelar lagutskottet att utskottet kommer att redovisa resultatet av sin beredning i höst. Då får vi ta sakdebatten i dessa frågor. Samtidigt uppges redan nu att utskottet i huvudsak ställer sig bakom förslagen. Konstitutionsutskottet är berett att stödja detta ställningstagande genom att låta riksdagen nu i en första omgång ta ställning till propositionen 32, som aktualiserar ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen. Därmed har vi alltså möjlighet att promulgera detta efter valet. Därmed öppnar man möjligheter att genomföra den här reformen.

Alla partier i konstitutionsutskottet och i lagutskottet utom moderaterna stödjer det ställningstagande som redovisas i föreliggande betänkande. Nyss har Hans Nyhage redogjort för den enda punkt där våra meningar går isär. Vi i utskottsmajoriteten tycker inte att domstol skall tillerkännas rätt att beröva medborgare som står under förvaltarskap rösträtt. Vi motsätter oss därför den moderata reservationen. I övrigt vill jag hänvisa till att när det gäller tryckfrihetsförordningen följer vi lagutskottets förslag. Det innebär i fråga om tryckfrihetsförordningen att den som har förvaltare enligt de regler som det här är fråga om inte skall kunna utses till ansvarige utgivare för tidning eller kunna bli juryman i tryckfrihetsprocess.

Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 41.)

Kammaren övergick till att debattera skatteutskottets betänkande 36 om ändring i lagen om allmän energiskatt, m. m.

Ändring i lagen om allmän energiskatt, m. m.

Anf. 83 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Systemet med återbetalning av energiskatt kan tyckas vara bra ur energipolitisk synpunkt. Det är klart att man skall utnyttja den el som ändå finns från vattenkraft och kärnkraft. Det måste ju vara dumt att bara låta den gå till spillo.

Men skattefriheten för el som utnyttjas i avkopplingsbara elpannor är också en följd av att den nuvarande elproduktionsapparaten dimensionerats för elanvändningnivåer långt över vad det faktiskt funnits behov av. Detta har framtvingat särskilda åtgärder för att stimulera en ökad användning av el för uppvärmning för att förränta de investeringar som har gjorts. Vi har från centerns sida lagt fram förslag om hur energisystemet skall förnyas. En omställning till ett tryggare och säkrare energiförsörjningssystem beror i högsta grad på hur värmeförsörjningssystemet ordnas. Vi anser att produktionen av el för uppvärmning är ett "systemfel", vars negativa konsekvenser ökar ju större andelen elvärme blir. Det leder till att effektbehovet ökar och i allt större utsträckning blir ojämnt fördelat över året. Marknaden för inhemska bränslen urholkas också.

Enligt centerns förnyelseplan för omställning av energisystemet måste omställningen genomföras så, att avvecklingen av kärnkraften kan inledas så snart som möjligt. Avvecklingen skall genomföras stegvis och med en direkt övergång både till en effektivare produktion och användning av el och till hushållning samt ett utnyttjande av miljövänlig och förnybar energi.

Omställningen innebär alltså bl. a. att kärnkraften successivt utmönstras och att elproduktionssystem med vattenkraft, kraftvärme, vind och sol byggs upp. Vi bedömer att den slutliga elanvändningen långsiktigt bör kunna stabiliseras på en nivå av ca 100 TWh och främst utnyttjas för andra ändamål än uppvärmning. Förnyelsen innebär således att produktionsapparaten efter hand kan dimensioneras för en lägre elanvändning. Detta förutsätter att de särskilda stimulanser som för närvarande finns för att utnyttja el för uppvärmning efter hand försvinner. Det är dock nödvändigt att en sådan förändring sker på ett sätt som gör att el inte ersätts med olja.

Mot denna bakgrund anser vi att det i lagen klart bör framgå att skattefriheten för s. k. avkopplingsbara elpannor endast skall gälla pannor installerade före den 1 juli 1988. Möjligheterna till skattefrihet för elektrisk kraft använd i avkopplingsbara elpannor bör också upphöra i och med 1989 års utgång som ett led i förnyelsen av energisystemet.

Utskottets majoritet kommenterar egentligen inte alls vår uppfattning att skattebefrielse motverkar hushållning och sparande av el. I stället hänvisar man till att utredningen om indirekta skatter också har till uppgift att se över energiskattesystemets utformning, och man vill därför inte visa någon viljeinriktning alls i frågan. Om ändå utskottet delar vår uppfattning om påverkan på hushållning och sparande, är en uttalad viljeinriktning till ledning för utredningsarbetet. Vilken inställning har socialdemokraterna i den här frågan, Bo Forslund?

I övrigt, fru talman, yrkar jag bifall till centerns reservation i betänkandet.

Anf. 84 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 i betänkandet.

Med hänvisning till vår motion i frågan vill jag säga att det är ganska självklart att utskottet här som vanligt, i inlindade fraser, försöker slingra sig ifrån en liten del av kärnkraftsproblematiken. Utskottet argumenterar enligt min mening på ett fult sätt när man skriver så här på s. 5 i betänkandet: "Nedsättningen syftar till att nyttiggöra tillgänglig vattenkraft och kärnkraft

under perioder" osv. Det har väl aldrig varit något överskott på vattenkrafts-producerad el? Det är väl inte därför som vi har fått avkopplingsbara elpannor, Bo Forslund? Utskottsmajoriteten använder här en missledande argumentation. Ni skall skriva bara "kärnkraft", inte "vattenkraft"! Vattenkraften har inte ett dugg med problemet att göra. Problemet tillkom när reaktorerna 11 och 12 startade, dvs. Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Då producerades så mycket el att det var svårt att göra sig av med den i industrin, för belysning och på andra områden där el behövs. Vattenfall och andra producenter gjorde då en stor drive – som det så vackert heter – för att placera denna el på marknaden från de två jättestora reaktorerna, vilka egentligen inte behövdes. Då tillkom dessa avkopplingsbara elpannor för vilka skattefrihet infördes. Den ordningen vill man nu mer eller mindre permanenta. Det är vad det handlar om. Försök därför inte blanda in vattenkraften i sammanhanget! Den har inte ett dugg med saken att göra. Det är överskottet på kärnkraftsel som har skapat problemen. I den här frågan måste jag som vanligt instämma med centern. Här försöker majoriteten i utskottet skymma undan sakförhållandena genom att tala om helt andra saker. Om elkonsumtionen skall kunna minskas, vilket är det viktigaste i sammanhanget, skall vi inte ha sådana här bestämmelser.

Fru talman, jag yrkar avslag på utskottets hemställan och yrkar än en gång bifall till vår reservation.

Anf. 85 BO FORSLUND (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlas ingen av de större frågorna om energibeskattnings. Det handlar mer om en förenkling av de regler som gäller för elkraft som förbrukas i avkopplingsbara pannor.

I reservationerna från centern och vpk anser man att skattebefrielsen bör begränsas eller inte alls finnas. Man kan ha delade meningar om skattebefrielse är energipolitiskt motiverad eller ej. Jag kan bara konstatera att energiverket såsom en av remissinstanserna bedömer att en fortsatt skattebefrielse tills vidare är samhällsekonomiskt lönsam.

Marianne Andersson frågade mig om det framlagda förslaget var ett led i att permanenta skattebefrielse för avkopplingsbara elpannor. Jag vänder mig även till Oswald Söderqvist när jag säger att vi måste ta ett samlat grepp när det gäller att avveckla kärnkraften. Därför finns det inte skäl att i dag bryta ut denna fråga i utredningen. I likhet med utskottsmajoriteten anser jag att det finns skäl att invänta resultatet av den utredning som har arbetat med frågan om de indirekta skatterna. Förhoppningsvis kommer den redan vid årsskiftet att redovisa sitt arbete, varvid vi får möjlighet att göra en samlad bedömning av den framtida energibeskattnings.

Fru talman! Jag finner ingen anledning att vara mångordig i detta ärende i dag, utan nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 86 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Trots att socialdemokraterna är splittrade i de energipolitiska frågorna finns ändå ett beslut om att kärnkraften skall avvecklas. För att kunna klara avvecklingen i tid är det nödvändigt att ge alternativen en chans.

Det här är ingen stor fråga, sade Bo Forslund, och det är det kanske inte heller. Men det finns en mängd små saker som motverkar kärnkraftsavvecklingen och omställningen av energisystemet. Fattar vi inte beslut snabbt fördröjs hela processen, och alternativen ges sämre möjligheter att utvecklas. Därmed blir avvecklingen av kärnkraften besvärligare än den skulle behöva bli. Det var av den anledningen som jag ville att Bo Forslund skulle uttala sig om socialdemokraternas viljeinriktning i frågan.

Anf. 87 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är riktigt att den här frågan i och för sig inte är stor, men den utgör ett led i den stora frågan om energipolitiken.

Bo Forslund säger att det inte finns några skäl att bryta ut denna fråga ur den pågående utredningen. Det är inte vi som har brutit ut den, utan det är regeringen som har framlagt en särskild proposition i saken. Det är Bo Forslunds egna partikamrater i regeringen som har lagt fram förslaget om skatten på avkopplingsbara elpannor i stället för att ta ett helhetsgrepp på den framtida energibeskattningen. Så har ni gjort hela tiden på energipolitikens område. Ni har aldrig velat ta några helhetsgrepp. I stället har ni plockat ut en bit här och en där, och det är precis vad ni gör också nu. Kom därför inte med några beskyllningar mot oss, som är motståndare till kärnkraften. Vi har hela tiden strävat efter ett helhetsperspektiv, medan ni har manipulerat och kryssat mellan blindskär, något som ni inte har klarat av. Därför lägger regeringen fram den här propositionen. Varför, Bo Forslund, drar ni in vattenkraften i sammanhanget? På vilket sätt har den elproducerade vattenkraften att göra med avkopplingsbara elpannor?

Anf. 88 BO FORSLUND (s):

Fru talman! Det är en gigantisk uppgift som vi står inför när vi nu skall avveckla kärnkraften. En utredning som skall se över energibeskattningen har tillsatts för att man skall få ett helhetsgrepp, vilket Oswald Söderqvist efterlyser. Jag förlitar mig på att den utredning som har tillsatts och som arbetar mycket intensivt, eftersom det har sagts att utredningens material skall levereras kring årsskiftet, kommer att göra sakliga och kloka bedömningar när det gäller den framtida energibeskattningen.

Jag tycker därför att vi skall avvakta utredningens arbete, vilket brukar vara praxis i det här huset, eftersom det är så kort tid kvar tills den skall lägga fram sitt material. Då får vi fortsätta att diskutera hur vi skall arbeta vidare i denna fråga.

Anf. 89 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Under mer än tio år har energipolitiken utretts, och det vet Bo Forslund, och den behöver därför inte utredas mer om man har den politiska viljan att göra de förändringar som alla tidigare utredningar har gett underlag för.

Man behöver t. ex. inte utreda frågan om den ersättning som krävs för att omedelbart ta två reaktorer ur drift. Man har redan så att säga skalat upp de tolv reaktorer som redan är i drift. Man har höjt effekten på dem så att det i praktiken redan finns 14 reaktorer i drift, om man räknar på det sätt som man

gjorde för sex-sju år sedan. Dessa två reaktorer är alltså i praktiken redan ersatta genom att man har höjt effektiviteten i Forsmark, Oskarshamn, Barsebäck, osv.

Det är därför ganska meningslöst att skylla på utredningar. Varje gång energifrågan tas upp ser man att socialdemokraterna inte vill ta itu med den på ett vettigt sätt. De andra kärnkraftspartierna, moderata samlingspartiet och folkpartiet, är naturligtvis också skyldiga till långdragningen av energifrågan så att den inte har kunnat lösas.

Det här är en liten bit som hör till det stora sammanhanget, där det återigen hänvisas till nya utredningar. Nästa år och kanske även 1990 kommer socialdemokraterna antagligen att tillsätta nya utredningar och hänvisa till dem. På det sättet kommer det att fortsätta. Detta är ganska avslöjande för den inställning som finns från socialdemokratiskt håll och från andra kärnkraftsförespråkares håll när det gäller att ta ställning till denna stora och viktiga fråga. Ni vill inte ha en helhetssyn, och ni vill inte ha en lösning av de problem som det skulle innebära att kärnkraften avvecklas, utan ni vill peta i en liten fråga i taget. Det är vad regeringen gör när den lägger fram en liten udda proposition. Ingen kommer att bry sig om att vi står här och "käftar" om detta i kammaren. Det kommer inte att skrivas något om detta. Så ligger det till.

Anf. 90 BO FORSLUND (s):

Fru talman! Jag vill bara trösta Oswald Söderqvist med att vi vill ha en helhetssyn på denna fråga. Men vi skall också dra konsekvenserna av det beskattningssystem som vi har i dag, vilket givetvis måste förändras när energipolitiken skall läggas om. Jag tycker att Oswald Söderqvist skall förlita sig på det utredningsväsende som vi har. Jag tycker också att han kan vänta de månader som återstår innan utredningen lägger fram sitt material. Då får vi ta upp denna fråga på nytt.

Anf. 91 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Men vad är det som skall utredas? Bo Forslund talar om energiverket. Vad är det som skall utredas som inte redan har utretts? Jag satt själv med i energirådet, som arbetade med en utredning med anledning av Tjernobylolyckan fram till för något år sedan. Det finns packar med utredningsmaterial som handlar om elproduktion, elkonsumtion, hur det ena går in i det andra, osv. Det går inte att få fram fler fakta. Det handlar bara om huruvida man vill fatta beslut i en viss riktning. Om man inte vill fatta ett sådant beslut, Bo Forslund, tillsätter man nya utredningar och säger att man skall avvakta utredningarnas arbete några månader. Det är så man har gjort under alla dessa år från socialdemokratiskt håll och från de andra kärnkraftspartiernas håll. Och det fortsätter man med.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 41.)

*Ny vägtrafikskattelag-
stiftning*

Ny vägtrafikskattelagstiftning

Anf. 92 EWY MÖLLER (m):

Fru talman! I detta betänkande behandlas en ny vägtrafikskattelagstiftning. Till betänkandet har det fogats två reservationer. Reservation 1 är gemensam för moderaterna, folkpartiet och centern och berör vägtrafikskatt för äldre bilar. Reservation 2 är en moderat reservation som berör bilaccis för äldre bilar.

Den 1 januari 1985 slopades den årliga fordonsskatten för motorfordon av årsmodell 1950 och äldre. Anledningen till detta var att dessa bilar betraktades som veteranbilar och utnyttjades mycket sällan.

I och med att denna gräns dras och står fast vid 1950 års modeller och äldre medför detta att några tusen icke fullt så gamla samlarfordon ställs utanför skattebefrielsen.

Motorintresset är mycket stort i vårt land. Bland ungdomar är motorintresse och motorhobby stora fritidsfrågor. Bilar och motorcyklar är ett av de största fritidsintressena i Sverige, och man kan nästan tala om en folkrörelse. Denna verksamhet bör därför, enligt vår mening, uppmuntras. Detta kan ske genom åtgärder som vi föreslagit och som underlättar införsel och innehav av äldre kulturhistoriskt intressanta fordon.

En av de angelägnaste frågorna inom motorhobbyn i dag är kravet på en rullande 30-årsgräns för skattebefrielse för veteranbilar och en mindre engångsavgift i stället för accis vid införsel av motorfordon av äldre modeller. Vi anser att personer som renoverar, vårdar och bevarar gamla motorfordon gör en stor kulturgärning. Dessa fordon har ofta ett teknikhistoriskt värde och torde endast i begränsad utsträckning och under korta tider användas i trafik. Vi anser därför att vägtrafikskattebefrielsen för veteranfordon skall ändras så att det införs en rullande 30-årsregel för denna skattebefrielse i stället för det som gäller i dag, där befrielsen endast gäller årsmodell 1950 och äldre. Detta skulle minska problemen med ständiga avbeställningar. Det skattebortfall som uppstår om även dessa fordon befrias från skatt är ringa och har inte någon större finansiell betydelse.

Äldre utländska bilmodeller av kulturhistoriskt värde som importeras beläggs med betydande accis utöver sedvanlig moms och tull. Kostnaderna för accisen blir i allmänhet mycket höga. Det kan röra sig om 15 000–20 000 kr. då dessa fordonstyper i regel är ganska tunga. Eftersom utbudet av sådana bilar är starkt begränsat i Sverige försöker många hitta lämpliga renoveringsobjekt utomlands. Med tanke på hur sällan dessa fordon används bör man sänka accisen. Våra nordiska grannländer har tagit hänsyn till dessa förhållanden och infört olika skattelättnader vid import av äldre fordon. Vi anser att även Sverige bör införa en sådan ordning och sänka accisen vid import.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 i betänkandet.

Anf. 93 BRITTA BJELLE (fp):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 38 behandlas dels en proposition som gäller förändringar i vägtrafikskattelagstiftningen, dels motioner från den allmänna motionstiden.

De förändringar som beskrivs i propositionen går ut på att beskattningen av svenska resp. utländska fordon samlas i två nya lagar. Detta har vi ingenting att invända mot utan tycker snarare att det är en ganska god lösning.

Motionerna från den allmänna motionstiden handlar huvudsakligen om skattelättnader för äldre bilar. Eftersom dessa äldre bilar körs på våra vägar i mycket begränsad utsträckning, är det också rimligt att innehavarna inte behöver betala någon vägtrafikskatt. Sedan den 1 januari 1985 är fordon med årsmodell 1950 eller äldre befriade från vägtrafikskatt. Dessa äldre fordon betraktas som veteranbilar och körs på våra vägar huvudsakligen till och från uppvisningstävlingar, utställningar och liknande.

Enligt folkpartiets uppfattning borde alla fordon som är 30 år eller äldre betraktas som veteranbilar. Så gamla bilar används inte längre som transportmedel utan utgör samlar- eller utställningsobjekt. Motorintresserade personer som rustar upp gamla bilar medverkar ju till att vi i Sverige har kulturhistoriskt intressanta fordon. Vi tycker därför att det vore rimligt att ha en rullande 30-årsgräns för skattebefrielse. Med den fasta gräns som gäller i dag kommer allt färre av dessa gamla bilar att bli skattebefriade trots att de körs sällan på våra vägar. För att råda bot på detta har vi tillsammans med moderaterna och centerpartisterna inlagt en reservation där vi föreslår en rullande 30-årsgräns.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 94 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 38 behandlas en ny vägtrafikskattelagstiftning, som innebär förenklingar och ger ökad överskådlighet. Jag tänker inte här närmare gå in på detaljer i denna lagstiftning, eftersom det råder enighet i utskottet om omläggningen. Däremot skall jag uppehålla mig vid en fråga som berörts tidigare i debatten och där vi tillsammans med moderater och folkpartister har en reservation. Det gäller vägtrafikskatten för äldre bilar.

Den 1 januari 1985 slopades den årliga fordonsskatten för motorfordon av äldre modell, årsmodell 1950 och äldre. Dessa äldre fordon betraktas som veteranbilar och används mycket sällan. Genom att året 1950 ligger fast blir det efter hand allt färre bilar som omfattas av skattebefrielsen. Det blir i stället så att fler bilar av senare modell som egentligen kunde betecknas som historiskt intressanta blir beskattade.

Enligt centerns mening skulle det vara rimligt att införa en rullande gräns för skattebefrielse för registrerade samlarfordon så att skattebefrielsen successivt inträder i takt med att fordonen uppnår karaktär av veteranfordon. 30 år bör enligt vår uppfattning vara en lämplig gräns för denna rullande skattebefrielse.

Ur statsfinansiell synpunkt är detta ingen stor fråga. Det rör sig inte om några mängder av fordon, och dessa används inte i någon stor omfattning i

trafik. Det är också förenat med så mycket arbete och möda att hålla en så gammal bil i fullgott skick, att ingen kommer att göra det bara för att slippa fordonsskatten. Det är med största säkerhet fråga om en bil man bevarar i rent motor- och fordonshistoriskt intresse. Vi anser att detta egentligen mera är en kulturfråga, en fråga som rör vår nutidshistoria. Bilismen med dess för- och nackdelar kan vi ha olika åsikter om men en sak är säker: få företeelser har haft så stor inverkan på människors liv som bilen. Därför anser vi i centern att de människor som lägger ned mycket tid och pengar på att bevara en del av denna nutidshistoria bör uppmuntras genom att dessa äldre fordon befrias från fordonsskatt.

Jag skall kommentera ett särskilt yttrande till detta betänkande med anledning av Alf Svenssons motion om befrielse från fordonsskatt i två år för den som installerar katalysator på äldre bilar. Liknande krav har förts fram i flera motioner med anledning av miljöpropositionen. Glädjande nog har en majoritet i jordbruksutskottet bestående av centern, folkpartiet, moderaterna och vpk beslutat att i stället föreslå riksdagen att införa ett stimulansbidrag på 1 000 kr. till de ägare av äldre bilar som installerar avgasrening på bilen. Detta är en av de frågor där vi i centern starkt kritiserade miljöpropositionen för dess låt-gå-mentalitet när det gäller den äldre fordonsparken. Denna framgång i jordbruksutskottet är ett steg på väg för att få en mer miljövänlig biltrafik, vilket vi tycker är mycket angeläget.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till reservation 1.

Anf. 95 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Förslaget om en ny vägtrafikskattelagstiftning är närmast av teknisk karaktär. Den nya lagregleringen, som samordnas i två nya lagar, förbättrar överskådligheten men underlättar också administrationen. Det blir lättare att tillämpa lagarna.

I samband med propositionen har utskottet också behandlat ett antal motioner väckta under den allmänna motionstiden. En fråga som tas upp är den regel som infördes 1985 och som innebär att man fastställde en gräns för skattebefrielse för äldre fordon. Gränsen sattes till årsmodell 1950 och äldre.

I reservation 1 föreslås att man instiftar en rullande gräns och inför en 30-årsregel. Antalet registrerade fordon av 1950 års modell eller äldre är för närvarande 6 103. Skulle man utvidga gränsen till att omfatta även 1951 års bilmodeller, skulle ytterligare 1 005 fordon omfattas av skattebefrielse. För man så in även 1952 års bilmodeller stiger antalet med ytterligare 823 fordon, osv. Två år till alltså och antalet fordon som skattebefrias skulle öka med närmare 30 % jämfört med antalet i dag.

Jag tror dock inte att en förändring av denna gräns från 1950 till t. ex. en rullande 30-årsgräns skulle innebära några större ekonomiska förluster för staten då det rör sig om förhållandevis få bilar. Ändå bör man beakta konsekvenserna och eventuella andra alternativ noggrant innan man vidtar förändringar. I dagsläget kan inte detta anses överhängande. Jag tror att det stora problemet ligger i hur man i beskattningen skall kunna dra en klar gräns mellan å ena sidan veteranbilar, s. k. samlarbilar med teknikhistoriskt värde, och å andra sidan äldre fordon i övrigt – mer eller mindre rishögar som framförs på våra vägar.

Jag håller med om att det är önskvärt att värna om de veteranbilar som de verkliga bilentusiasterna med skicklighet och intresse arbetar med. Det får dock inte bli så att andra "risiga" fordon framförs på våra vägar därför att de är gamla och således undgår beskattning.

Finansministern har uttalat sig i tidningen Bilsport och sagt bl. a. följande: Det finns två alternativ i dag, som jag ser det. Antingen ett rullande system med en 30-årsregel eller ett system där regeringen med jämna mellanrum bestämmer från vilken årsmodell veteranbilar skall räknas. Efter årsskiftet får bilentusiasterna besked vilken lösning som finansdepartementet har valt.

I finansdepartementet är man alltså väl medveten om den här frågan, varför någon hemställan till regeringen inte kan anses vara aktuell.

Beträffande bilaccisen, som berörs i reservation 2, torde det inte vara obekant i denna församling att accisens framtida utformning ingår i det arbete som sker inom utredningen för de indirekta skatterna. Det är inte många veckor sedan vi i denna kammare behandlade bilaccisen i ett annat sammanhang, nämligen bilaccisen för tävlingsbilar. Då hänvisades till pågående utredning. Självfallet kan man även i detta fall hänvisa till denna utredning.

Att vi alla är måna om att värna om miljön tar jag för givet. Att bilars utsläpp är en stor miljöfråga torde knappast ha undgått någon. Allt måste göras för att eliminera dessa avgaser, som bryter ner våra byggnader, skogar, sjöar och marker.

Nästa vecka får vi i kammaren förhoppningsvis debattera ett förslag från jordbruksutskottet om bidrag till innehavare av äldre bilar som installerar katalysator. Jag kan vara tveksam till det förslaget, men jag är också tveksam till att man skall bolla med skattesystemet för att uppmana folk att inmontera katalysatorer.

Jag har uppfattat det så att vi alla är överens om att skattesystem skall vara så enkla och rättvisa som möjligt. Det är definitivt ingen lätt uppgift att åstadkomma det. Självfallet kan det inte bli enklare, om man ständigt vill ha nya specialregler med skattebefrielse eller skattereduktion för vissa grupper och intresseområden. Väljer man den vägen vandrar man snart i en snårskog som blir näst intill ogenomtränglig.

Vätagdrivna fordon är ett annat exempel på detta. Dessa fordon är i dag befriade från rörlig vägtrafikskatt. Utskottet är därför inte berett att ytterligare utöka skattelättnaderna för denna kategori av motorfordon.

Herr talman! Med det nu anförda yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan i dess helhet och följaktligen avslag på de två reservationerna.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 96 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Jag tror inte, Sylvia Lindgren, att riskerna är så stora att ett stort antal bilar skulle komma att omfattas av skattebefrielse om man inför den aktuella 30-årsgränsen. Jag tror inte heller att dessa bilar skulle användas för att åka omkring på vägarna med, utan jag tror att de skulle användas just som veteranbilar.

Eftersom en 30-årsgräns skulle innebära ett försumbart skattebortfall, borde det inte finnas något hinder för att införa en sådan gräns. Jag anser inte heller att den frågan behöver vara föremål för någon utredning. Åtgärden skulle däremot kunna innebära goodwill bland motorentusiasterna.

Intresse för motorhobby och veteranfordon ger tekniska kunskaper, känsla för ansvar och planering samt kamratskap, vilket minskar riskerna för bl. a. sociala problem, som annars kunde uppstå. Detta tycker jag borde vara skäl nog för att bifalla förslaget.

Om vi nu måste avvakta den utredning som sker inom KIS, har vi ändå gott hopp om att vi så småningom kommer att få gehör för våra krav. Jag hörde Kjell Nordström i debatten den 28 april, när vi behandlade indirekta skatter. Då hänvisade han till samma utredning som Sylvia Lindgren nu hänvisar till. Han anförde bl. a. att kommittén skall undersöka möjligheterna att avskaffa de skatter som är svårtillämpade och har liten statsfinansiell betydelse. Detta är en sådan skatt – den har litet statsfinansiellt värde.

Vi får väl ha förtröstan även om vi nu måste vänta tills resultatet av utredningen föreligger. Då kanske vi kommer att vara överens i de här frågorna.

Anf. 97 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag förstod inte riktigt vad Sylvia Lindgren tänkte på när hon talade om en rullande 30-årsgräns och sade att man måste se över konsekvenserna innan man beslutar. Frågan var ju uppe i fjol också, och det betyder att man har haft ett år på sig, om man nu verkligen hade ambitioner att se över konsekvenserna. Finansministerns uttalanden antyder tvärtom att frågan ligger i tiden, och då borde man ha kunnat komma till skott redan nu i utskottet.

Sedan förstod jag inte heller vad Sylvia Lindgren menade när hon pratade om de rishögar som åker på vägarna. Jag trodde att vi här i Sverige hade ett kontrollbesiktningssystem, som vi infört just för att vi inte vill ha några rishögar på vägarna. Jag tilltror dem som håller på med kontrollbesiktningen att se till att vi inte har några rishögar på vägarna. Det gör tydligen inte Sylvia Lindgren.

Anf. 98 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av det Sylvia Lindgren sade om rishögar som skulle kunna rulla omkring på vägarna. Jag tror verkligen inte att det finns några sådana problem. Om en bil har gått igenom kontrollbesiktningen, måste den väl vara i ett skick som gör den lämplig att föra fram på vägarna. Har man en bil som är över 30 år gammal, har man med största säkerhet lagt ned mycket arbete och tid på att hålla den i ett sådant skick. Jag kan inte se att det skulle vara något problem med att man sparar pengar därför att man slipper skatt.

Sylvia Lindgren hänvisar till utredningen, och det är vad vi ofta brukar mötas av här i kammaren – att det pågår utredningar. Man jag tycker ändå det är viktigt att klargöra sin inställning, även med tanke på att det pågår en utredning. Vi vet ju inte vilka förslag i den här frågan som kommer från finansdepartementet med anledning av denna utredning. Det gäller särskilt

med tanke på finansministerns ovilja att släppa inkomster, även om de ger mycket litet bidrag till statskassan.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Vissa frågor inför all-
män fastighetstaxering
år 1990, m. m.*

Anf. 99 SYLVIA LINDGREN (s):

Herr talman! Vi verkar ändå vara rätt överens beträffande att värna om dessa veteranfordon och de bilar som har ett visst kulturhistoriskt värde. Det är man också i finansdepartementet väl medveten om. Som jag sade från talarstolen finns det två alternativ som finansministern ser i dag för att lösa frågan, antingen en 30-årsgräns eller en fast årsgräns som regeringen fastställer år från år. Det är just dessa alternativ som man ser på, och man har definitivt den här frågan under uppsikt och väntas komma med besked.

Jag tar också för givet och hoppas verkligen att det inte är rishögar som framförs på vägarna. Men jag tror säkert att såväl Britta Bjelle som Marianne Andersson förstod vad jag menade. Det viktiga är att värna om veteranfordonen och inte gamla bilar som man använder just därför att de är gamla och därför att man vill ha en skattebefrielse.

Anf. 100 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Dessa hänvisningar till utredningar är ganska intressanta. För några veckor sedan hade vi en annan debatt här i kammaren som handlade om skatter, och där fanns det 22 reservationer. Beträffande nästan samtliga 22 reservationer hänvisade socialdemokraterna till olika utredningar som var på gång. Det är i stort sett detsamma här.

Egentligen vill man inte, så här inför valet, ge någon viljeinriktning beträffande några frågor alls. Det enda fall där en viljeinriktning framkom då gällde att man ville utvidga generalklausulen för att få ytterligare kontroll. Men i övrigt får vi egentligen inte reda på några tankar alls om vad som skall hända.

Man hade kunnat vara generös nu och konstatera att dessa bilar inte körs på vägarna i någon större utsträckning, varför ägarna i princip inte heller borde behöva betala skatt. Det tycker jag att man hade kunnat kosta på sig.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkande 41.)

Kammaren övergick till att debattera skatteutskottets betänkande 41 om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m.

Vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m.

Anf. 101 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! När det gäller detta betänkande som behandlar fastighetstaxering av småhus samt frågor rörande boendebeskattningen tänker jag närmare utveckla vår moderata ståndpunkt som framförs i våra reservationer.

Den allmänna fastighetstaxering för småhus som kommer att äga rum 1990 kommer att leda till höjda taxeringsvärden i hela landet. Ökningens storlek

kommer emellertid att variera kraftigt mellan olika regioner. I storstadsområdena kan taxeringshöjningar på upp till 100 % förutses. Genomsnittligt för hela landet torde nivån öka med ca 50 %.

För ett småhus i ett storstadsområde med ett vanligt förekommande taxeringsvärde på 350 000 kr. ökar kostnaderna, om skattereglerna inte ändras, med 719 kr. per månad vid en marginalskatt på 50 %. För ett småhus med ett taxeringsvärde på 300 000 kr., och med en ökning av taxeringsvärdet med 50 %, ökar månadskostnaden avseende skatter från 367 kr. till 550 kr., eller med 50 %.

I reservation nr 1 har samtliga borgerliga partier begärt att regeringen i god tid skall inkomma med förslag, som innebär att de kraftiga skattehöjningar som förväntas bli följden av höjda taxeringsvärden motverkas. Socialdemokraterna har som vanligt tagit hjälp av vpk i denna fråga och avvisar kraven från de borgerliga partierna. Finansministern har i gårdagens interpellationsdebatt med moderaten Bo Lundgren bekräftat att det kommer att bli fråga om skattehöjningar för villaägarna. Liksom utskottsmajoriteten avvaktar han till efter valet med att ange nivån på höjningen. Villaägarna går således en osäker framtid till mötes vid fortsatt socialdemokratiskt regeringsinnehav. Villaägarna kan förvänta sig högre skatt på grund av höjda taxeringsvärden, ytterligare avdragsbegränsningar av räntor samt höjd oljeskatt.

Regeringens förslag till ändring i fastighetstaxeringslagen grundas på ett betänkande från småhustaxeringskommittén. Kommittén har med hänsyn till direktiven varit förhindrad att utreda frågan om taxeringsvärdets relation till marknadsvärdet, dvs. att taxeringsvärdet skall motsvara 75 % av marknadsvärdet. Det innebär att varken småhustaxeringskommittén eller propositionen innehåller några förslag, som eliminerar de problem som de höga taxeringsvärdena i exempelvis attraktiva kustlägen medför för den permanent boende befolkningen.

Enligt moderat uppfattning kan man inte acceptera den orättvisa i boendebesattningen som för närvarande råder, i och med att likadana villor kan ha avsevärt olika taxeringsvärden beroende på fastigheternas läge. Vi har i våra motioner med anledning härav föreslagit ändringar dels beträffande fastighetstaxeringen, dels beträffande boendebesattningen.

Enligt gällande fastighetstaxeringsbestämmelser fördelas det totala taxeringsvärdet på mark- och byggnadsvärde. Till den del taxeringsvärdet påverkas av fastighetens läge kommer detta huvudsakligen till uttryck i ett högre taxerat byggnadsvärde. Vi anser i stället att den värdehöjande faktor som fastighetens läge utgör i första hand bör komma till uttryck i ett högre markvärde. Enligt vår uppfattning rimmar det illa att två exakt likadana Gullringehus kan ha avsevärt skilda taxeringsvärden beroende på var de är belägna. Genom att använda det taxerade byggnadsvärdet som skattebas vid beräkning av fastighetsskatt och s.k. schablonberäkning kan en mera likformig och rättvis taxering uppnås; om den av oss föreslagna värderingstekniken tillämpas. En sådan åtgärd skulle lindra den oro som i dag råder bland invånarna på vissa platser i Bohuslän.

Vi moderater vill också peka på möjligheten att införa en ny metod avseende boendebesattningen. Vi utvecklar i reservation 11 vår idé om en beskattning som bygger på en värdering av bostadsförmånen kompletterad

med viss avdragsrätt för reparationer. Genom ett sådant förfarande kan man få en likformig beskattning av boendet i småhus, bostadsrätter och ägarlägenheter. Vi är övertygade om att även denna form av villabeskattning kommer att minska skillnaderna i beskattning mellan olika regioner beroende på att hyresnivåerna inte utvisar samma grad av olikheter mellan olika regioner som taxeringsvärdena utvisar. En sådan beskattningsmetod skulle med andra ord också vara till fördel för invånarna i Bohuslän.

Socialdemokraterna undviker även i denna viktiga fråga att ge väljarna besked före valet. Det är ingen ny fråga. Den har diskuterats länge. Uppvaktningar har förekommit. Likväl händer ingenting i regeringen. Vi moderater har, som framgått av mitt anförande, angett olika sätt att lösa den här viktiga frågan på ett tillfredsställande sätt.

Många av dem som är permanentboende i villa i de aktuella områdena i bl. a. Bohuslän är folkpensionärer. Denna kategori drabbas redan nu av mycket höga marginaleffekter. Dessa kommer att förvärras. Det är hög tid att regeringen snarast kommer med förslag till riksdagen om att det s. k. extra avdraget för folkpensionärer inte skall påverkas av förmögenhetsvärdet. Även i denna fråga har de borgerliga partierna gett klara besked som innebär att vi kommer att stödja ett sådant regeringsförslag.

Herr talman! Samtliga ledamöter och sakkunniga i småhustaxeringskommittén var helt eniga om att endast mark med garanterad byggrätt skall indelas i ägoslagen tomtmark och exploateringsmark. Kommittén var också helt enig om att det i bebyggd småhusenhet inte får ingå obebyggd mark som med beaktande av byggrätten skall värderas särskilt.

Kommittén var dessutom helt enig om att i den mån den s. k. genomförandetiden i plan- och bygglagen, vilken kan variera mellan 5 och 15 år, har gått till ända skall omtaxering ske till nytt ägoslag. I och med att den garanterade byggrätten upphör att gälla kan därmed marken inte längre rubriceras som tomtmark i fastighetstaxeringshänseende.

I småhustaxeringskommittén var samtliga partier representerade. Bland de sakkunniga var finansdepartementet representerat av Claes Ljungh, departementsrådet Curt Rispe samt kammarrättsassessorn Annette Hansson.

Trots denna massiva enighet fullföljer inte finansministern kommitténs förslag. Utskottsmajoriteten följer som vanligt husbondens röst. En majoritet i Sveriges riksdag kommer således med all sannolikhet att med öppna ögon medverka till en permanentning av en orättvis beskattning och bidra till att nya orättvisor uppkommer.

Herr talman! Jag skall med ett par exempel visa på vad dessa orättvisor består av. En villaägare med en stor, delbar tomt inkomstbeskattas i dag för en taxeringsenhet som består av två tomter och en byggnad. Hans granne som har ytterligare en tomt ett stycke därifrån inkomstbeskattas för endast en tomt och en byggnad. Genom vårt förslag skulle båda fastighetsägarna komma att inkomstbeskattas för en tomt och en byggnad. På det viset skulle man uppnå rättvisa och likformighet i beskattningen.

Småhustaxeringskommitténs förslag till lösning beträffande omtaxering av tomtmark när genomförandetiden gått ut är genialt, rättvist, enkelt och rättssäkert. Förslaget överensstämmer till huvudsaklig del med vad jag själv

initierat i kommittén. Ägaren av obebyggd mark kan med det förslag som moderaterna och folkpartiet har fört fram exakt veta vad taxeringskonsekvenserna blir när genomförandetiden gått ut. Markägaren kan t. o. m. med ledning av det underlag som fastighetstaxeringsnämnden använt vid taxeringen beräkna sitt nya taxeringsvärde. För oss moderater är det självklart att ägoslaget måste ändras från tomtmark till någon annan typ av ägoslag. Enligt huvudregeln kan man nämligen endast taxera tomtmark när byggrätt finns. En logisk följd av detta synsätt måste då givetvis vara att taxeringen ändras när byggrätten försvinner.

En omtaxering till nytt ägoslag kommer att innebära att värdet sänks. Förhåller det sig på det viset att utskottsmajoriteten föredrar en orättvis principvidrig taxering i stället för att sänka en taxering? Det rör sig om en sänkning som är sakligt grundad, eftersom samhället genom beslut bidragit till att marknadsvärdet på den aktuella marken minskat betydligt. Det är förvånande att centern ställer upp på utskottsmajoritetens uppfattning.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga reservationer som upptar moderata företrädare.

Anf. 102 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Den senaste småhustaxeringen, år 1981, vållade en hel del bekymmer för småhusägarna. Taxeringsvärdena kom dessutom att i många fall bli felaktiga på grund av onödigt krångel och bristfälliga regler.

Regeringen har i den proposition som ligger till grund för dagens betänkande till stor del tagit hänsyn till de förslag till förenklingar och förbättringar som föreslogs av 1986 års småhustaxeringskommitté. Jag har därför skäl att tro att taxeringen denna gång kan genomföras på ett bättre sätt och att utfallet blir mer rättvisande.

Under de senaste veckorna har dock en oro kommit upp till ytan med anledning av 1990 års fastighetstaxering. Propositionen om vissa frågor inför den allmänna fastighetstaxeringen 1990 förstärker denna oro. I propositionen berörs inte med ett ord frågan om utfallet av taxeringen i form av ökad skattebelastning för landets småhusägare. Det hade i propositionen varit på sin plats med ett avsnitt angående åtgärder med anledning av de mycket kraftiga skatteskärpningar som blir följden, om inte justeringar görs i skatteskalor och skattebestämmelser. Folkpartiet har tillsammans med de andra borgerliga partierna reserverat sig och begär förslag i god tid om sådana ändringar i skattereglerna att de kraftiga skatteskärpningar som kan bli följden av 1990 års allmänna fastighetstaxering av småhus kan motverkas.

Finansministern lämnade i går ett svar om regeringens inställning, vilket visar att småhusägarna kan motse skattehöjningar. Enligt min mening var det ett ganska liknöjt svar. Finansministern sade bl.a. följande: "Allmän fastighetstaxering av villor har ägt rum åren 1957, 1965, 1970, 1975 och 1981. Vid vart och ett av dessa tillfällen har åtgärder vidtagits för att lindra de effekter som skulle ha inträffat om de höjda taxeringsvärdena fått fullt genomslag. Även inför den allmänna fastighetstaxering av hyreshusen, som äger rum i år, har åtgärder med sådant syfte vidtagits. Dessa historiska fakta borde enligt min mening dämpa den oro man kan hysa inför 1990 års villataxering." Så långt finansministern. Jag vet inte om det som utspelades

när förslaget om hyreshusen fattades kan ha lugnat någon fastighetsägare. Sakförhållandet var det att man föreslog en kraftig höjning även av skatten på småhus genom att höja beskattningsunderlaget från en tredjedel till hälften av taxeringsvärdet.

Inte heller historien efter 1957, som finansministern hänvisade till, kan ju ha gjort någon speciellt lugn. Här rör det sig faktiskt om en historisk process, även om den är kort, som här skärpt skatten på boendet oerhört. Redan i dag förmögenhetsbeskattas någonting som skulle kunna kallas ett vanligt boende i villa utan några som helst extravaganser. Om ingenting görs kommer de nya taxeringsvärdena att skärpa beskattningen oerhört mycket. Den progressiva schablonregeln har införts under den period som finansministern hänvisade till. Här kommer det att bli fråga om skattehöjningar på tre gånger den nuvarande skatten, om man inte justerar med hänsyn till de nya taxeringsvärdena. Som bekant har det också införts en fastighetsskatt som ju har alldeles speciella dimensioner, därför att den utgår oavsett vilken inkomst den skattskyldige har och oavsett förmögenhet och försörjningsbörda. Så nog finns det skäl till oro med tanke på denna okänslighet från socialdemokratis sida.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Ett speciellt bostadsbestånd har redan under många års tid drabbats mycket hårt. Jag tänker på permanentbostäder i aktiva fritidsområden. Den kraftiga efterfrågan på fritidsbostäder i vissa skärgårdsområden och andra attraktiva turistområden har drivit upp saluvärdena mycket kraftigt, vilket har fått till följd att taxeringsvärdena också har höjts. Vid den kommande taxeringen kommer de att höjas mycket kraftigt. Det här kommer att drabba den permanentboende befolkningen mycket hårt, om det inte görs någonting. Den socialdemokratiska majoriteten har år efter år avvisat framställningar om justeringar och en modell för att man skall kunna undvika de ifrågavarande effekterna. I vissa fall har permanentboende faktiskt inte kunnat bo kvar i sina fädernehem. Utskottet har tidigare hänvisat frågan till bostadskommittén, men denna har faktiskt inte tagit upp frågan. Inte heller småhustaxeringskommittén hade i uppdrag att se över problemet. För folkpartiets del är det ett oavvisligt krav att man inför den kommande taxeringen löser frågan och beaktar de här effekterna inför 1990 års fastighetstaxering.

Herr talman! Vid mätningen av småhusen vid den förra taxeringen begicks det många fel. Reglerna var mycket invecklade. Först skulle man när det gällde ett rum med snedtak mäta någonting som kan kallas för ståhöjd. Sedan skulle man lägga till en viss golvyta utanför. Det stod faktiskt "inom". Detta hade man också lyckats krångla till i bestämmelserna. När man så småningom hade fått fram den där linjen på golvet kunde man börja mäta ytan. I bostadskommittén föreslog jag själv att bostadsyta med takhöjd understigande 1,5 m inte skulle medräknas. Man möttes av förvånade blickar inför denna enkelhet i bestämmelserna. Men det blev kommitténs förslag. Nu har vi också någonting som heter svensk standard. Jag håller med om att man även när det gäller byggstandard bör mäta på samma sätt som vid fastighetstaxeringen. Vi tycker faktiskt, liksom kommittén, att man vid taxeringen kan börja använda sig av de här bestämmelserna. Möjligen kan

det bli en liten kick för dem som skall ändra på svensk byggstandard.

Enligt folkpartiets mening bör också när det gäller realisationsvinst samma regler gälla vid beskattning av bostadsrätter som vid beskattning av villor. En fungerande bostadsmarknad kräver detta. Det krävs också att man skall kunna få uppskov med skattens erläggande på samma sätt som när man säljer en villa och förvärvar en annan. Annars får vi en bostadsbytarskatt med orimliga konsekvenser. Den skulle hindra nybyggande och hindra att familjer på ett naturligt sätt växer in i ett annat och litet större boende.

När det gäller bostadsrättsreglerna måste också enligt folkpartiets mening förmögenhetsvärdet beräknas på varje individuell bostadsrättslägenhet. I dag har vi till följd av de nuvarande reglerna en omfattande skatteplanering. Ser man sig om i Stockholm kan man konstatera att många bostadsrättslägenheter faktiskt står tomma – i bostadsbristens Stockholm. Detta är en klar indikation på att marknaden fungerar dåligt. Ändå föreligger det en kraftig brist på bostadsrätter, vilket driver upp priserna. Men detta tillhör, herr talman, en annan debatt.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14 och 15.

Anf. 103 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 41 behandlas vissa frågor inför den allmänna fastighetstaxeringen år 1990.

I proposition nr 164, som ligger till grund för betänkandet, föreslås vissa ändringar i bestämmelserna om fastighetstaxering inför 1990 års allmänna fastighetstaxering av småhusenheter. I stora delar följer regeringen småhus-taxeringskommitténs förslag, men den redovisar på vissa punkter en annan uppfattning än utredningen. I utskottsbetänkandet behandlas också ett antal motioner, och jag skall främst beröra de frågor som behandlas i de reservationer som jag står bakom.

I reservation 1 behandlas frågan huruvida en anpassning av skatter och avgifter bör ske med hänsyn till utfallet av fastighetstaxeringen.

Sannolikt kommer en betydande höjning av taxeringsvärdena även denna gång att ske. Det är då angeläget att justera skatteuttaget så, att kraftiga utgiftsökningar kan undvikas. Jag är ganska förvånad över att socialdemokraterna inte har kunnat acceptera den skrivning som reservanterna gjort, med hänsyn till att där understryks att man skall undvika de kraftiga skattehöjningar som annars kan förutses. Den skrivningen borde självfallet majoritetspartiet ha kunnat acceptera.

I reservation nr 4 berörs de problem som uppstår då ideella föreningar äger fastigheter där det dels bedrivs ideell verksamhet, dels finns affärslokal, bostad eller liknande. Enligt nuvarande regler är det avgörande för skattefriheten att den del av fastigheten där ideell verksamhet bedrivs är störst. Skulle förhållandet vara tvärtom blir hela fastigheten föremål för beskattning. Genom tillkomsten av fastighetsskatten förvärras situationen ytterligare. I reservationen yrkar vi att reglerna ses över och att denna översyn sker snarast.

En fråga som diskuterats mycket under senare år är hur man skall komma till rätta med problem som uppstår i attraktiva fritidsområden. För den bofasta befolkningen blir många gånger taxeringsvärdena alltför höga och

därmed skattekonsekvenserna orimligt stora. Detta gör att fritidsområden avfolkas på åretruntboende – till skada för trivsel och service. Detta är givetvis en hård behandling av den äldre befolkning som kanske större delen av sitt liv har bott i området.

Finansministern har i propositionen erkänt att det behövs särskilda åtgärder för att komma till rätta med dessa problem. Det är svårt att hitta en tillfredsställande lösning på de här problemen, säger han, och skjuter därmed frågan vidare utan att någon verklig åtgärd vidtas.

Enligt vår uppfattning bör denna fråga skyndsamt bli föremål för en allsidig översyn så att förslag kan föreläggas årets höstriksdag. Utgångspunkten måste vara att nya bestämmelser kan tillämpas vid 1990 års allmänna fastighetstaxering avseende småhus, vilket också yrkas i reservation nr 5. Som tidigare sagts hade inte småhustaxeringskommittén möjlighet att gå in på denna fråga i sitt utredningsarbete. Detta gör det ännu mer angeläget att en översyn av dessa bestämmelser snabbt kommer till stånd.

I reservation nr 6 berörs en annan gammal bekant fråga som inte fått någon lösning. Frågan gäller huruvida privaträttsliga förpliktelser skall beaktas vid fastighetstaxeringen. Inte minst vid förra fastighetstaxeringen framkom ett flertal fall där tomter utarrenderats på 49 år till mycket låga avgifter – avgifter som inte på långa vägar täcker de kostnader för fastigheten som skatter och avgifter medför.

Enligt min uppfattning kan man inte ha kvar regler som ger ett så orimligt resultat. Fastighetsägaren är genom avtal låst för en längre period. Staten inför nya skatter och avgifter, och den stackars jordägaren kan inte göra någonting. Det innebär i en del fall att han blir ruinerad. Regeringen bör därför lägga fram förslag om att privaträttsliga förpliktelser skall kunna beaktas vid fastighetsbeskattningen.

Finansministern har frångått utredningens förslag till indelning i taxeringsenhet. Utredningen föreslog i sitt betänkande att obebyggd tomtmark inte skulle få ingå i en bebyggd småhusenhet. Skälet var främst att en sådan samtaxering genom villaschablonen kan leda till en alltför hög inkomstbeskattning.

Med kommitténs förslag hade detta kunnat undvikas. Även riksskatteverket var i sitt remissvar positivt till utredningens förslag. Vi har svårt att förstå regeringens ställningstagande och föreslår att riksdagen beslutar i enlighet med utredningens förslag, som överensstämmer med vår reservation.

En annan fråga berörs i reservation nr 12, och det är huruvida avdrag för reparation av villa skall få göras vid inkomsttaxeringen. Utan tvivel skulle en sådan avdragsrätt vara mycket positiv. Den enskilde villaägaren skulle bli intresserad av att få kvitto på utbetald ersättning. De seriösa och lojala yrkesgrupperna skulle hälsa en sådan åtgärd med tillfredsställelse. Effekten mot svartjobb skulle säkerligen blir mer påtaglig genom denna åtgärd än genom en utbyggd kontrollapparat. Vi reser begär att regeringen lägger fram förslag i denna fråga.

Slutligen ett par ord om reservation nr 14. I denna begärs förslag som skall åstadkomma en likartad realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter och villor. Med den stora omflyttning som pågår är det angeläget att vi snarast får beskattningsregler som likställer bostadsrättsinnehavare med villaägare.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Vissa frågor inför allmän fastighetstaxering
år 1990, m. m.*

Herr talman! Med vad jag nu anfört yrkar jag bifall till samtliga reservationer där jag står som undertecknare samt i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 104 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Utgångspunkten för detta betänkande är en utredning om fastighetstaxeringen inför 1990. En överenskommelse mellan socialdemokraterna och vpk i skatteutskottet lade grunden och klarlade direktiven för denna utredning. Avsikten var inte att några stora förändringar skulle göras i fråga om beräkningar eller liknande, utan att man mycket mera skulle inrikta sig på att eliminera kantigheter, felaktigheter och en hel del småaktigheter som var erfarenheter av 1981 års fastighetstaxering.

Utifrån kommittébetänkandet kom en proposition. I den fanns dock vissa svagheter, framför allt när det gäller behandlingen av radonfrågan. I den frågan var propositionen mycket oklar och visade inte heller någon större vilja att rätta till eventuella feltaxeringar eller att ta de hänsyn som bör tas vid radonförekomst i fastigheter. Detta resulterade i att utskottet fick studera frågan, och det kunde efter en del diskussioner komma fram till en skrivning som utgick från att man skulle ta vederbörlig hänsyn och vara generös vid tillämpningen. Man skulle inte hålla på med onödigt krångel. Framför allt skulle man kunna rätta till eventuella felaktigheter redan i första instans, och därefter skulle det vara bra. Utskottsföreträdaren, utskottets föredragande och jag hade tillsammans med riksskatteverket ett sammanträde vid vilket verket förklarade att man kommer att kunna följa ett sådant beslut som riksdagen står i begrepp att fatta.

Utöver detta har vi också att behandla en motion från vpk som innebär att vi skall införa fastighetsskatt även på industrifastigheter. Detta är ingalunda någon ny fråga, utan den har varit uppe till behandling ett antal gånger här i kammaren. Vi tycker fortfarande från vpk:s sida att detta framför allt är en rättvisefråga. I andra hand är det en finansieringsfråga för att kunna hålla tillbaka hyreshöjningarna i hyresfastigheter och även för att kunna hålla tillbaka kostnadsökningar på egnahemsfastigheter.

En fastighetsskatt på industrifastigheter skulle innebära ett tillskott på en till en och en halv miljard kronor till statsmakten. De pengarna skulle kunna användas för att förbilliga boendet i hyres- och egnahemsfastigheter.

Nu nappar inte regeringen på den här frågan, men det var ganska nära för något år sedan. Kjell-Olof Feldts gloria vilar naturligtvis även över det här förslaget, och det är klart att ett förslag som om det genomfördes skulle drabba företagen har väldigt svårt att vinna gehör hos finansministern. Däremot har finansministern väldigt lätt för att föreslå skattehöjningar som drabbar vanligt folk. Jag tänker exempelvis på diskussionen om momshöjning, oljeskattehöjning osv. Men företagen är tydligen Kjell-Olof Feldts skötebarn, även när det gäller bedömningen av fastighetsskatten. Alla fastigheter utom just industrifastigheterna beläggs ju med fastighetsskatt.

Vi föreslår i motion och reservation att de här förhållandena skall ändras, så att industrifastigheterna beläggs med en fastighetsskatt och att pengarna används till att sänka boendekostnaderna för vanligt folk.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservation nr 18 vid skatteutskottets betänkande 41.

Herr talman! Årets debatt om fastighetstaxering och bostadsskatter framstår i många stycken som en repressändning. Gamla välkända argument används.

Låt mig ändå inledningsvis konstatera att de förslag som nu underställs riksdagen väsentligen är utformade på det sätt som småhuskommittén föreslagit.

Regeringsförslaget innebär bl. a. att värdefaktorerna för bestämmande av byggnadsvärde kommer att ändras på flera punkter. Mätningen av husets storlek följer den nya svenska standarden för mätning. När man fastställer småhusets ålder kommer nybyggnadsåret att få större betydelse. Småhusets utrustning beaktas med ledning av dess ålder. Frågelistan för bedömning av småhusets standard omarbetas, och de poäng som framkommer genom frågelistan får frångås om de inte ger en rättvisande bild av standarden.

För bestämmande av markvärde föreslås också vissa förändringar. Den tidigare gällande värdeserien för tomtmarksvärdering slopas. Värderingen kommer nu att ske efter riktvärde för normaltomt, avvikelser beaktas genom värdeavdrag eller tillägg per kvadratmeter. Då det gäller klassindelningen av värdefaktorn för vatten och avlopp så kommer den att göras mer differentierad.

Ändrad indelning i ägoslag eller byggnadstyp utgör ny taxeringsgrund. För befintlig bebyggelse med ett sammanlagt taxeringsvärde under 10 000 kr. sker ingen påverkan av indelningen i ägoslag. Samma beloppsgräns, 10 000 kr., används när justering för säregna förhållanden skall göras beträffande småhusenheter. Länsskattemyndigheten ges möjlighet att infordra uppgifter som behövs till ledning inför taxeringen av den som under andra året före taxeringsåret äger småhus som förvärvats under tredje året före taxeringsåret. Länsskattemyndigheten ges rätt att vid allmän fastighetstaxering av småhusenheter förordna ordförande och två ledamöter i fastighetstaxeringsnämnd. Enligt nuvarande regler gäller denna rätt ordförande och en ledamot.

Herr talman! När skatteutskottet behandlade regeringens förslag inför den allmänna fastighetstaxeringen år 1990, hade vi också att ta ställning till tre motioner i anledning av propositionen samt 24 motioner från den allmänna motionstiden.

Utskottets betänkande omfattar 27 hemställanspunkter. Reservationernas antal är 18 och de borgerliga partierna står för 17 och vpk för 1. Vad som är betecknande är att endast 6 reservationer är gemensamma för de tre borgerliga partierna och att moderaterna står ensamma för hela 7 reservationer eller är bland dem som står antecknade på hela 16 reservationer. Oenigheten i taxerings- och bostadsbeskattningsfrågor lyser klart.

Herr talman! Därmed övergår jag till att kommentera reservationerna.

I reservation nr 1 av moderaterna och centerpartisterna begärs förslag om ändringar i skattereglerna för att motverka de kraftiga skatteskärpningar som kan bli följden av 1990 års allmänna fastighetstaxering av småhus.

Till reservanterna vill jag säga att anpassningen till skatteuttaget kommer att behandlas i annat sammanhang. Frågan är för tidigt väckt.

Reservation nr 2 av moderaterna går ut på begäran om en allsidig

Vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m.

utredning angående fastighetstaxeringen. Utskottsmajoriteten anser att det i första hand ankommer på regeringen att ta ställning till uppläggningsen av det framtida utredningsarbetet. Med hänvisning till vad som anförts i propositionen utgår vi också från att regeringen inom kort kommer att redovisa sitt ställningstagande i denna fråga.

Reservation nr 3 från moderaterna avser ny taxering vid sjunkande marknadsvärde. Denna fråga har varit föremål för skatteutskottets prövning vid upprepade tillfällen, senast förra året i betänkande nr 31. Då liksom nu avstyrkte utskottet ändringar av detta slag. Motiveringen är att förslaget kan leda till att den särskilda fastighetstaxeringen via en omväg blir en ny allmän fastighetstaxering.

Reservation nr 4 av moderater, folkpartister och centerpartister avser ideella föreningars fastigheter. Det problem som tas upp gäller ett antal föreningar med fastigheter som till 50 % eller mer används i kommersiellt syfte. Jag vill klargöra att utskottsmajoriteten är medveten om att problem kan uppstå för vissa föreningar. Då frågan nu är föremål för den översyn av beskattningsreglerna som gäller för stiftelser och ideella föreningar, så anser utskottsmajoriteten att frågan får avgöras vid ett senare tillfälle.

Reservation nr 5 av moderater, folkpartister och centerpartister gäller permanentbostäder i attraktiva fritidsområden. Jag vill här fråga reservanterna varför man i reservationen skriver att finansministern avsäger sig möjligheterna att beakta dessa allvarliga problem vid den kommande småhustaxeringen 1990.

Det borde inte råda något tvivel i denna fråga, och i utskottstexten står att läsa: "Departementschefens strävan är att lägga ett förslag till åtgärder som skall kunna gälla för inkomståret 1990."

Reservation nr 6 av moderater, folkpartister och centerpartister handlar om privaträttsliga förpliktelser. Utskottet anser inte att det finns skäl nog att göra avsteg från principen att privaträttsliga förpliktelser inte skall beaktas vid fastighetstaxeringen.

Reservation nr 7 av moderater, folkpartister och centerpartister rör indelning i taxeringsenheter. Denna fråga kan få sin lösning i utredningen om reformerad inkomstbeskattning.

Reservation nr 8 av moderater och folkpartister gäller genomförandetidens betydelse för indelning i tomtmark m. m. Bostadsutskottet har tidigare prövat denna fråga och anför att inte enbart det förhållandet att genomförandetiden gått ut anses utgöra så klar ändring av marknadsvärdet att ny taxering är motiverad. Skatteutskottet instämmer i denna uppfattning.

Reservation nr 9 av moderater, folkpartister och centerpartister gäller småhus storlek. Här framgår ju av propositionen att en arbetsgrupp har till uppgift att komma med förslag om förenklade mätregler för våningsyta med snedtak och suterrängvåning. I avvaktan på detta resultat avstyrkes reservationen.

Reservation nr 10 av moderaterna gäller småhusets standard. Man har ägnat stor uppmärksamhet åt att söka förenkla och förbättra frågelistan. RSV – riksskatteverket – tillsammans med värderingsexpertis tar ställning till frågelistan utformning. Utskottet anser inte att något ställningstagande från riksdagen erfordras.

Reservation nr 11 av moderaterna rör en omläggning av villaschablonen. Denna fråga är redan föremål för övervägande.

Reservation nr 12 av moderaterna och centern gäller reparation av villa. Bostadskommittén har i sitt slutbetänkande uttalat, att villabeskattningen bör ha taxeringsvärdet som grund samt att fördelarna med avdragsrätt för reparationer inte uppväger nackdelarna. På vanligt sätt bör vi avvakta regeringens ställningstagande beträffande kommitténs förslag.

Reservation nr 13 av moderaterna handlar om uthyrning av fritidshus. Den nu gällande beloppsgränsen 8 000 kr. infördes fr. o. m. 1987 års taxering. Utskottsmajoriteten anser inte att det finns skäl att så snart igen höja beloppsgränsen.

Reservation nr 14 av moderaterna, folkpartiet och centern gäller realisationsvinst på bostadsrätt. Denna fråga har debatterats i flera år, och problemen är inte så enkla och entydiga som man kan tycka. Frågan är nu föremål för övervägande i kommittén för reformerad inkomstbeskattning. Detta resultat bör avvaktas.

Reservation nr 15 av folkpartiet rör förmögenhetsvärdet på bostadsrättsandelar. Nu gällande regler infördes 1980 som ett provisorium. Reglerna är föremål för en översyn, som bör avvaktas.

Reservation nr 16 av moderaterna gäller index vid beräkning av fastighetsvinster. Jag vill erinra om att det 1980 rådde enighet om skärpning av beskattningsreglerna. Utskottet utgår också från att regeringen efter ställningstagande till utredningen Reavinstuppskov återkommer till riksdagen med förslag om indexuppräknings- och uppskovsregler.

Reservation nr 17 av moderaterna handlar om beskattning av olika bostadsföretag. I denna fråga bör vi avvakta det pågående arbetet med att reformera företagsbeskattningen, där också resultatutjämningsfrågorna tas upp.

Reservation nr 18 av vpk gäller fastighetsskatten. Denna fråga behandlades av riksdagen under förra året. Då, liksom nu, vidhåller utskottet att frågan bör tas upp i ett större sammanhang, där industrins totala beskattningsförhållande behandlas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 106 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Sverre Palm nämnde att den fråga som har tagits upp i reservation 1 är för tidigt väckt. Vi har begärt att skattereglerna skall ändras för att det skall vara möjligt att minst motverka effekterna av de höjda taxeringsvärdena, och vi vill ha besked från socialdemokraterna om det. Jag förstår inte att frågan kan vara för tidigt väckt, när de flesta villaägare känner kolossal oro för de höjningarna.

Både Sverre Palm och jag är medvetna om att höjningarna av taxeringsvärdena kommer att bli mycket stora för vissa villor. Som jag nämnde kommer värdena i storstadsområdena att öka med kanske 100 %, vilket innebär mycket stora kostnadsökningar för villaägarna. Även i övriga landet, där höjningarna kan beräknas till minst 50 %, kommer det att innebära stora kostnadsökningar per månad för villaägarna. Frågan är absolut inte för tidigt

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Vissa frågor inför all-
män fastighetstaxering
år 1990, m. m.*

väckt, utan det behövs besked till villaägarna före valet om hur socialdemokraterna ställer sig i denna viktiga fråga.

De permanentboende i attraktiva fritidsområden har sedan mycket lång tid drabbats av mycket höga taxeringsvärden. Detta är ingen ny fråga utan den har oroat befolkningen i dessa områden väldigt länge. Det har gjorts uppvaktningar. Småhustaxeringskommitténs ledning har uppvaktats av Bohusläns skärgårdsråd. Flera av riksdagens ledamöter har också blivit uppvaktade av just skärgårdsrådet i Bohuslän, som har visat oro dels för det som gäller i dag, dels och framför allt för de nya värdena. Det är därför en svaghet att regeringen och finansministern inte har tagit fram regler som kan motverka dessa negativa konsekvenser och ge de permanentboende möjlighet att bo kvar utan att få skyhöga kostnader.

Jag nämnde pensionärerna, Sverre Palm. Det är mycket viktigt att de får bättre regler, så att de inte missgynnas i detta avseende.

När det gäller genomförandetiden återoppar Sverre Palm vad bostadsutskottet har sagt och anför att marknadsvärdet inte påverkas. Det intressanta för min del är inte om marknadsvärdet förändras eller inte. Det är självklart att det förändras när byggrätten försvinner, men enligt huvudregeln kan vi inte taxera mark som tomtmark om inte en garanterad byggrätt föreligger. När den garanterade byggrätten försvinner i och med att genomförandetiden går ut, är det inte längre tomtmark. Då måste självfallet omtaxering ske. Detta finns klart angivet i det lagförslag vi nu skall ta ställning till, men finansministern säger i texten att det inte enbart får vara genomförandetiden som ligger till grund för en omtaxering. Det är en svaghet att man inte kan införa en sådan regel som jag nämnde. Den är enkel att hantera, den är absolut rättssäker och rättvis – ja, den är faktiskt genial.

När det gäller frågan om den delbara tomten är det märkligt att Sverre Palm inte vill vara med om att försöka uppnå rättvisa. En person som har en stor tomt som är delbar beskattas mycket högre än en person som har dels en bebyggd småhustomt, dels en annan tomt en bit ifrån denna bebyggda tomt. Riksskatteverket har pekat på denna orättvisa. Likväl säger socialdemokraterna nej till att ta bort denna orättvisa beskattning.

Slutligen vill jag ta upp frågan om uthyrning av fritidshus. Vi föreslår att det skattefria beloppet skall utgöra ett halvt basbelopp. Det är en praktisk och enkel hantering i stället för att man ständigt och jämt skall återkomma med höjning av det skattefria beloppet, som varit 4 000 kr., som nu blir 8 000 kr. och som kanske så småningom, när kostnaderna stiger, blir höjt till 10 000, 11 000 eller 12 000 kr. Det är bättre att på en gång fastställa det skattefria beloppet till ett halvt basbelopp, som ju följer kostnadsutvecklingen.

Anf. 107 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Sverre Palm inledde sitt anförande med att tala om att regeringen hade följt småhustaxeringskommitténs förslag i stor utsträckning. Jag sade i mitt anförande att det är värdefullt. Men vi har reserverat oss på de punkter där vi har avvikande uppfattning. Jag vill gärna ställa ett par frågor till Sverre Palm.

Anser verkligen Sverre Palm att de privaträttsliga regler som gällde vid

förre fastighetstaxeringen och förefaller komma att gälla även vid denna verkligen är rimliga?

Jag vet inte om alla överklaganden till högsta instans ännu har avgjorts. Det finns exempel på fall där vederbörande fastighetsägare nära nog har tvingats lämna sin fastighet på grund av de alldeles orimliga resultat som har uppstått på grund av arrendeavtal, som hade träffats innan man hade en aning om vilken utveckling som skulle äga rum. Framför allt hade man ingen uppfattning om att sådana regler skulle införas som sedan har blivit fallet. Det är angeläget att få veta huruvida Sverre Palm anser att detta är riktigt.

När det gäller åretruntbostäder i attraktiva fritidsområden är det oklart vad finansministern avser att göra. Han säger att bestämmelserna inte är tillfredsställande men säger samtidigt att problemen är svåra. Man får ingen konkret uppfattning om huruvida han verkligen har tänkt göra någonting inför den fastighetstaxering som nu förestår.

Beträffande ideella föreningars fastigheter är jag förvånad över det nästan cyniska uttalande som görs i betänkandet. Utskottet bestrider inte att reglerna i speciella situationer kan medföra vissa problem, men säger sedan: "De svårigheter som kan uppstå i de undantagsfall som tas upp i motionerna är enligt utskottets mening inte större än att frågan kan anstå i avvaktan på den översyn av beskattningsreglerna för stiftelser och ideella föreningar som nu har inletts (dir. 1988:6)."

Det är faktiskt att ta ringa hänsyn, när utskottet erkänner att det finns och kan uppstå problem men ändå låter frågan anstå. Jag vet inte vad Sverre Palms partikamrater, som också var med om en uppvaktning i frågan, säger när utskottet så nonchalant lämnar den.

I reservationerna 7 och 14 tas upp frågor som utskottsmajoriteten anser kan avgöras i samband med inkomstskatteutredningen. Det är en metod som ibland tillämpas när man inte vill åstadkomma någonting, dvs. att skjuta frågor från den ena utredningen till den andra.

Frågan togs upp i småhustaxeringskommittén och avsikten var att riksdagen nu skulle fatta beslut. Socialdemokraterna vill tydligen inte ta ställning i den konkreta frågan utan skjuter den helt enkelt ytterligare fram i tiden. Frågan om en likartad realisationsvinstbeskattning av villor och bostadsrätter har diskuterats och penetrerats så mycket i riksdagen att det är nära nog bara svepskäl eller ett uttryck för att man ingenting vill göra när man skjuter upp frågan ytterligare.

Anf. 108 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Sverre Palm har nu fått så många frågor från mina meddebattörer att han orimligen kan besvara dem. Jag skall därför försöka hålla nere antalet frågor. Jag skall i stället börja med att svara på en fråga som Sverre Palm ställde, nämligen varför det i reservation 5 står att "finansministern ställer frågan på framtiden och avsäger sig möjligheterna att beakta dessa allvarliga problem vid den kommande småhustaxeringen 1990".

Sanningen är den, Sverre Palm, att det i reservation 5 står så här: "Enligt vår uppfattning kan det emellertid inte godtas att finansministern ställer frågan på framtiden -- --." När man citerar måste man göra det på ett anständigt sätt. Om man delar meningarna mitt itu kan man få fram praktiskt

taget vad som helst med citat. Det var svagt, Sverre Palm, och jag ber om litet skärpning på den punkten.

Det var egentligen ganska roligt att höra Sverre Palms redogörelse i fråga om småhusens storlek. Han måste ha lagt ner ett enormt stort arbete på att botanisera i de olika kommittéer där frågor på detta område numera finns undanstoppade. Jag hoppas bara att det inte går lika illa som med permanentbostäderna i attraktiva fritidsområden, som är undanstoppade för evigt så att det aldrig kommer några förslag. Jag beundrar alltså Sverre Palms arbete – möjligen har han fått hjälp från ett visst håll.

Det är klart att vi blir oroliga när Sverre Palm säger att frågorna är för tidigt väckta. Det brukar ju inte gå så fort, och frågorna behöver väckas i tid. Om frågan om småhusens storlek och mätningen – som också var undanstoppad och skulle utredas – inte behandlas före 1990, får man vänta till 1996 innan man kan ta fram tumstocken, märka av en och en halv meter och på ett enkelt sätt klara ut hur stor bostad man har. Det är helt onödigt; frågan behöver inte stoppas undan, utan det går bra att fatta beslut direkt om detta.

Vi är självfallet också oroliga för prisbildningen och vad som kommer att hända på villamarknaden, om det inte kommer något besked från regeringen och om det blir ett fortsatt socialdemokratiskt regeringsinnehav. Vi måste få reda på vilka åtgärder regeringen tänker vidta. I annat fall kommer prisbildningen på fastighetsmarknaden att påverkas oerhört mycket. Detta kan bli en dyrköpt historia för landets småhusägare.

Anf. 109 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Jag skall inte ställa någon fråga alls till Sverre Palm, då jag inte finner att det är angeläget – jag tror inte att svaret skulle bli speciellt upplyftande.

Jag vill bara något kommentera den inkonsekvens som finns i Sverre Palms resonemang om industrifastigheter. Han sade nämligen att frågan om införande av fastighetsskatt på industrifastigheter skulle prövas i ett större sammanhang, där hänsyn tas till industrins totala beskattning. Varför används den argumentationen, när man valde att införa fastighetstaxeringen utan att ta med de boendes totala beskattning i bilden? Man tog inte ens med den totala bostadsbeskattningen i bilden när fastighetsbeskattningen infördes.

Argumentationen haltar alltså, och Sverre Palms argument i anledning av vpk:s reservation nr 18 är konstruerat och utan relevans. Sanningen är den, som jag sade inledningsvis, att det är mycket svårt att förmå finansminister Feldt att införa en beskattning på företagen men avsevärt mycket lättare att förmå honom att lägga en sådan på folket.

Anf. 110 SVERRE PALM (s):

Herr talman! I mitt inledningsanförande kommenterade jag samtliga reservationer, så jag skall inte gå så djupt in i de frågor nu.

Beträffande höjda taxeringsvärden i fritidsområden har jag sagt att frågan kommer att behandlas senare. När taxeringsutfallet blir känt finns det möjligheter att göra förändringar.

Karl-Gösta Svensson talade om ägoslag och vill att det skall göras ändringar

vid stigande värde. Jag vill då fråga hur man skall göra vid sjunkande värde. Med moderaternas förslag skulle det bli ett hoppande system, där det snart måste göras nya omtaxeringar.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Vissa frågor inför all-
män fastighetstaxering
år 1990, m. m.*

Anf. 111 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag konstaterar att villaägarna inte får något besked före valet om effekterna av höjda taxeringsvärden. Kvar står då finansministerns besked i kammaren i går, att villaägarna får räkna med skattehöjningar, med tanke på de taxeringsvärdehöjningar som kommer att genomföras. Även människor som bor i attraktiva kustlägen får räkna med detta. Socialdemokraterna ger inget som helst besked om hur dessa frågor skall tacklas.

När det gäller byggrätten, Sverre Palm, skall vi inte i första hand diskutera värdenivån, utan principen. Har byggrätten försvunnit föreligger det inte längre någon tomtmark, och då skall ägoslaget ändras. Det är principen, och det är den eniga småhustaxeringskommitténs klara och entydiga uppfattning. Det innebär en rättssäker taxering, Sverre Palm.

Anf. 112 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Sverre Palm säger att man skall se över frågorna kring de höga taxeringsvärdena för vissa fritidsområden. Jag vill fråga konkret: Har verkligen ingenting gjorts från regeringens sida i denna fråga, trots att man vet vilka problem som uppstod efter den förra fastighetstaxeringen? Småhustaxeringskommittén diskuterade detta vid flera tillfällen och redogjorde klart för att det var en fråga som inte låg inom vårt utredningsområde. Har man verkligen suttit med armarna i kors under denna tid, utan att titta ett spår på detta? Kan man då verkligen förvänta att det sker någonting inför 1990 års taxering? Svara mig på frågan om det verkligen inte har gjorts någonting sedan den förra fastighetstaxeringen.

Anf. 113 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Beträffande fastigheter i attraktiva fritidsområden har jag sagt att frågan kommer att behandlas senare, svarade Sverre Palm. Så bemötte han egentligen alla reservationerna, att frågorna skulle behandlas senare, med undantag för någon fråga, som inte skulle behandlas alls. Just frågan om permanentbostäder i attraktiva fritidsområden är inte ny. Den är gammal. Den frågan har gömts undan en lång tid. Det skulle möjligen vara ett framsteg om vi av Sverre Palm kunde få veta i vilken instans det numera inte görs någonting åt den här frågan.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Näringsutskottets betänkande 35

Mom. 1 (statligt företagande)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 150 för reservation 1 av Hadar Cars m. fl.

Mom. 2 (plan för försäljning av statliga företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Hadar Cars m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 3 (ökad försäljning av domänverkets skogsmark)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Hadar Cars m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 4 (avkastningskravet för domänggruppen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Hadar Cars m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 6 (Göta kanalbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Hadar Cars m. fl.
– bifölls med acklamation.

Mom. 8 (Sveriges Investeringsbank)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Hadar Cars m. fl.
– bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 33

Mom. 1 (beloppsgräns för handelslager)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 114 för reservationen av Hadar Cars m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande 33

Mom. 1 (ändring i regeringsformen)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 73 för reservationen av Anders Björck m. fl.

Ulla Pettersson (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 36

Först biträdde reservation 1 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson med 43 röster mot 17 för reservation 2 av Tommy Franzén. 249 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 257 röster mot 53 för reservation 1 av Stig Josefson och Karl-Anders Petersson.

Skatteutskottets betänkande 38

Mom. 2 (vägtrafikskatt för äldre bilar)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 151 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (bilaccis för äldre bilar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 41

Mom. 1 (en anpassning till utfallet av småhustaxeringen)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 149 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 2 (en allsidig utredning angående fastighetstaxeringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (ny taxering vid sjunkande marknadsvärde)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (ideella föreningars fastigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 148 för reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (permanentbostäder i attraktiva fritidsområden)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 149 för reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 7 (privaträttsliga förpliktelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (indelning i taxeringsenheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (genomförandetidens betydelse för indelning i tomtmark, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (småhusets storlek)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Mom. 11 (småhusets standard)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (en omläggning av villaschablonen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (reparation av villa)

Utskottets hemställan bifölls med 190 röster mot 109 för reservation 12 av Knut Wachtmeister m. fl.

Mom. 18 (uthyrning av fritidshus)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (realisationsvinst på bostadsrätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (förmögenhetsvärdet på bostadsrättsandel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Kjell Johansson och Britta Bjelle – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (index vid beräkning av fastighetsvinster)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (beskattningen av olika bostadsföretag, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (fastighetsskatten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Tommy Franzén – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1987/88:33 om målsägandebiträde (prop. 1987/88:107).

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, justitieuskottets betänkanden 1987/88:39 och 42, beslöt kammaren på förslag av tredje vice talmannen medge att voteringarna fick äga rum i ett sammanhang sedan debatten i båda ärendena avslutats.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Anslag till brottsförebyggande rådet, m. m.

Föredrogs
justitieuskottets betänkanden
1987/88:39 om anslag till brottsförebyggande rådet (prop. 1987/88:100 bil. 4)
och
1987/88:42 om besöksförbud (prop. 1987/88:137).

Först upptogs till behandling justitieuskottets betänkande 39 om anslag till brottsförebyggande rådet.

Anslag till brottsförebyggande rådet, m. m.

Anf. 114 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas, förutom frågor om anslag till BRÅ, en del frågor som har att göra med utredningar, undersökningar och forskning omkring brottsligheten och dess verkningar. Jag skall till att börja med uppehålla mig vid reservation nr 5, som behandlar snatteribrottsligheten.

År 1980 anmäldes ungefär 35 000 snatterier i vårt land. År 1986 hade antalet ökat till drygt 62 000. Det är svårt att uppskatta det totala värdet av de varor som årligen snattas.

År 1984 var omsättningen i handeln ca 168 miljarder kronor, i dag säkert mycket mer. Det totala svinnet uppskattades då av handelns företrädare till ca 3 %, varav 1 %, dvs. ungefär 1,7 miljarder, ansågs vara hänförligt till snatteri. Det är alltså stora belöpp som det rör sig om. I vissa varuhus här i Stockholm uppgår svinnet till flera tiotusentals kronor varje dag.

Snatteri är alltså ett mindre allvarligt fall av stöld. Enligt brottsbalken kan snatteri leda till böter eller fängelse i högst sex månader. Oftast är det värdet av den stulna egendomen som bestämmer om brottet skall anses som stöld eller snatteri. Enligt riksåklagarens rekommendationer går för närvarande värdegränsen vid 600 kr.

Det är emellertid alls inte säkert att en snattare som upptäcks och polisanmäls får något straff. En polisman har nämligen rätt att lämna s. k. rapportteftergift och nöja sig med ett påpekande till den felande. Detta kan ske om det enligt polismannen är uppenbart att endast böter skulle komma att utdömas och brottet verkar obetydligt.

Riksåklagaren har förklarat att en värdegräns av 60 kr. vid bagatellartade snatterier av engångsnatur kan godtas. I praktiken sker därför vanligtvis rapportteftergift om det snattade föremålet är värt mindre än 60 kr. Om polismannen nöjer sig med en erinran till snattaren, sker inte heller någon registrering av brottet.

Om snattaren konsekvent begår nya stölder på annan plats och begränsar sig till varor värda mindre än 60 kr., finns alltså goda möjligheter för honom –

och henne – att helt straffritt begå brott vid upprepade tillfällen, eftersom han eller hon då kan komma att gripas av olika poliser.

Det är heller inte säkert att något straff följer, även om polisrapport upprättas och överlämnas till åklagaren. En åklagare har nämligen enligt rättegångsbalken rätt att meddela åtalsunderlåtelse. Det kan bl. a. ske under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts och det kan antas att brottet bara kan leda till böter.

Allmänt uttryckt gäller att åtal bör underlätas, om åklagaren finner att brottet vid en samlad bedömning kan anses ha ringa straffvärde. Det tillgripnas värde har betydelse vid den bedömningen. Ju lägre värdet är, desto starkare skäl för åtalsunderlåtelse.

Majoriteten av de personer som trots allt straffas för snatteri åläggs böter. Det sker antingen genom att åklagaren utfärdar s. k. strafföreläggande eller genom dom i domstol. Det stora flertalet bötesstraff utfärdas i form av strafföreläggande.

Det finns tecken som tyder på att ungdomar i ökad utsträckning gör sig skyldiga till snatterier. 1984 registrerade polisen ca 4 000 ungdomar under 15 år misstänkta för butikstölder, och det var nära 50 % fler än 1982. Under samma period ökade antalet 15–17-åringar som lagfördes för snatterier med 40 %.

Omkring hälften av ungdomarna beviljades åtalsunderlåtelse med stöd av lagen om unga lagöverträdare. Normalt föregås åtalsunderlåtenheten av socialutredning och kontakt med åklagare.

Goda möjligheter finns alltså för ungdomar att utan särskild reaktion från samhällets sida grundlägga ett brottsligt beteende genom att börja snatta. Mycket talar för att den erfarenheten påverkar många ungdomars syn på allvarigare brottslighet. Nära hälften av alla brottsbalksbrott består av olika former av stöld. Av dem som lagförs för förmögenhetsbrott utgör ungdomarna nästan hälften.

Det finns också mycket som talar för att det existerar en grupp professionella butikstjuvar som svarar för en stor del av stöldsvinnnet. Kriminologen Leif G. W. Persson har i en utredning så sent som förra året påvisat att narkotikabelastade i storstäderna svarar för en stor del av snatterierna och stölderna.

Det är vår uppfattning i moderata samlingspartiet att riksdag och regering måste på olika sätt klart deklarera att snatteri är en form av stöld som i likhet med andra stöldbrott inte kan godtas. För att budskapet skall nå fram krävs bl. a. lagändringar vad gäller påföljder, skiftande åtgärder från olika myndigheter och en aktiv opinionsförmedling i familj och skola. Slutligen måste naturligtvis även handeln på olika sätt försvåra förutsättningarna för snatteri.

Stöldutredningen, som avlämnade betänkandet Stöld i butik, föreslog bl. a. att det skulle införas ett system med ordningsföreläggande vid snatteri, dvs. det skulle ske en överflyttning av besluten från åklagarna till polisen. I ett stort antal fall borde ett ordningsföreläggande kunna utfärdas och godkännas i omedelbar anslutning till brottet.

Ordningsföreläggande skulle användas vid okomplicerade, erkända snatttribrott som lämpade sig för en förenklad hantering. Om snattieriet skilde sig

från normalfallet, exempelvis genom att en särskilt raffinerad metod användes eller om värdet av det stulna överskred ett visst belopp, skulle ärendet på sedvanligt sätt handläggas av åklagaren. Ordningsbot skulle enligt det här förslaget utfärdas i form av dagsböter, som borde stå i proportion till det stulnas värde.

Vi moderater anser att det system utredningen föreslog i princip är bra, även om det naturligtvis finns invändningar. En sådan är att införande av ordningsbot kan ge intryck av att snatteri av lagstiftaren ses som ett "bagatellbrott". Det är givetvis en nackdel. Mot detta skall dock ställas att det har ett särskilt värde, om straffet för ett sådant här brott kommer snabbt. Särskilt viktigt är det när det gäller unga lagöverträdare, och ett system med ordningsbot skulle uppfylla det kravet. I och med att endast erkända brott skulle föranleda ordningsbot bör också rimliga rättssäkerhetskrav vara tillgodosedda.

Utredningen föreslog också att polismän skulle ha kvar sin rätt att meddela rapporteftergift. I den frågan har vi moderater dock en avvikande uppfattning, om man inför ordningsbot. Det är tänkbart att systemet med rapporteftergift bör finnas kvar, men i så fall måste tillämpningsområdet minskas drastiskt.

Vi menar att om statsmakterna anser att vissa handlingar inte skall föranleda någon påföljd, skall de inte heller vara kriminaliserade. När det gäller snatteri skall enligt vår mening rapporteftergift kunna ske endast undantagsvis.

Skall vi hejda ökningen av snatteribrotten, måste de konsekvent bestraffas. Allmänheten måste lära sig att på snatteri följer straff.

Det är vidare nödvändigt att skärpa reglerna vad gäller åtalsunderlåtelse. Socialdemokraterna har här i kammaren så sent som 1984 genomdrivit lagändringar som väsentligt utvidgade området för åtalsunderlåtelse. Nu måste en ändring ske, en återgång till det tidigare systemet. Utgångspunkten skall vara att brott alltid skall följas av en reaktion från det allmännas sida. Nuvarande beloppsgränser för åtalsunderlåtelse måste ses över.

Det finns också anledning att överväga gränsen mellan snatteri och stöld, som i normalfall för närvarande är 600 kr. Med en lägre värdegräns blir påföljden hårdare för den som stjal varor för högre belopp, eftersom brottet då rubriceras som stöld. En sådan ändring skulle också öka respekten för normen att samhället inte tolererar stöld.

Som jag sagt tidigare, finns det en oroande tendens att ungdomar i ökad utsträckning gör sig skyldiga till snatteri. När det gäller ungdomar under 15 år är något straff naturligtvis inte aktuellt. Det är då av största betydelse att det sker en kontakt mellan polis, sociala myndigheter och föräldrarna. De sociala myndigheterna måste i ökad utsträckning – i förening med föräldrarna – inskräpa hos ungdomar som gjort sig skyldiga till snatteri att det är fråga om ett brott och att beteendet inte kan accepteras.

Mot denna bakgrund, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 5.

Reservationerna 6, 7 och 8 till detta betänkande rör i allt väsentligt frågor som behandlats tidigare år i utskottet.

De prioriteringar av insatserna mot olika brottstyper som skett de senaste åren gäller våldsbrottslighet, narkotikabrottslighet och ekonomisk brottslig-

het. Om detta har det rått betydande enighet i utskottet. Reservationerna vänder sig mot att socialdemokraterna nu ensidigt vill prioritera kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Inom de resurser som finns vill socialdemokraterna satsa ytterligare medel t. ex. på stöd till information och ytterligare undersökningar om brottslighet inom viss bransch. De pekar också på att behovet av ytterligare insatser mot den ekonomiska brottsligheten måste uppmärksammas.

Jag vill understryka att det är viktigt att ekonomisk brottslighet bekämpas, men betydande resurser har avdelats för detta ändamål ända sedan de borgerliga regeringarna startade detta på 70-talet. Några ytterligare insatser på det området krävs inte, i vart fall inte just nu. Tvärtom finns det enligt vår mening större behov av att rikta både forsknings- och utredningsresurser mot våldsbrottslighet och stöldbrottslighet.

Vi moderater har tidigare krävt en utredning om kostnaderna som vi alla orsakas av den s. k. traditionella brottsligheten. Detta motsätter sig socialdemokraterna som i stället vill satsa ännu mer forsknings- och utredningsresurser på de s. k. ekobrotten. Detta är enligt vår mening orimligt i ett läge där narkotikabrottslighet, stöld och våldsbrottslighet breder ut sig.

Mot den här bakgrunden, herr talman, yrkar jag vidare bifall till reservationerna 6, 7 och 8.

Anf. 115 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! I förra veckan debatterade vi här i kammaren bl. a. narkotikabekämpning och polisutbildning. Vi konstaterade då att brottsligheten var hög i Sverige. Vi vågade inte tro att de senaste statistiska uppgifterna, som visade en viss minskning av brottsligheten, skulle innebära något trendbrott. De siffrorna behöver i alla fall en noggrann analys och behöver också följas upp av andra liknande, innan vi kan börja hoppas på någon förändring av utvecklingen i vad gäller brottsligheten.

I samhällets brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete har BRÅ en viktig roll att spela. BRÅ skall forska kring kriminalitetens orsaker och hur den skall förebyggas och bekämpas samt sprida resultaten av sitt arbete. Om detta är vi överens och också om anslagens storlek.

En del motioner från olika partier behandlas i det här betänkandet om anslag till brottsförebyggande rådet. De följs upp i en del fall och har blivit reservationer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 2, 4, 5, 6 och 8, men skall nöja mig med att något kommentera reservation nr 5, den om snatteri.

Att snatta är tyvärr ett vanligt vardagsbrott. Att snatta låter kanske inte så farligt. Men snatteri kan sägas vara en liten stöld, och det är ett centralt förmögenhetsbrott; därom är vi alla i utskottet ense. Och det verkligt allvarliga är att snatterierna ökar. Det verkliga antalet brott är naturligtvis mycket högre än den officiella statistiken visar därför att så många snatteribrott aldrig upptäcks.

Snatterierna orsakar självfallet handeln men ytterst också konsumenterna, som får betala dem genom högre priser på varorna i affärerna, stora ekonomiska skador. Men snatterierna är också ett allvarligt brott därför att de mycket ofta är en första början för många ungdomar till en grövre

kriminalitet. Av de snattare som upptäcks är omkring en fjärdedel under 15 år. Det är inte minst därför snatteriet måste bekämpas med allvar och kraft. Det får inte sprida sig en uppfattning att det är näst intill tillåtet, näst intill lovligt att snatta.

Det är mot den bakgrunden vi vill att regeringen skall överväga ett system med ordningsbot vid snatteribrott. Ett sådant system skulle enligt vår mening kunna vara en både snabb och relativt lindrig form av lagföring. Jag vill gärna understryka att ett system med ordningsbot bara skulle vara *ett* medel av många för att bekämpa snatterierna. Handelns egna åtgärder är viktiga liksom olika lokala initiativ. Men vi måste också pröva nya vägar och överväga att införa ordningsbot därför att butikstillgreppen nu har en sådan omfattning. Åklagarnas och polisens arbete skulle förmodligen därigenom minskas och förenklas, något som också kan vara värt att beakta.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till reservationerna 2, 4, 5, 6 och 8.

Anf. 116 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! I det betänkande som vi nu diskuterar och som handlar om anslag till brottsförebyggande rådet tas också en mängd andra frågor upp som rör brottsförebyggande verksamhet och forskning inom det kriminalpolitiska fältet.

Centerns ledamöter i utskottet har fogat 6 reservationer till betänkandet, varav några tillsammans med representanter för de andra icke-socialistiska partierna.

För att det brottsförebyggande arbetet skall kunna bli effektivt fordras bl. a. ett väl fungerande samarbete, i första hand mellan de rättsvårdande myndigheterna och skolan och den sociala sektorn. En sådan samverkan finns redan i viss utsträckning. Bl. a. har just brottsförebyggande rådet en sådan samordnande funktion. Vi menar dock från centerns sida att detta inte är tillräckligt. Framför allt behöver samarbetet på den lokala nivån intensifieras. På en del håll i landet finns det många intressanta samarbetsprojekt, som också visar fina resultat, medan det på andra håll egentligen inte fungerar alls. Här måste de centrala samarbetsorganen ta på sitt ansvar att initiera samarbete på lokal nivå på de ställen där det inte fungerar. Det bör dessutom vara en viktig uppgift för BRÅ att ta till vara de positiva erfarenheter som har vunnits genom vissa av de lokala samarbetsprojekten och se till att dessa erfarenheter sprids vidare. På så sätt kan ett effektivt brottsförebyggande arbete på lokal nivå komma till stånd över hela vårt land.

I motion Ju817 med Gunilla André som första namn aktualiseras ett intressant forskningsområde, som vi tycker har försumrats, nämligen könsrollernas betydelse för den kriminella aktiviteten. Kvinnor och män begår olika typer av brott. Bland kvinnor är det förmögenhetsbrotten som dominerar, för män är trafikbrott vanligast. Brott som grova stölder, våldsbrott och sexuella övergrepp är ovanliga bland kvinnor.

Dessutom är den totalt sett mycket låga kvinnokriminaliteten en intressant utgångspunkt för forskning. Varför begår kvinnor färre brott än män? Från centerns sida anser vi att detta område inom den kriminalpolitiska forskningen borde uppmärksammas.

I detta sammanhang vill jag passa på att fästa kammarens ledamöters

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Anslag till brottsförebyggande rådet, m. m.

uppmärksamhet på att det på bankarna har delats ut ett rättelseblad, eftersom det har insmugit sig ett förargligt skrivfel i reservation nr 2, som just handlar om könsrollernas betydelse för brottsligheten.

Det är också viktigt att ta till vara de ideella insatser som enskilda människor och organisationer är beredda att göra i det brottsbekämpande arbetet. Vi har tidigare år krävt ett förbättrat samhällsstöd till denna typ av verksamhet. Därför tycker vi att det är bra att man nu från regeringens sida avsätter medel till bl. a. brottsofferjourer. Det räcker dock inte med bara ekonomiska insatser för att få ökad verksamhet inom detta viktiga område.

Många gånger möts de som arbetar ideellt av byråkratiska och administrativa hinder. Från centerns sida tycker vi därför att det vore värdefullt med en översyn i syfte att undanröja denna typ av hinder. En sådan översyn bör också syfta till att pröva frågan om permanent statligt ekonomiskt stöd till denna verksamhet.

Herr talman! När det gäller frågan om snatterierna och införande av en ordningsbot för snatteribrott skall jag fatta mig kort och bara instämma i vad Björn Körlof och Lars Sundin tidigare har sagt i denna del.

I betänkandet behandlas också frågan om särskilda informationsinsatser mot den ekonomiska brottsligheten. Utskottsmajoriteten vill här att olika organisationer skall kunna få särskilt statligt ekonomiskt stöd för en sådan informationsverksamhet.

Från centerns sida kan vi inte finna att just den ekonomiska brottsligheten skall särbehandlas i informationshänseende jämfört med annan brottslighet. Det är alltid ett viktigt mål för samhället att på olika sätt sprida kunskap om all lagstiftning. För detta finns olika informationsvägar inarbetade. Här skall naturligtvis skilda informationsinsatser just beträffande den ekonomiska brottsligheten ingå som en naturlig del.

Socialdemokraterna har alltid en förmåga att konstruera bidrags- och stödssystem som gynnar egna eller närstående organisationer. Detta är fallet också nu. Det handlar om ett sätt att föra över samhälleliga resurser till de fackliga organisationerna. De fackliga organisationerna har naturligtvis en viktig roll att spela när det gäller att bekämpa den ekonomiska brottsligheten, men det bör, tycker vi, ligga inom deras ordinarie verksamhet och behöver inte stimuleras med särskilda statsbidrag.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 5, 6 och 8 vid föreliggande betänkande.

Anf. 117 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande om anslag till brottsförebyggande rådet och avslag på samtliga reservationer samt tillstyrker regeringens förslag om medelsanvisning till brottsförebyggande rådet. Det betyder att riksdagen till BRÅ anvisar ett anslag om 7 528 000 kr.

Regeringen uppdrog i oktober 1986 åt en särskild utredare, Urban Rosenblad, att se över BRÅ:s verksamhet. Han har numera slutfört sitt uppdrag. Det förslag han framlägger syftar till att förstärka BRÅ som centralt organ för samverkan, utveckling och upplysning, inte minst för initiativ till ny metodik och nya åtgärder i den brottsförebyggande verksamheten.

Behovet att samordna den brottsförebyggande verksamheten och komma fram till en ansvarsfördelning, både statliga myndigheter emellan och inom regeringen, har lett till förslag om en ny instruktion för BRÅ och om en särskild förordning för samverkan. Det förslaget innebär att myndigheter under justitiedepartementet förpliktigas att samråda med BRÅ i relation med ansvariga för rikspolisstyrelsen, domstolsverket och kriminalvårdsstyrelsen. Riksåklagaren bör enligt Rosenblad under ordförandeskap av BRÅ:s chef utveckla detta samarbete.

Bland exemplen på samverkan med myndigheter inom social- och utbildningsområdet pekas på att man skall inrikta kriminalvården mer på brottsförebyggande insatser. Även när det gäller information och rådgivning, liksom utrednings- och förslagsverksamhet, föreslås förstärkningar och förbättringar. Rosenblads förslag remissbehandlas nu.

Den brottsförebyggande verksamheten är den kanske viktigaste kriminalpolitiska insatsen. Men enbart ökade resurser till det brottsförebyggande arbetet genom BRÅ är inte tillräckligt. En del andra förhållanden inverkar också på resultatet, och dessa kan förändras genom bättre samverkan, bättre arbetsfördelning, bättre upplysning och bättre planering bland olika samhällsorgan.

I reservation 1 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar görs uttalanden om det arbete som redan bedrivs av BRÅ och rikspolisstyrelsen liksom om de strävanden som pågår för att förbättra den brottsförebyggande verksamheten på grundval av den Rosenbladska utredningen.

I reservationen talas om de brottsförebyggande insatserna bland barn och ungdom. BRÅ har tillsatt en arbetsgrupp med Ingemar Ingevik som ordförande. Direktiven för denna grupp är under utarbetande. Även då det gäller att stimulera lokala initiativ och frivilliga organisationer i det brottsbekämpande arbetet ligger detta i linje med det arbete som bedrivs och de förbättringar som kan åstadkommas genom en reformering av verksamheten.

I remissomgången finns goda möjligheter att framlägga konkreta förslag som kan bli prövade.

I reservation 6 uttrycker emellertid inte bara centern utan även övriga borgerliga partier tveksamhet till uppfattningen att det skulle behövas några särskilda generella informationsinsatser om lagstiftning och andra åtgärder från det allmännas sida mot den ekonomiska brottsligheten.

Det förvånar mig att centern ansluter sig till denna reservation, med hänsyn till vad man anfört i reservation 1 om behovet av informationsinsatser i det brottsförebyggande arbetet.

En utgångspunkt måste enligt de borgerliga reservanterna vara att de begränsade resurser som finns för ändamålet i första hand tas i anspråk för att sprida kunskap om lagstiftning på sådana områden som berör stora grupper av människor. Men den ekonomiska brottsligheten drabbar förvisso inte några mindre grupper.

Den ekonomiska brottslighet som förekommer på skatte-, tull-, valuta- och miljöområdena är belysande exempel på att det inte bara rör sig om stora grupper som berörs av den ekonomiska brottsligheten utan även om mycket stora värden. Den ekonomiska brottsligheten omsätter mångdubbelt större belopp än annan brottslighet.

Det är förvånande att de borgerliga reservanterna anser att folkrörelser och branschorganisationer inte kan utföra informationsverksamhet om ekonomisk brottslighet. Det rör sig alltså inte, som Elving Andersson yttrade, om att bara de fackliga organisationerna skall komma i fråga. Det är mycket viktigt att branschorganisationerna också kan komma med i bilden. Några invändningar av det här slaget görs inte när det rör sig om annan brottslighet, t. ex. snatterier och narkotikabrottslighet. Det är svårt att tolka denna inställning på annat sätt än att de borgerliga partierna har ett alltför begränsat intresse att bekämpa den ekonomiska brottsligheten.

Riksdagen har fastslagit att rättsväsendet, och främst polisväsendet, skall prioritera kampen mot narkotikabrottslighet, ekonomisk brottslighet och våldsbrottslighet.

I årets budgetproposition säger justitieministern att myndigheterna under de tre senaste åren väsentligt har ökat sina resursinsatser för bekämpning av narkotikabrott och våldsbrottslighet under det att insatserna för bekämpning av den ekonomiska brottsligheten i huvudsak har varit oförändrade.

Den försiktiga satsningen på bekämpande av ekonomisk brottslighet måste betraktas som otillfredsställande. Polisen använder, trots de förstärkningar som har gjorts, en liten del – omkring 1 % – av de polisiära resurserna för bekämpande av ekonomisk brottslighet samtidigt som ekobrottsligheten sannolikt har ökat avsevärt under de senaste åren.

Det är därför som utskottsmajoriteten inte bara instämmer i justitieministerns uttalande, att den fortsatta utvecklingen inom myndigheterna när det gäller bekämpningen av ekobrott måste följas noga från statsmakternas sida, utan även utgår från att behovet av skärpta insatser uppmärksammas under planeringsprocessen inom regeringskansliet och berörda myndigheter.

Att de borgerliga partierna inte kan instämma i detta uttalande ligger väl också i linje med den restriktiva attityd de intar till kampen mot ekonomisk brottslighet. Den kommer också till uttryck i reservation 7, som endast moderaterna står bakom. Det är tillfredsställande att även folkpartiet och centern stöder oss socialdemokrater när vi vill ge regeringen till känna vad i motion Ju818 av Lennart Andersson m. fl. framförts om en undersökning av organiserad brottslighet och ekobrottslighet inom hyres- och fastighetsbranschen. Det är nämligen utskottets mening att en särskild undersökning om den ekonomiska brottsligheten inom hyres- och fastighetsbranschen bör genomföras.

I reservation 5 anför de borgerliga representanterna att det bör närmare övervägas att införa ordningsbot vid snatteribrott. Det är väl att märka att de borgerliga partierna, trots de långa anförandena här, inte har kunnat komma fram till något annat än ett förslag om ordningsbot. Detta är ett gammalt förslag som riksdagen avslagit vid flera tidigare tillfällen.

Utskottet vidhåller sin tidigare uttalande tveksamhet till införande av ett system med ordningsbot vid snatteri. Snatteri är inte någon ordningsförseelse. Det kan kännas främmande att med ett ordningsföreläggande beivra ett centralt förmögenhetsbrott, låt vara mindre allvarligt.

De aktuella brottsrekvisiten för snatteri kräver överväganden av en art som inte gärna kan företas inom ramen för ordningsbot. Den som har sysslat med mål om snatteri har detta ganska klart för sig. Det är förvånande att de

borgerliga partierna med hänsyn till de rättssäkerhetsintressen som gör sig gällande är beredda att gå på gång på gång välja denna utväg. Slutlig ställning i denna fråga bör i vart fall enligt utskottsmajoriteten inte tas förrän fängelsestraffkommitténs förslag till straffsatser och strafflatituder behandlats av riksdagen.

Enligt reservation 2 bör initiativ tas för att få till stånd forskning om kvinnobrottslighet. Jag kan hänvisa till vad utskottet anfört, att fler initiativ redan tagits. BRÅ är i färd med att besluta om ytterligare anslag till forskning om kvinnobrottslighet, åtminstone för ett intressant projekt under ledning av Eva Tillby. Med hänsyn till det arbete som pågår och de initiativ som tagits anser vi att det nu inte behöver göras något ytterligare uttalande.

Slutligen finns en reservation från centern om stöd till brottsofferjourer, reservation 3. Under anslaget *Ersättning för skador på grund av brott*; som utskottet nyligen fattat beslut om, finns enligt departementschefen medel beräknade för stöd till brottsofferjourer och liknande verksamhet. Det kan vidare nämnas att brottsförebyggande rådet framlagt ett förslag till regeringen om förbättrade regler vad gäller stöd till brottsoffer också i fråga om den verksamhet det här är fråga om.

Herr talman! Jag har gått igenom samtliga borgerliga reservationer, och som jag redan inledningsvis sade yrkar jag avslag på dem.

Anf. 118 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Hans Göran Franck säger att han är förvånad över att framför allt centern ställer sig bakom reservation 6, som handlar om extra informationsinsatser när det gäller den ekonomiska brottsligheten. Han försöker vända det hela till att vi inte skulle vara intresserade över huvud taget av bekämpning av den ekonomiska brottsligheten. Tyvärr lyssnade inte Hans Göran Franck på mitt första inlägg, där jag just betonade vikten av en effektiv kamp mot bl. a. ekonomisk brottslighet. Vad vi vänder oss emot är den konstruktion som nu föreslås med ett särskilt anslag där fackliga organisationer och branschorganisationer skall kunna få pengar för särskilda informationsinsatser. Men ta inte detta till intäkt för att vi är emot bekämpande av ekonomisk brottslighet!

Det behövs, som jag sa tidigare, bred information om all lagstiftning, om bekämpning av olika typer av brott. Det finns ingen anledning att på detta sätt särbehandla just den ekonomiska brottsligheten. Med tanke på de oerhört stora resurser som de fackliga organisationerna och branschorganisationerna har torde det kunna ingå som en naturlig del i deras ordinarie verksamhet att på olika sätt verka mot den ekonomiska brottsligheten. Jag ser inte heller någon som helst motsats mellan reservation 1 och reservation 6 i det här fallet, som Hans Göran Franck här gjorde gällande. Reservation 1 handlar om generella insatser i fråga om brottslig verksamhet, med lika behandling av olika typer av brott.

Däremot är det riktigt, som Hans Göran Franck säger, att BRÅ här bedriver en viktig verksamhet; man har bl. a. tillsatt arbetsgrupper på central nivå. Vad vi inte är nöjda med är aktiviteter på lokal nivå – där brister det. Det finns en del intressanta projekt på gång på en del håll i landet, men det finns oerhört mycket mer att göra dels för att förmedla erfarenhet, dels för att

stimulera till fler lokala projekt på fler håll. Det är framför allt detta vår kritik gäller – den verksamheten är vi inte nöjda med.

Jag är förvånad också över att Hans Göran Franck och utskottsmajoriteten vägrar att ställa sig bakom ett uttalande om vidgade insatser för forskning om könsrollernas betydelse för brottslighet. Det finns ju en oerhört intressant och viktig skillnad mellan mäns och kvinnors brottsbenägenhet. Av statistiska uppgifter framgår att av 1 000 kvinnor i Sverige lagförs 9 för brott varje år. Motsvarande antal för män är 54. Det vore naturligtvis oerhört bra om vi kunde få indikationer på vad denna stora skillnad beror på. Vi kanske kunde dra goda erfarenheter av den typen av kunskap när det gäller att åstadkomma ett effektivt brottsbekämpande arbete och alltså få ner antalet män som lagförs varje år. För närvarande är det ju ett högt tal.

Herr talman! Jag tycker att Hans Göran Francks argumentering mot de reservationer som vi fogat till betänkandet definitivt inte gav någon anledning för mig att ompröva mitt tidigare ställda yrkande.

Anf. 119 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Varje gång vi diskuterar ekonomisk brottslighet i riksdagen med socialdemokraterna får vi höra att vi moderater och även andra borgerliga har ett begränsat intresse av att bekämpa ekonomisk brottslighet. Det har vi fått höra under jag vet inte hur många år. Det var faktiskt de borgerliga regeringarna som initierade kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Det var vi som startade med skattekontroller inom olika branscher. Detta skedde på 1970-talet då vi var i regeringsställning. Det var faktiskt vi som byggde upp särskilda ekorotlar inom polisen mot de ekonomiska brotten. Detta är sanningen. Jag tycker det känns otrevligt att år ut och år in behöva höra att vi inte visar intresse. Vad som däremot är rätt och riktigt att säga är att vi har olika uppfattningar om hur denna brottslighet skall bekämpas. Socialdemokrater vill bygga upp ännu fler kontrollapparater – inte minst visar ekokommissionens arbete detta. Det skall bli ännu hårdare kontroller, ytterligare myndighetskontroller, ännu mer studier osv. av olika branscher, medan i vart fall vi moderater anser att man kan komma åt mycket stora delar av den svarta marknaden och den ekonomiska brottsligheten genom att arbeta med ett annat skattetryck. Som exempel kan jag ta det ärende som diskuterades nyss, där möjligheten att göra avdrag för reparationskostnaderna när man har egen villa togs upp. Vilka möjligheter skulle det inte öppna för att bli av med den svarta arbetskraft som på olika sätt hjälper villaägare att reparera och där vi vet att pengar inte tas upp till beskattning!

Det finns alltså olika synsätt beträffande hur den här typen av brottslighet skall angripas. Naturligtvis är vi intresserade av att komma åt den. Inte minst för en som bekänner sig till marknadsekonomi är det oerhört viktigt att få en sund marknad och att konkurrensförhållandena fungerar, så att de hederliga företagen inte utsätts för osunda metoder från konkurrenter i branschen som begagnar sig av brottsligt beteende för att få ett övertag. Det känns inte trevligt att få höra att vi har ett begränsat intresse av att bekämpa ekobrotten.

Hans Göran Franck sade att ordningsbot inte passar för snatteribrott, eftersom gärningsbeskrivningen och rekvisiten kan vara sådana att man inte

bör gå fram så schablonmässigt som en ordningsbot innebär. Det ligger en del i det, men samtidigt har snatteribrottsligheten blivit en sådan mängdbrottslighet att vi måste överväga möjligheter att ingripa litet mer schablonartat för att få stopp på utvecklingen. Särskilt viktigt är det för unga lagöverträdare att få klart för sig att deras beteende inte är acceptabelt. Då får det bli ett något mindre noggrant övervägande. Men vi talar ju här hela tiden om sådana brott som är erkända – så fort det handlar om förnekande av brottet, att bevisningen är otydlig osv. måste vi naturligtvis gå den vanliga vägen. Men det är viktigt, när det uppstår en sådan mängdbrottslighet som snatterierna har utvecklat sig till, att åtminstone överväga att pröva andra möjligheter att bekämpa brottsligheten än i dag. Det system som vi har i dag fungerar uppenbarligen inte. Det är tungrott för poliserna och åklagarna, och alltför många snattare går fria och får föreställningen att samhället inte reagerar. På det sättet tycker jag inte att det kan fortsätta.

Anf. 120 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Hans Göran Francks påstående att vi vill bekämpa snatterierna och inte den ekonomiska brottsligheten stämmer inte. Vi har sagt att kampen mot den ekonomiska brottsligheten skall prioriteras. Utskottet har enhälligt anslagit medel – Hans Göran Francks parti har inte anslagit mer medel till denna kamp. Och vi har självfallet ingenting att invända mot att kampen mot den ekonomiska brottsligheten följs noga.

Men ni socialdemokrater vill ju inte göra någonting åt snatterierna i dagsläget. Ni hänvisar till pågående arbete i departementet. Uppriktigt sagt: Det gjorde Hans Göran Franck också förra året när vi debatterade den här frågan – jag har tittat efter i protokollet. Men ingenting har hänt sedan dess, förutom att snatterierna har ökat.

Snatteri skulle nedvärderas som brottstyp om man följer det borgerliga förslaget om ordningsbot, sade Hans Göran Franck. Jag förstår inte logiken i det resonemanget. Att inte göra någonting, att vänta och se och bara invänta det fortsatta arbetet inom fängelsestraffkommittén är väl verkligen att nedvärdera snatteriet som brottstyp! Det kan vi inte vara med om. Detta kan inte tolereras, så omfattande som snatterierna har blivit. Hans Göran Franck har precis samma försvar nu som förra året när vi diskuterade förslaget om ordningsbot. Också då hänvisades till fängelsestraffkommitténs arbete.

Beträffande reservation 2 säger nu utskottsmajoriteten och Hans Göran Franck att forskningsfältet är intressant, och man uttalar förståelse för vad som sägs i motion och reservation. Så sade man förra året också, men ingenting har hänt. Man hänvisade även då till pågående utveckling. Reservation 2 handlar om forskning om könsrollernas betydelse för brottsligheten, och sådan forskning är än mer angelägen i år.

Anf. 121 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Olika forskningsprojekt med inriktning mot kvinnors brottslighet pågår, t. ex. vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet. Det är ett kvalificerat arbete som utförs där av personer som är mycket duktiga på området. Också vid den psykologiska institutionen och vid BRÅ har studier genomförts med samma eller likartad inriktning. Jag

nämnde också tidigare att BRÅ är i färd med att anslå medel till ytterligare projekt som enskilda forskare arbetar med. Det betyder att det görs åtskilligt på det här området. När vi får se resultaten av de pågående forskningarna kan det självfallet finnas anledning att initiera ytterligare forskning på området. Justitieministern har också uttalat ett intresse på den här punkten. Jag tror därför inte att de borgerliga behöver vara oroliga för att den här frågan inte kommer att bevakas.

Till Elving Andersson vill jag säga: Det står faktiskt i den reservation som centern har skrivit att man vill stimulera frivilliga organisationer att göra insatser i det brottsbekämpande arbetet. Det tycker jag är bra sagt. Men nu försöker Elving Andersson hitta ett kryphål för att komma ifrån detta. Han säger att om informationsinsatser skall göras skall de omfatta all brottslighet. Men det kan han ju inte mena! Informations- och utbildningsinsatser på det här området kräver att man koncentrerar resurserna till ett visst område under en viss tid, exempelvis att man ger frivilligorganisationerna bidrag för att göra informationsinsatser mot narkotika eller gör insatser för att stimulera brottsbekämpningen i fråga om snatteri, vilket också har gjorts.

Jag håller med Elving Andersson om att det skulle behövas ytterligare lokal aktivitet i den brottsförebyggande verksamheten. Men det är ju huvudsakligen polisen som har ansvaret, och det har tagits en del initiativ i BRÅ:s regi – det bästa exemplet är det som finns i Örebro. Men det finns naturligtvis plats för många fler lokala initiativ, och Elving Andersson och jag kan var och en på sitt håll se till att det blir mer lokala aktiviteter. Det kommer självfallet att välkomnas.

Jag hade faktiskt inte räknat med att jag skulle kunna övertyga Elving Andersson om att han bör ta tillbaka sina yrkanden. Det har han väl aldrig gjort någon gång här i riksdagen, så varför skulle han göra det just i dag?

Till Björn Körlof vill jag bara säga: Det är bra att de borgerliga tidigare har tagit initiativ och verkat för att bekämpa ekonomisk brottslighet. Men nu handlar det om att vi lägger fram konkreta förslag som ni inte gillar. Jag menar att de förslagen, som jag utförligt har redovisat, är av den arten att de skulle spela en viktig roll i brottsbekämpningen.

Frågan om ordningsbot finns det faktiskt inte så mycket mer att säga om, utom att hänvisa till vad jag tidigare har anfört. Dess bättre är Björn Körlof ordförande i en arbetsgrupp som arbetar med de här frågorna, och vi får väl se om det ur den arbetsgruppen föds något mer än att man vill betrakta snatteri som en ordningsförseelse.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om justitieutskottets betänkande 42.)

Kammaren övergick till att debattera justitieutskottets betänkande 42 om besöksförbud.

Anf. 122 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Så har vi då äntligen fått ett förslag från regeringen om s. k. besöksförbud, ett förslag som bl. a. vi i folkpartiet har önskat i flera år.

Bakgrunden är att vi vill skydda misshandlade, trakasserade och förföljda kvinnor, och även barn. Det rör sig tyvärr om många kvinnor, långt fler än vad den officiella statistiken visar. Våld mot kvinnor är nämligen ett brott med stort s. k. mörkertal, dvs. fallen anmäls inte och kommer alltså inte till polisens kännedom.

Besöksförbud är bara ett sätt bland flera att bekämpa detta våld. Syftet med besöksförbudet är att hindra att någon som har blivit utsatt för ett brott blir angripen på nytt av samma gärningsman.

Förra gången vi diskuterade denna fråga i kammaren var så sent som den 25 november förra året. Då hade vi borgerliga ledamöter i utskottet till betänkandet fogat ett särskilt yttrande, vari vi underströk att det var bråttom med ett lagförslag och att vi snarast ville se en proposition.

Nu har propositionen alltså kommit, och man kan kanske tycka att vi borde vara nöjda. Det är vi i stort sett också. Men vi i folkpartiet har fortfarande en invändning att göra, som vi har följt upp med en reservation. Det gäller frågan om vem som skall fatta beslutet om besöksförbud. Propositionen och utskottets majoritet anser att det skall vara ett åklagarbeslut, eftersom det blir snabbast, smidigast och enklast. Den situation i vilken det skall handlas är nämligen ofta akut.

Mot detta anför vi rättssäkerhetsaspekten och menar att besöksförbud alltid skall fattas av domstol. Enligt vår mening är besöksförbud nämligen en så ingripande åtgärd för den som drabbas av det att beslutet måste fattas under alldeles betryggande rättssäkerhetsgarantier.

Klart är dock att det förslag som vi nu behandlar är bättre än inget besöksförbud alls, dvs. den situation som råder i dag. Därför godtar vi förslaget under en övergångsperiod, men regeringen bör enligt folkpartiets mening få i uppdrag att återkomma med ett förslag om att beslut om besöksförbud skall fattas av domstol. Detta är vad reservation 1 innebär.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 123 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Det är egentligen djupt tragiskt att riksdagen måste lagstifta om besöksförbud. Behovet av en lag visar hur långt vi fortfarande har kvar till kvinnofrid. Det är nämligen kvinnor som förföljs och utsätts för allvarliga trakasserier. I genomsnitt misshandlas en kvinna i veckan till döds av en närstående man. Med den hittillsvarande lagstiftningen har inte polisen kunnat ingripa och skydda kvinnan innan ett brott har begåtts. För att detta skall bli möjligt har det från bl. a. centerns sida framförts krav om en besöksförbudslag.

Vi ställer oss därför bakom föreliggande lagförslag. På en punkt har vi däremot en annan uppfattning, och det gäller villkor för åtal. Vi tycker inte att överträdelse av besöksförbudet skall vara ett angivelsebrott, dvs. att målsäganden måste ange brottet för att åtal skall kunna väckas. Enligt vår

uppfattning bör detta ligga under allmänt åtal.

Tidigare var både misshandel av kvinnor och sexuella övergrepp angivelsebrott. Efter riksdagsbeslut i början av 1980-talet togs denna särskilda åtalsregel bort. Det skedde efter en intensiv debatt och överväganden i en utredning. Som skäl angavs bl. a. att kvinnorna säkerligen ofta utsätts för påtryckningar att inte ange brottet och att kvinnan försätts i en svår valsituation.

Från centerns sida anser vi att dessa argument har samma tyngd även i fråga om överträdelse av besöksförbud. Risker är lika stora att kvinnan utsätts för påtryckningar. Syftet med lagstiftningen är att samhället griper in till kvinnans skydd. Vi måste ha i minnet att de kvinnor som det här gäller är i en synnerligen pressad situation. Att då kräva att kvinnan själv skall ta ställning till om hon skall ange brottet eller inte är enligt vår uppfattning att lägga sten på börden. Det är i högsta grad inhumant.

Jag yrkar bifall till reservation 2 och i övrigt till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 124 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! På senare år har olika åtgärder vidtagits för att ge ett bättre skydd mot övergrepp och andra trakasserier, främst mot kvinnor.

Som ett led i att ytterligare skydda dem som utsätts för övergrepp uttalade justitieutskottet i höstas, då frågan behandlades, att det fanns ett behov av en lagstiftning om besöksförbud.

Nu föreligger ett konkret förslag, som innebär att besöksförbud kan utfärdas om det finns risk för att någon kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera en annan person.

Besöksförbudet är främst till för att förhindra att någon som förgripit sig gör sig skyldig till nya övergrepp och trakasserier. Meningen med ett besöksförbud är framför allt att förebygga hotfulla och farliga situationer och även göra det möjligt för polisen att ingripa i sådana situationer.

Besöksförbudet tar också sikte på att förhindra besök och kontakter över huvud taget, vilka kan upplevas lika hotande och skrämmande som en aktiv handling som faller under bestämmelserna om t. ex. olaga hot.

För att besöksförbud skall vara verksamt måste handläggningen av frågan och förfarandet vara snabbt och enkelt, dels för att en brottsförebyggande effekt skall kunna erhållas, dels för att förfarandet skall kunna användas i just akuta situationer.

Till betänkandet har fogats två reservationer, den första av folkpartiet, som anser att beslut om besöksförbud skall fattas av domstol och önskar att ett sådant förslag föreläggs riksdagen.

För att besöksförbudet skall vara verksamt är det som sagt nödvändigt med ett enkelt och effektivt förfarande. Det måste gå att få ett snabbt beslut i akuta situationer, t. ex. under helger. Beslutet måste naturligtvis fattas under rättssäkerhetsmässigt betryggande former.

Utskottet anser att både kravet på snabbhet och på rättssäkerhet tillgodoses genom att det är åklagaren som fattar beslutet. Det finns också möjlighet att överklaga beslutet och få det prövat i tingsrätten.

I den andra reservationen, av centern, vill man att åtal skall ske utan

angivelse. Förslaget innebär att det i normalfallet krävs en angivelse för åtal också vid överträdelse av besöksförbud liksom vid andra liknande brott, såsom vid vissa fall av ofredande och hemfridsbrott som inte är grovt.

Förslaget innebär också att åklagaren kan väcka åtal när detta är påkallat ur allmän synpunkt. Det finns, som centern har påpekat, sådana situationer där man av rädsla eller av andra skäl tar tillbaka anmälan eller inte vågar ange en överträdelse. I just dessa situationer är det möjligt för åklagaren att väcka åtal. Det är därför som åtalsregeln har fått denna utformning.

Lagstiftningen om besöksförbud innebär i flera avseenden en nyordning. Det är enligt utskottets mening därför angeläget att regeringen följer utvecklingen och tar initiativ till förändringar om komplikationer eller andra oönskade processuella effekter uppstår.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande och avslag på reservationerna.

Anf. 125 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Det är beträffande frågan om vilken myndighet som skall besluta om besöksförbud och förfarandet som den största kritiken har uppstått. Här har ju riksåklagaren framhållit att av rättssäkerhetsskäl domstol bör fatta beslut. Riksdagens ombudsmän tycker detsamma liksom Advokatsamfundet. Så vi har goda remissinstanser i ryggen när vi hävdar rättssäkerhetssynpunkterna.

Jag förstår behovet av att kunna besluta snabbt i akuta situationer, men domstolen kan ju meddela interimistiska beslut. Vidare finns möjligheten att utnyttja de jourdomstolar som har inrättats.

Anf. 126 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Birthe Sörestedt tog upp det förhållandet att åklagaren kan väcka åtal om det är motiverat "ur allmän synpunkt". Vi hade precis samma typ av lagstiftning beträffande kvinnomisshandel och sexuella övergrepp. När den lagstiftningen var i kraft väcktes åtal i ytterst få fall med hänvisning till "allmän synpunkt". Förmodligen kommer det att bli likadant på det här området. Därför hävdar jag att man inte kan förlita sig på regeln i fråga.

Anf. 127 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Det blir fråga om en avvägning mellan olika aspekter. Det gäller att få ett snabbt beslut, och det gäller också att tillvarata rättssäkerheten. För vår del anser vi att vi uppnår detta genom att åklagaren har möjlighet att fatta besluten. Åklagaren fattar ju i andra situationer liknande beslut.

Beträffande angivelse vill jag framhålla att man i den promemoria som ligger till grund för propositionen inte har med detta att åklagaren kan väcka åtal med hänvisning till "allmän synpunkt". Remissinstanserna var emellertid kritiska på denna punkt, varför denna bit tillkom för att ta hänsyn till dem som av rädsla eller av annat skäl inte vill ange att det skett en överträdelse.

Slutligen vill jag påminna om att utskottet har skrivit att regeringen bör

följa utvecklingen och ta initiativ, om det av olika skäl skulle vara nödvändigt.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Justitieutskottets betänkande 39

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 2 (samordning av det brottsförebyggande arbetet m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 36 för reservation 1 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar.

Mom. 3 (könsrollernas betydelse för brottsligheten)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 81 för reservation 2 av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 4 (stöd till brottsofferjourer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (stöd till Utredningskliniken AB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karin Ahrland och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (snatteri)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 152 för reservation 5 av Karin Ahrland m. fl.

Mom. 8 (informationsinsatser mot ekonomisk brottslighet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Karin Ahrland m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (ekonomisk brottslighet inom hyres- och fastighetsbranschen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Björn Körlof m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (förstärkta insatser mot ekonomisk brottslighet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 8 av Karin Ahrland m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitiekottets betänkande 42

Mom. 2 (beslutande myndighet)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 45 för reservation 1 av Hans Petersson i Röstånga och Lars Sundin.

Mom. 3 (villkor för åtal)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 42 för reservation 2 av Gunilla André och Elving Andersson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

8 § Kammaren beslöt kl. 17.58 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

10 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1987/88:32 om höjning av vissa ansvarsbelopp vid atom- och trafikskador
(prop. 1987/88:139).

Höjning av vissa ansvarsbelopp vid atom- och trafikskador

Anf. 128 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är en allmänt accepterad princip att varje bransch inom näringslivet skall bära sina kostnader, även för de risker verksamheten innebär. I vårt land har vi emellertid en industri som helt avviker från denna princip, nämligen kärnkraftsindustrin. Denna behöver endast svara för en ringa del av de risker den kan medföra. Sedan 1983 har kärnkraftverkens ägare skyldighet att teckna ansvarsförsäkring som svarar mot skador för upp till 500 milj. kr. Att detta är ett synnerligen litet belopp i dessa sammanhang ser vi av att Tjernobylolyckan orsakade skador som uppskattas till ca 80 000 miljoner svenska kronor.

Vi behandlar nu kärnkraftverkens ägares ansvarighet med anledning av en proposition där gränsen föreslås att höjas från 500 till 800 milj. kr. Innan jag går in på en bedömning av denna, särskilt om man tar hänsyn till inflationen, ringa höjning, vill jag kort ange något om grunderna för ansvaret.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Höjning av vissa an-
svarsbelopp vid atom-
och trafikskador*

Internationella bestämmelser om ansvarighet för skador som orsakats av kärnkraftsolyckor finns enligt Pariskonventionen och en tilläggskonvention som de västeuropeiska länderna anslutit sig till. Dessutom har tilläggsprotokoll antagits men ej trätt i kraft. Ersättningssystemet verkar i flera steg.

Anläggningsinnehavarens ansvar utgör första steget och uppgår i vårt land, som nämnts, till 500 milj. kr. I det andra steget är det den stat inom vilken anläggningen ligger som har ansvaret. I det tredje steget är ansvaret gemensamt för konventionsstaterna. Här är ansvarsgränsen 975 milj. kr. Utöver de ersättningsregler som föranletts av konventionerna har vi i vårt land i atomansvarighetslagen regler om att svenska staten skall ansvara för skador i intervallet 975–3 000 milj. kr.

I propositionen föreslås som jag nämnt en höjning av ägarnas ansvarighet från 500 till 800 milj. kr. Motivet för att inte nu öka innehavarnas ansvarighet mer än till 800 milj. kr. förklaras i propositionen med att kapaciteten på återförsäkringsmarknaden nu torde medge att försäkring kan tecknas för ett belopp om närmare 1 miljard kronor. Eftersom försäkringen skall motsvara minst 120 % av ansvarsbeloppet, kan detta nu höjas till 800 milj. kr., enligt propositionens uppgifter.

Tar man hänsyn till penningvärdesförsämringen från den 1 april 1983, när nuvarande belopp, 500 milj. kr., fastställdes, finner man enligt den uppgift jag fått från riksdagens utredningstjänst att 500 milj. kr. då motsvarar ca 670 milj. kr. nu och kan beräknas motsvara ca 700 milj. kr. vid kommande årsskifte, när den föreslagna höjningen träder i kraft. Den höjning som ser ut som 300 milj. kr. är alltså reellt endast 100 milj. kr.

Om vi nu ställer det föreslagna beloppet 800 milj. kr. i förhållande till de skador som haveriet i Tjernobyl uppskattas ha orsakat, nämligen 80 000 milj. kr., är det alltså endast 1 % av skadorna som ägarnas försäkring svarar för.

Från centern har väckts två motioner i anledning av propositionen. Det är dels en kommittémotion med mitt namn som första namn, dels en motion av Birgitta Hambraeus. Kraven i båda motionerna är att åtgärder bör vidtas för att öka kärnkraftsindustrins ansvar för atomolyckor. Dessa båda motioner, som för övrigt är de enda som väckts i anledning av propositionen, avstyrks av majoriteten i lagutskottet, vilket föranlett oss centerpartister att foga en reservation till betänkandet.

Vår utgångspunkt är att kärnkraftsindustrin – liksom övriga verksamheter – skall bära sina kostnader, inkl. försäkringspremier för ansvarsförsäkringar som kan täcka kostnader för de skador som kan uppstå. Genom nuvarande regler om ansvarsfördelning mellan ägaren och staten subventionerar det svenska samhället kärnkraftsindustrin på ett sätt som är synnerligen anmärkningsvärt och dessutom oförsvarligt. Dessutom strider denna subvention mot de marknadsekonomiska principer som i övrigt anses böra gälla. Frågan är om det är rimligt att det över huvud taget skall få bedrivas en verksamhet vars risker man ej kan teckna försäkringar för.

En utgångspunkt för våra motioner och för reservationen är alltså att kärnkraftsindustrin skall ta sitt ansvar. Den andra utgångspunkten är vikten av att alla som eventuellt drabbas av en kärnkraftsolycka skall vara tillförsäkrade full ersättning, vilket inte är fallet för närvarande.

I dag kan riksdagen inte fatta annat beslut angående ansvarsnivån än den

begränsade höjning regeringen föreslagit, men vi kan dessutom besluta att uttala att regeringen på olika sätt och genom olika åtgärder och initiativ utan dröjsmål bör verka för att ägarnas ansvar för kärnkraftsverksamheten ökas påtagligt.

Två länder har betydligt högre ansvarsgränser för ägarna än Sverige. Av redovisningen i propositionen framgår nämligen att försäkrat eller garanterat belopp i Västtyskland uppgår till ca 1 800 miljoner svenska kronor och i Nederländerna till ca 1 300 milj. kr., alltså i båda dessa länder långt över den i propositionen föreslagna höjningen. Visserligen är förhållandena något annorlunda i dessa båda länder jämfört med Sverige, men de är ändå värdefulla exempel på att det går att ha betydligt högre ansvarighet för ägarna än vad som föreslås i propositionen. Det är enligt vår mening lämpligt att Sverige undersöker om vi med ledning av vad som gäller i dessa båda länder kan finna vägar att höja ansvarsgränserna för ägarna i vårt land.

Sverige vill med all rätt vara ett föregångsland bl. a. när det gäller miljöpolitik. Enligt centerns mening vore det lämpligt och välmotiverat att Sverige även strävade efter att gå i spetsen för ett arbete för att höja ansvarsbeloppen för kärnkraftsindustrin. Regeringen bör därför överväga att ta initiativ till att tillsammans med övriga konventionsstater diskutera lösningar på dessa frågor.

Herr talman! Kärnkraftshaveriet i Tjernobyl visade vilka enorma skador som en – även begränsad – kärnkraftsolycka kan åstadkomma. Det blev en erinran om vikten av att ansvarsfrågan är tillfredsställande löst så att drabbade får full ersättning och att kärnkraftsindustrin belastas med kostnaderna för de risker verksamheten innebär.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den av oss centerledamöter till lagutskottets betänkande 32 fogade reservationen.

Anf. 129 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Lagutskottets betänkande 32 behandlar så vitt skilda frågor som höjning av ansvarsbeloppen vid atomolycka och höjning av det belopp som maximalt ett fordon's trafikförsäkring ansvarar för vid en trafikolycka.

Beträffande den del som avser trafikförsäkringen föreligger i utskottet enighet om att bifalla regeringens förslag om att det högsta belopp som ett fordon's trafikförsäkring ansvarar för vid en trafikolycka höjs från för närvarande 50 milj. kr. till 100 milj. kr. Därigenom förbättras möjligheterna att ersätta de omfattande skador som kan orsakas exempelvis vid transport av farligt gods.

I proposition 1987/88:139 föreslås beträffande atomansvarighetslagen att det högsta belopp som innehavare av atomanläggning ansvarar för vid en atomolycka höjs från 500 milj. kr. till 800 milj. kr. Det nuvarande beloppet gäller sedan den 1 april 1983. Utöver ägaransvaret regleras i atomansvarighetslagen också statens ansvar.

Bakom de ganska komplicerade reglerna – som jag här inte skall gå närmare in på – ligger främst två internationella konventioner, som Martin Olsson nämnde: 1960 års Pariskonvention och den s. k. tilläggskonventionen, vilken antogs i Bryssel 1963.

I konventionerna anges ägaransvaret i särskilda dragningsrätter om i

svensk valuta för närvarande ca 8:14 kr. Sverige har tillträtt bägge protokollen.

Lagutskottets majoritet har tillstyrkt propositionens förslag, men centerledamöterna, vilket också framgick av Martin Olssons nyss hållna anförande, har i reservation yrkat bifall till två i anslutning till propositionen väckta motioner med krav på att regeringen utan dröjsmål bör pröva förutsättningarna för fullt ansvar för kärnkraftsindustrin.

Från majoritetens sida har vi i utskottet funnit regeringsförslaget ligga i linje med våra åtaganden enligt de konventioner som jag tidigare nämnt. Beloppet 800 milj. kr. som högsta ägaransvar baserar sig på – det var också Martin Olsson inne på – att den svenska atomförsäkringspoolen anser att kapaciteten för återförsäkringar kan beräknas medge en försäkring på ca 1 miljard kronor. Eftersom försäkringsbeloppet skall ligga på 120 % av ansvarighetsbeloppet motsvarar detta ett ansvar på 800 milj. kr. Vi anser att detta är ett rimligt maximibelopp.

Martin Olsson framhöll att det är unikt inom näringslivet att en bransch inte tar hela försäkringsansvaret. Jag vill understryka för Martin Olsson att utskottsmajoriteten uttalar följande på s. 4 i betänkandet: "I linje med vad utskottet uttalade år 1986 kan utskottet ansluta sig till motionärernas uppfattning att ansvaret för atomskador i första hand bör bäras av kärnkraftsindustrin. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att förslag nu läggs fram om en höjning av beloppsgränsen – – ." Vi menar att detta ligger i linje med de tankegångar som Martin Olsson har fört fram i sin motion.

Jag vill, herr talman, understryka att utskottet förutsätter – på samma sätt som vi gjorde i motsvarande ärende i november 1986 – att regeringen med hänsyn till frågans vikt noga följer utvecklingen på detta område och när förhållandena på försäkringsområdet det medger återkommer till riksdagen med förslag till höjningar av ansvarighetsbeloppet.

Att nu, som motionärerna önskat, ålägga anläggningens ägare ett obegränsat ansvar är enligt utskottsmajoritetens uppfattning inte förenligt med Pariskonventionen.

De regler som gäller för statens ansvar vid olycka vid atomanläggning är icke berörda av nu föreliggande förslag. Ansvarsgränserna är emellertid intressanta att ta del av, och de finns noggrant redovisade i propositionen. De står helt i överensstämmelse med det avtal som Brysselstaterna har undertecknat.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till lagutskottets hemställan i dess betänkande 32 och avslag på reservationen.

Anf. 130 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är uppenbart att utskottsmajoriteten har skrivit ganska positivt om motionerna och de strävanden som där framkommer. Men utskottsmajoritetens slutsats utmynnar ändå i ett yrkande om avslag – man vill inte göra något riksdagsuttalande i frågan.

Till det som Per-Olof Strindberg sade om att ålägga kärnkraftverk ett fullt ansvar vill jag säga att vi är medvetna om att riksdagen inte kan fatta beslut om detta nu. Det är därför som reservationen liksom motionerna går ut på att riksdagen bör ge regeringen till känna en viljeinriktning, dvs. vilken

inriktning vi vill att arbetet skall ha. Vi är nu bundna av Pariskonventionen, och samarbetet mellan de västeuropeiska länderna i dessa frågor är synnerligen betydelsefullt. Det samarbetet kan säkert byggas ut och utvecklas. Vi har framfört i reservationen, och jag angav det också i mitt anförande, att Sverige bör gå i spetsen när det gäller att flytta fram positionerna i dessa frågor liksom i olika typer av miljöfrågor.

Utan tvivel är detta, som jag sade i mitt huvudanförande, en subvention av kärnkraftsindustrin som egentligen är främmande för annan verksamhet. Jag tycker att det är viktigt att det slås fast att kärnkraftsindustrins ansvar även efter höjningen av försäkringsbeloppet är synnerligen blygsamt. Som jag tidigare visade är det bara 1 % av vad Tjernobylolyckan kostade. Annars finns det ju många, inte minst inom Per-Olof Strindbergs eget parti, som är kritiska mot att samhället subventionerar verksamheter. I det här fallet bedömer man kanske saken litet annorlunda.

Herr talman! Reservationen ger uttryck för en viljeinriktning att Sverige som nation skall sträva efter att få en rättvisare fördelning av ansvaret, att vi skall ålägga ägarna ett rimligt ansvar i förhållande till de risker som kärnkraften innebär.

Med detta, herr talman, vill jag på nytt yrka bifall till reservationen.

Anf. 131 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Mycket kort: Jag skall inte ge mig in på en diskussion om huruvida man kan kalla detta för en subvention av kärnkraftsindustrin utan bara konstatera att det i andra branscher, Martin Olsson, finns möjligheter att teckna försäkringar som svarar mot de skador som kan uppstå. Samma förhållande föreligger inte i nuvarande läge när det gäller kärnkraftsindustrin. Sverige har, som jag redan framhållit, anslutit sig till såväl Pariskonventionen som Brysselkonventionen, och det är i linje därmed som utskottet står fast vid sin ståndpunkt.

Anf. 132 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det visar bara vilken speciell verksamhet kärnkraftsindustrin bedriver. Man kan alltså inte teckna försäkringar för de risker som verksamheten medför. Att det inte ens går att ekonomiskt försäkra sig för de risker som verksamheten kan innebära är ytterligare ett exempel på hur tveksamt det är om man över huvud taget skall bedriva sådan verksamhet.

Anf. 133 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag skall definitivt inte nu ta upp någon debatt med Martin Olsson angående kärnkraftens vara eller icke vara. Vad jag har att redovisa är lagutskottets ställningstagande när det gäller ansvaret för kärnkraftsindustrin, som i varje fall än så länge är tillåten:

Anf. 134 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag är väl medveten om att kärnkraftens vara eller icke vara inte är lagutskottets ämnesområde, men det är ibland viktigt att sätta samhällsförhållanden i ett större sammanhang än de som det enskilda utskottet har att bevaka. Det var därför jag gjorde denna utvikning. I den

debatt som förekommer om kärnkraften är det viktigt att erinra sig just den hittillsvarande omöjligheten att försäkringsmässigt ta ansvaret för riskerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

11 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1987/88:16 om anslag till film och kulturtidskrifter, m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 10).

Anslag till film och kulturtidskrifter, m. m.

Anf. 135 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande nr 16 omfattar några rätt skilda områden. Jag skall här ta upp två av dem, nämligen filmen och litteraturen.

Regeringen föreslår i årets budgetproposition att ett belopp om 6 milj. kr. förs upp under en ny anslagspost, Bidrag till filmkulturella insatser för barn och ungdom. Mot detta har ingen haft något att erinra.

Ansvarigt statsråd anser vidare att det är bättre att Filminstitutet ges möjligheter att göra en insats på detta område än att det byggs upp en särskild statlig stödordning. Ett bidrag till Filminstitutet bör dock ges med villkor dels att bidraget till fullo kommer till användning för den nya verksamheten, dels att arbetet bedrivs i mycket nära samarbete med berörda intressenter, anförts det i propositionen. Denna modell anser vi moderater, liksom representanterna för folkpartiet och vpk i utskottet, vara utmärkt.

Socialdemokraterna och centern ger dock regeringen underkänt. Utgående från en enskild motion uttalar utskottsmajoriteten att huvuddelen av medlen skall disponeras av nämnden för barn- och ungdomsfilm. Någon förklaring till varför detta trots allt relativt blygsamma belopp skulle komma till bättre nytta genom att splittras upp på två huvudmän ges inte. Inte heller ges något motiv till avvägningen mellan de medel som skall disponeras av nämnden och de som Filminstitutet får ansvaret för.

Utskottsmajoriteten saknar tydligen förtroende såväl för regeringens som för Filminstitutets omdöme i denna fråga. För egen del litar jag i varje fall på Filminstitutet och yrkar därför bifall till reservation 2.

I fråga om spårtiden för visning av biograffilm på video är motsättningen mellan majoritet och minoritet – i detta fall moderater och folkpartister – mindre markerad. Vi har stått fast vid den hållning hela utskottet intog så sent som för tre år sedan, nämligen att det är önskvärt att det kan träffas en frivillig överenskommelse med branschen. Jag tolkar majoritetens skrivning som mer långtgående. Det måste då framhållas att en spårtid för visning av biograffilm på video visserligen kan vara ett sätt att stödja små biografier i glesbygd. Men jag tror inte det är avgörande för dessa biografers överlevnad. Andra vägar kan vara mer verksamma.

En spårtid är inte utan kulturpolitiska nackdelar. Det är knappast tillfredsställande att medan litteraturen – i alltför hög grad; jag skall

återkomma till det – blivit något av en färskvara, skall filmen tvingas förlora något av sin aktualitet innan den blir tillgänglig för en stor del av allmänheten. En fullt frivillig överenskommelse där alla relevanta hänsyn kan vägas in är därför att rekommendera. Jag yrkar bifall till reservation 4.

Nästa reservation gäller tillgängligheten av ljud- och bildupptagningar. Vi anser det alla självklart att var och en skall ha rätt att för enskilt bruk ta del av det som offentliggjorts i tryckt form. Denna rätt är en del av det öppna demokratiska samhälle vi lever i. Med ljud- och bildupptagningar förhåller det sig annorlunda. Arkivet för ljud och bild ställer sitt material till förfogande huvudsakligen för forskningsändamål. Den som av andra skäl vill ta del av en inspelning riskerar att avvisas. Givetvis skulle en mer öppen attityd från ALB innebära ett merarbete. Men om arkivet tar ut de faktiska kostnaderna för den service man ger är detta inget problem.

Ännu otillgängligare är Sveriges Radios arkiv. Ett bolag vilket som helst kan naturligtvis hantera sitt arkiv som man vill, även om de företag jag träffat på varit mer tillmötesgående. Men nu har Sveriges Radio-koncernen haft ett faktiskt monopol på ljud- och bildupptagningar i en rad viktiga sammanhang under decennier. I det läget är frågan om arkivets tillgänglighet också en fråga om kulturpolitik och informationsfrihet.

Jag kan erinra om att t. o. m. riksdagens konstitutionsutskott länge avvisades när det ville ta del av en inspelning. Hur mycket svårare måste det då inte vara för allmänheten! Givetvis gäller om Sveriges Radio som om ALB att kostnaderna måste få täckas.

Utskottet kryper bakom det upphovsrättsliga skyddet. Detta är inget tungt vägande argument. Utskottet förordar ju inte att våra bibliotek skall stängas för andra än forskare. Men även det tryckta ordet grundar en upphovsrätt. Och många bibliotek tillhandahåller ljudupptagningar utan att upphovsmännen protesterar.

Jag tror det snarare är fråga om lättja. Det är litet besvärligare att göra ALB mer tillgängligt och mycket besvärligare att få Sveriges Radio att ändra attityd. Därför är det bekvämast att säga nej, och så lämnar man den principiella frågan därhän.

Det är för övrigt påfallande hur ofta upphovsmännen används som obotfärdiga politikers förhinder. När socialdemokraterna satte krokben för Nordsat skyllde man bl. a. på upphovsrättsliga problem. När man hindrar Lokalradion från att få en fri tappningsrätt från Riksradion skyller man på upphovsmännen. När vi alltför sällan får överföringar av musik- och teaterevenemang i TV skyller man på upphovsmännen. När allmänheten inte får tillträde till viktiga arkiv för ljud och bild, ja, då skyller man på upphovsmännen.

Vad är det för konstiga upphovsmän som inte vill ha hela Norden som sin marknad? Vad är det för upphovsmän som inte vill få sina verk återgivna i Lokalradion? Vad är det för upphovsmän som inte vill ha överföringar från scen till TV? Vad är det för upphovsmän som i arkiven vill dölja sina verk för allmänhetens ögon?

Finns de, så arbetar de mot sina egna intressen. Men jag tror att det i stället oftast rör sig om politiker som i självpåtagat nit talar på upphovsmännens vägnar; men sannerligen inte med deras bästa för ögonen. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Stiftelsen Litteraturfrämjandet åtnjuter ett bidrag på 3 milj. kr. för att ge ut prisbillig litteratur för vuxna. Nu finns det en rad förlag som ger ut samma typ av litteratur till lika lågt pris men utan att för den skull lyfta några statsbidrag. Något särskilt stöd till Litteraturfrämjandet för detta ändamål bör därför inte utges. Jag yrkar bifall till reservationerna 10 och 13.

För närvarande utgår ett lagerstöd till klassisk litteratur. Budgetåret 1987/88 uppgick det till 630 000 kr. Var och en som sökt köpa en klassiker i bokhandeln vet att detta stöd inte fungerar som det skall.

Låt mig ta ett exempel. En av vårt århundrades främsta författare är Thomas Mann, nobelpristagare och en gigant i den tyskspråkiga litteraturen. 30 av hans verk finns översatta till svenska. I varje fall hälften av dem är viktiga för den som vill lära känna Thomas Manns författarskap. Av dessa finns tre eller fyra tillgängliga i bokhandeln.

Jag blev häpen över denna fattigdom när jag för en tid sedan undersökte saken. Böcker har – som jag tidigare nämnt – blivit en färskvara. Inte ens givna klassiker finns att tillgå.

Som jämförelse kan jag nämna att jag för några år sedan ville skaffa mig ett standardverk utgivet i Tyskland kring sekelskiftet. Det visade sig att jag – efter över 70 år och två förödande världskrig – kunde köpa boken direkt från det tyska förlaget.

Jag tror inte att en god lagerhållning är olönsam. Men viktigare: Den är nödvändig om vi vill upprätthålla ett friskt kulturklimat. Visst kan man gå till ett bibliotek och tillfälligt låna hem de böcker man behöver. Men en bok på ens egen bokhylla fyller en delvis annan funktion. Den kan man återvända till när andan faller på. Den blir en referens att söka i. Den blir en del av hemmets miljö, som tavlorna på väggarna och fotografierna på spiselkransen.

Det är därför en svår brist att centrala delar av den klassiska litteraturen inte är tillgänglig för inköp. Vi har i vår motion begärt att litteraturstödet utformas så att en bättre lagerhållning av kvalitetslitteratur gynnas.

Utskottet säger sig räkna med att kulturrådet uppmärksammar frågan. Fromma förhoppningar kan man alltid hysa, men jag har inte intrycket att utvecklingen gått åt rätt håll på den här punkten under de år kulturrådet haft en dominerande ställning i svenskt kulturliv – snarare tvärtom. Kraftfullare tag måste till. Jag yrkar därför bifall till reservation 15.

Anf. 136 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Med tillfredsställelse noterar jag att inte mindre än tre motioner av folktopartistiskt ursprung fått stöd av en majoritet i utskottet. En av motionerna har t. o. m. tillstyrkts av ett enigt utskott. I detta fall betyder det att biografbyrån inte behöver ta ut avgifter av polis- och åklagarväsen för granskandet av anmälda videogram, vilket föreslås i propositionen. Det är positivt att utskottet på detta sätt vill förhindra krånglig och onödig byråkrati.

Att värna om vårt språk och vår litteratur är en viktig uppgift, kanske mer än någonsin nu när påverkan från andra länder och språk ökar så starkt via bl. a. TV. Det utgivningsstöd till litteratur som infördes år 1975 och fick sin nuvarande utformning år 1978 är inte främst avsett som stöd till författare

eller förläggare utan kom till för att ge den bokläsande allmänheten ett kvalitativt rikhaltigt bokurval till något så när rimliga kostnader. Det har visat sig att detta stöd fyller en viktig funktion. Därför är det tråkigt att konstatera att stödets storlek under senare år inte har följt kostnadsutvecklingen. Folkpartiet anser att denna urholkning är ytterst olycklig och måste stoppas. Vi gläder oss därför åt att alla partiers företrädare i utskottet – utom socialdemokraterna – är eniga om att en extra miljon kronor måste avsättas för att ungefär samma antal titlar som tidigare skall kunna få utgivningsstöd också under nästa år.

Herr talman! Vi i folkpartiet är också mycket nöjda med att utskottets majoritet har uppfattningen att Tal- och punktskriftsbibliotekets produktion av tal- och punktskriftsböcker åtminstone bör hållas på samma nivå som för närvarande. Det är ytterst befogat, eftersom antalet intalade boktitlar ökar varje år. Men fortfarande är det ändå knappt en fjärdedel av den årliga bokutgivningen som ges ut som talböcker. Intresset är stort från dem som lånar sådana böcker. Utlåningen från TPB har ökat med i genomsnitt 10 % varje år de senaste åren. Dessutom köper de flesta kommunbibliotek i dag egna talböcker, och utlåningen ökar ständigt även där.

Herr talman! Folkpartiet har tre reservationer till betänkandet. Vi har under den gångna mandatperioden bevitnat hur socialdemokraterna – trots många protester – har avskaffat stödet till organisationstidskrifterna och därmed skapat betydande problem för många folkrörelser och ideella organisationer. Det utlovades visserligen att organisationstidskrifterna skulle kunna få stöd via kulturtidskriftsstödet. Detta stöd räknades emellertid upp så blygsamt att det endast räckte till stöd till en handfull av organisationernas tidskrifter. Kulturtidskrifterna klagar dessutom över stora ekonomiska svårigheter. *Deras upplagor är små. Tryck- och distributionskostnaderna har rakat i höjden under senare år och ersättningen till medverkande författare och konstnärer är oftast bara symbolisk.*

Med hänsyn både till organisationstidskrifterna och till de egentliga kulturtidskrifterna bör anslaget räknas upp med 2,5 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit.

Vår andra reservation gäller den s. k. spärrtiden för visning av biograffilm på video. I likhet med Lars Ahlmark som tidigare uttalade sig tycker vi att utskottsmajoriteten här fäster för stort avseende vid införandet av en spärrtid. Det kan inte vara en avgörande åtgärd för att rädda de små biograferna.

Den tredje reservationen gäller förslaget om filmkulturella insatser för barn och ungdom. Vi tycker att regeringens förslag är väl avvägt, och vi har därför inte sett någon anledning att lägga oss i ansvarsfördelningen mellan Filminstitutet och nämnden för barn- och ungdomsfilm. Vi tycker att socialdemokraterna och centern här har petat i propositionen på ett sätt som bara kan tolkas som kritik mot både kulturministern och Filminstitutet. Vi ställer oss inte bakom detta agerande utan stöder kulturministerns förslag gentemot attacken från utskottsmajoriteten.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservationerna nr 2, 4 och 6 och i övrigt bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 137 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Förra veckan diskuterade vi här i kammaren förhandsgranskning av videogram med anledning av konstitutionsutskottets betänkande nr 36 och en reservation som vi hade där. I detta betänkandet finns ett par reservationer som just anknyter till de frågorna.

I reservation nr 1 har vi tillsammans med vänsterpartiet kommunisterna ställt oss bakom motion 292, som tar upp förhandsgranskningen och avgiften för denna. Med vårt utgångsläge tycker vi att det faller sig naturligt att vi i reservationen stöder detta förslag.

I den debatt vi hade förra veckan framkom också den oro som finns ute bland föräldrar, lärare och ungdomsledare när det gäller videogrammen och deras innehåll. Vi vet att våldshandlingar och kvinnoförnedring är ofta förekommande. Vi vet också att väldigt många barn, t. o. m. i ganska låga åldrar, sitter och tittar på dessa förnedrande och mycket dåliga program.

Vi har fått avslag på vår önskan om att man skall ha en förhandsgranskning. Det är dock viktigt att samhället tar sitt ansvar för att skaffa fram alternativ. Vid flera tillfällen har vi föreslagit att man skall initiera en utgivning av videogram med kvalitetsfilmer för distribution. Vi har pekat på en bra modell som man kanske skulle kunna följa. Det gäller Litteraturfrämjandets "En bok för alla" för barn och ungdom. Den modellen borde vara möjlig att genomföra även när det gäller vidogram. Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 3.

Vi har också tagit upp Litteraturfrämjandets läsfrämjande åtgärder för barn och ungdom. Det är en oerhört viktig verksamhet. Såväl forskning som utredningar visar att barns språkförståelse och språkinläring beror mycket på deras tillgång till och intresse för litteratur.

Det finns undersökningar där man har följt 250 barn under en tioårsperiod med sikte på språkinläring och språkförståelse. När undersökningarna startade var barnen fyra år. Det visade sig redan vid de första undersökningarna att de barn som i mycket tidig ålder hade kommit i kontakt med litteratur, genom att man hade läst mycket för dem eller berättat mycket, hade ett försprång när det gäller språket. Det var mycket intressant och litet skrämmande att se att dessa barn efter tio år fortfarande hade ett försprång. De andra barnen hade inte kommit i fatt dem. Det tycker jag verkligen är ett skäl för att vi skall börja tänka på hur viktigt detta är.

Vi vet alla att den som har ett språk också har stora möjligheter att delta i samhällslivet och inte minst i den demokratiska processen. Den som inte har ett språk kommer på efterkälken. De läsfrämjande åtgärderna, som vi av erfarenhet vet har varit mycket framgångsrika, bör få ett bättre stöd än det som föreslås i propositionen. Vi yrkar därför att ytterligare 500 000 kr. skall avsättas till läsfrämjande åtgärder. Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 11.

Tre reservationer tar upp kulturtidskrifternas bekymmersamma tillvaro men utgår från litet olika belopp. Reservanterna är på det klara med att när man slog ihop kulturtidskrifter och organisationstidskrifter, var det många som föll emellan. Det visar sig också att även om man har gjort en liten påplussning så var det långt ifrån tillräckligt. Det är många av dessa tidskrifter som i dag för en mycket bekymmersam och tynande tillvaro.

Tidskrifterna spelar en mycket stor roll för organisationernas verksamhet. Vi tycker därför att man behöver gå in med ett bättre stöd här. Vi har därför föreslagit att detta anslag skall höjas med 5 milj. kr.

Herr talman! Vi har också tillsammans med socialdemokraterna i majoritet tagit upp nämnden för barnfilm, som också har berörts här, och gjort en förändring av propositionens förslag. Mot bakgrund av den erfarenhet vi har av denna nämnds arbete, det stora kontaktnät som nämnden har skapat och de insatser som har gjorts, tycker vi att det faller sig naturligt att man måste ha ett samarbete och att denna nämnd skall få spela en viktig roll i detta sammanhang.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till de reservationer som företrädare för centerpartiet har undertecknat.

Anf. 138 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Det råder i dag en relativt stor enighet om att ett stort antal kultur- och idétidsskrifter spelar en utomordentligt viktig roll för kultur- och idédebatten. De lever dock under ytterst knappa förhållanden. Det mesta arbetet görs ideellt.

Häromåret höjdes det statliga anslaget till kulturtidskrifterna relativt kraftigt. Samtidigt fattade riksdagen emellertid, på regeringens förslag, det olyckliga beslutet att upphöra med bidrag till organisationstidskrifter. En rad organisationstidskrifter skulle i stället få medel via anslaget till kulturtidskrifter, vilket medförde att den ekonomiska situationen för de egentliga kulturtidskrifterna försämrades ytterligare.

Det finns mot denna bakgrund all anledning att nu öka bidraget till kulturtidskrifterna, såsom vpk har föreslagit i reservation nr 8. Det finns också all anledning att öka anslaget till Talboks- och punktskriftsbiblioteket med ytterligare 2 milj. kr., såsom vpk föreslår i reservation nr 17.

Punktskrift är det enda skriftspråk som blinda personer kan såväl läsa som skriva. Personer som är både döva och blinda kan över huvud taget inte läsa på något annat sätt.

Utbudet av punktskrift är mycket begränsat. På Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB, finns endast ett bestånd av 7 000 boktitlar i punktskrift för utlåning. Endast ett femtontal tidskrifter ges ut i punktskrift i Sverige, många av dem med gles utgivningstäthet. Nästan ingen samhällsinformation ges ut i punktskrift. Organisationer och föreningar har inga möjligheter att informera sina synskadade medlemmar i det medium som de behärskar. Synskadade kan inte få en önskad text överförd från vanligt tryck till punktskrift utan att det medför stora kostnader för den enskilde.

Problemet har blivit än mer påtagligt under det senaste decenniet, då alla synskadade barn numera går i grundskola på sin hemort. Problemen med läromedel i punktskrift är mycket stora. Andra läromedel än själva skolböckerna finns ofta inte alls. Skolbiblioteken har inte punktskriftsböcker. Vill de blinda eleverna låna böcker måste de vända sig till TPB. Dessutom är litteraturutbudet i punktskrift begränsat. Det finns t. ex. ett mycket litet antal barn- och ungdomsböcker i punktskrift för försäljning.

Herr talman! En mängd insatser krävs för att stärka punktskriftens ställning och öka användningen. För att detta skall bli möjligt är ett stort och

brett utbud av information på punktskrift nödvändigt.

Vpk tillsammans med majoriteten i utskottet anser att anslaget till utgivningsstöd inom litteraturstödet bör ökas med 1 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit. Utgivningsstödet har under ett antal år utsatts för en urholkning, som nu börjar leda till att stödet ej kan fungera i enlighet med de intentioner som ligger till grund för det.

Kulturrådets inventering av bokbranschen ger vid handen att de problem som föranledde att litteraturstödet infördes allttjämt består. Den svenska skönlitteraturen får allt svårare att hävda sig på marknaden. Samtidigt håller utgivningsstödet på att förlora sin karaktär av generellt verkande selektivt stöd, där endast triviallitteratur skulle ställas utanför. Det skönlitterära stödets omfattning bör återställas till nivån 300 stödda titlar.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer och de reservationer där vpk är med.

Anf. 139 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Den viktigaste nyheten i detta betänkande är de 6 milj. kr. som har anslagits för att främja möjligheterna för barn och ungdom att se värdefull film. Det är i detta sammanhang stora pengar, som är utomordentligt välkomna. Film och biografier har fått små stödinsatser jämfört med andra kulturformer.

Det är viktigt att barn och ungdom har möjlighet att se bra film på biograf och att deras kunskaper om rörliga bilder fördjupas. Barn har ofta svårt att skilja på fantasi och verklighet, och de är mycket lättpåverkade. Genom att utveckla en kvalitetskänsla hos den unga publiken och öka kunskaperna om film och bilder motverkar man också mottagligheten för dåliga produkter, kanske innehållande spekulativt våld.

Upplysning är alltid bättre än förbud. Den unga generationen runt om i landet har också rätt till den gemensamma filmupplevelsen i biosalongen. Videon är bra, men den ersätter inte film och biograf.

De filmkulturella insatserna för barn och ungdom kan bidra till att rädda de små biograferna, framför allt i glesbygderna och ytterkommundelarna. Biografen utgör ofta en av hörnpelarna i det lokala kulturlivet. När biografen stängs kryper mörkret närmare, och en viktig del av bygdens liv har tystnat. Det är därför viktigt att verksamheten i detta projekt i första hand knyts till biograferna.

Det skolbioprojekt som har drivits i samverkan mellan FHR och nämnden för barn- och ungdomsfilm har visat på ett stort intresse för att använda filmen och den lokala biografen i skolan. I propositionen redovisar kulturministern försöken från Vallentuna, där man har inriktat sig på skolan.

Det är viktigt att ett nära samarbete skapas med berörda intressenter runt om i landet, så att verksamheten får stor spridning. Föreningslivet, biograferna, kultur- och fritidsförvaltningarna, skolan och förskolan bör engageras.

Det är också viktigt att Svenska filminstitutets resurser totalt, dvs. både nämndernas och Filminstitutets resurser, utnyttjas i samverkan så effektivt som möjligt. Dessa pengar skall naturligtvis inte användas till att bygga upp dubbla administrationer utan komma så stor verksamhet som möjligt till del.

De centrala insatserna förutsätts alltså ske i samverkan mellan Filminstitu-

tet och nämnden för barn- och ungdomsfilm. Utskottet anser att huvuddelen av de 6 milj. kr. skall disponeras av nämnden för barn- och ungdomsfilm. De nya insatserna förutsätts bygga på föreningslivets lokala verksamhet, och det är viktigt att tidigare erfarenheter tas till vara. Sammansättningen i nämnden för barn- och ungdomsfilm speglar de olika intressenter som sysslar med dessa frågor.

Det pågår för närvarande en översyn av nuvarande organisation och arbetsformer inom nämnderna och Filminstitutet. De begränsade resurserna gör det naturligtvis angeläget att ansvar och befogenheter är klara och att insatserna ger så stora effekter som möjligt.

Det är självklart att Filminstitutet och nämnden för barn- och ungdomsfilm samarbetar för bästa effekter. Utskottet bedömer att ett sådant samarbete underlättas av att resurserna fördelas på de båda parterna. I reservation 2 speglas precis samma synsätt, men medlen i sin helhet tillförs där Filminstitutet. Texten och beskrivningen i propositionen stämmer väl med intentionerna att både nämnden och Filminstitutet skall vara involverade i detta.

Jag yrkar alltså avslag på reservation nr 2 och bifall till utskottets hemställan.

Frågan om obligatorisk förhandsgranskning av videogram utöver dem som är avsedda för offentlig visning utreds för närvarande. I avvaktan på detta anser utskottet att det är onödigt att införa en granskningsavgift.

Jag yrkar därför avslag på reservation nr 1 och bifall till utskottets hemställan.

Med anledning av en motion om kortfilm har utskottet sagt att det är viktigt att garantinämnden för kortfilm kan ta egna initiativ till produktioner, men det är naturligtvis också en resursfråga. Utskottet betonar betydelsen av att underlaget för tillgången till kvalitativt god barnfilm inte är för litet.

Centern vill använda en del av de filmkulturella insatserna för att förmedla kvalitetsvideo till barn och ungdom. Det är naturligtvis viktigt att tillgången på kvalitetsvideo ökar, även om utbudet har förbättrats under senare år. Visningsnämnden för film och video har stött en försöksverksamhet med utlåning på några bibliotek med 1 milj. kr. Det är angeläget att denna fråga tas upp i de kommande förhandlingarna om film- och videoavtalet. Det är riktigare att tillföra resurser till kvalitetsvideodistribution och att de 6 milj. kr. som nu anvisas för barnfilm inte splittras.

Jag yrkar därför avslag på reservation nr 3 och bifall till utskottets hemställan.

På nästan alla orter i landet tillhandahålls numera videokassetter: på bensinstationer, i butiker och kiosker. Tillgängligheten har ökat snabbt. Den hårdnande konkurrensen mellan videouthyrarna möts med allt färskare filmer. Ofta finns de nyaste filmerna, som går upp i storstäderna, samtidigt på video ute på småorterna, medan de små biograferna får filmerna långt senare. I en motion föreslås därför att en s. k. spärrtid på tolv månader införs för videovisning av film avsedd för biografmarknaden i Sverige.

I utskottet delar vi, som har framgått av mitt anförande, oron för de små biografernas situation. De utgör en viktig del av glesbygdens kulturliv. Utskottet förutsätter att frågan om spärrtid kommer att tas upp och prövas i de kommande överläggningarna om ett nytt avtal. Det är mycket viktigt att

den möjligheten prövas. Jag kan inte av reservationen utläsa att vi har olika mening om det angelägna i att försöka åstadkomma detta.

Allt material hos Arkivet för Ljud och Bild, ALB, är upphovsrättsligt skyddat. Det är tillgängligt endast för forskning. Om man i övrigt vill ha tillgång till materialet fordras medgivande av upphovsmannen. Det handlar inte bara om kostnader för att ta fram materialet och göra det tillgängligt, som Lars Ahlmark trodde.

I en motion och en reservation till betänkandet vill moderaterna att regeringen skall utreda och lägga förslag om att reglerna för tillgängligheten till ALB:s och Sveriges Radios arkiv skall bli enkla och enhetliga. Men det är viktigt att komma ihåg att dessa arkiv har ett stort värde, och att de har kunnat etableras just därför att de är skyddade. Det är viktigt att äganderätten respekteras. När Lars Ahlmark gör upphovsrätten till en fråga om byråkratiska hinder, tycker jag att det är förvånande. Moderaterna hävdar ju alltid äganderätt till mark och föremål mycket starkt. Men rätten till intellektets prestationer ser man då närmast som "onödiga byråkratiska hinder". Jag tycker att den äganderätt som producenter och de som deltar i de inspelade programmen har skall respekteras. Det är faktiskt viktigt att komma ihåg detta.

Regeringen behandlar för närvarande betänkandet Ljud och bild för eftervärlden. Utskottet anser därför inte att någon särskild utredning i den här frågan behövs.

I fråga om stödet till kulturtidskrifter föreligger flera olika förslag från de olika partierna, och de skiljer sig kraftigt åt. Folkpartiet vill höja 2,5 milj. kr., vpk vill höja 4 milj. kr. och centern vill höja 5 milj. kr., medan moderaterna går på propositionen, liksom socialdemokraterna. Det är inte, Margareta Mörck, bara en handfull organisationstidskrifter som har fått stöd. Det är under det senaste året 54 stycken. För närvarande gör kulturrådet en utvärdering av det nya stödet, och när vi har sett den får vi ett underlag att ta ställning till.

Jag yrkar avslag på reservationerna 4, 5 och 6 samt bifall till utskottets hemställan.

Litteraturstödet inriktning och utformning har diskuterats mycket under våren. Ministern har sagt att han förutsätter att kulturrådet i en kommande analys tar upp de här frågorna. I propositionen föreslås anslaget till utgivningsstöd bli 24 773 000 kr. Alla oppositionspartier vill höja med 1 milj. kr. utöver regeringens förslag.

Vid den tidigare behandlingen av kulturutskottets betänkande nr 12 fanns ett förslag från samma utskottsmajoritet om att omfördela en miljon av utvecklingspengarna till kulturrådet för att finansiera höjningen av litteraturstödet. Men vid voteringen i kammaren delade moderaterna, inkl. kulturutskottets ordförande, upp sig i två läger, och därmed avlogs majoritetsförslaget och anslaget beviljades i enlighet med propositionen och den socialdemokratiska reservationen.

När den samlade oppositionen nu återkommer med förslaget om en höjning med 1 milj. kr. av utgivningsstödet, finns det alltså ingen anvisning om hur detta skall finansieras. Statsbudgeten lär inte falla med detta överdrag, men principen visar att respekten för att varje utgift också bör

finansieras inte är större i dag än under de borgerliga regeringsåren. Vi socialdemokrater reserverar oss till förmån för ett anslag i enlighet med propositionen. Jag yrkar alltså avslag på hemställan i betänkandet i denna del och bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 9.

Centern vill höja anslaget till Litteraturfrämjandet. Jag tycker att det är beaktansvärt, men vi kan tyvärr inte höja anslaget ytterligare. Litteraturfrämjandet har fått en anslagsökning med 637 000 kr. Under en treårsperiod skall 500 000 kr. av dessa användas till läsfrämjande projekt i arbetslivet. Moderaterna vill ta bort tre miljoner från Litteraturfrämjandet. Här visar vi också spännvidden mellan partierna.

Moderaterna vill utreda frågan om lagring av kvalitetslitteratur och omfördela inom anslaget till litteraturstöd. Men jag tror att det är viktigt att avvakta kulturrådets analys av hela litteraturstödet, innan man tar ställning till var insatserna bäst behövs.

Beträffande TPB har ett enigt utskott ställt sig bakom ett uttalande till regeringen om att i fall det skulle behövas ytterligare medel för en oförändrad produktion av tal- och punktskriftsböcker får regeringen återkomma med tilläggsanslag. I övrigt har vi naturligtvis uttryckt hur viktigt det är med tal- och punktskrift, vilket också Alexander Chrisopoulos gjort. Punktskriftsnämnden har till uppgift att främja och utveckla punktskriften. Utskottet anser att det är viktigt att den kan stödjas och byggas ut.

Herr talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till utskottets hemställan, utom i den del som rör utgivningsstöd, där jag i stället yrkar bifall till reservationerna 9 och 12.

Anf. 140 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Får jag bara säga till Ing-Marie Hansson, när hon tar upp kulturtidskrifternas situation, att det faktiskt var 475 som sökte bidrag förra året, men bara 215 som fick. Jag tycker att det visar att situationen verkligen är prekär. Det är alldeles riktigt som Ing-Marie Hansson säger att utvärdering skall göras. Men risken är naturligtvis att många, innan den tiden är gången och utvärderingen klar, säkert har tvingats lägga ned verksamheten. Det var kanske inte riktigt meningen med det här stödet.

Jag delar helt och hållet Ing-Marie Hanssons uppfattning att barn många gånger har mycket svårt att skilja på fantasi och verklighet. Barn är mycket lätta att påverka. Det är alldeles riktigt. Det är just därför vi i reservation 3 har tagit upp hur viktigt det är att vi försöker skapa alternativ till de skräpvideogram som finns. Ing-Marie Hansson säger att om man skall välja mellan videogram och film är det en helt annan känsla med film på bio. Självfallet kan det vara det. Men eftersom biograferna alltmer försvinner vet vi också att det är få som har tillgång till film på biograf. Därför är alternativet kvalitetsvideo. Det är därför vi har tagit upp detta i reservation 3.

Anf. 141 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Först något om upphovsrätten. Självfallet, Ing-Marie Hansson, skall upphovsrätten skyddas, men det finns faktiskt upphovsrätt även till böcker. Det finns upphovsrätt till de grammofonskivor och ljudband som finns tillgängliga på våra bibliotek, men allmänheten har tillgång till

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Anslag till film och kulturtidskrifter, m. m.

detta material. Man har löst frågan om upphovsrätten.

Ing-Marie Hansson säger att vi inte klarar att göra ljud- och bildband allmänt tillgängliga och att vi inte kan ge tillträde till ALB och till Sveriges Radios arkiv. Det är ganska skrämmande att kulturutskottets vice ordförande har den inställningen. Jag kan hänvisa till exempelvis konstitutionsutskottets betänkande 21 för innevarande år, där man understryker vikten av att Sveriges Radios arkiv verkligen görs tillgängligt. Man har alltså där en helt annan inställning, och det är litet genant för kulturutskottet att komma lunkande efter eller t. o. m. streta emot; när konstitutionsutskottet inser att detta är en fråga som måste lösas.

Ing-Marie Hansson sade också att de nyaste filmerna finns på video ute på landsbygden samtidigt som de går upp på biografer i de stora städerna, och man fick nästan det intrycket att Ing-Marie Hansson tyckte att det var något fel i detta, något tvivelaktigt. Men från allmänhetens synpunkt måste det vara trevligt att få se en film medan den är ny och omskriven. Däremot måste vi se till att de små biograferna inte försvinner, och jag tror att en god väg är att utveckla samverkan mellan biografen och skolan. Om eleverna får tillfälle att se film på en biograf bidrar det till kostnadstäckningen för den som driver biografen, och det bidrar dessutom till att ett filmintresse kan väckas hos en del av eleverna. Det är en mycket rimligare väg att gå fram än att försöka undanhålla en stor del av svenska folket nya filmer under ett eller annat år.

Slutligen lever Ing-Marie Hansson i vanföreställningen att vi här i riksdagen varje gång vi fattar beslut om en utgift på 1 milj. kr. talar om hur vi skall täcka den utgiften. Så går det faktiskt inte till. Normalt brukar Ing-Marie Hansson klaga på att vi moderater stryker ner en och annan miljon i våra budgetalternativ – vi har exempelvis velat begränsa Litteraturfrämjandets anslag vad gäller vuxenlitteratur i dag med 3 milj. kr. – men det räknas oss aldrig till godo. Ing-Marie Hansson, det är ju det totala budgetsaldot som är intressant.

Anf. 142 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Angående tidskriftsstödet är det i varje fall så att mer än 250 tidskrifter fick avslag på sina ansökningar. Dessutom var det urval man gjorde på statens kulturråd och de normer man använde för urvalet svårbegripliga, och det var ingen som riktigt förstod vad man gick efter. Dessa organisationstidskrifter har det svårt ekonomiskt, och det finns sådana som har lagt ner eller som planerar att lägga ner på grund av att de inte fått stöd.

Kulturtidskrifterna har minst lika stora problem. De har ofta små upplagor, men trots dessa små upplagor har de en viktig uppgift att fylla. I budgetpropositionens förslag har de knappast ens fått kostnadsuppräknings.

Jag vill också säga något om litteraturstödet, som det verkligen är problem med. Det är på tiden att vi nu blivit eniga inom alla partier utom socialdemokraterna att öka litteraturstödet. Det finns nämligen speciella problem vad gäller den svenska skönlitteraturen, där antalet utgivna titlar hela tiden minskar. Jag har några siffror här, och bara nyutgivningen av svenska original har sedan 1973/74 sjunkit från 68 % till 46 % av den totala utgivningen. Detta är verkligen bekymmersamt, och som jag sade i mitt

inledningsanförande är det vårt språk och vår litteratur, en del av vårt kulturarv, som står på spel. Vi har alltså all anledning att se upp med denna tendens.

Antalet titlar som fått stöd har också minskat ganska kraftigt, från nästan 400 till under 300. Jag tycker att den miljon vi nu talar om verkligen är befogad.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988.

Anslag till film och kulturtidskrifter, m. m.

Anf. 143 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! När regeringen avskaffade stödet till organisationstidskrifter gjorde regeringen en besparing på närmare 70 milj. kr., om inte jag minns fel. Samtidigt ökade man anslaget till kulturtidskrifter med något tiotal miljoner kronor, och kulturtidskrifterna och organisationstidskrifterna skulle samsas om ett med åtskilliga miljoner minskat totalanslag. Det säger sig självt att den kraftiga besparing som regeringen åstadkom genom att avskaffa stödet till organisationstidskrifterna måste få effekter. Många organisationstidskrifter har mycket svårt att klara sig utan stödet, trots att de bedriver en verksamhet på frivillig grund och trots att arvodet till dem som arbetar vid dessa tidskrifter är mycket lågt.

Om man utgår från att det råder rätt stor enighet om att kultur- och idétidsskrifter spelar en utomordentligt viktig roll i idédebatten och kulturdebatten, har man svårt att förstå socialdemokraternas ovilja att öka stödet till kulturtidskrifterna.

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar finns tre reservationer som föreslår ökade anslag av varierande storlek till kulturtidskrifterna, vilket också Ing-Marie Hansson har påpekat. Men dessa tre reservationer har i alla fall någonting gemensamt, och det är att resp. partier inser det nödvändiga i att öka anslaget till kulturtidskrifter, vilket är en förutsättning om man skall värna yttrandefriheten.

Vad gäller litteraturstödet finns det återigen en majoritet i utskottet bestående av fyra partier – utom socialdemokraterna – som anser att vi behöver öka litteraturstödet med 1 milj. kr. Ing-Marie Hansson talade i en tidigare debatt om en reservation från socialdemokraterna, och till Ing-Marie Hanssons stora olycka har den reservationen bifallits. Den reservationen anvisade precis de medel som skulle användas för att finansiera den miljon i ökat litteraturstöd som vi i dag skall fatta beslut om. Att detta har gått igenom är Ing-Marie Hanssons förtjänst, och det borde hon vara glad över. De fyra övriga partierna har gemensamt ansett att det är absolut nödvändigt med 1 milj. kr. i utgivningsstöd inom litteraturstödet – om vi skall värna om den svenska litteraturen.

Anf. 144 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Först vill jag säga till Kerstin Göthberg att det naturligtvis är viktigt att följa vad som händer med organisationstidskrifterna. Det är viktigt att se utfallet, och vi kommer att få göra det. Kulturrådet skall redan under innevarande år börja med denna utvärdering.

När det gäller kvalitetsvideo sade jag faktiskt i mitt första inlägg att det är viktigt att det finns tillgång till sådan, men jag tycker bara att de 6 milj. kr. som är avsedda för biograf- och filmverksamhet måste få användas till det och

att man kanske skall försöka få ytterligare medel därutöver i samband med det nya film- och videoavtalet för den angelägna satsningen på kvalitetsvideo. Det är snarare en fråga om vilka vägar man skall gå för att nå detta mål. Det är också viktigt att framhålla att filmupplevelsen på en biograf är annorlunda än den man får av en videovisning hemma.

Så till Lars Ahlmark. Upphovsrättsutredningen arbetar naturligtvis med frågorna om tillgänglighet, men det gäller då programmen i Sveriges Radio. När det gäller arkiven handlar det mycket om att man i så fall måste kunna träffa avtal. Upphovsmannaorganisationerna har i och för sig ingenting emot att deras material kommer ut, bara man är villig att träffa avtal om detta.

När det gäller biblioteken har man fått till stånd ett avtal om stöd, som man sedan varje år förhandlar om att höja. Vi vet att det just nu pågår sådana förhandlingar med Författarförbundet. Förhoppningsvis skall vi kunna komma fram till en liknande form när det gäller annat material. Men arkiven är upphovsrättsligt skyddade och överlämnade utan kostnader och avtal, och det måste man respektera.

När det gäller videospridningen tycker jag att det allra bästa är att filmer ses på biograf – det är en annan teknik, och den stora filmduken ger en annan upplevelse än den lilla TV-ruta som man ser video på.

Vi är eniga om att det är viktigt med satsningen på film i skolan och på sexmiljonersprojektet för att sprida film och filmkunskap. Men nog kan man låta i första hand biograferna få tillgång till de färska filmerna – det är viktigt att publiken har möjligheter att komma till biograferna.

Till Margareta Mörck vill jag också säga att när man lade om bidragsformerna och slog samman organisations- och kulturtidskriftsstöd genomförde man en ganska stor ökning av anslagen. Till huvuddelen har detta inneburit en förstärkning av stödet till kulturtidskrifterna.

I år är det 83 organisationer som har sökt stöd hos kulturrådet, och det är 54 som har beviljats organisationstidskriftsstöd. Av det kan man dra slutsatsen att ansökningarna har minskat kraftigt i antal. Kulturrådet har alltså sagt att tidskrifter som är rena medlemsblad och vänder sig till medlemmarna i en organisation inte i första hand skall komma i fråga, därför att man anser att det är så viktigt att prioritera stödet till kulturtidskrifter och organisationstidskrifter som – det sade också Alexander Chrisopoulos – för en öppen debatt i frågor av intresse för en större krets än bara medlemmarna i organisationen. Den här frågan har alltså också en yttrandefrihetsaspekt.

Visst hade det väl varit positivt om vi hade kunnat öka anslagen till svensk skönlitteratur – det tycker också jag. Det känns angeläget på många områden. Den miljon som anslogs genom att reservationen gick igenom användes för att kulturrådet skulle kunna ge utvecklingsstöd till ett konstnärligt utvecklingsarbete, ett arbete som vände sig till nya och eftersatta grupper. Det är också ett mycket angeläget område inom kulturen. Det förslaget fick vi gehör för och en majoritet för i riksdagen. Den miljonen har alltså använts till detta och kan inte användas en gång till; i så fall får man plocka fram ytterligare en miljon. Jag sade också att budgeten inte står och faller med detta.

Alla är överens om att man lätt kan göra av med mer pengar om man får ökade anslag. Men det handlar också om hur vi använder dem. Flera av er har

säkert följt pressdebatten där man diskuterar, om utformningen av litteraturstödet verkligen är den bästa och om man inte skulle kunna förändra den.

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Anslag till film och kulturtidskrifter, m. m.

Anf. 145 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Det är ytterst få av kammarens ledamöter som vill slå vakt om ICA-Kurirens stöd och i varje fall tillhör inte många av dem vpk. Men det är inte det saken gäller. Vad vi vänder oss emot när det gäller stödet till organisationstidskrifter är att regeringen använder sig av exempelvis ICA-Kuriren för att åstadkomma en besparing som drabbar en rad andra organisationstidskrifter, som är nödvändiga för idé- och kulturdebatten och som i dag bedriver sin verksamhet under mycket stora ekonomiska svårigheter. När man avskaffar stödet till organisationstidskrifter, och därmed åstadkommer en besparing på ett fyrtiotal miljoner kronor, och samtidigt ökar stödet till kulturtidskrifter med ett drygt tiotal miljoner kronor betyder det att organisationstidskrifter och kulturtidskrifter måste samsas om ett med åtskilliga miljoner kronor minskat totalt anslag. Det drabbar alltså inte bara ICA-Kuriren eller liknande tidskrifter, utan det drabbar en rad andra, från kultursynpunkt värdefulla tidskrifter.

När det gäller litteraturstödet vill jag säga att hur miljonen skall finansieras, om den skall finansieras och vilken debatt vi har haft hittills hör till historien – det som är intressant i sammanhanget är att fyra partier i riksdagen anser att det är nödvändigt att öka litteraturstödet och utgivningsstödet inom litteraturstödet, men det gör inte regeringen. Regeringen gör inte samma bedömning, regeringen delar inte uppfattningen att det är nödvändigt att stödja den svenska litteraturen. Det är naturligtvis beklagligt. Enligt min uppfattning vittnar det om en ekonomisk syn på kulturella ändamål som i mångt och mycket kännetecknar regeringens politik, och den är också beklaglig.

Anf. 146 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag skall bara säga till Alexander Chrisopoulos att organisationerna får stöd också på annat sätt än via tidskriftsstödet. Under de senaste åren har man, framför allt från socialdepartementet, ökat organisationsstödet.

Vi kan nog vara eniga om att det är bra om man kan öka litteraturstödet. Från regeringspartiet har vi gjort en annan prioritering av insatserna på kulturområdet. Vi har ansett att det är viktigare att öka möjligheterna för det konstnärliga utvecklingsarbetet och att ha en friare användning av resurserna direkt på de områden där man ser att det finns stora och angelägna behov.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1987/88:33 om kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvox (prop. 1987/88:113 delvis).

Kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux

Anf. 147 HANS DAU (m):

Herr talman! Jag tycker det är bra att försöksverksamheten med utbildning för vuxna psykiskt utvecklingsstörda, som pågått sedan 1970, nu ersätts med en reguljär särvuxutbildning.

Med anledning av särvuxpropositionen, 1987/88:113, väckte vi moderater en motion, 1987/88:Ub25, i vilken vi konstaterade att propositionen delvis var ofullständig och oklar. Därför finner vi det tillfredsställande att utskottet, bl. a. med anledning av vår motion, föreslår ett tillkännagivande till regeringen om att en utredning skall tillsättas för att klara ut oklarheterna, bl. a. verksamhetsansvar och kostnadsansvar samt på vilket sätt utbildningen på träningskolenivå kan ingå i särvux.

I motionen föreslår vi också att särvuxeleverna själva utan förbehåll skall få välja studieort. I propositionen sägs i första hand att de skall få göra det, men sedan görs ett stort antal förbehåll. Utskottet har i en positiv skrivning gått oss ganska långt till mötes, mycket längre än regeringen gjort i propositionen.

Det här är elever som har svårt att hävda sin rätt och svårt att utveckla sina skäl till att de vill ha en annan studieort än hemorten. Det kan vara bindningar till kamrater och till förhållanden på olika sätt eller att de har svårt att komma sams med folk på sin hemort. Dessutom är det ju en liten grupp som utan någon större kostnad kan få göra det här valet. Jag tror inte att det kommer att beröra så hemskt många under alla förhållanden. Därför tycker jag att eleverna ovillkorligen borde ha fått välja studieort.

Vidare kommer vi i motionen med ett förslag i betygsfrågan. Föredragande statsrådet föreslår en tvågradig betygsskala – godkänd eller icke godkänd – men tillägger att rektor skall ha rätt att byta ut betyget mot ett intyg, om särskilda skäl föreligger. Vilka de skälen skulle vara sägs det ingenting om.

Vi tycker att särvuxeleverna borde ha rätt att få betyg som motsvarar vad eleverna i grundskolan kan få. De bör med andra ord själva kunna få välja om de vill ha ett intyg, ett tvågradigt betyg eller ett femgradigt betyg.

De här eleverna vill ofta jämföra sig med andra i samhället och har behov av att kunna göra det på de flesta områden, för att stärka självkänslan och komma ut i samhället bättre. Det är ganska intressant att vpk:s representant i utskottet, även om vpk är emot betyg, i ett särskilt yttrande säger att han inte tycker att man skall behandla eleverna i särvux på annat sätt än man behandlar andra elever i skolorna. Det tror jag är alldeles riktigt. Jag tror att det är väldigt viktigt att de här människorna får en behandling som jämställer dem med andra.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen nr 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 148 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! En försöksverksamhet med vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda har pågått sedan 1970. Under senare år har den verksamheten nått ungefär 12 % av de utvecklingsstörda. Nu föreslås i en proposition, och det ansluter sig utskottet till, att försöksverksamheten skall avslutas och ersättas av en reguljär utbildning.

Men den volym som regeringen nu föreslår och som utskottet har accepterat innebär att man minskar verksamheten. Den volym på 55 000 timmar som nu är föreslagen kommer bara att räcka till ungefär 7 % av de vuxna utvecklingsstörda. Om man dessutom översätter till faktiska tal, handlar det i realiteten inte om mer än ca 400 personer som får möjlighet att genomgå utbildningen.

Vi tycker från centerns sida att det är en fruktansvärt låg ambitionsnivå som utskottsmajoriteten här kunnat enas om. Skolöverstyrelsen föreslog för sin del en betydligt högre nivå som redan det ansågs vara ett minimikrav.

Särvux innebär, om man översätter det litet förenklat, en form av grundvux för utvecklingsstörda som motsvarar låg- och mellanstadienivån och en form av kommunal vuxenutbildning, komvux, som motsvarar högstadienivå i särskolans utbildning.

Flera har konstaterat, utöver att vi har gjort det, att det här är en låg ambitionsnivå. Även moderaterna har noterat att den reguljära utbildningen innebär en begränsning av rätten att delta i förhållande till försöksverksamheten. Men moderaterna har inte några konstruktiva förslag om vad man borde göra i stället. De har inga reservationer och inga förslag om ytterligare resurser, utan de nöjer sig med att den här frågan får väl utredas vidare, och så får vi se vad det blir.

Det enda förslag som moderaterna har att hävda och som de också utvecklar i en reservation är att även utvecklingsstörda bör få betyg i sin utbildning, helst efter en femgradig betygsskala.

Moderaterna säger att de här berörda personerna har svårt att utveckla sina skäl när det gäller att välja studieort. Däremot skulle de ges full möjlighet att välja om de skall ha betyg på det ena eller andra sättet. Det viktigaste för moderaterna är uppenbarligen att eleverna får betyg i sin utbildning.

Även folkpartiet har noterat att det är en låg ambitionsnivå och att utbildningen borde utvidgas till att också avse sådan undervisning som ligger på träningskolenivå. Man säger dessutom att det är oacceptabelt att de utvecklingsstörda inte får möjlighet att delta i utbildning mer än en gång, dvs. inte ges möjlighet att gå om.

Om man uttrycker sig så starkt att man anser det vara oacceptabelt, är det ju ännu mer anmärkningsvärt att folkpartiet över huvud taget inte har fört fram några invändningar i form av reservationer och inte heller föreslår några ytterligare resurser för verksamheten.

I och med att moderater och folkpartister har betett sig på det här sättet, uppfattar jag att de ingår i utskottsmajoriteten. Hade de inte gjort det, så hade vi kunnat ändra på förslagen.

Denna utskottsmajoritet säger att det finns många skäl som talar för att de här människorna bör ges utbildningsmöjligheter. Det kan vara sådana som inte i sin barndom eller ungdom hade tillgång till en grundsärskola eller av andra skäl inte gick igenom utbildningen. Det finns de som redan är ute på arbetsmarknaden och som behöver ytterligare komplettera sina kunskaper. Vidare konstateras att samhället förändras snabbt och att det krävs ökade kunskaper inom många områden. Det finns också de som vid vuxen ålder har mognat och insett att de behöver ytterligare utbildning, lika väl som det finns

de på arbetsmarknaden som inser att de behöver vidareutbilda sig.

Utskottsmajoriteten staplar alltså argumenten på varandra, och då blir min första fråga till Marita Bengtsson: Om man nu bedömer att det finns så här många skäl, är det då inte rimligt att anta att det finns betydligt fler än 400 vuxna utvecklingsstörda som behöver den här typen av utbildning?

Utskottet har behandlat kravet på en möjlighet att gå om utbildningen – som framgår av betänkandet, finns det många skäl som talar för att en del kan behöva göra det – och majoriteten noterar att det skall man väl kunna få göra, under förutsättning att det finns plats i någon undervisningsgrupp och under förutsättning att de inte tar bort platsen för någon annan.

När vi vet hur snålt tilltagen hela verksamheten är – bara 55 000 timmar – kan vi ganska raskt konstatera att det kommer inte med de premisserna att vara möjligt för någon enda av eleverna att gå om. Så det yttrandet var inte särskilt mycket värt. Utskottsmajoriteten landar på – och därmed är tydligen moderater och folkpartister tillfreds – att den här frågan behöver utredas ytterligare.

Utskottsmajoriteten noterar att den har tillstyrkt regeringens förslag och finner "med hänvisning härtill" att det inte behövs någon utvidgning av verksamheten. Jag reagerar litet grand mot den typen av argumentation, som vi har mött ganska ofta nu i vår. Utskottsmajoriteten är ganska slarvig med att argumentera för sina åsikter.

Vad betyder, Marita Bengtsson, att det "med hänvisning härtill" inte behövs ytterligare resurser? Det är ju det ni konstaterar. Vad betyder det i klartext? Vad grundar ni er uppfattning på, när ni först säger att det finns oerhört många skäl att ge utbildningsmöjligheter åt utvecklingsstörda?

Det finns ytterligare en resursfråga som är viktig. Den gäller de stödresurser som skall ges till den här verksamheten. Vi har inom den vanliga kommunala vuxenutbildningen ett särskilt schablonillägg på 15 %, och här har man i propositionen sagt att det är väl rimligt att ha samma schablonillägg för den nya formen av särvux. Det är resurser som skall användas till information, till studie- och yrkesorientering, till stödundervisning och till kurativa insatser. Där konstaterar utskottsmajoriteten helt framt att det inte finns något underlag som säger att behovet behöver vara större för de här människorna. Då måste jag återigen ställa frågan till Marita Bengtsson, som företräder utskottsmajoriteten: Vet man ingenting av egen erfarenhet? Anser Marita Bengtsson att det är sannolikt att anta att de människor som skall gå i särvux inte har större behov av stödinsatser än de vuxna som går i komvux? Vi gör i varje fall alldeles klart den bedömningen att så är fallet och har därför föreslagit att schablonillägget skall utgå med 30 % i stället.

Jag tycker att man måste ha någon form av argumentation och inte bara konstatera att "det behövs nog inte". Det skulle vara intressant att höra vad Marita Bengtsson har för skäl för detta.

Sedan till frågan om betygen, där utskottsmajoriteten har landat på att man skall ha en tvågradig skala: godkänd-icke godkänd. Den enda motivering man har är att de studerande i särvux inte bör förvägras möjligheten att få betyg. Då är min fråga till Marita Bengtsson: Alla de som skall få det s. k. betyget icke godkänd, är de inte förvägrade någonting?

Vi har tyckt att det är helt rimligt att säga att det för dem som skall studera i

särvux är fullt tillräckligt att få ett intyg över genomgången utbildning.

Herr talman! Mot den här bakgrunden har vi ifrån centern ett antal reservationer, som jag ber att få yrka bifall till. Där har vi också förslag om anvisning av ytterligare medel för att förstärka den här utbildningen både kvantitativt och kvalitativt.

Anf. 149 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag ber först att få yrka bifall till de reservationer i detta betänkande där vpk finns med.

Försök med vuxenutbildning för vuxna utvecklingsstörda människor har pågått i nästan två decennier i Sverige. Nu lägger regeringen fram ett förslag om en fastare organisation för dessa människors vuxenutbildning, och så långt är det gott och väl. Men resultatet av det betänkande vi nu behandlar blir att riksdagen kommer att besluta om att den här provisoriska verksamheten skall utredas igen.

Varför? Jo, tydligen har utskottsmajoriteten inga utvärderingsresultat eller erfarenheter från nästan 20 års provisorisk verksamhet. Detta är ytterst anmärkningsvärt. Utskottsmajoriteten har alltså inte tillgång till de nödvändiga erfarenheter som särskollärare, skolöverstyrelsen och FUB har. Det är inte så mycket att tillägga till detta.

Vi från vpk menar att om man verkligen hade velat, hade man naturligtvis kunnat inhämta de erfarenheter och den kunskapsmassa man behövt för att nu fatta beslut om vilka villkor de vuxenstuderande som vi nu talar om skall ha.

Det är nödvändigt att man förstår människors särskilda behov, och detta är inte konstigare när det gäller psykiskt utvecklingsstörda människor än när det gäller vad man kan kalla normalt utvecklade elever – de som går i grundskolan, gymnasieskolan, komvux och grundvux. Eller är det de tydligare behov som utvecklingsstörda människor ibland uttrycker som gör att det är så svårt för utbildningsutskottets majoritet att klara gränsdragningar mellan vad som är träning och vad som är utbildning i snäv bemärkelse?

Från vpk:s sida menar vi att om man verkligen vill ge kompetens via vuxenutbildning, kan man inte kräva prestation inom kraftigt begränsade tidsramar. Särskilt gäller det påståendet de elever som kommer att gå i särvux.

Är det vad som kallas kompetensen som är vägledande eller är det inhämtad kompetens per tidsenhet? Frågan måste ställas till utskottsmajoriteten, eftersom det inom bildningens område liksom i fysiken är skillnad mellan att ha en sträcka eller bildningsmassa och att utsättas för en färd på sträckan i en viss hastighet.

Menar utskottsmajoriteten att det finns vattentäta skott av ansvarsfördelning mellan vad som kan ses som utbildning och vad som bör ses som en eventuell social träning? Ibland är det faktiskt nödvändigt med vissa avbrott för olika sociala ändamål – social träning – bara för att man skall nå de kompetensrelaterade målen. Det gäller i komvux liksom i särvux, det gäller i grundskolan och gymnasieskolan. I fråga om grundskolan och gymnasieskolan behöver man inte utreda vem som skall stå för vad, men när det gäller särvux måste vi tillsätta en utredning för att se på när det och det momentet

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Kompetensinriktad
vuxenutbildning för
psykiskt utvecklings-
störda, särvux*

inträder. Jag förstår inte hur det skall gå till rent bokföringsmässigt. Men vi kanske senare får svar av majoritetsföreträdarna på de frågor jag har ställt.

Till detta betänkande har också fogats en makalös reservation. Jag bestrider Hans Daus påstående att vi från vpk skulle ha något gemensamt med moderaterna. Vi vill ta bort betygen, men i avvaktan på att vi får ett sådant beslut, som kommer förr eller senare, vill vi inte särbehandla människor som skall studera inom särvox.

Jag vill ställa frågan till moderaternas företrädare: Om nu Hans Dau sympatiserar med vår åsikt att man inte skall särbehandla människor och när ni har föreslagit att elever inom särvox skall få tvågradigt betyg, femgradigt betyg, intyg och kanske något mer i form av bevis på att man har gått igenom den utbildning det handlar om – när skall då grundskolans eller gymnasieskolans eller komvux elever få välja mellan olika bevis eller betyg som anger att de faktiskt gått i den utbildningen? När kommer moderaterna att föreslå att grundskolans elever skall få välja mellan tvågradig och femgradig betygsskala? Vem är bäst av eleverna i moderaternas särvox – den elev som väljer betyg enligt femgradig skala eller den som väljer intyg? Och vem skall göra valet – eleven eller läraren eller eventuell vårdnadshavare?

Herr talman! Frågorna reser sig, och de kräver svar.

Anf. 150 MARITA BENGTTSSON (s):

Herr talman! Regeringen har i en särskild proposition föreslagit att den nu snart 18-åriga försöksverksamheten med vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvox, skall bli reguljär fr. o. m. den 1 juli 1988. Det är mycket positivt.

Det finns 42 000 människor i Sverige som är psykiskt utvecklingsstörda. Därav är 38 000 utvecklingsstörda från födseln, 2 000 har fått en hjärnskada senare i livet, och 2 000 har s. k. barndomsspsykos.

Hela gruppen delas ibland in i gravt utvecklingsstörda, måttligt utvecklingsstörda och lätt utvecklingsstörda. De gravt utvecklingsstörda utgör 5–10 % av alla, och de bor i regel på institutioner under hela livet. De måttligt utvecklingsstörda går i träningsskola i tio år och kan därefter fortsätta med yrkesträning eller i vissa fall yrkessärskola i fyra år. De lätt utvecklingsstörda går i grundsärskolan i tio år och fortsätter sedan med en fyraårig yrkesutbildning.

Regeringen föreslår en kompetensinriktad vuxenutbildning för de psykiskt utvecklingsstörda. Med detta menar man att utbildningen skall förbereda för fortsatt utbildning eller yrkesliv. Ungdomsutbildningen i grundskolan har ju sin motsvarighet för vuxna i grundvux eller komvux. Särvox skall på ett liknande sätt ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda en motsvarighet till grundsärskolan. Konsekvensen av detta är att det i första hand är studerande som tillhör gruppen lätt utvecklingsstörda som kan klara särvox i den föreslagna formen.

I försöksverksamheten som pågått sedan 1970 har man vänt sig till såväl lätt utvecklingsstörda som måttligt utvecklingsstörda. Det innebär att verksamheten i särvox motsvarat dels grundsärskolan, dels träningsskolan. Det har varit en blandning av undervisning, folkbildning, habilitering och terapi. I SÖ:s utredning som ligger till grund för förslaget framkommer det

att sÄrvuxutbildningen som den i dag bedrivs saknar profil.

Kostnaderna f6r f6rs6ksverksamheten betalas till knappt en tredjedel av staten, vilket i dag 6r 5 milj. kr., och till drygt tv6 tredjedelar av landstingskommunerna, vilket motsvarar 10 milj. kr. Det som nu g6rs regulj6rt enligt regeringens f6rslag kan uppskattas till ungef6r en tredjedel av verksamheten och tillf6rs ett anslag p6 15 milj. kr. Det inneb6r inte att man drar ned p6 statens engagemang i sÄrvuxverksamheten, utan inneb6r i stället att verksamheten trefaldigas. Det 6r inte orimligt att utg6 fr6n att de 10 milj. kr. som landstingen satsar i f6rs6ksverksamheten till st6rsta delen g6ller tr6ningsskolan och d6rmed 6cks6 inbegriper rehabilitering. I propositionen f6ruts6tts att landstingen g6r dessa insatser 6ven i forts6ttningen.

Det har varit mycket sv6rt att f6 fram uppgifter om vad rehabilitering egentligen inneb6r. Ett f6rs6k att beskriva rehabilitering har gj6rts av den s. k. Ansgargruppen. S6 h6r skriver man:

"Aktiva insatser beh6vs f6r att stimulera och utveckla den enskildes egna resurser. Insatserna skall grundas p6 den enskildes behov och planeras tillsammans med denne och hans n6rmaste. Principen om helhetssyn b6r h6r beaktas.

Ett tv6rfackligt lagarbete, d6r s6v6l medicinska, psykologiska, sociala som pedagogiska aspekter av funktionsneds6ttningen beaktas, f6r att erbjuda fullgoda insatser f6r den enskildes utveckling.

Insatserna kan vara dels av behandlande karakt6r dels r6dgivande och annat personligt st6d som ges av arbetsterapeut, kurator, logoped, psykolog, sjukgymnast, specialpedagog m. fl. yrkeskategorier. R6dgivning och st6d skall 6cks6 erjudas anh6riga – f6r6ldrar, syskon, make och barn – samt 6ven familjehemsf6r6ldrar.

Avsikten 6r dock inte att ge den typ av social service som socialtj6nsten skall erbjuda enligt socialtj6nstlagen eller att begr6nsa h6lso- och sjukv6rdsens ansvar f6r den enskilde enligt h6lso- och sjukv6rdslagen. Det 6r inte ovanligt att en och samma person f6r service fr6n alla tre verksamhetsgrenarna samtidigt. Som en naturlig del i det personliga st6det b6r ing6 att s6 l6ngt m6jligt f6r den enskilde samordna de olika samh6llsinsatserna och d6 ha en helhetssyn 6ver den enskildes behov."

Ansaret f6r rehabiliteringen 6vilar landstingskommunerna i deras egenskap av v6rdhuvudm6n.

Kritiken mot propositionen har framf6r allt riktat in sig p6 en viktig punkt, n6mligen att sÄrvux inte skall ge en motsvarighet till tr6ningsskolan.

Det 6r i fr6ga om utvecklingsst6rda inte helt l6tt att definiera hur undervisning skall avgr6nsas mot andra aktiviteter, och framf6r allt 6r det sv6rt att definiera vad som 6r tr6ningsskola, rehabilitering eller terapi.

Om statens ansvar 6cks6 skall omfatta tr6ningsskola f6r vuxna psykiskt utvecklingsst6rda 6r det dessutom fr6ga om helt andra kostnader. Av ber6kningar som 6r gjorda framg6r det att behovet torde ligga p6 minst 75 milj. kr. ut6ver vad regeringen har f6reslagit. S6ledes r6cker inte heller de 35 milj. kr. som centern och vpk f6reslagit.

Herr talman! F6rutom sÄrvux har 6cks6 utbildningsverksamhet f6r vuxna psykiskt utvecklingsst6rda bedrivits av studief6rbund och folkh6gskolor. N6r det g6ller andra vuxna upplever vi att det enbart 6r positivt att det finns

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Kompetensinriktad
vuxenutbildning f6r
psykiskt utvecklings-
st6rda, sÄrvux*

olika former av vuxenutbildning att välja mellan. Så måste det givetvis också få vara för de psykiskt utvecklingsstörda. Men även i detta sammanhang har det funnits problem att definiera avgränsningen mellan kompetensinriktad utbildning och folkbildning inom folkhögskolor och studieförbund.

Med anledning av de många oklarheter som fortfarande råder beträffande bl. a. verksamhetsansvar och kostnadsansvar har utskottsmajoriteten föreslagit att en ny utredning bör tillsättas.

Den första och viktigaste uppgiften för utredningen bör enligt utskottet gälla på vilket sätt utbildning på träningsskolenivå kan ingå i särvux. Jag tycker att det är mycket positivt.

Utredningen bör klara ut avgränsningen mellan kompetensinriktad utbildning och sådan träning, habilitering och terapi som bör ingå i de särskilda omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Enligt utskottet bör utredningen också överväga i vad mån landstingen skall bidra till kostnaderna för särvux med utbildning på träningsskolenivå. En stor del av dessa kostnader står ju de facto landstingen för redan i dag. Är det inte egentligen detta som det handlar om även för vpk och centern, dvs. de kostnader som landstingen har?

De resultat utredningen kommer fram till skall föreläggas riksdagen redan under våren 1989. Då får vi säkert anledning att återkomma till denna debatt i kammaren.

När det till sist gäller betygsfrågan, delar utskottsmajoriteten regeringens uppfattning att det system som tillämpas inom grundvux och komvux bör ha sin motsvarighet i särvux. Upp till en nivå motsvarande årskurs 6 i grundskolan skall intyg utfärdas till de elever som så önskar. Efter avslutad ämneskurs skall betyg kunna sättas enligt den tvågradiga betygsskalan godkänd eller icke godkänd. Rektor skall också ha möjlighet att besluta om betyg skall kunna bytas mot intyg. Givetvis bör rektor vara väldigt generös när det gäller att utnyttja den här möjligheten.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 151 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Marita Bengtsson försåg oss med ett ganska utförligt referat av utredningen, propositionen och utskottets betänkande. Dessa har vi haft möjlighet att ta del av tidigare, så de kände vi till.

Om vi återvänder till fakta innebär det beslut som kommer att fattas att försöksverksamheten ersätts med en reguljär undervisning i särvux – det är exakt vad som står i propositionen – som får en omfattning på 55 000 timmar. Det i sin tur innebär, Marita Bengtsson, att det blir en kraftig nedskärning av ambitionsnivån. Färre utvecklingsstörda kommer i fortsättningen att ha möjlighet att få den här undervisningen. Man hänvisar då till att dessa människor kan få gå i träningsskola som bekostas av landstinget och att studieförbunden har olika former av verksamhet för utvecklingsstörda. Det är alltså de argument som förs fram.

Sedan framkom emellertid det riktiga skälet, vilket Marita Bengtsson kanske inte tänkte på att hon sade, nämligen att det handlar om helt andra kostnader om man skulle höja ambitionsnivån till den nivå som utredningen föreslog. Marita Bengtsson tycker att det är bättre att landstingen står för

dessas kostnader eller att dessa kostnader belastar studieförbundens verksamhet. Kostnaderna, Marita Bengtsson, är väl desamma? Det handlar bara om vem som skall vara kostnadsbärare. Jag trodde att det viktiga i den här debatten var att ge så många vuxna utvecklingsstörda som möjligt en kompetensgivande utbildning, inte att fördela kostnader på olika kostnadsbärare. Men jag förstår att det är det viktigaste för utskottsmajoriteten.

När ni nu säger att även om man känt till alla saker i förväg och även om en försöksverksamhet pågått i nära två decennier – något som Marita Bengtsson också upplyste om inledningsvis – vet man inte tillräckligt mycket utan måste utreda mera, så innebär det i klartext att utskottsmajoriteten underkänner regeringens proposition. Propositionen baseras ju på utredningen, som i sin tur baseras på denna försöksverksamhet. Frågorna, Marita Bengtsson, kvarstår: Varför skall verksamheten minskas från att ha omfattat 12 % till att omfatta 7 %? Varför skall alla de skäl som ni talar om bara gälla ungefär 400 vuxna utvecklingsstörda? Kommer dessa att få någon som helst möjlighet att gå om, om så behövs? Vad betyder "med hänvisning härtill" när ni avstyrker alla yrkanden om utökad verksamhet? Varför tror ni att schablon tillägget kan inskränkas till bara 15 %? Tror ni inte att behoven är större hos de utvecklingsstörda än hos övriga elever inom komvux?

Anf. 152 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Om vi nu, Marita Bengtsson, är överens om att nå ett visst kompetensmål, utan att beakta tidsaspekten, inom särvox, så gäller det väl att hävda likvärdighetsprincipen inom särvox? Denna skall hävdas oavsett i vilket landsting den utvecklingsstörda bor, oavsett vilka hans eller hennes föräldrar är och oavsett om det är fråga om en man eller en kvinna. Vi från vpk:s sida menar att det är naturligt att man tar ett ansvar för detta från statens sida, alltså från centralt håll, så att de krav som vi ställer på annan utbildning också gäller för särvox. Med litet kunskap om att t. ex. psykisk utvecklingsstörhet ofta är förenad med andra handikapp, vet man att det kommer att bli ogörligt att sätta klara gränser mellan vad som är terapi, vad som är träning och vad som är utbildning i begränsad mening. Det går alltså inte att göra så som utskottsmajoriteten skriver på s. 9 i betänkandet:

"Det är viktigt att definiera innehållet i och bestämma avgränsningen mellan olika former av kompetensinriktad utbildning å ena sidan och sådan träning, habilitering och terapi å andra sidan som bör ingå i de särskilda omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda."

Det är omöjligt att dra dessa gränser om man vill hävda likvärdighetsprincipen också när det gäller de elever som skall gå i särvox. Är det målet som är viktigast, eller är det viktigast att skapa gränser mellan avsnitten fram till målet?

Apropå möjligheten att gå om: Vem skall avgöra när en elev i särvox inte har ett behov att gå om i förhållande till de behov den elev har som står i begrepp att börja inom särvox? Det är omöjliga uppgifter som utredningen har framför sig. Det skall bli intressant att se vilka direktiv departementet ger till denna utredning. Detta är, Marita Bengtsson, frågor som kräver ett svar.

Anf. 153 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Larz Johansson ondgjorde sig över att vi moderater hade så få reservationer – inga alls, sade han till en början.

Anf. 154 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gällde Marita Bengtssons anförande.

Anf. 155 MARITA BENGTSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste fråga Björn Samuelson och Larz Johansson om de menar att reguljär särvux skall ersätta allting annat. Det kan väl inte vara rimligt. Ansvar för habiliteringen åvilar landstingskommunerna. Så här säger utbildningsministern i propositionen: "Jag räknar därför med att landstingskommunerna som vårdhuvudmän även i fortsättningen kommer att göra betydande insatser för gruppen utvecklingsstörda vuxna."

Vi vet att särvuxutbildning i dag bedrivs på dagcentra. Jag är övertygad om att den verksamhet som i dag bekostas av landstingen i form av träningskola, som också ingår i särvuxutbildningen, kommer att finnas även i fortsättningen.

I omsorgslagen står det tydligt att de särskilda omsorgerna skall syfta till att ge psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att leva som andra och i gemenskap med andra. Omsorgerna skall vara inriktade på att utveckla den enskildes egna resurser. Det är ju inte bara en fråga som gäller för reguljär särvux utan också för omsorgsverksamheten i övrigt och för habiliteringen.

Anf. 156 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Vi menar inte att denna verksamhet skall ersätta allting annat, men vi menar att man måste ha ambitionsnivån bra mycket högre än den som utskottsmajoriteten har kommit fram till. Vi har utvecklingsstörda som redan som barn går i särskola. Jag har väldigt svårt att föreställa mig att Marita Bengtsson skulle kunna tänka sig att säga: Nu sätter vi upp ett timtak så att vi tar emot bara 7 %, 14 % eller 18 % av utvecklingsstörda barn i särskolan. Jag tror inte att Marita Bengtsson är villig att göra det. Men nu handlar det om utvecklingsstörda vuxna som inte har haft tillfälle att få utbildning tidigare eller inte har kunnat tillgodogöra sig den. Då måste vi naturligtvis ställa tillräckliga resurser till förfogande, så att de som inte har haft denna utbildningsmöjlighet får den. Då, Marita Bengtsson, krävs det betydligt mycket mer resurser än de som ni är beredda att anvisa.

Vi har sagt både i våra motioner och under utskottsbehandlingen att vi är klara över att inte heller vårt förslag kommer att vara till fyllest, men vi tror att det kan innebära en betydligt bättre inledning. Sedan får vi bygga på dessa resurser efter hand som utbildningsmöjligheterna blir uppenbara för de utvecklingsstörda och deras vårdnadshavare. Vi är alldeles övertygade om att efterfrågan kommer att växa mycket kraftigt de närmaste åren. Men att inte sträcka sig längre än till att ge resurser som räcker till att bereda undervisning för ungefär 400 personer är närmast ett hån gentemot de utvecklingsstörda vuxna.

Anf. 157 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Problemet uppstår, Marita Bengtsson, i och med att man begränsar tidsrymden för inhämtandet av den kompetens som det sägs att eleverna skall få via särvox. Så enkelt är det. I viss mån – och inte så liten mån – begränsar man naturligtvis också genom att man säger att man satsar så och så många miljoner på denna utbildning, punkt och slut.

Jag känner Janne, Johanna och Tomas mycket väl. Janne och Tomas kommer nog snart att kunna börja inom särvox. Johanna kommer kanske om bara några år att kunna gå in i särvox. Både Janne och Tomas tycker om att dansa. Om nu Janne och Tomas för att kunna lära sig att skriva måste få dansa med fröken eller magistern ett tag, är det terapi? Skall det kostnadsföras på ett annat konto än på det statliga särvoxkontot? Om man vill koka kaffe och måste lära sig att använda den nya kaffebryggaren på särvoxskolan, är det då fråga om ADL-träning eller om något annat?

Jag ville bara ge dessa tänkta exempel för att visa på hur det blir när man begränsar utbildningen till kompetensgivande avsnitt inom särvox. Det är mycket svårt att ge klara definitioner på detta. Ibland måste man kanske gå en liten kringelikrokväg för att nå fram, liksom man många gånger måste göra i den vanliga grundskolan och gymnasieskolan.

Anf. 158 MARITA BENGTSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tror att jag är den enda av oss tre som debatterar nu som har arbetat med psykiskt utvecklingsstörda, även om det är några år sedan. Jag vet hur svårt det är att göra skillnad på vad som är utbildning, vad som kan kallas terapi och vad som är habilitering.

Jag tycker det är bra att utredningen kommer till stånd. Jag tycker också det är bra att Larz Johansson medgav att också de resurser som centern vill ställa till förfogande genom sin reservation är otillräckliga. Då är det väl bra att vi får komma tillbaka om ett år och diskutera den här frågan ytterligare i kammaren, till gagn för de psykiskt utvecklingsstörda!

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 159 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Den hittillsvarande handläggningen av det här ärendet är egentligen beklämmande och på något sätt betecknande. Vi talar om en av de allra svagaste och mest utsatta grupperna i vårt samhälle. Det är beklämmande att den har behövt vänta i 18 år på en utvärdering av den försöksverksamhet som rör rätten till vuxenutbildning för den här gruppen. Det är beklämmande att när en proposition med ett ställningstagande äntligen kommer, är den en halvmesyr, bitvis ganska okunnig och präglad av en njugg inställning. Jag kan i mycket instämma i den kritik som t. ex. Larz Johansson och Björn Samuelson har framfört mot propositionen.

Det gäller t.ex. avgränsningen av vilken verksamhet som skall vara statsbidragsberättigad. På något sätt får man det bestämda intrycket att den allra svagaste gruppen i det här sammanhanget är bortglömd i propositionen – träningsskolan verkar vara bortglömd, och dimensioneringen tycks vara präglad av njugghet.

Utskottsmajoriteten avvisar i viktiga delar propositionen. Det är litet svårbegripligt för mig när Larz Johansson säger att folkpartiet inte har några invändningar mot propositionen. Han vet ju mycket väl att vi inte skulle ha accepterat propositionen om inte utbildningsutskottets behandling hade inneburit att den i viktiga avseenden underkändes.

Det skall presenteras ett nytt förslag för riksdagen inom ett år, där bristerna i propositionen förhoppningsvis är avhjälpna. Det anges klart i utskottsbetänkandet att den viktigaste uppgiften för denna nya utredning, som skall jobba snabbt, är att klargöra hur träningsskolan kan införas i särvux.

Den andra punkt där utskottet i praktiken underkänner propositionen gäller det vi kan kalla rätten att gå om. Det framgår helt klart att med den bedömning som utskottsmajoriteten gör av de här frågorna är det en självklarhet att elever som behöver det skall ha rätt att repetera årskurser.

Larz Johansson talade i ett annat inlägg om den "ambitionsnivå som utskottsmajoriteten har kommit fram till". Det är litet svårt att förstå vad han menar med det. I fråga om resurserna hade vi från folkpartiets sida varit fullt beredda att anvisa de medel som hade behövts för en rimligare dimensionering av verksamheten. Men problemet är att det varken i propositionen eller i något annat dokument finns någon realistisk och genomarbetad bedömning av hur stort resursbehovet egentligen är. Det är ytterligare ett bevis för hur bristfällig propositionen är.

Jag upprepar återigen: För folkpartiets vidkommande är detta en så angelägen fråga att vi är beredda att anvisa de resurser som behövs för ett statsbidragssystem som inkluderar den verksamhet som träningsskolan bedriver.

Eftersom vi står bakom utskottsbetänkandet tycker jag det är mycket angeläget att få säga att den utredning som vi kräver måste arbeta mycket snabbt. Den bör helst tillsättas vid morgondagens regeringssammanträde eller, om inte det kommer att ske, inom de allra närmaste veckorna. Eftersom utbildningsministern är i kammaren hoppas jag verkligen att han tar till sig det budskapet. Det får inte bli någon upprepning som för folkhögskoleutredningen, vars tillsättande drog ut månad efter månad. Från folkpartiets sida hade vi helst sett att det hade blivit en tjäntemannautredning. Men när nu utskottsmajoriteten har enats om att det bör vara en utredning med parlamentariskt inslag innebär det ännu större krav på att utredningen verkligen kommer i gång snabbt.

Björn Samuelson har utvecklat vilka svåra frågor utredningen skall hantera, och jag kan hålla med om vad han sagt. Men det får inte vara så i vårt samhälle att vi år efter år, årtionde efter årtionde bollar finansieringsansvaret mellan olika samhällsinstanser för en grupp som relativt sett är så liten men som är så utsatt. Det är till syvende og sist samma skattebetalare som betalar landstingsskatt och statsskatt, och det vore helt orimligt om kompetensvister och definitionsfrågor av det slaget skulle fördröja denna mycket angelägna reform.

Jag uppfattar utskottets förslag som ett underkännande av viktiga delar av propositionen, och därför yrkar jag bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Anf. 160 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag vill mycket kort ta upp två saker.

Situationen blev inte särskilt mycket klarare efter Lars Leijonborgs inlägg. Han tolkar utskottsmajoritetens ställningstagande på det sättet att utredningen syftar till att visa hur träningsskolan skall införas i särvox och att den skall ha statsbidrag. Samtidigt har Marita Bengtsson använt all kraft för att argumentera för att utredningen skall avgränsa träningsskolan från den övriga verksamheten och att landstinget skall betala den – inte staten.

Jag kan ge Lars Leijonborg rätt i att det är samma skattebetalare det handlar om vare sig man betalar kommunal- eller landstingsskatt eller statlig skatt. Men det är inte samma sorts skatt. Statsskatten är progressiv, och kommunal- och landstingsskatten är proportionell. Alla vet att kommunal- och landstingsskatt är betydligt tyngre att bära för låg- och medelinkomsttagare, medan statsskatten hårdast drabbar höginkomsttagare – i varje fall ännu, så länge som inte folkpartiet och andra har lyckats åstadkomma betydande skattelättnader för just höginkomsttagarna. Det är alltså en sanning med viss modifikation att säga att det handlar om samma skattebetalare.

Anf. 161 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! Det var bra att Lars Leijonborg sade att man från folkpartiets sida visst är beredd att bestrida de kostnader som krävs för särvox reella behov. Han talade också om rätten att gå om.

Då måste jag fråga Lars Leijonborg hur det kan komma sig att han ställer sig bakom det som utskottsmajoriteten skriver på s. 10 i betänkandet: "Eftersom resurserna för vuxenutbildning är begränsade bör utredningen väga behoven av att få repetera redan genomgången utbildning mot utbildningsbehoven hos dem som ännu inte fått sådan kompetens som särvox erbjuder."

Är det uppnåendet av denna kompetens som är drivkraften och vägledande för folkpartiet, när Lars Leijonborg säger att man är beredd att bestrida de kostnader som det är fråga om för att kunna tillgodose de behov som faktiskt finns inom särvox? Har Lars Leijonborg inte några egna erfarenheter av denna skolverksamhet, som har bedrivits i 18 år? Om man nu skall utreda vad som skall finnas inom särvox, måste man då inte ta till vara de erfarenheter som finns inom FUB, hos lärare inom särskolan och inom skolöverstyrelsen?

Fru talman! Jag har tänkt att låta Lars Leijonborg få ropa i öknen. Vi får se om han tar sig till en oas.

Anf. 162 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Vi har anledning att diskutera kompetensfördelningen mellan olika nivåer inom den offentliga sektorn, alltså fördelningen mellan stat, landsting och kommuner, Larz Johansson. Vi kan t. ex. diskutera huruvida åldringsvården skall ligga på landstingen eller kommunerna, huruvida bostadstilläggen för pensionärer skall vara en statlig eller en kommunal angelägenhet etc. I sådana diskussioner handlar det ofta ofta om miljarder kronor. I dessa frågor är det, som Larz Johansson nämnde, viktigt att beakta inkomstfördelningen mellan olika grupper av inkomsttagare. Men när det

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Kompetensinriktad
vuxenutbildning för
psykiskt utvecklings-
störda, särvox*

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

*Kompetensinriktad
vuxenutbildning för
psykiskt utvecklings-
störda, särvox*

gäller det belopp som vi här talar om, några tiotals miljoner, är det ganska ointressant vilken offentlig kassa som står för fiolerna.

Jag vill upprepa vad jag sade i mitt första inlägg, nämligen att det vore ovärdigt ett välfärdssamhälle som Sverige om diskussioner av denna typ skulle få försinka angelägna insatser för den grupp människor som vi nu talar om.

När det gäller frågan om huruvida särvox skall utvidgas till att avse även undervisning som motsvarar särskolan, kan jag inte annat än citera den mening i utskottsmajoritetens skrivning som berör denna fråga. Den har följande lydelse: "Den första uppgiften för utredningen gäller på vilket sätt utbildning på träningskolenivå kan ingå i särvox." För mig är denna mening tämligen klar, och det är för att vi har fått till stånd denna formulering som folkpartiet har ställt sig bakom skrivningen i detta betänkande.

Min tolkning av den skrivning om rätten att gå om som Björn Samuelson läste upp är att det under ett skede då resurserna är otillräckliga kan bli fråga om ett slags val mellan en elevs rätt att gå om och en annan elevs rätt att få denna vuxenutbildning för första gången. I det allra kortaste perspektivet ligger det väl ett slags rimlighet i detta referat av verkligheten, dvs: att sådana val kan tvingas fram när resurserna är otillräckliga. Utredningen behöver därför studera vilken ståndpunkt som skall intas i dessa fall. Under hela mitt första anförande och vid den beskrivning av folkpartiets ståndpunkt som jag har givit har jag emellertid betonat att vi i folkpartiet anser att det är orimligt att man skall behöva göra sådana val. Det är här fråga om en grupp människor i vårt samhälle som under årtionden på många sätt har behandlats njugett, inte minst när det gäller utbildning.

Förslagen i den nu föreliggande propositionen borde ha inneburit en rejäl höjning av ambitionsnivån när det gäller de utvecklingsstördas rätt till vuxenutbildning. Men på grund av den utformning som propositionen nu har fått kommer så inte att bli fallet.

Jag hoppas emellertid att vi mycket snart skall kunna få regler och tilldelning av statsbidrag som medför att det orimliga val som jag nyss beskrev aldrig skall behöva ske.

Anf. 163 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! I sitt senaste inlägg sade Lars Leijonborg att det kan bli fråga om otillräckliga resurser. Men om jag förstod Lars Leijonborg rätt, så sade han i sitt inledningsanförande att det enligt folkpartiets mening aldrig skulle kunna bli fråga om att resurserna till den angelägna verksamhet som särvox innebär kan bli otillräckliga.

För att verkligen förvissa mig om att på ett riktigt sätt ha uppfattat vad Leijonborg här menar, vill jag ställa följande fråga: Skall principen om likvärdighet också gälla för särvox?

Anf. 164 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Om jag har förstått Björn Samuelsons fråga rätt, blir svaret självfallet ja.

Om jag återigen får repetera folkpartiets inställning till detta med resurserna, så hade vi ju gärna gått med på centerns, vpk:s eller SÖ:s

bedömning eller den av Marita Bengtsson här angivna resursbedömningen. Vi hade som sagt gärna ställt oss bakom belopp som 30, 35, 50 eller 75 milj. kr. om någon bara hade kunnat påvisa att denna resursbedömning stod på en fast grund.

Björn Samuelson har flera gånger frågat mig och andra om vi inte har dragit några slutsatser av dessa 18 års försöksverksamhet. Det är väl bara att erkänna att vi i folkpartiet inte har de resurser som behövs för att göra en professionell och kvalificerad utvärdering av denna försöksverksamhet. Jag tycker att inte heller vpk:s motion eller reservationer till betänkandet innehåller några sådana kvalificerade slutsatser. Vi får emellertid hoppas att den utredning som förhoppningsvis snart tillsätts skall kunna ge svar på dessa frågor. Det förslag till resursbehov som en sådan utredning kommer fram till är vi i folkpartiet beredda att tillmötesgå.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

13 § Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1987/88:23 om miljö och energi (prop. 1987/88:50 bil. 1).

Miljö och energi

Anf. 165 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! I dag kom ett pressmeddelande från kommunikationsdepartementet om att de europeiska kommunikationsministrarna i nästa vecka träffas i Luxemburg för att genomföra den europeiska transportministerkonferensen CEMT. Konferensen skall bl. a. diskutera det svenska förslaget om en särskild ministerkonferens om transport- och miljöfrågor samt frågan om snabbare utveckling när det gäller tillgången på blyfri bensin i Europa.

Pressmeddelandet aktualiserade inför dagens riksdagsbehandling av betänkandet Miljö och energi återigen betydelsen av ett internationellt engagemang i miljöfrågor även på trafikområdet. Föröreningar känner inga gränser. Men ingen nation kan begära åtgärder av andra utan att själv genomföra mesta möjliga miljöinsatser.

Trafikens miljöpåverkan har i takt med de senaste årens trafikökning varit föremål för många diskussioner. Olika åsikter och skilda forskningsresultat har redovisats. Åtgärderna har däremot varit sparsammare.

Det är därför positivt att det i propositionerna Trafikpolitiken inför 90-talet och Miljöpolitiken inför 90-talet har tagits ett fastare grepp på frågorna om miljö och energi i trafiken. På alla punkter når man inte så långt som många önskar, men färdriktningen har angivits. Det gäller för oss alla att se till att denna hålls och att takten i åtgärderna inte släpar efter.

Miljöpåverkan från transportsystemet måste minska både på kort och på lång sikt. På kort sikt kan vi genom att använda blyfri bensin, följa hastighetsbestämmelser, hålla jämn fart och undvika tomgångskörning redan i dag påverka utsläppsnivån.

Genom den obligatoriska katalytiska avgasrening som nästa år införs på alla nya bilar, en åtgärd som vi i folkpartiet för övrigt anser borde ha kunnat komma långt tidigare, och genom reningsutrustning även på äldre bilar får man framöver den rening vid källan som är så viktig ur miljösynpunkt. Folkpartiet har sedan länge föreslagit ekonomisk stimulans till installation av renare på äldre bilar, vilket en majoritet i jordbruksutskottet nu föreslår i samband med behandlingen av miljöpropositionen.

Det är svårt att förstå att socialdemokraterna inte kan inse det positiva i en sådan utveckling liksom i att andra än märkesverkstäderna kan svara för reparation av bilar med katalytisk avgasrening.

På kort sikt kan vi alltså åstadkomma förändringar med dagens teknik, men långsiktigt och för att uppnå ännu bättre resultat måste nya fordonstyper och mer energibesparande teknik utvecklas. Framför allt måste en större andel av godstransporterna föras över till järnväg och fartyg.

Om dieseldrivna fordon skall användas även i framtiden bör rening införas redan i början av 1990-talet, i stort sett två år tidigare än regeringen föreslagit. Det föreslagna bidraget på 450 milj. kr. till inköp av nya bussar och lastbilar som uppfyller skärpa avgaskrav kan bli en värdefull morot i omdaningsarbetet. Ännu viktigare är att samtidigt stimulera till minskad energiförbrukning och till användning av alternativa drivmedel.

Ju mer vi kan komma ifrån oljeberoendet, desto bättre. Etanolinblandning eller enbart etanol är positivt från miljösynpunkt, men bensinskattens stora betydelse lägger för närvarande hinder i vägen. Motoralkoholkommitténs förslag har resulterat i en samlad strategi för introduktionen av alternativa drivmedel. Denna sammanställning ingår som bilaga i miljöpropositionen. Statens energiverk skall ha huvudansvaret för introduktionsplanen. Någon tidsplan finns dock inte angiven. När kan vi emotse en sådan?

Det dröjer troligen en bit in på 2000-talet innan vi uppnår den rening vid källan som eftersträvas. Därför föreslår vi i reservation 14 att miljöskyddslagen skall tillämpas på större utbyggnader av vägar. Koncessionsnämnden bör pröva sådana fall. Man bör också utreda Naturskyddsföreningens förslag om att alla vägprojekt skall anmälas till naturvårdsverket som därefter skall avgöra om tillståndsplikt skall gälla. Det är också viktigt att miljöfrågorna tidigt kommer in i bilden.

Fru talman! Det är beklagligt att trafikutskottets majoritet inte accepterat förslaget om miljöprövning. Det har nämligen jordbruksutskottets majoritet gjort. För den som stöder reservationen här går det att hålla en rak linje i denna fråga.

Jag yrkar således bifall till reservation 14 som är folkpartiets enda reservation i detta betänkande.

På några andra punkter har vi genom särskilda yttranden framfört avvikande åsikter – reservationer har avgivits tidigare i andra betänkanterna från trafikutskottet.

I det särskilda yttrandet nr 3 betonar vi att de olika trafikslagen bör belastas med kostnaderna för den miljöpåverkan som de ger upphov till. För den trafikgren som ökar mest – flyget – är det särskilt viktigt att avgiften utformas så att den stimulerar en övergång till miljövänligare flygplan.

Likasa bör tåttortstrafiken betala en större del av sina kostnader. Detta bör

också på sikt leda till en minskning av tätortstrafiken. Det är bra att den s. k. storstadsutredningen nu tillsatts för att få fram ett samlat underlag om möjligheterna att begränsa trafikens hälso- och miljöeffekter. Det är också bra att frågan om kringfartsleder och jämnare trafikströmmar blir en del av utredningsarbetet. Över huvud taget behöver många såväl små som stora kommuner se över sin trafiksituation från miljösynpunkt.

Både trafikpropositionen och detta betänkande visar att det ökade trafikarbete som vi behöver för vår välfärd inte behöver innebära ökad negativ miljöpåverkan. Men vi skall inte bara lita till lagar och bestämmelser eller till ny teknik. Vi kan även var och en bidra till en bättre miljö. Vi kan åka kollektivt, helst järnväg när detta är möjligt. Vi kan gå och cykla mer och vi kan se till att bilens utsläpp minimeras genom avgasrening och genom att hålla hastighetsgränser. Det låter inte så storslaget, men genom vårt intensiva trafikarbete, där praktiskt taget alla tar del, kan även så enkla åtgärder ge resultat.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet, utom vad avser den fråga som behandlas i reservation 14.

Anf. 166 RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Av sammanfattningen i utskottsbetänkandet kan utläsas att ett av de allra viktigaste målen inom trafikpolitiken är att kraftigt begränsa trafikens miljöpåverkan. Ett annat viktigt mål är att minska energiförbrukningen inom transportsektorn. Miljövänliga och energieffektiva transportförsörjningar bör därför utvecklas och stimuleras.

Ja, så långt kan vi alla vara överens – men när det sedan gäller hur detta skall ske är vi inte längre eniga, inte heller om målsättningen när denna närmare skall preciseras. På grund härav finns till betänkandet fogat fjorton reservationer. Centerns representanter har undertecknat sju stycken. Fem av dem står vi själva för, en har vi tillsammans med folkpartiet och vpk och en tillsammans med endast vpk.

Jag skall, fru talman, i mitt anförande något kommentera innehållet i dessa reservationer.

Den 6 maj diskuterade vi SJ här i kammaren och den 19 maj vägarna. Dagens debatt måste föras med hänsyn till vad som sades den 6 och den 19 maj. Från centerns sida menar vi att man måste satsa på en bättre kollektivtrafik för att få en bättre miljö. Man måste också satsa på att bygga bättre vägar. Vi har i båda dessa fall velat satsa betydligt mer än regeringen. Därmed värnar vi om miljön på ett bättre sätt.

Om vi skall få folk att åka tåg i större utsträckning och om vi skall få företag och andra att i högre grad använda SJ för godstransporter, måste järnvägen vara ett attraktivt alternativ – i annat fall avstår man. För att järnvägen skall bli ett attraktivt alternativ krävs stora investeringar. Regeringen satsar 10 miljarder på utbyggnad av järnvägen under den närmaste tioårsperioden – vi i centern vill satsa 20–25 miljarder. Risker med regeringens snåla anslag till banverket är att SJ aldrig hinner ta igen det som behövs gentemot bilismen. Det vore till stor skada för miljön, och hela samhället får i efterhand stå för konsekvensen av detta.

Satsningen på järnvägen är från många synpunkter viktig med hänsyn till

just miljön, dels gäller det den långväga godstrafiken, dels de kortare distanserna i våra större tätorter, dvs. all pendeltrafik som där förekommer. Om vi inte satsar på den spårburna trafiken tvingas vi i stället bygga ut dubbla motorvägar – med alla de problem detta medför.

Järnvägen har emellertid en uppgift även på de långa distanserna: det är viktigt att SJ tar upp konkurrensen med flyget, som från miljösynpunkt inte alls är bra. Snabbtågens införande är beroende av de satsningar som gjorts på järnvägsutbyggnaden. Därmed har dessa en indirekt påverkan på de föroreningar som kan hänföras till flyget. Centerns alternativ med utbyggnad av den spårburna trafiken ger möjlighet till en framtida avlastning av flyget, vilket också kan innebära att utbyggnaden av flygplatser ej behöver ske på sådant sätt som nu planeras samt att flygresurserna i ökad omfattning kan användas på långa distanser.

Fru talman! Vi är väl alla medvetna om att bilismen står för mycket av luftföroreningarna i våra storstadsområden. En ökad satsning på kollektivtrafiken, som jag tidigare berörde, är ett av de förslag vi från centern står bakom. Vi vill också ha kraftigare åtgärder för att åstadkomma s. k. bilfria citykärnor, dvs. vi vill låta endast taxi, nyttofordon i övrigt liksom handikappfordon få tillgång till själva citykärnan. För att detta skall kunna vara möjligt måste kollektivtrafiken byggas ut mer liksom vissa parkeringsanläggningar. Andra åtgärder som vi vill att man skall pröva i större skala är etanoldrift liksom gasdrift och eldrift. Vi vill att samhället skall stimulera användningen av dylik teknik. Tyvärr har inte regeringspartiet visat rätt intresse i dessa frågor.

Det är visserligen bra att Sven Hultström tillsatt en storstadsutredning, men det borde inte ha hindrat honom från att under tiden ta olika initiativ.

I föreliggande betänkande finns förslag om stimulansbidrag till dem som byter ut sin lastbil eller buss till ett mera miljövänligt fordon. Vi i centern vill att bidrag också skall kunna utgå om man väljer att endast byta ut motorn. Det är ju den som föranleder dessa föroreningar. Speciellt när det gäller lastbilar kan det ofta förekomma att själva bilen är okej, men att motorn är utsliten. Det vore därför klokt att låta stimulansbidraget även omfatta dylika åtgärder.

Fru talman! Alla vet att utsläppen ökar med högre hastighet. Att begränsa hastigheterna är ingen populär åtgärd. När vi är medvetna om hur mycket en sänkning av hastigheten med 10 kilometer i timmen verkligen innebär, förvånar det mig att det inte gått att få enighet i utskottet om temporär hastighetsbegränsning från 110 till 100 resp. 90 till 80 kilometer till dess att vi fått katalytisk avgasrening på alla bilar. Då skall vi pröva hastighetsbegränsningarna av trafiksäkerhetsskäl och ej av miljöskäl. I detta ärende har vi avgivit en reservation tillsammans med vpk.

Debatten om byggandet av motorvägar och andra stora trafiksystem i vårt land är stundvis mycket intensiv. Olika sidor i debatten anklagar varandra för osaklighet. De sammanlagda miljöeffekterna är också många gånger svåra att överblicka. Olika experter har olika uppfattningar. Vi anser därför att det vore motiverat att koncessionsnämnden för miljöskydd får pröva sådana utbyggnadsplaner. Vi har föreslagit detta och har en reservation tillsammans med folkpartiet och vpk.

Fru talman! Från centerns sida är vi starkt medvetna om problemet med de tilltagande luftföroreningarna. Vi är medvetna om att en del av dessa har sitt ursprung i biltrafiken. Vi är medvetna om att det är speciellt besvärligt i våra storstadsområden. Vi är beredda att vidta åtgärder för att komma till rätta med dessa problem.

Därför vill vi bygga ut kollektivtrafiken, och vi föreslår därför betydligt större satsningar på järnvägen för att den skall kunna ta över såväl persontrafik som godstrafik från landsvägen. Vi är beredda att satsa på miljövänliga alternativ i storstadstrafiken. Utöver eldriven spårbunden trafik vill vi pröva etanoldrift, gasdrift m. m. De större städernas citykärnor anser vi i mycket högre grad skulle kunna befrias från framför allt onödig biltrafik bl. a. genom att kollektivtrafiken starkt byggs ut. Vi vill utveckla miljövänligare motorer. Vi är beredda att temporärt införa hastighetsbegränsningar för att på så sätt låta var och en på ett positivt sätt medverka till att luftföroreningarna radikalt minskar.

Fru talman! Centern har alltid slagit vakt om en god miljö. Vi gör det också nu genom att anslå mera pengar, stimulera till miljöinsatser och införa hastighetsbegränsningar. Våra förslag kan snabbt ge effekt. Om övriga riksdagsledamöter vill stödja en miljövänlig politik, finns den möjligheten genom att stödja centerns reservationer, som jag slutligen ber att få yrka bifall till.

Anf. 167 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer till betänkandet där vpk finns med.

I kväll har det på en annan plats i riksdagens hus funnits en miljöstudiegrupp i arbete. Det är Rifo som har stått som arrangör, och det som sades under de timmarna skulle med fördel ha kunnat sägas här, i den här debatten. Det handlade om det vi talar om nu, om trafiken, miljön, försurningen och vad vi kan göra åt detta. Det var inte särdeles välbesökt, i vart fall inte av ledamöter som finns här nu.

Gods- och persontrafik på landsväg måste minska. Bilismen är inte miljövänlig och energisnål och kommer aldrig att bli det. Förbränningsmotorer är en parentes i den mänskliga industrikulturens utveckling. Bilismen som global metod att lösa transportproblem är ingen framkomlig väg. Bilismen föder projekt för sin egen överlevnad. Projekt som Öresundsbron och ScanLink främjar bilismen och leder till en ökning av biltrafiken, som leder till förödelse av skogen, vattnet och luften. De investeringar som satsas här skulle i stället kunna gå ut på att bygga ut och rusta upp järnvägen.

Inrikes- och kustsjöfarten är ett annat exempel på ett miljövänligt och energisnålt alternativ till tunga landsvägstransporter. Järnväg och sjöfart är alltså de områden som det är samhällsekonomiskt bäst att utveckla.

Flygtrafiken ökar. Vi kan laborera med siffror om det är 7, 8, 9 eller 10 % per år, men vi är alla medvetna om att den ökar. Snart blir det en tredje landningsbana på Arlanda, och vi får en ny terminal – till kostnader som naturligtvis har en alternativ användning.

Utvecklingen med en snabbt ökande flygtrafik måste hejdas. Ett sätt att göra det är naturligtvis att införa en flygbränsleskatt, som blir ett instrument

för att styra utvecklingen, inte bara från tid till annan bedöma vad som är ekonomiskt och praktiskt möjligt att ta ut av flyget.

Öresundsbron och ScanLink nämnde jag tidigare. De är naturligtvis inte de enda exemplen på vilka investeringar bilismen kräver. I min hemtrakt har man nu börjat bygget av den s. k. Deltavägen, som under decennier har varit ett diskussionsämne. Deltavägen har som begrepp och namn blivit så pass komprometterad att man nu har börjat kalla den Midlandaleden, men fenomenet som sådant är detsamma: investeringar som gynnar en fortsatt utveckling av bilismen.

Volvo och Saab-Scania har både drivit på och gynnats av den svenska trafikpolitiken. Vi har kommit att bli beroende av massbilismen, och vi måste göra oss av med det beroendet.

De enorma intressen som finns i bilindustrin inriktar forsknings- och utvecklingsarbetet på ett fullkomligt sanslöst sätt. Ett exempel såg jag för några veckor sedan i reklamen för Fiat. I en annons säger man med stolthet att man har använt 30 miljarder för att utveckla bilmodellen Croma. 30 miljarder – vilken gigantisk summa för att få en produkt som inte på något avgörande sätt skiljer sig från de mängder av olika bilar som redan finns! Försök att få grepp om den mängden resurser, som hade kunnat få en alternativ användning!

Ett exempel från min hemtrakt: För några år sedan byggde SCA om Östrandsfabriken i Timrå. Det kostade drygt en miljard. I princip var det en nybyggnad av fabriken. Jag påstår inte att vi skulle bygga 30 massafabriker om vi hade 30 miljarder, men det ger ändå ett grepp över vilka resurser som bilindustrin satsar för att få fram en kommersiellt attraktiv bilmodell, som icke fyller något behov som inte redan kan tillfredsställas.

30 miljarder, vad skulle det betyda för den svenska järnvägens utveckling, om vi ser till de summor som trafikpropositionen har laborerat med?

I en strategi för bättre miljö finns inte plats för bilen.

Miljöpolitik handlar ofta om att formulera mål och ansluta sig till självklarheter som: Vi får inte vidta åtgärder på annat sätt än att de leder till en långsiktig utveckling som människan och naturen tål. – Ja, naturligtvis!

Det är en konst att säga självklarheter som om de vore djupa sanningar, framvuxna av ett träget och intensivt arbete. Konkreta mål för att styra utvecklingen är det däremot svårare att finna.

Ett konkret mål är att överföra tunga landsvägstransporter över 30 mil till järnväg. Men, frågar sig den klentrogne, hur skall det gå till, när vi inte ens har en järnväg som kan svälja det gods som i dag finns? Ja, det fordrar naturligtvis en utveckling av järnvägen. Det fordrar att vi tvingar fram den och inte tror att marknaden skall lösa de fördelningsproblemen. Marknaden saknar instrument för att göra det.

Det förslag som vpk har om att tunga landsvägstransporter över 30 mil skall överföras till järnväg och att järnvägen successivt skall byggas ut för att motsvara kraven är ett sådant mer konkret krav.

Bidraget på 450 milj. kr. är ett annat exempel på hur resurser styrs och att de kan ha alternativ användning. Bidraget gällde inköp och utveckling av dieselfordon. Det förslaget får regeringen majoritet för. Men det handlar inte om någon avgörande förbättring för miljön. De flesta inser vad det var,

låt oss kalla det för något att slänga i halsen på Åkeriförbundet för att man där inte skulle bråka alltför mycket om kilometerskatten. Till den delen var det naturligtvis lyckosamt, men någon insats för bättre miljö är det naturligtvis inte fråga om. Pengarna skulle finna långt bättre användning, om de fick gå till att utveckla nya bränslesnåla motortyper och bättre drivmedel.

Jag talade tidigare om konkreta mål. Ett annat konkret mål vore att halvera biltrafiken i de tätare delarna av städerna. Det förutsätter en kollektivtrafik av en annan kvalitet än i dag. Det förutsätter naturligtvis massiva satsningar, om vi skall nå den kvaliteten. Återigen: Ställ kostnaderna för det i relation till vad bilismen kostar och de summor bilindustrin är beredd att satsa för att nå sina mål – kanske några marknadsandelar eller ökade vinster.

En sänkning av hastigheten är en enkel och billig åtgärd, och den bidrar till ökad säkerhet. Finns det något vettigt motiv till att man inte skulle gå in för det?

Ökar säkerheten? Ja, man kan ha olika åsikter om det, men ett kan sägas med mycket stor säkerhet: den minskar i varje fall inte. Blir det någon förändring, så är det troligt att det blir en ökad trafiksäkerhet.

Kostar det någonting? Betyder det en minskad transportkapacitet? Knapptast.

De argument som har framförts är att det inte är någon idé att komma med förslag om sänkta hastigheter, eftersom folk redan i dag inte bryr sig om att hålla de hastigheter som nu gäller. Överför det resonemanget till andra delar av svensk politik, kriminalpolitik exempelvis, så skall ni få se vilka slutsatserna blir.

Det är ingen idé att ta hårdare tag mot narkotikaeländet – folk följer ju inte de lagar som redan finns. Ja, parallellen är något halsbrytande. Vad det gäller är naturligtvis att övertyga folk om att detta är en vettig åtgärd. Det råder inget tvivel om att en sådan åtgärd på ett högst avgörande sätt och på mycket kort sikt skulle få snabb effekt.

Reservation 14 har tagits upp tidigare i den här debatten, och jag ansluter mig till det som då sades.

Anf. 168 ANNELI HULTHÉN (s):

Fru talman! Goda kommunikationer är en grundläggande förutsättning för att ett land skall kunna fungera och utvecklas i välstånd. I ett land av Sveriges storlek och läge är detta speciellt viktigt.

Men välstånd är inte bara vad som kan mätas i kronor och ören. Välstånd och vällävnad är också lika med en god miljö, en luft som går att andas, levande skogar och rena vattendrag och sjöar. I dag kan vi se att vårt transportsystem har satt sina tydliga spår på miljön. Transportsystemets andel av luftföroreningarna har successivt ökat de senaste åren, medan utsläppen från andra källor har minskat.

Miljön men också energifrågorna är därför en viktig del i trafikpolitiken inför 1990-talet och i det betänkande som vi nu skall ta ställning till. Utskottet tillstyrker i sitt betänkande samtliga de riktlinjer som förordas i proposition 1987/88:50 *beträffande miljö och energi*. De till betänkandet fogade reservationerna avstyrks.

I propositionen betonas att för att de grundläggande hälso- och miljökraven skall kunna uppfyllas måste miljöbelastningen från transportsystemet minska. Målet måste vara att de skadliga utsläppen minskar men också att minskningar sker av bullerstörningar och energiförbrukning. Därför är det viktigt att transportsystem som är både miljövänliga och energisnåla utvecklas och stimuleras. Arbetet med trafikens miljöpåverkan måste därför ske både på kort och på lång sikt. Det är inte ett arbete som Sverige kan klara ensamt, utan det behövs ett internationellt samarbete. Men det är också viktigt att kostnaderna för de skadeverkningar som trafiken gör på miljön ingår i trafikens kostnadsansvar. På det sättet kan en utveckling av mer miljövänlig trafik stimuleras.

Utskottsmajoriteten instämmer i uppfattningen att buller och utsläpp av skadliga ämnen i första hand bör begränsas redan vid källan, dvs. på det enskilda fordonet. Genom den katalytiska avgasreningen har vi kommit en bit på väg vad gäller personbilarna, men problemet kvarstår hos bl. a. dieseldrivna lastbilar och bussar, som i dag svarar för en betydande del av de farliga utsläppen från biltrafiken. Därför är det naturligt att emissionskraven på andra fordon än personbilar skärps i framtiden.

Eftersom det tar tid innan effekterna av skärpta krav på avgasrening märks är det utskottsmajoritetens uppfattning att det är lämpligt, som föreslås i propositionen, att köpare av nya bussar och lastbilar under en frivilligperiod genom ekonomiskt stöd inom en bidragsram på 450 milj. kr. stimuleras att skaffa fordon med bättre avgasrening. Dessa stimulansåtgärder står inte i någon motsatsställning till ett utvecklande av alternativa drivmedel och fordonstyper, som vpk tycks tro.

Det är också angeläget att motorer i dieselbussar som fortfarande kommer att vara i bruk under ett antal år byggs om, så att avgasutsläppen blir mindre miljöfarliga. Dessa ombyggnader föreslås i propositionen vara bidragsberättigade enligt statsbidragssystemet för stöd till byggandet av länstrafikanläggningar. Det senare stödet skall också kunna användas till en tidigare utskrotning av mindre bussar. Genom en sådan utskrotning minskar också antalet miljöskadliga fordon på andrahandsmarknaden.

På lång sikt skall statsbidraget för stöd till byggande av länstrafikanläggningar användas för att stimulera en trafik som är mindre miljöfarlig än den dieseldrivna. Det kan t. ex. vara spårbunden trafik, blandformer av el och diesel eller naturgasdrift. På lång sikt är det också viktigt att få ett minskat oljeberoende och att få en övergång till alternativa drivmedel och drivsystem för att minska energiförbrukningen.

Med detta, fru talman, yrkar jag avslag på reservationerna 1-9.

Det är inte bara biltrafiken som orsakar miljöproblem utan också flyget, framför allt vad gäller buller och skadliga utsläpp. Flyget är dessutom det transportmedel som just nu har den kraftigaste utvecklingen. Utvecklingen av nya flygplan och flygplansmotorer har lett till att buller och utsläpp och koloxider och kolväten i viss mån minskats. Fortfarande finns det dock problem framför allt i fråga om utsläpp av kväveoxid, men även där kan vi se en ljusning genom arbetet med och utvecklingen av de nya UDF-motorerna. Därför tillstyrker utskottet propositionens förslag om att Sverige bör verka internationellt för åtgärder som syftar till en övergång till flygplanstyper som

ger mindre mängd skadliga utsläpp och mindre buller. Det är dessutom viktigt att arbetet på hemmaplan fortsätter. Därför bör luftfartsverket tillsammans med naturvårdsverket utarbeta förslag på hur man successivt kan minska miljöutsläppen från flyget.

Även SJ och tågtrafikens miljöpåverkan behandlas i propositionen. Problemet gäller framför allt det buller som tågtrafiken orsakar. I dag finns ungefär 270 000 lägenheter som är utsatta för bullerstörningar över maximinivå. Utskottet instämmer i att det är angeläget att fastställa en ambitionsnivå mot buller.

Dieseltrafiken hos SJ är ytterligare ett miljöproblem, om än begränsat. De dieselvagnar som i dag allmänt används på trafiksvaga banor är inte speciellt energieffektiva för sina trafikuppgifter. Därför är det angeläget att så snart som möjligt få fram en lättare motorvagn, som är mer energisnål och miljövänlig. Låt mig påminna kammaren om riksdagens beslut att anvisa 100 milj. kr. till utvecklingsarbete och demonstrationsprojekt inom kollektivtrafiken. Med detta yrkar jag avslag på reservation 10.

Vad gäller sjöfarten och dess miljöpåverkan nämns speciellt i propositionen de luftföroreningar som kan uppstå när fartyg ligger vid kaj. Utskottet instämmer i att det bör vara en strävan att förse sådana fartyg med elström från land, vilket skulle minska både luftföroreningarna och bullret.

Våra tätorter Stockholm, Göteborg och Malmö är de regioner som har drabbats hårdast av miljöproblemen. Enligt bilavgasutredningens betänkande år 1983 överskrider WHO:s riktvärden för kolmonoxid och kväveoxid längs 125 mil svenska stadsgator. Längs dessa gator bor 100 000 människor, och lika många har sitt arbete där. 70 % av dessa gator finns just i Stockholm, Göteborg och Malmö. En kraftigt ökad pendling, ett ökat allmänt resande och ökat antal transporter inom handel och industri har lett till en omfattande trafik inom dessa områden, framför allt biltrafik. Kollektivtrafiken har visat sig otillräcklig, vilket också har lett till ökad biltrafik. Trängsel, dålig framkomlighet och allvarliga miljöförstöringar har blivit följden. Därför är det nödvändigt med speciella satsningar på tätorternas miljö och trafik förutom de satsningar som har föreslagits i propositionen.

Utskottsmajoriteten instämmer i att det är viktigt att det skapas samordnade lösningar i hela regioner, där både kollektivtrafik och biltrafik ingår. Ansvaret för detta vilar på kommunerna och trafikhuvudmännen. Staten kan å sin sida medverka till att lösa problemet med genomfartstrafiken.

Utskottsmajoriteten instämmer med propositionen om tillsättande av en utredning kring storstadstrafikens miljöfrågor. Utredningen skall bl. a. ta fram ett samlat underlag för att begränsa trafikens hälso- och miljöeffekter i storstadsregionerna. Samtidigt skall förutsättningarna för utbyggnad av kollektivtrafiken, utbyggnad av förbifarter av miljöskäl samt införande av områdesavgifter övervägas. Vidare kommer en utveckling av fordon och drivmedel med låg miljöpåverkan samt en utbyggnad av kollektivtrafiken att vara nödvändiga.

I utredningen skall också diskuteras förutsättningarna för kommunerna att stoppa biltrafiken när s. k. inversion uppträder. I dag har kommunerna inga lagliga medel att göra det, trots att inversionen är ett allvarligt problem för framför allt många astmatiker och allergiker. Med detta yrkar jag avslag på reservationerna 11 och 12.

I propositionen behandlas i ett avsnitt frågan om den regionala miljön och framför allt hastighetsbegränsningarna på våra vägar. Mer än hälften av alla bilister kör för fort i dagens vägtrafik. Om hastighetsbegränsningarna beaktades skulle effekterna på både miljön och olycksstatistiken bli positiva. Enligt trafiksäkerhetsverket skulle också bränsleförbrukningen minska med ca 3 %. Därför är en lugnare trafikrytm och en bättre anpassning till hastighetsbegränsningarna nödvändiga komplement till en effektivare avgasrening. Utskottsmajoriteten är av samma uppfattning som den som framförs i propositionen i denna fråga och anser att en bättre efterlevnad av dagens hastighetsbegränsningar är av större värde än en generell sänkning av de tillåtna hastigheterna. En bättre efterlevnad kan uppnås genom information och utbildning, men skärpt övervakning är också nödvändig.

I propositionen föreslås en regeländring så till vida att länsstyrelsen skall få möjlighet att beakta inte bara säkerhetsaspekten utan också miljöaspekten vid fastställande av tillåten hastighet på enskilda vägsträckor. En nedsättning av tillåten hastighet bör enligt utskottsmajoriteten vara resultat av en sammanvägd bedömning i vilken miljöfaktorerna skall vara en av flera utgångspunkter. Med detta yrkar jag avslag på reservation 13.

I detta avsnitt av propositionen behandlas också frågan om trafikverken och miljön. Utskottet instämmer i förslaget i propositionen om att trafikverken i samråd med statens naturvårdsverk skall utreda resp. trafikslags miljöeffekter och föreslå åtgärder för att begränsa dessa.

Om jag så går in på luftfartsverkets område vill jag säga att det är viktigt att spridningen av kemikalier för avisning av bansystem på flygplatser och flygplan minskar. Glykol, som använts vid avisning, rinner i vissa fall ut i naturen, och det är naturligtvis olämpligt ur miljösynpunkt. I Luleå har man de två senaste åren genomfört försök med att samlar upp glykolen och leda den vidare till reningsverk. Spillet blir vid denna hantering endast 5 %, vilket visar att det finns goda lösningar på problemet. Dessa försök kan tjäna som exempel för andra flygplatser. I propositionen föreslås att riktlinjer dras upp i samråd med statens naturvårdsverk för en vidgad prövning av flygplatsernas inverkan på miljön.

Reservation 14 handlar om tillståndsprövning enligt miljöskyddslagen. Låt mig nämna att riksdagen förra våren fattade beslut om en ändring i väglagen så att hänsyn skall tas till miljön vid vägbyggnad. Tillkomsten av PBL och NRL i juli 1987 har ytterligare stärkt miljöintressena vid prövning av ärenden enligt väglagen. Även i regeringens proposition 1986/87:135 om ändring i miljöskyddslagen framhålls att det är särskilt viktigt att miljökonsekvenserna av ett planerat vägbyggnadsförslag blir belysta på ett så tidigt stadium som möjligt, eftersom förutsättningarna att vidta effektiva åtgärder till skydd för miljön då är störst. Utskottsmajoritetens uppfattning är att det inte nu är rätt tidpunkt att börja utreda frågan om koncessionsprövningar av vägbyggen. De tidigare nämnda åtgärderna har endast varit i bruk i ett år, och erfarenheterna av dem är inte tillräckligt stora. Utskottsmajoriteten ser det också som en risk att ett och samma vägbyggnadsärende kan komma att överprövas av regeringen enligt tre olika lagbestämmelser. Risken är också att det blir onödiga förseningar av de ca 1 000 arbetsplaner som fastställs varje år. Utskottsmajoriteten anser samtidigt att det är viktigt att regeringen

noga följer och vid lämplig tidpunkt utvärderar den nu beslutade ordningen.
Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande 1987/88:23.

Prot. 1987/88:126

25 maj 1988

Miljö och energi

Anf. 169 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Fru talman! Det faktum att 450 milj. kr. anslås till bilindustrin och åkerinäringen utgör naturligtvis inget hinder för utveckling av ny teknik, Anneli Hulthén. Men självklart har varje krona en alternativ användning. De 450 milj. kr. som industrin och åkerinäringen nu får kan naturligtvis användas på annat sätt.

I det avsnitt i betänkandet som tar upp miljövänligare flygtrafik skriver utskottet: "För att beakta de samhällsekonomiska marginalkostnader som kan hänföras till inrikesflygets avgasutsläpp föreslås som ett komplement till luftfartsavgifterna att en särskild miljöavgift införs." Den miljöavgiften har alltså inte ett dugg att göra med om man vill gynna eller hejda flygets utveckling som sådan, utan det är fråga om en beräkning av de samhällsekonomiska marginalkostnaderna för flygets miljöstörande inverkan. De beräkningarna bygger på högst osäkra grunder. Vad det i realiteten handlar om är att dessa skall sättas så lågt att flygets expansion inte hejdas, så att lönsamheten på vissa linjer inte blir för liten och så att anpassningen till andra länders bestämmelser säkras. Dessa avgifter är inte ett styrmedel för att påverka flyget.

Anneli Hulthén tog upp ett resonemang om hastighetsbegränsningar. Utgångspunkterna var alldeles riktiga – de effekter som en ökad laglydnad på detta område skulle innebära är helt klara. Därmed är också konsekvensen klar: en sänkning av hastighetsgränserna skulle få än bättre effekter. Om svenska folket, genom ökade informationsinsatser, kan lära sig att respektera nuvarande hastighetsgränser, vore det väl märkligt om man skulle vara oemottaglig för sakargument för att sänka hastigheterna ytterligare. Anneli Hulthéns resonemang håller inte.

Anf. 170 RUNE THORÉN (c) replik:

Fru talman! Anneli Hulthén har inte någon lätt sak att försvara här i kammaren. Som jag inledningsvis sade i mitt anförande måste man ha pengar att satsa om man skall kunna göra någonting för miljön.

Eftersom det råkar vara så att både jag och Anneli Hulthén representerar Göteborgs kommun här i riksdagen, vill jag påminna om de problem vi har när det gäller att förbättra kollektivtrafiken i Göteborgsregionen. Med 10 miljarder kronor kommer det säkerligen att bli svårt att inom en någorlunda snar framtid bygga ut västkustbanan. Det beslut som fattades i kammaren för en tid sedan om att Bohusbanan inte skall tillhöra statsbanenätet utan övergå till länstrafiken kommer också att innebära att det blir svårt att få Bohusbanan utbyggd. Det kan också bli en fördröjning av införandet av snabbtåg mellan Göteborg och Stockholm, i varje fall kan så bli fallet när det gäller snabbtåg mellan Göteborg och Malmö. Det är inte lätt för Anneli Hulthén att försvara allt detta här i kammaren i dag, eftersom det anslag hon har till sitt förfogande endast uppgår till 10 miljarder. Jag förfäktade tidigare att anslaget borde ligga på 20–25 miljarder kronor. Det är med dessa insatser

man har en chans att vidta åtgärder för en bättre miljö, inte minst i våra storstadsregioner.

Jan Jennehag har redan bemött det Anneli Hulthén sade om hastighetsbegränsningarna. Jag gjorde samma reflexion, att detta självfallet inte är någon populär historia och att det därför i högsta grad behövs information. Man måste gå ut med information och en skärpt övervakning. Men effekten måste bli mycket större om folk lär sig att hålla 100 km/tim än om de lär sig att hålla 110 km/tim. Detta är ingenting som jag eller centerpartiet har räknat ut, utan det är direkt klarlagt vilken effekt denna begränsning skulle ha på miljön.

Anf. 171 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp) replik:

Fru talman! Jag vill fråga Anneli Hulthén en extra gång: Om man nu vill ta så pass allvarligt på miljön som man ändå gör i propositionen, som följs upp i betänkandet på många punkter, varför är man då så rädd för den ökade prövning som förslaget i reservation 14 innebär? Man skulle ju då få till stånd en mer samlad, övergripande bedömning av de olika miljöeffekterna. Jag tycker inte att vi har fått något riktigt svar på den frågan.

Anf. 172 ANNELI HULTHÉN (s) replik:

Fru talman! Det märks onckligen att vi närmar oss valtider och att miljöfrågan är en av de frågor där man på alla möjliga sätt försöker plocka poäng.

Jag har litet svårt att förstå Jan Jennehag. Han säger att 450 milj. kr. skall gå till bilindustrin. Då har han läst betänkandet dåligt, för något sådant förslag finns inte. I betänkandet står att 450 miljoner kan användas som ett stimulansbidrag till de buss- eller lastbilsägare som vill vidta miljövårdande åtgärder innan ett obligatorium införs.

När det gäller stimulans och utveckling av kollektivtrafiken vill jag påminna om att vi i riksdagen redan har beslutat om anslaget B 4 som innebär stimulans när det gäller kollektivtrafiken.

Så till detta med hastighetsbegränsningarna. Vi har redan konstaterat att drygt 50 % av alla bilförare i dag inte kan hålla hastighetsgränserna. Skulle det bli fler bilförare som följde hastighetsbegränsningarna om vi höjde gränserna? Det tror inte jag. Om man värnar om miljön, kan man lätta på gaspedalen och inte köra så fort som hastighetsgränsen faktiskt tillåter. Det är ingenting som förbjuder att man kör 80 km/tim när det står 90 på skylten. De enskilda individernas ansvar när det gäller framför allt bilkörning är ganska stort, anser jag.

Anf. 173 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Fru talman! Det jag menar med att bilindustrin gynnas av de 450 miljonerna är att någon köper produkter, och det är bilindustrin som tillverkar dessa produkter. Åkerinäringen kommer att köpa sina produkter av bilindustrin. Det är bilindustrin som får pengarna indirekt. Konstigare än så är det inte.

Vi kommer här inte längre när det gäller resonemanget om hastighetsbegränsningar. Anneli Hulthén vill gärna själv köra 80 km/tim resp. 100 km/tim, och det är lovvärt. Men hon inser inte fördelarna av att hela svenska folket skulle göra det i och med en tvingande bestämmelse.

Anf. 174 ANNELI HULTHÉN (s) replik:

Fru talman! Jan Jennehag har tidigare i dag dragit en del omöjliga paralleller när det gäller Fiat och 500 miljarder kronor som skulle ha kunnat användas inom ramen för avsnittet Miljö och energi i trafikpropositionen. Anslaget på 450 milj. kr. är avsett som en stimulansåtgärd för att minska utsläpp, en minskning som Jan Jennehag själv har talat sig varm för. För övrigt kan jag, när det gäller mitt bilkörande, tala om att jag inte kommer upp i några 80 km/tim med min treväxlade cykel.

Anf. 175 JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till de moderata reservationerna 1 och 10 i detta betänkande.

Detta betänkande behandlar den viktiga frågan om miljön i det svenska transportsystemet. I en del frågor är vi moderater överens med utskottsmajoriteten, i andra inte. Jag tänker koncentrera mig till de områden där vi moderater inte är överens med utskottsmajoriteten.

När det gäller den viktiga grundläggande principiella frågan om vilken den övergripande strategin för en bättre miljö skall vara har vi en annorlunda uppfattning än socialdemokraterna. Socialdemokraterna hyser en förkärlek till att använda sig av den välkända piskan, och i betydligt mindre utsträckning av den lika välkända, och oftast bättre, moroten. Det gäller inom de flesta områden, och inte minst inom trafikmiljöområdet.

I reservation nr 1 har vi moderater framfört vår syn på hur man bäst skall få en positiv utveckling av miljön inom transportområdet. Vi anser att man skall se till att vägtrafikens negativa miljöeffekter minskas genom att man uppmuntrar en förnyelse av bilparken, genom att kringfartsleder kring tätorter anläggs samt genom att trafikplaneringen inriktas på att undvika stopp och ryckig körning.

Vi känner till att bilar som står stilla eller kör i låg hastighet släpper ut mycket mer avgaser än bilar som kör i en jämn, relativt sett högre hastighet.

Ett införande av s. k. trängselavgifter, som socialdemokraterna föreslår skall diskuteras, skulle inte medföra en bättre miljö, snarare tvärtom. Det handlar om att underlätta trafikens framkomlighet, inte om att fortsätta att försvåra framkomligheten.

Fru talman! Ett annat område som behandlas i detta betänkande visar också att den socialdemokratiska miljöpolitiken inte håller ihop. I detta fall motverkar socialdemokraternas politik en logisk och positiv miljöpolitik. Jag tänker på det område som vi moderater belyser i reservation nr 10, där avgasutsläppen från dieseldrivna rälsfordon behandlas.

Det förhåller sig nämligen så att staten i dag direkt uppmuntrar utsläpp av skadliga ämnen från de dieseldrivna loken på våra järnvägar. SJ behöver ju inte betala ett öre i sedvanliga oljeskatter för denna trafik – detta trots att ett dieseldrivet lok släpper ut betydligt mer skadliga avgaser än exempelvis en landsvägsbuss. Staten stimulerar alltså i dag den mest miljöskadliga trafiken – den med dieseldrivna lok. Inte minst detta faktum visar att den socialdemokratiska miljöpolitiken inte vare sig är logisk eller bidrar till en miljövänligare trafik.

Fru talman! Flygets inverkan på miljön tas även upp i detta betänkande. Bl. a. föreslås att en s. k. miljöavgift införs för inrikes flygtrafik. Vi moderater anser att det kan vara riktigt att införa en miljöavgift inom flyget. Vad vi däremot tycker är mycket principiellt viktigt är att miljöavgiften får en sådan utformning att den uppmuntrar till införskaffande av motorer som är miljövänligare samt att inkomsterna från miljöavgiften används för att förbättra miljön. Annars blir resultatet endast en högre skattebelastning, utan att miljön påverkas i positiv riktning. Det skulle varken flyget eller den svenska miljön må bra av. Vi moderater har framfört vår syn på detta i ett särskilt yttrande.

Jag berörde i min inledning att många av socialdemokraternas förslag inom miljöområdet kan direkt motverka en positiv miljöutveckling. Utöver det jag då nämnde vill jag beröra några områden som hastigast.

Det framskymtar på flera ställen, inte minst i detta betänkande, en mycket negativ syn på personbilismen. Vi moderater tycker att denna syn är direkt felaktig. Det finns troligen inte någon annan grupp i samhället som har satsat, och kommer att satsa, så mycket pengar på att få till stånd en bättre miljö. Genom beslutet om den katalytiska avgasreningen kommer Sveriges bilar att betala i storleksordningen 20 miljarder kronor fram till sekelskiftet för att få en bättre miljö. Detta måste man komma ihåg. Om alla grupper i samhället gjorde lika stora ekonomiska uppoffringar skulle de svenska miljöproblemen i framtiden troligen bli mycket mindre än vad de riskerar att bli.

Vikten av att, som jag nämnde i inledningen av mitt anförande, använda morötter i stället för piska är stor. Som ett exempel på detta vill jag nämna det beslut som riksdagen fattade – länge motarbetat av socialdemokraterna – att sätta ned accisen på avgasrenade bilar. Detta enskilda beslut, initierat av bl. a. moderaterna, har medfört att vi i Sverige i dag har över 200 000 bilar med katalytisk avgasrening – utan att den tvingande lagstiftningen har börjat gälla.

Fru talman! Vi känner till att bilar med katalytisk avgasrening släpper enbart ut cirka en tiondel av de avgaser som en äldre bil släpper ut. Det måste därför vara av största vikt att försöka få så många som möjligt att köpa ny bil.

Socialdemokraterna har tydligen inte insett detta. Genom att höja bensinskatter, bilskatter och accis gör de det allt svårare för människor att köpa ny bil. Nu senast har de genom att införa nya kreditbegränsningar ytterligare försvårat för människor att köpa en ny bil.

Jag vill därför, fru talman, avslutningsvis ställa två frågor till Anneli Hulthén, majoritetens talesman:

1. På vilket sätt bidrar man till att förbättra miljön när man, som socialdemokraterna, gör det allt svårare för människor att ha råd med en ny, avgasrenad bil?

2. Varför vill socialdemokraterna att den dieseldrivna järnvägstrafiken indirekt subventioneras bl. a. med skattebefrielse, när man vet att just denna trafik medför betydande utsläpp av miljöfarliga ämnen?

Anf. 176 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! I förra veckans stora vägdebatt gled Olle Östrand och jag in på dagens ämne, trafik och miljö, och jag vill nu något utveckla de tankar som jag då inte hann ta upp.

Vägftrafiken är en underskattad miljöförstörare. Den är i dag den största källan till luftföroreningar i Sverige och svarar för ungefär två tredjedelar av kväveoxidutsläppen i landet.

Varför har insikten om detta kommit så sent eller inte alls kommit? Jo, historien som backspegel är än en gång källa till kunskap. Bilen sågs tidigt som en symbol för frihet. Med det ökande välståndet fick allt fler på 50-talet möjlighet att skaffa sig bil. 60-talets trafikplanering utgick från att alla skulle ha tillgång till bil, och detta ledde till att de allmänna kommunikationerna försämrades, till störst men för kvinnor, barn och gamla.

Fortfarande tycks bilen symbolisera något mycket viktigt för människan. Ännu har inte kunskapen om bilens negativa effekter vunnit insteg i människors medvetande – detta trots att forskare varje dag vittnar om nya rön, som borde stämma till eftertanke och avspegla både en privat hållning och en politiskt genomtänkt strategi för framtidens transportsystem, både i Sverige och i andra länder.

När Birgitta Dahl i mars presenterade regeringens miljöpolitiska proposition delade hon upp åtgärdsförslagen i två delar: för det första akuta lappa-och-laga-åtgärder och för det andra långsiktiga s. k. omställningsplaner för vissa samhällssektorer. Till de senare räknas trafiken.

Detta har vi i jordbruksutskottet tagit fasta på när vi som underremissorgan har yttrat oss till trafikutskottet över den trafikpolitiska propositionen. Vi sade att trafiken och miljön måste bestå av två delar, dels rening vid källan, dvs. katalytisk avgasrening av en större motorpark än de privata bilarna, dels en omstrukturering av hela transportsystemet – det som miljöministern kallar en omställningsplan – för att så långt som möjligt föra över gods och människor från landsväg till järnväg. Detta sista är för övrigt en sak som jordbruksutskottet uttalade senast 1985, då vi beslutade om katalytisk avgasrening på personbilar.

Självfallet inbillar jag mig inte att privatbilar kan avskaffas. Vad jag menar och vad jordbruksutskottet på ett annat sätt än trafikutskottet förespråkar är att vi måste lyfta fram inte bara reningen vid källan, rening av bilar, utan också nödvändigheten av den förändrade strukturen och på så vis skapa opinion och kunskap kring det. Bara så kan man vinna människors gillande för en annan ordning.

Kunskapen om utsläpp och spridning av luftföroreningar från biltrafiken är relativt stor i dag. Utsläppen består främst av kväveoxider, kolmonoxider, kolväten, bly, stoft och partiklar.

Vad vi också vet är att utsläppen ökar med högre hastighet. Kväveoxidutsläppen ökar exempelvis fyra gånger om hastigheten ökar från 60 till 120 km/tim. Att uppmärksamma och sänka hastigheten är således ett enkelt sätt att minska miljöförstörelsen. För tydlighetens skull vill jag dock påpeka att jag inte pläderar för en hastighet på 60 km/tim. – det var bara ett exempel.

I jordbruksutskottet var majoriteten ense om att regeringens proposition borde skärpas eller förtydligas på denna punkt. Detta föranleddes av två socialdemokratiska motioner, en från Västsverige och en från företrädare för broderskapsrörelse och kvinnoförbund.

I propositionen lämnades öppet, om än litet försiktigt, för att länsstyrelserna skall kunna ta inte bara trafiksäkerhetspolitiska hänsyn vid fastställandet

av hastigheter, utan också miljöpolitiska. Vi ville i jordbruksutskottet gå ytterligare ett steg och uppmana länsstyrelserna i de mest föroreningsdrabbade områdena, t. ex. Göteborgsområdet och södra delarna av landet, att gå samman i sin bedömning om hastigheterna på vägar som inte känner några länsgränser, precis som föroreningarna i luften.

Trafikutskottet är emellertid okänsligt på den här punkten och avvisar de socialdemokratiska motionerna och jordbruksutskottets bedömning. Därför kan min förhoppning i dag, fru talman, bara vara att länsstyrelserna i de utsatta områdena ändå tar ett regionalt miljöansvar och plockar ihop trafikutskottets enskilda vägsträckor så att de bildar vägar i en region.

Anf. 177 BERIT LÖFSTEDT (s):

Fru talman! Med anledning av den trafikpolitiska propositionen har jag och några av mina kamrater väckt en motion som handlade om biltrafiken och hastigheterna. Motionen har nr T27.

I motionen tar vi upp två frågor. Den ena betonar vikten av utökad övervakning av gällande hastighetsgränser och skjuter fram trafikpolisernas positiva inverkan på trafikanternas beteende. Vi vill gärna se fler trafikpoliser på våra vägar. Detta är det första yrkandet i vår motion. Utskottet föreslår avslag på detta, med hänvisning till att redan propositionen innehåller ökade resurser till polisen vad avser teknisk utrustning för hastighetsövervakning. Jag kan till nöds acceptera detta och har därför inget särskilt yrkande på denna punkt, även om jag tror att själva förekomsten av trafikpoliser är minst lika viktig som apparatur.

I den andra delen av motionen tar vi upp sambandet mellan hastigheterna i trafiken och miljöförstöringen. Vi förordar en möjlighet till generellt sänkta hastigheter i de mest försurningsdrabbade regionerna i vårt land, för miljöns skull. Det är ju dessutom så vist ordnat i vårt land att de mest försurningskänsliga regionerna samtidigt är mycket folkrika och därför har en hög trafikintensitet.

När jag läste jordbruksutskottets yttrande till trafikutskottet över vår motion och ytterligare en med likartat innehåll, blev jag mycket glad. Jordbruksutskottet tar fasta på just detta att mycket trafik sammanfaller med en betydande försurning och tycker att länsstyrelserna i en region skall kunna samarbeta över länsgränserna i fråga om hastighetsbegränsningar av miljöskäl. Det är precis vad vi motionärer tycker också. Länsstyrelserna bör ha goda möjligheter att kunna göra bedömningar.

Trafikutskottet ställer sig emellertid kallsinnigt till såväl jordbruksutskottets propåer som till yrkandet i vår motion. Utskottet står fast vid propositionens förslag, att länsstyrelserna skall kunna ta bl. a. miljöhänsyn vid fastställande av hastigheten på enskilda vägsträckor. Det är självfallet bra att länsstyrelserna får denna nya möjlighet i sina bedömningar. Det kan säkert betyda mycket på en del ställen. Emellertid tror vi inte att det räcker tillräckligt långt. Sänkta hastigheter på enskilda vägstuppar litet här och där betyder nog tyvärr inte tillräckligt för en försurningsdrabbad region, som t. ex. västkusten. Bättre vore förmodligen att man gjorde det omvända i ett försurningsdrabbat område, nämligen sänkte hastighetsgränserna generellt, möjligen med undantag för glest trafikerade vägsträckor med god standard.

Med det sagda yrkar jag bifall till motion T27, yrkande 2.

Fru talman! Jag vill ta upp ett av alla de problem som hänger ihop med trafiken och som förvärras av att vi reser alltmer.

Under den vinter som vi nu hoppas är slut har ca 1 100 ton glykol använts för att isa av flygplan på Arlanda flygplats. Ca 10 % har följt med planen upp i luften. Resten har hamnat på marken runt planen.

Luftfartsverket har haft som ambition att samla upp 75 % av glykolen och förhindra att den kommer ut i naturen. Det betyder att 250 ton runnit ut, även om man skulle ha nått den ambitionsnivån. Nu finns det mycket som tyder på att man inte har gjort det under den vinter som varit. Det finns risk för att ytterligare 200 ton glykol har kommit ut i naturen runt Arlanda, alltså nära hälften av den glykol som har använts. De metoder som används för att suga upp glykolen är inte tillräckligt effektiva.

Den glykol som har runnit ut förorsakar många slags problem. Den förstör livsbetingelserna i vattendragen i området. Märstaån är tidvis och på vissa ställen starkt glykolbemängd. Det hotar livet i vattnet, men också det småvilt som drar sig dit, särskilt vintertid.

När glykolen bryts ner – det händer nu, under sådana här varma dagar – sprider sig en stark stank runt Arlanda. Det är en stank som liknar rutten lök. Det är självklart mycket obehagligt för dem som bor och arbetar där. Eftersom glykolen förs med vattendragen ned mot Märsta är det också många där som drabbas av lukten.

Glykolen bildar dessutom bl. a. formaldehyd under en fas av nedbrytningen. De anställda på Arlanda är helt självklart oroade över detta och kräver att avisningen skall ske på fasta platser och på sådant avstånd från byggnader och arbetsplatser att det kan ske riskfritt. Det enda rimliga målet är att varen­da liter glykol samlas upp och återanvänds.

De alternativ som diskuteras i det utredningsarbete som nämns i trafikutskottets betänkande med anledning av motion Jo714 är inte så effektiva att en sådan målsättning kan uppnås. Dels kommer det fortfarande att rinna ut en hel del glykol om man väljer att göra avisningen vid eller nära gaten, med en uppsamlingsanordning som inte är 100-procentig, dels kommer en rad avisningar att ske på andra ställen; precis som i dag. Det gäller bl. a. en hel del av fraktflyget. Det kan också noteras att de alternativ som innebär en fortsatt avisning vid eller nära gaten också skulle innebära fortsatta arbetsmiljöproblem. Anställda som på olika sätt skall ge planen service på marken får klafsa runt i den sörja som bildas av snö och glykol. Och "glykolmolnen" fortsätter att dra in i de närbelägna byggnaderna. Där arbetar och vistas massor av människor. Så långt jag kan bedöma saken är det bara fasta avisningsplatser som är tillräckligt effektiva av de metoder vi känner i dag. Fasta avisningsplatser kostar pengar och kan också kosta litet tid för flygplanen på marken, men det anser jag att det är värt för att värna miljön. Det är också det alternativ de anställda och deras organisationer förordar.

Jag är angelägen, fru talman, om att trycka på att det utredningsarbete som pågår måste leda fram till en lösning som innebär ett stopp för alla glykolutsläpp vid Arlanda. Jag vill också hävda att det är bråttom. Marken och vattnet runt Arlanda har under en rad år tagit emot mängder av glykol och måste nu saneras. Framför allt får inga nya utsläpp göras som späder på de problem som redan nu finns.

Sylvia Pettersson och jag har uppmärksammat de här problemen i vår motion. Jag skall inte yrka bifall till den nu, utan nöjer mig med att på det här viset skicka med våra synpunkter till dem som har att besluta i ärendet så småningom, när utredningsarbetet har slutförts. Jag utgår från att de tar del av debatten här och tar intryck, även om riksdagen i morgon beslutar att lämna vår motion utan särskild åtgärd.

Anf. 179 JAN SANDBERG (m):

Fru talman! Jag ställde i mitt förra anförande två frågor till majoritetens talesman Anneli Hulthén. Hon svarade inte på dem.

Jag kan bära tolka den tystnaden på så sätt vad gäller den första frågan om den evigt höjda skatten på bilismen att följden har blivit att antalet nya bilar som säljs har minskat och att man därmed inte har fått den positiva miljöeffekt som man skulle ha fått om fler hade råd att köpa ny bil.

Vad gällde den andra frågan om skattebefrielse för dieseldriven järnvägs- trafik och det faktum att socialdemokraterna inte har tagit fram något förslag på detta område tolkar jag tystnaden från Anneli Hulthén så att hon instämmer i min slutledning att detta tyder på en ologisk miljöpolitik från regeringens och socialdemokraternas sida.

Anf. 180 ANNELI HULTHÉN (s):

Fru talman! Nej, det är inte mycket av vad Jan Sandberg säger som jag kan instämma i.

Vad gäller bilförsäljningen tror jag inte att Jan Sandberg behöver oroa sig, åtminstone inte när det gäller just katalysatorbilarna. Enligt de senaste rapporterna ökar bilförsäljningen mer än någonsin och mer än försäljningen av någon annan vara i vårt samhälle.

Om Jan Sandberg hade lyssnat på vad jag sade i mitt anförande hade han hört att jag beträffande de dieseldrivna fordon som SJ har i sin fordonspark sade att det är viktigt att dessa tas bort och ersätts med en lättare och mer energisnål vagn, som också kan användas på fler områden än den vagn som man har i dag.

Vidare utgår det ingen energiskatt på vare sig sjöfart eller tågtrafik utan det är på vägtrafiken den utgår. Jan Sandberg drar paralleller med att man indirekt eller direkt stimulerar utsläpp av diesel. Så är naturligtvis inte fallet. För övrigt kommer energiskattens framtida utformning att utredas.

Med detta har jag klart redogjort för mina miljöåsikter, Jan Sandberg.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Kammarerna beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

15 § Anmäldes och bordlades
Utrikesutskottets betänkande
1987/88:30 om lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel (prop.
1987/88:154) och därmed sammanhängande frågor

Prot. 1987/88:126
25 maj 1988

Meddelande om fråga

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1987/88:26 om studiemedel (prop. 1987/88:116 och 1987/88:100 bil. 10)

Utbildningsutskottets betänkanden
1987/88:25 om anslag till utbildning för undervisningsyrken (prop.
1987/88:100 bil. 10)
1987/88:39 om ändrat huvudmannaskap för tandvården vid universitetet i
Göteborg (prop. 1987/88:170)

Bostadsutskottets betänkande
1987/88:20 om anslag till bostadsbidrag m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 13,
1987/88:131 och 1987/88:151)

16 § Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 25 maj

1987/88:535 av *Ingbritt Irhammar* (c) till bostadsministern om rättshjälp i mål om fukt- och mögelskador:

Riksdagen har den 14 april beslutat bifalla reservation 5 angående rättshjälp i miljömål i justitieutskottets betänkande 21, vilket innebar ett tillkännagivande till regeringen att denna snarast bör föreslå en ändring som innebär möjlighet till rättshjälp i miljömål. I avvaktan på att en ändrad ordning kommit till stånd ansåg riksdagen att regeringen borde överväga om de rättssökande i fall angående mögelhus kan ges ett ökat ekonomiskt stöd ur den statliga fonden för fukt- och mögelskador. Enligt vad jag erfarit har frågan angående fonden överlämnats till bostadsdepartementet.

Det är angeläget att snabba besked ges till de personer som ligger i process om mögelhus och har förbrukat rättsskyddet samt saknar andra medel att finansiera processerna. Utan stöd riskerar dessa personer att få lägga ner sina mål med därtill följande katastrofala konsekvenser för deras sociala och ekonomiska situation.

Prot. 1987/88:126

25 maj 1988

Meddelande om fråga

Jag vill därför fråga bostadsministern:

När ämnar regeringen ge besked om på vilket sätt ovanstående utsatta personer kan få nödvändigt stöd och hjälp?

17 § Kammaren åtskildes kl. 22.31.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson

Onsdagen den 25 maj

Förste vice talmannen 56

Tredje vice talmannen 146

Ahlmark, Lars (m) 124, 133

Andersson, Elving (c) 107, 111

Andersson, Marianne (c) 75, 77, 81, 84

André, Gunilla (c) 115, 117

Bengtsson, Marita (s) 142, 146, 147

Biörsmark, Karl-Göran (fp) 54, 56, 57

Bjelle, Britta (fp) 81, 84, 85

Chrisopoulos, Alexander (vpk) 129, 135, 137

Claeson, Tore (vpk) 43, 48, 49, 52, 56

Danielsson, Bertil (m) 53

Dau, Hans (m) 138, 146

Eriksson, Per-Ola (c) 62, 75, 68, 70, 71

Forslund, Bo (s) 77, 78, 79

Franck, Hans Göran (s) 108, 113

Franzén, Tommy (vpk) 92, 98

Göthberg, Kerstin (c) 128, 133

Hansson, Agne (c) 45, 49, 50, 52

Hansson, Ing-Marie (s) 130, 135, 137

Hasselström Nyvall, Ingrid (fp) 151, 162

Hulthén, Anneli (s) 157, 162, 163, 168

Jennehag, Jan (vpk) 155, 161, 162

Johansson, Eva (s) 167

Johansson, Kjell (fp) 88, 97, 99

Johansson, Larz (c) 138, 144, 146, 149

Jonsson, Göte (m) 7, 21, 25, 32, 37

Jonsson, Rune (s) 63, 66, 68

Josefson, Stig (c) 90, 96, 99

Körlof, Björn (m) 103, 112

Lantz, Inga (vpk) 14, 17, 18, 22, 26, 34, 38, 43

Leijonborg, Lars (fp) 147, 149, 150

Lestander, Paul (vpk) 69, 70, 71, 72

Lindgren, Sylvia (s) 82, 85

Lindqvist, Bengt (s) 28, 34, 39

Littmarck, Blenda (m) 40

Löfstedt, Berit (s) 166

Möller, Ewy (m) 80, 83

Mörck, Margareta (fp) 126, 134

Norberg, Gudrun (fp) 61, 66, 68

Nyhage, Hans (m) 74

Olsson, Martin (c) 119, 122, 123

Palm, Sverre (s) 93, 98

Samuelson, Björn (vpk) 141, 145, 147, 149, 150

Prot.
1987/88:126

Sandberg, Jan (m) 163, 168
Strindberg, Per-Olof (m) 121, 123
Sundin, Britta (s) 50, 52, 53, 56, 57, 58
Sundin, Lars (fp) 106, 113, 115, 117
Svenson, Karl-Gösta (m) 85, 95, 99
Svensson, Olle (s) 75
Söderqvist, Oswald (vpk) 76, 78, 79
Sörestedt, Birthe (s) 116, 117
Tarschys, Daniel (fp) 3, 17, 23, 24, 31, 36, 43
Thorén, Rune (c) 153, 161
Tillander, Ulla (c) 11, 21, 26, 33, 38
Westerberg, Per (m) 60, 65, 67, 72, 73
Westin, Aina (s) 18, 23, 27
Wictorsson, Åke (s) 73
Winberg, Margareta (s) 164